

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİ GÖÇMENLERİN GÜNDELİK YAŞAM
PRATİKLERİ: MARDİN ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

D. BULUT UNAT

DOÇ.DR. HASAN ŞEN

KASIM, 2015

MUĞLA

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİ GÖÇMENLERİN GÜNDELİK YAŞAM
PRATİKLERİ: MARDİN ÖRNEĞİ

DAVUT BULUT UNAT

SOSYAL Bilimleri Enstitüsünde
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 01.12.2015
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 13.11.2015

Tez Danışmanı: DOÇ. DR. HASAN ŞEN
Jüri Üyesi: YRD. DOÇ. DR. SAVAŞ ÇAĞLAYAN
Jüri Üyesi: YRD. DOÇ. DR. LÜLÜFER KÖRÜKMEZ

Enstitü Müdürü: PROF.DR. MEHMET MARANGOZ

KASIM, 2015
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 14/10/2015 tarih ve 701/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24. maddesine göre, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Davut Bulut UNAT'ın "TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİ GÖÇMENLERİN GÜNDELİK YAŞAM PRATİKLERİ: MARDİN ÖRNEĞİ " adlı tezini incelemiş ve aday 13/11/2015 tarihinde saat 13:00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul..... olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

DOÇ.DR. HASAN ŞEN

Üye

Üye

YRD. DOÇ DR. SAVAŞ ÇAĞLAYAN

YRD. DOÇ DR. LÜLÜFER KÖRÜKMEZ

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “TÜRKİYE’DE YAŞAYAN SURİYELİ GÖÇMENLERİN GÜNDELİK YAŞAM PRATİKLERİ: MARDİN ÖRNEĞİ” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça ’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

13/11/2015

DAVUT BULUT UNAT

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ**TEZ VERİ GİRİŞ FORMU****YAZARIN****MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.****Soyadı : UNAT****Adı : DAVUT BULUT****Kayıt No:****TEZİN ADI****Türkçe : TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİ GÖÇMENLERİN GÜNDELİK YAŞAM PRATİKLERİ: MARDİN ÖRNEĞİ.****Y. Dil : EVERYDAY LIFE LIVING IN PRACTICES OF SYRIAN IMMIGRANTS IN TURKEY: EXAMPLE OF MARDİN.****TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans****Doktora****Sanatta Yeterlilik****X****O****O****TEZİN KABUL EDİLDİĞİ****Üniversite : MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ****Fakülte : EDEBİYAT FAKÜLTESİ****Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ****Diğer Kuruluşlar :****Tarih :****TEZ YAYINLANMIŞSA****Yayımlayan :****Basım Yeri :****Basım Tarihi :****ISBN :****TEZ YÖNETİCİSİNİN****Soyadı, Adı : ŞEN, HASAN****Ünvanı : DOÇ. DR.**

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE
SAYISI:

TEZİN SAYFA

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Gündelik Yaşam
2. Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Göçmenler
3. Gündelik Yaşamda Stratejiler ve Taktikler

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. Stratejiler
2. Taktikler
3. Direnişler
4. Göçmen, Mülteci, Sığınmacı
5. Suriyeli Göçmenler

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus’u kullanınız.

1. Strategies
2. Tactics
3. Resistances
4. Immigrant, Refugees, Asylum Seekers
5. Syrian Immigrants

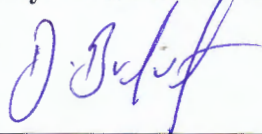
Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezim tamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 01/12/2015

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşam pratiklerinde Michel de Certeau’nun ortaya koymuş olduğu *stratejiler* ve *taktikler* kavramları ile gündelik yaşam sırasında ortaya koydukları mikro-direnış biçimlerinin ve taktiklerin neler olduğunu analiz etmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda gündelik yaşam pratikleri içinde bireyin önemini vurgulayan bir yaklaşım çalışmada temel alınmıştır. Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşam pratiklerini inceleyen bu çalışmada, klasik göç kuramlarında farklı olarak, sıradan bireyin gündelik yaşam pratikleri içerisinde gerçekleştirdiği eylemlerde iktidara (*stratejilere*) karşı direniş ön plana çıkarılmıştır. Gündelik yaşamın her anında ve alanında mevcut olan iktidarın düzenlemelerine (*stratejilerine*) karşı, sıradan bireyin günlük edimleri yoluyla *taktikler* ortaya koyması ve iktidarı anlık biçimde çarpıtıp, anlık zaferler kazanması çalışmanın temel hareket noktasını oluşturmaktadır.

Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlerin, direnişler ve taktikler olarak ele alınan, *çizgi dışılık, üyelik ve benlik bilinci sunumu, dilin kullanımı, varlığın inşası, emek sömürüsü, kurallara uyma biçimi, ayrışma biçimleri olarak dini ve yemek pratikleri* alan çalışmasından elde edilen veriler yoluyla analiz edilmiştir. Çalışmanın saha çalışmasının gerçekleştiği Mardin ilinde derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerle “*Mardin İlinin Tercih Edilmesinin Nedenleri*”, “*Suriyelilerin Geldiklerinde Hissettikleri İlk Duygular*”, “*Yaşadıkları Deneyim*”, “*Taktikler*”, “*Çoğunluğun Çizgi Dışılığı*”, “*Direnış*”, “*Ayrışma Biçimleri*”, “*Metis Uygulamalar*”, “*Suriyelilerin Geleceğe Dair Beklentileri*”, kategorileri analiz edilmiştir.

Anahtar kelimler: *Gündelik Yaşam, Gündelik Yaşamda Stratejiler ve Taktikler, Direnişler, Göçmen, Mülteci, Sığınmacı, Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Göçmenler.*

ABSTRACT

This study aims to analyze the micro-forms of resistance which are employed by the Syrian immigrants living in Turkey, using the concepts of *strategy* and *tactics*, put forward by Michel de Certeau. Therefore, this study is based on an approach that emphasizes the importance of the individual in everyday life practices. In this study, which examines the everyday life practices of Syrian immigrants living in Turkey, resistance against power (*strategies*) in the actions of the ordinary individual is brought to the forefront, unlike the classical theories of immigration. Ordinary individual's tactics put forward in his/her daily acts, and his/her momentary disruptions of power and gaining of momentary victories against the regulations of power (*strategies*) constitute the basis of this research.

line informality, presentation of membership and self-awareness, use of language, construction of the existence, labor exploitation, comply with the rules format, as Dissociation forms of religious and eat practices of the Syrian immigrants living in Turkey are analyzed using the data obtained from the field work. In depth interviews were carried out in Mardin province, in which the field study was conducted. With the obtained data, the categories "Reasons of the Preference of Mardin Province", "first emotions felt by the Syrians when they Arrived", "Their experiences," "Tactics", "The marginality of a majority", "Resistance", "Dissociation Formats", "Metis Applications", "The Syrians' expectations for the future" were analyzed.

Keywords: *Everyday Life, Everyday Life Strategies and Tactics, Resistance, Immigrant, Refugee, Asylum Seeker, Syrian Immigrants Living in Turkey.*

ÖNSÖZ

Çalışmanın en zor yanlarında biri de galiba, çalışmanın ortaya nasıl çıktığını ve çıkmasında yardımlarını esirgemeyen insanlara borcun nasıl ödeneceğine dair fikirlerin dile getirilmesinde ve yazılmasında karşılaşılan güçlük olsa gerek. Galiba şuan, bunu denemek için çabalayacağım. Bilmiyorum becerebilir miyim?

Çalışma çok büyük zorlukların üstesinden gelinerek ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Sağlık açısından “kurdeşen” dökmenin ne demek olduğunu öğrendiğim kadar bu tez süresince de tecrübe ettim.

Bir çok zorluğun üstesinden tek başıma gelmedim. Yakınımda, uzağımda bulunan insanların büyük desteği olmazsa olmazdı. İçimdeki bilim aşkını gören tüm herkes bana büyük destek verdi.

Gündelik yaşamımın her anında dolu dolu sosyoloji ile yattım kalktım. Zaten sosyoloji de bu değil mi?! Sabah 08:00 – Akşam 17:00 mesaisiyle yapılacak bir şey mi? Her an, yaşamın sosyoloji, sosyolojinin yaşam olduğunu bilerek yaşadım. Anlayabilmenin, açıklayabilmenin, öğrenebilmenin, öğretebilmenin ve çok daha önemlisi babamın da söylediği gibi yepyeni bir fikir ile insanların karşısına çıkabilmenin zorluğunu birebir bu dönem içerisinde yaşadım.

Yaklaşık 2005’ten bu yana, gururla okuduğum ve mezun olduğum sosyolojiden bir an olsun kopmadım ve kopmayacağımda. Kanınıza giren acımasız zehir gibi günden güne sizi kendine bağlayan bir gücü olduğunu bu dönemin sonunda yeterince gördüm.

Yaşamın, gündelik yaşam içerisinde, bireysel edimlerin /eylemlerin /pratiklerin ne kadar da önemli olduğunu ve bunu sosyolojik bağlamlarda oturtmaya ve açıklamaya çalışmanın ne demek olduğunu bu çalışma ile birlikte çok daha iyi öğrenmiş oldum. Yaşamın küçük ayrıntılarda olduğunu bu çalışmaya başlarken zaten biliyor olmama rağmen yaşamın küçük ayrıntılar da daha değerli ve anlamlı olduğunu görmek büyük bir heyecan verdi.

Akademiye devamımda Süleyman Demirel Üniversitesi öğretim üyelerinin de büyük katkısı olduğunu söylemeden geçmemeliyim. 1 dönem dahi olsa orada bulunmak bana gösterdikleri farklı bakış açılarıyla bu çalışmanın katkısına olduğuna inanıyorum. Bu çalışmamın hikayesi gerçekten çok büyük. Gerçekten şuan ki

yerimden o akademiye girdiğim ilk günü hatırlıyorum da gerçekten çok yol kat edilmiş... Bu hikaye içerisinde bir sürü arkadaşlarım, birkaç dostum, sevdiğim ve özlediklerim oldu.

2014 kış günü, bölümümün koridorlarında her zamanki gibi gezinirken, her zaman olduğu gibi hocalarımla, arkadaşlarımla, çaycılarla, kantindeki çalışanlarla, sekreterlerimizle yani gündelik yaşamımda karşılaştığım herkes ile hal hatır sorarken, bir defasında “farklı bir cevap” ile çalışmanın seyrinde değişikliği yol açan sevgili asistan hocalarım çalışmamda farklı bakış açımın oluşmasında zemin hazırladı. “Bu” her zamanki gibi hal hatır sorma eylemini, bu sefer canınızı sıkan şeyi paylaşarak hafifletmeye çalışmak, sizin çalışmanızda farklı bir seyre gideceğini düşünmek hiçte ihtimal dahilinde değildi. Zor durumdaydım, çalışmamın temel kaynağını bulmakta güçlük çekiyordum. Ama o gün, gündelik yaşamında ki bir rutinin kırılmasıyla “farklı bir cevap” tan sonra, seyir çok farklı bir hal aldı.

Bu çalışmada gerçekten eğer minnet borcum varsa, gerçekten büyük bir borç, o da, çalışmama, katkılarıyla büyük destek veren sevgili Suriyelilerdir... Samimiyetinizle, içtenliğinizle, yardımcı olma çabanızla, evlerinizde o kısıtlı imkanlarınızla bana uzun ve yorucu sohbetlerimizde destek olduğunuz için binlerce kez teşekkürler... Allah sizin de yar ve yardımcınız olsun...

Diğer bir büyük borcum ise, gerçekten bana büyük destek veren, bana gerçekten katlanan, inanılmaz motive etme gücü olan, pes etmeme izin vermeyen, beni akademiye bağlayan, sıcaklığı ve samimiyeti ile her yerde takdir ve sevgi gören, çalışmanın seyrinde inanılmaz kritik eleştirileriyle müdahalede bulunup çalışmayı ‘eli ayağı düzgün bir şey’ haline çeviren, bana her zaman güvenip, inanan maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, süper bir aile babası, eşini çok seven ve ona sadece mutlu anlarında değil zor zamanlarında tıpkı herkese olduğu gibi ona destek olup zorlukların üstesinden gelmesine yardımcı olan ve görünen o ki uzun yıllar mesai yürüteceğim, çok kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Hasan ŞEN hocama yüreğimden binlerce kez teşekkür ederim.

Elbette teşekkür ve minnet borcunun ödenmesinin zor olduğunu biliyorum. Çünkü ‘emeğin’ ne olduğunu biliyorum. ‘Zaman’ denen olgunun da ne kadar kıymetli olduğunu da biliyorum. Çalışmanın ortaya çıkmasında gerçekten birçok kişi ve kurumun destekleri oldu.

Ders dönemimin ilk yıllarında bana destek veren Süleyman Demirel Üniversitesi, değerli öğretim üyeleri, Prof. Dr. Songül SALLANGÜL, Prof. Dr. Hüseyin BAL, Doç. Dr. Cevdet YILMAZ, Yrd. Doç. Dr. Cem ERGUN, Yrd. Doç. Dr. Eylem KAYA hocalarıma çok teşekkür ederim. Ve orada arkadaşlıklarını esirgemen bölümün asistanı Özlem KAHYA NİZAM hocama, kantinde, derslerde boş zamanlarında sohbetleriyle keyif veren Hülya YILMAZ ve İrfan ÖZET size de teşekkür ederim.

Beni, evime getiren, evim gibi sıcak hissettiğim, Muğla Üniversitesinde tekrar akademik anlamda ‘yaşam bulmama’ destek veren ve beni ben yapanda emeği geçen çok değerli sosyoloji bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Muammer TUNA, Doç. Dr. Vefa Saygın ÖĞÜTLE, Doç. Dr. Hasan ŞEN, Doç. Dr. Şinasi ÖZTÜRK, Yrd. Dr. Savaş ÇAĞLAYAN ve diğer hocalarım... Sizler iyi ki varsınız... Sonsuz teşekkürler...

Ayrıca tabii ki aynı bölümde, bana zaman ayırıp her gün dırdırımı, şikayetlerimi, homurdanmalarımı, mızımlığımı dinleyen, eleştirileriyle bana yön veren, zamanlarını bana ayırıp her daim güler yüzleri ile beni odalarında misafir edip, ikramlarda bulunan bölümümüzün güzide sevgili asistan hocaları, Ebru AÇIK TURĞUTER, Deniz Ali GÜR, Taylan BANGUOĞLU, Mirace KARACA sizlere çok teşekkürler... Aynı zamanda yukarıda bahsettiğim bana verdiği “farklı bir cevap ile” çalışmanın seyrinde değişikliğe güzel katkısıyla ve paylaştığı kaynaklar ile müdahil olan sevgili Sibel Ezgi AĞILLI hocam size de teşekkürler..

Galiba bunu ayrı bir şekilde söylemeseydim büyük haksızlık olacağına inandığımdan kesinlikle kendilerine ayrıca teşekkür etmem gereken hocalarım... Çok değerli, Ege Üniversitesi sosyoloji bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Lülüfer KÖRÜKMEZ ve Muğla üniversitesi asistan hocalarım, Dr. F. Gaye Gökalp YILMAZ, Dr. Çağlar ÖZBEK. Bu çalışmanın seyrinde çalışmanızla büyük destek verdiniz... Çok teşekkür ederim benim canım hocalarım...

Muğla'ya gelip, yaşamın paylaşılmasında, kahkahaların eksik olmadığı, paylaşım ve birlikteliğin olduğu, güzel sohbetlerin geçtiği tüm güzelliklerin yanında konaklama konusunda da bana büyük destek veren Sevgili doktor arkadaşlarım Mehmet Ali YÜCESOY, Mücahit KAMAN ve Kamu Yönetimi mevzunu İbrahim GÖRMEZ, Tarih öğretmeni Oğuz GÖRGÜLÜ canlarım benim, sizlere de teşekkür ederim.

Diğer bir önemli teşekkür ise, bu çalışmanın maddi kısmımın karşılanmasında desteğini veren Muğla Üniversitesi Bilimsel araştırma projeleri (BAP) birimi ve orada çalışan sevgili memurlar, sizlere de çok teşekkür ederim.

Aynı zamanda Suriyelilerle yaptığımız görüşmelerin deşifrelerinin bir kısmında yardımcı olan sosyolog Kezban GÜMÜŞ arkadaşşıma da çok teşekkür ederim.

Benim için teşekkürden fazlası olan insanlar var...

Sizlere kelimeler yetersiz kalır. Sizlere borcum hiçbir şekilde ödenmez. Bunun ne demek olduğunu şimdiye dek görüyorum ve hissediyorum. Sizlere layık olmak için gerçekten büyük gayret sarf ediyorum. Bir an olsun benden vazgeçmediniz. Bir an olsun, desteğinizi üzerimden eksik etmediniz. Beni koşulsuz sevdiniz. Sevgili babacığım Yusuf, anneciğım Adile ve kardeşim Abdullah. Sizler benim CAN'larımsınız. Allah sizi başımdan eksik etmesin.

Davut Bulut UNAT

Kasım -2015- Muğla

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	IV
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM.....	6
GÖÇ OLGUSU.....	6
1.2. GÖÇ TEORİLERİ	6
1.2.1. Neo-Klasik Teorisi.....	7
1.2.2. İtme-Çekme Teorisi.....	8
1.2.3. Dünya Sistemleri Teorisi	9
1.2.4. Yeni Göç Ekonomileri Teorisi.....	10
1.2.5. İlişkiler Ağı Teorisi.....	12
1.2.6. Ulus-Ötecilik Teorisi.....	14
1.3.GÖÇMEN, MÜLTECİ VE SIĞINMACI KAVRAMLARI	16
1.3.1. Göçmen.....	17
1.3.2. Mülteci	18
1.3.3. Sığınmacı	19
1.4. GÖÇ TEORİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	21
II.BÖLÜM	24
GÜNDELİK YAŞAMIN KAVRAMSAL TEMELLERİ	24
2.1. GÜNDELİK YAŞAM KAVRAMI.....	24
2.2. GÜNDELİK YAŞAMIN GERÇEKLİĞİ.....	26
2.3. GÜNDELİK YAŞAMDA DİL	28
2.4. GÜNDELİK YAŞAM SOSYOLOJİSİNDE ÖNE ÇIKAN TEORİLER	29
2.4.1. Fenomenolojik Teori.....	30
2.4.2. Sembolik Etkileşimci Teori	32
2.4.3. Etnometodolojik Teori	33
2.4.4. Dramaturji, Ervin Goffman	36
2.4.5. Henri Lefebvre, Gündelik Yaşam Sosyolojisine Teorik Bakış	37
2.4.6. Michel de Certeau, Gündelik Yaşam Sosyolojisine Teorik Bakış.....	40

2.5. GÜNDELİK YAŞAM SOSYOLOJİSİNDE TEORİLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ	49
III.BÖLÜM.....	54
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMSEL MODELİ	54
3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	54
3.2. ARAŞTIRMANIN ALANI VE ÖRNEKLEMİ	55
3.3. MARDİN İLİNİN TANITIMI	56
3.3.1. Coğrafi Yapı:	57
3.3.2. Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Yapı:	57
3.3.2.1. Ekonomik Yapı:	57
3.3.2.2. Toplumsal Yapı:	58
3.3.2.3. Kültürel Yapı:	58
3.4. ALANDAKİ KONUMLANIŞA DAİR	59
3.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE TEKNİĞİ	61
IV.BÖLÜM: VERİLERİN ANALİZİ	68
4.1. SOSYO-DEMOGRAFİK ANALİZ	68
4.1.1. Yaş ve Cinsiyet:	70
4.1.2. Ekonomik Durum:	71
4.1.3. Eğitim, Meslek ve İş:	71
4.1.4. Konuşulan Diller:	74
4.1.5. İnanç Pratikleri	75
4.1.6. Medeni Durum	77
4.1.7. Görüşme Yapılan Yer	77
4.1.8. Türkiye’de Kalma Süresi	79
4.1.9. Suriye’den Geldikleri İller:	79
4.2. PROBLEMATİK ANALİZ	80
4.2.1. Mardin İlinin Tercih Edilmesinin Nedenleri	80
4.2.2. Suriyelilerin Geldiklerinde Hissettikleri İlk Duygular	81
4.2.3. Yaşadıkları Deneyim: “Çantalarımız Yastık, Toprak Yatak Oldu”	84
4.2.4. Suriyeli Göçmenlerin Gündelik Yaşam Dirençleri: “Taktikler”	86

4.2.4.1. Üyelik ve Benlik Bilinci Sunumu/Kayaların Arasına Vurarak, Köpüklerinin İzlerini Bırakmak	87
4.2.4.2. Dilin Kullanımı	89
4.2.5. “Çoğunluğun Çizgi Dışılığı”: Öteki olma/Dışla(n)ma Pratikleri	94
4.2.6. “Direniş” Pratikleri	97
4.2.6.1. Dini İnanışlar.....	99
4.2.6.2. Emegın Sömürüsü	103
4.2.6.3. “Etliye Sütlye Bulaşmadan/Karışmadan” Kurallara Uymak	106
4.2.7. “Ayrışma Biçimleri”	108
4.2.7.1. Eylem Pratiklerinin Biçimleri	109
4.2.7.2. Yemek Yapma Pratikleri.....	110
4.2.8. “Metis Uygulamalar”	114
4.2.9. Suriyelilerin Geleceğe Dair Beklentileri: “Daha İnsani Bir Yaşam İçin Çıktık Bu Yola...”	117
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	125
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	135
EK-1 GÖRÜŞME SORULARI.....	144
EK-2 GÖRÜŞMECİLERİN GENEL PROFİLİ	149
Tablo 1. Görüşmecilerin Genel Profili.....	149
Tablo-1.1. Görüşmecilerin Genel Profili (Devamı)	150

KISALTMALAR LİSTESİ

AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
SURİYE	: Suriye Arap Cumhuriyeti
SURİYELİ	: Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşı
TÜRKİYE	: Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

“Bir zamanı olanaklı kılan şeyin ne olduğu ancak o zamanın bitişinden sonra söylenebilir; sanki kitaplaşması için zamanın ölmesi gerekir.”

De Certeau

Göç hareketleri neredeyse insanlığın tarihi kadar eskidir. Her ne nedenle olursa olsun insanlar bir yerden başka bir yere hareket etmişlerdir. Ama zamanla artan, farklılaşan ve başkalaşan göç, birçok alanda dikkate değer bir olgu olarak önemini arttırmıştır. Bu bağlamda Dünyada olduğu kadar Türkiye’de de göç ile ilgili birçok akademik çalışma yapılmıştır.

Türkiye’de vuku bulan göç olaylarına, mevcut coğrafi şartların dışında, doğrudan veya dolaylı birçok neden etki etmektedir. Fakat Türkiye özellikle de şu son zamanlarda, ülke tarihi boyunca hiç olmadığı kadar kendini göç hareketleri içinde *“farklı bir göç”* deneyimi yaşarken bulmamıştır. Türkiye bulunduğu coğrafi konum sebebiyle çoğu kez *“transit”* durumunda olan bir ülke olagelmıştır. Bu pozisyonuna karşı Türkiye tam olarak tutarlı bir politik tavır alış sergileyememiş, duruma göre göç ile ilgili kararlar almış ve uygulamaya koymuştur. Bu da en nihayetinde akademik anlamda bazı verilere ulaşmada zorlukların yaşanmasına neden olmuştur. Tabi ki göç olgusu hakkında yazılı ve görsel basında çeşitli haberler yer almış fakat haberlerde çoğunlukla mefhumun *“çarpcı”* yönlerine odaklanan, tikel olayları konu edinen yanları öne çıkmıştır.

Buna karşın özellikle son zamanlarda üniversiteler bünyesinde göç ile ilgili çalışma merkezleri kurulmaya başlanmış, aynı zamanda göç akımlarını izlemeyi ve göçmenlerin problemlerini çözmeyi ve destek sağlamayı hedefleyen sivil toplum kuruluşlarının da sayılarında artış gerçekleşmiştir. Devlet ve devletin kurumları ise ancak son birkaç yılda kalıcı ve uzun vadeli göç politikası/ları oluşturma çabası içine girmiştir. Tabi tüm bu durumlar, Türkiye’nin iç politikası, etrafındaki komşuları ve dış politikada attığı adımlardan da bağımsız değildir. Örneğin 2011’de Suriye’de patlak veren ve büyük göç dalgasına neden olan olay karşında yeni politik adımların atılmasına, dış politikada *“barışçıl”* bir politikanın takip edilmesi doğrultusunda diğer

dünya ülkelerinin göç ile ilgili aldığı kararların hissedilir baskısı ve ayrıca Avrupa birliğinin göç politikaları ile ilgili yaptırımları, göçün farklı boyutlarda ele alınmasına neden olmuştur.

Türkiye’de 1990’lara kadar sözü edilen göç çalışmaları büyük oranda göçmenlerin asimilasyonu/entegrasyonu çerçevesiyle sınırlı kalmaktaydı. Türkiye’ye yönelen göç, “yeni bir araştırma alanı” olarak ortaya çıkarken, bugüne kadar yapılan akademik çalışmalar, nicelik, teorik, metodolojik ve coğrafi kapsamı bakımından ele alınmıştır. Özellikle de son birkaç yılda göç olgusunda giderek artan çeşitlenme olmaya başlamıştır (Körükmez,2012). Nitekim söz konusu yıllara kadar genel olarak göç olgusu içerisinde, göç öncesi ve sonrasını ele alan çalışmalar mevcuttur. Sosyolojide göç ile ilgili yapılan çalışmalarda, göçü etkileyen önemli faktörlerden birinin ekonomik olduğu ve özellikle mevcut durumdan daha yüksek gelir elde etme amacının tetikleyici olduğu öne çıksa da ekonomik nedenlerin dışında göçü etkileyen birçok neden vardır. Bunlar; kişinin daha iyi çalışma koşulları ve daha fazla özgürlük elde etmek, daha iyi eğitim almak, daha az ayrımcılığa uğramak, sivil ve siyasi hakları elde etmek, dini özgürlüklere sahip olmak, güvenlik ve barış ortamında yaşamak isteği gibi nedenler olabilmektedir. Dolayısıyla göçü tetikleyen nedenler çok boyutlu olabilmektedir. Nitekim göç, sosyolojinin bir alt disiplini haline gelmeden önce de farklı disiplinler tarafından ele alınmıştır.

Bu çalışma göç ve gündelik yaşam ilişkisine odaklanmaktadır. Göç araştırmaları içerisinde yeni sayılabilecek bu girişim akademik çevrelerde yavaş yavaş tartışma alanını genişletmektedir. Çünkü sosyolojide bireyin ve bireyin gündelik eylemlerinin ve bu eylemlerin gerçekleştiği gündelik yaşamın önemi gün geçtikçe daha da artmaktadır. Zira, gündelik yaşam içerisinde bahsedilen eylemlerin çok yönlü toplumsal anlamlar barındırdığı düşünülmektedir. Bu eylemlerin anlaşılması ve açıklanması sürecinde birçok farklı bakış açısının olduğu şüphesizdir. Fakat bu çalışma, daha önce sosyoloji literatüründe fazlaca yer bul(a)mamış ve göç teorileri içerisinde kısmen “es” geçilmiş olan gündelik yaşam pratikleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Çalışmanın özgün yanını da bunun oluşturduğunu düşünüyoruz. Zorunlu göç ve gündelik pratiklerden hareket edecek olan çalışma, özellikle Suriye’den zorunlu olarak göç etmiş insanların, gündelik yaşam içerisinde eylemlerine odaklanmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, göç ile ilgili teorileri ele alınacaktır. Bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmenin getirdiği olumsuz/olumlu tüm durumların gündelik rutinler içerisinde nasıl anlam kazandığı, nasıl bir değişime uğradığı ve nasıl yeniden var olduklarını gösterilmeye çalışılacaktır. Böylelikle göç olgusuna farklı bir biçimde, göç deneyimini yaşayan bireylerin tahakküm alanlarına karşı geliştirmiş oldukları gündelik yaşamda direniş pratikleri çerçevesinde yaklaşılmasına kapı aralanacaktır. Bu bölümde göç kavramı etrafında büyük teorik perspektif yerine, bireylerin sıradan gündelik yaşamlarının sosyolojik önemine yoğunlaşan perspektif tercih edilecektir. Söz konusu bölümün alt başlıklarında ise, göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramlarının genel değerlendirmesi yapılacaktır.

“Gündelik yaşam” kavramının araştırmanın temelini oluşturan bu çalışmada, sözü edilen kavram konuya dair teorilerin getirdikleri yeni ve farklı bakış açılarıyla birlikte ele alınmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın ikinci bölümünde gündelik yaşam çalışmalarına dair bir tartışma yer almaktadır. Bu bölüm sıradan olan ve rutinleşmiş yaşamın ardına bakabilmenin, gündelik yaşam bilgisine erişebilmenin yollarının tartışıldığı bir bölüm olacaktır. Bu çerçevede öncelikle neyin gündelik yaşam gerçekliği kavramı içine dahil edilebileceği, gündelik yaşamın tarihselliği, gündelik yaşamda kullanılan dil ve gündelik yaşam sosyolojisine katkısı olduğu düşünülen teoriler ele alınacaktır. Çalışmanın yöntemsel tavır alışına yön veren ve alandan elde edilen verilerin analizlerinin yapılmasında ve nasıl tartışılacağına kavramsal olarak zemin hazırlayan Michel de Certeau'nun teorik tartışması ikinci bölümün son kısmında ele alınacaktır. Tam da bu noktada Certeau'nun *Stratejiler ve Taktikler* kavramıyla incelediği ve gündelik yaşamdaki eylemlerin temel rasyonalitesini oluşturduğunu iddia ettiği sıradan eylemler, Suriyeli göçmenler ile Türkiye toplumu ile etkileşim düzeylerini ve toplumsal yaşamlarını incelerken önem kazanmaktadır. Bu bağlamda da çalışmanın ikinci bölümünde, çalışmanın payandalarını ve tartışmasını oluşturacak olan Michel de Certeau gündelik yaşam teorisi detaylı bir şekilde tartışılmaktadır. Suriyeli göçmenlerin, gündelik yaşamdaki eylemlerinin sosyal bilimlerde özel de sosyolojide anlamlı kılınabilmesi ve açıklanabilmesi için, çalışmanın çıkış noktasını Michel de Certeau'nun ortaya koymuş olduğu kavramlardan biri olan “Çoğunluğun Çizgidsılığı” kavramı belirlemektedir. Michel de Certeau'ya göre: “çizgidsılığın, günümüzdeki figürü artı

küçük gruplar değildir ama çizgi dışında kalan kitlelerdir; çizgi dışılık, kültür üretmeyenlerin kültürel bir etkinliğidir. Bu etkinlik imzalı değildir, okunamaz, simgeleri yoktur...” (Certeau, 2009a:51).

Buradan hareketle çizgi dışındakiler kavramı, yaşadıkları toplum içerisinde egemen olan kültürün üreticisi olmayan çoğunlukların bir örneği olarak Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin, gündelik yaşam pratiklerinin derinlemesine incelenmesi açısından hayati bir öneme sahiptir. Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşamlarını anlayabilmek ve açıklayabilmek için kullanılacak olan “çizgi dışı çoğunluklar” kavramı, yaşadıkları toplum içinde, egemen toplumsal kodları oluşturmayan ve yaşadıkları alanlarda göçten kaynaklı tahakküme maruz kalan, egemen kültür yaratıcısı olmayan ancak kendi dillerini ve yaşam biçimlerini oluşturan kitleler olarak anlam kazanmaktadır. Bu kitleler görece artan bir şekilde söz konusu tahakküm ilişkilerine boyun eğiyor gibi görünseler de mikro direniş pratiklerini gündelik yaşamlarında inşa eden bireyler bütünüdürler. Nitekim Türkiye’de yaşayan bir milyondan fazla¹ Suriyeli, karşı karşıya kaldıkları “yeni” tahakküm biçimlerinin içerisinde farklı yaşam modelleri ve mikro-direniş biçimleri ortaya koymakta, bu bağlamda Suriyeli göçmenlerin çizgi dışında oldukları kabul edilmektedir. Nitekim Certeau’nun da (2009) dile getirdiği gibi, sıradan bireylerin yaratıcı hileler kullanarak, iktidar ile çatışmaya girmeden ve egemen sistem içinde var olmaya devam ederek o sisteme karşı geliştirdiği pratikler, göç deneyimi yaşayan bireyler için, yerleşik ve egemen yapılarla, dahası bu yapıları inşa eden gruplarla ilişkilerinde belirleyici olmaktadır.

Certeau’nun gündelik yaşama dair oluşturmuş olduğu teorinin temel kavramların bu çalışmanın merkezinde olmasının bir diğer nedeni de gündelik yaşam pratiklerinin izini sürebileceğimiz ev içi pratiklere atfettiği bilimsel önemdir. Nitekim yeme alışkanlıkları, tüketim biçimleri, konuşma biçimleri, alışveriş tercihleri şeklindeki ilk bakışta bireysel gibi görünen davranış pratikleri, aynı zamanda

¹ <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e48e0fa7f&submit=GO> (Erişim tarihi: 15.03.2014) Suriye’de süren savaşın sona ermemesi ve savaşın “beklenenden” uzun sürmesi göç dalgalarının devamına neden olmaktadır. Çalışma devam ederken sürekli olarak verilerin “güncel” tutulması için büyük bir çaba ve özveri gösterilmiştir. Türkiye Cumhuriyetinde yapılan son açıklama göre Türkiye’de 2 (iki) milyonun üzerinde Suriyeli göçmen mevcuttur. <http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyede-kayitli-2-milyon-225-bin-147-suriyeli-var/143923> (Erişim:18.09.2015)

toplumsal bağlamların izlenmesine yardımcı olabilmektedir. Bunlar aynı zamanda, toplumun düşünsel ve kültürel hafızasını açığa çıkaran analiz birimleri olarak da okunabilmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümü, genel olarak araştırmanın yöntemsel modeline ayrılmıştır. Bu bağlamda alan verilerinin elde edilmiş sürecinde yaşana deneyimlere yine bu bölümde yer verilmiştir. Nitel bir araştırma olarak planlanan çalışmanın yöntemi ve örneklem grubunun seçimi, veri toplama tekniği ve verilerin analizi gibi konular açıklanmıştır. Ayrıca araştırmanın yapıldığı Mardin ili hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, elde edilen veriler analiz edilmiştir. Söz konusu veriler, araştırmada benimsenen temel teorik yaklaşımlara uygun olarak belirlenen kategoriler ekseninde incelenmiştir. Bu kategoriler, Sosyo-Demografik Analiz ve Problematik Analiz şeklinde temelde iki kısma ayrılarak oluşturulmuştur. Problematik Analiz kısmı, “*Mardin İlinin Tercih Edilmesinin Nedenleri*”, “*Suriyelilerin Geldiklerinde Hissettikleri İlk Duygular*”, “*Yaşadıkları Deneyim*”, “*Taktikler*”, “*Çoğunluğun Çizgi Dışılığı*”, “*Direnış*”, “*Ayrışma Biçimleri*”, “*Metis Uygulamalar*”, “*Suriyelilerin Geleceğe Dair Beklentileri*”, olarak belirlenmiştir. Kategoriler içerisinde göçmenlerin gündelik yaşam pratiklerinde mikro-direnış ve taktiklerin nasıl “inşa” ettiklerinin “ortaya” çıkarılması hedeflenmiştir.

I.BÖLÜM

GÖÇ OLGUSU

1.1.Bir Olgu ve Kavram Olarak Göç

Göç ile ilgili birçok tanım yapılabilmektedir. Bu tanımlar göç olgusuna dair oluşturulan teorik perspektiflere ve onu konu edinen disiplinlere göre değişebilmektedirler. Örneğin ekonomiyi merkeze alan bir disiplin, göçü ekonomi eksenli tanımlamaya çalışmaktadır. Coğrafi eksende ele alan bir disiplin de göçün kitlelerin mekânsal değişimine odaklanmaktadır. Dolayısıyla göçü tetikleyen nedenler çok boyutlu olabilmektedir. Nitekim göç, sosyolojinin bir alt disiplini haline gelmeden önce farklı disiplinler tarafından ele alınmıştır. Sosyolojik açıdan bakıldığında ise, göçün toplumsal nedenleri ve etkileri devreye girmektedir. Söz konusu nedenler de dikkate alındığında göç; ekonomik, siyasi, çevresel ve bireysel faktörlerle ilişkili olarak, bir yeden başka bir yere yapılan kısa, orta veya uzun süreli, geriye dönüş veya daimi bir yerleşim hedefi güdülen coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değişikliği olarak tanımlanabilir (Yalçın, 2004:13).

Genel olarak sosyoloji literatüründe göç ile ilgili yapılan çalışmalarda, göçü etkileyen önemli faktörlerden birinin ekonomi olduğu ve özellikle mevcut durumdan daha yüksek gelir elde etme amacının tetikleyici olduğu öne çıksa da, ekonomik nedenlerin dışında göçü etkileyen birçok neden vardır. Bunlar; kişinin daha iyi çalışma koşulları ve daha fazla özgürlük elde etme, daha iyi eğitim alma, daha az ayrımcılığa uğrama, sivil ve siyasi hakları elde etme, dini özgürlüklere sahip olma, güvenlik ve barış ortamında yaşama isteği olabilmektedir.

1.2. Göç Teorileri

Yukarıda da değinildiği gibi göç olgusu ile ilgili ilk çalışmalar, sosyolojiden önce coğrafya ve demografya alanlarında yapılmıştır. Konuyla ilgili bilinen ilk bilimsel çalışma, Alman-İngiliz kökenli coğrafyacı ve harita uzmanı Ravenstein'in "Göç Kanunları" adlı makalesidir. Ravenstein, adı geçen makalede özellikle göçle ilgili olarak "yasa" kavramını kullanmakla, demografik hareketlerin şaşmaz kesinliğine işaret etmek istemiştir (Yalçın, 2004:3; Abadan-Unat, 2006:20). Ravenstein, Dr.William Farr'ın "göçün hiçbir kesin kanuna bağlı olmadığı" düşüncesini çürütmek için, 1871 ve 1881 İngiliz nüfus sayımı verilerini kullanarak

başladığı çalışmanın teorik temellerini endüstrileşme ve kentleşme olguları üzerine inşa etmiş, 19.yüzyılın son yarısındaki gelişmeler çalışmasının dinamiğini oluşturmuştur. Buna göre, endüstrileşmeyle birlikte gelişen iş imkânları ve ulaşım ağları, insanları Avrupa'nın içlerine ve Kuzey Amerika'ya doğru yöneltmiştir. Böylece milyonlarca insan göç etmiştir. Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı “*Göç Kanunları*” başlıklı iki makalesinde belirlediği yedi göç kanununu tartışmaya açmıştır. Sözü edilen göç kanunları şunlardır: 1. Göç ve mesafe, 2. Göç ve basamakları, 3. Yayılma ve emme süreci, 4. Göç zincirleri, 5. Doğrudan göç, 6. Kır kent yerleşimcileri farkı, 7. Kadın erkek farkı.

Sözü edilen kanunlara göre, kadın erkek farkı kanunu cinsiyete aittir ve kadınlar erkeklere göre daha fazla göç eğilimi taşımaktadırlar. Nitekim Ravenstein, kadınların sadece kısa mesafeli göçlerde erkeklerden daha etkin olduğunu kabullenmiştir (Yalçın, 2004: 22-25).

Ravenstein'a göre, göç hareketlerinin büyük çoğunluğu kısa mesafelere yöneliktir. Uzak mesafeli göçler, ticaret ve sanayinin yoğunlaştığı odaklara doğru olmaktadır. Baskıcı kanunlar, ağır vergiler ve kötü iklim koşulları gibi durumlar göç dalgaları meydana getirirse bile, bunların hiçbiri insanların ekonomik anlamda daha iyi olmayı arzularak meydana getirdiği göç dalgalarıyla karşılaştırılmaz. Ravenstein'in bir başka belirlemesi ise, göçün sürekli bir biçimde artarak devam ettiği yönündedir. Ravenstein'in teorisinin temeli, göçmenlerin gidecekleri yer konusunda rasyonel olarak yaptıkları bir maliyet kazanç hesabına dayanmaktadır. Buradan bakıldığında göçlerin başat nedeni ekonomiktir; yani göçmenler mevcut yaşamlarını ekonomik yönden daha iyi seviyelere getirmek istemektedirler ki bu rasyonel bir seçimdir zaten bahsedilen teori, neo-klasik ekonomik temelli göç çalışmalarına zemin hazırlamıştır (Abadan-Unat, 2006:20-21, Yalçın, 2004:26, Çağlayan, 2006:71).

1.2.1. Neo-Klasik Teorisi

Neo-Klasik Göç teorisi, göç konusunda ilk teorilerden biri olma özelliğine sahiptir. Söz konusu teoriye göre, uluslararası göçün nedeni, emek konusunda arz ve talep alanında çıkan coğrafi farklılıkta yatmaktadır. Emek fazlasına sahip ülkelerde, düşük ücret piyasası hâkimdir. Buna karşın, sermayeye kıyasla sınırlı emek

piyasasına sahip ülkelerin ücret düzeyi yüksektir. Dolayısıyla düşük ücretli işçiler yüksek ücretli ülkelere göç etmektedir. Bunun sonucu, emek zengini ülkelere ücretler düşmekte ve denge oluşmaktadır. Sermayesi az ülkelerdeki yatırımlara yüksek kâr sağlanmakta ve sermayenin gelişmekte olan ülkelere akması, oralara kalifiye işgücünün girmesine yol açmaktadır (Abadan-Unat, 2006:22). Göçün dinamiğini ekonomik ilgilerin oluşturduğu söz konusu teori, ekonomik durum sonucunda oluşan problemlerin göçmen davranışlarında itmeye, durumu görece daha iyi olan ülkeye doğru çekime yol açmaktadır. Şimdi bahsedilen teoriye bakalım.

1.2.2. İtme-Çekme Teorisi

İtme Çekme Teorisinde, göçü ele alırken ülkelerin içinde bulunduğu koşullara göre değerlendirme yapmaktadır. Buna göre, göç veren ülke ekonomik bakımdan olumsuz ve politik olarak istikrarsız bir yapıya sahiptir. Göç edilen ülke de görece daha iyi bir durumdadır. Everett Lee 1966 tarihli “*A Theory of Migration*” adlı makalesinde, göçlerin ortak özelliklerini ortaya koymaya çalışmış, teorisin temelini oluşturan göçün itici ve çekici faktörlerini saptamıştır. Çekici dört temel faktör şunlardır: 1. Yaşanan yerle ilgili faktörler, 2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, 3. İşe karışan engeller, 4. Bireysel faktörler (Yalçın, 2004: 30, Çağlayan, 2006: 72).

Bunlar arasında itici faktörleri: nüfus artışı, düşük yaşam standartları, ekonomik fırsat yoksunluğu ve siyasi baskılar; çekici faktörler ise: emeğe olan talep, boş araziler, cazip ekonomik fırsatlar ve siyasi özgürlük ortamı oluşturmaktadır (Castels ve Miller, 2008:31). Bu özellikler uzun bir süre göç ile ilgili yapılan çalışmaları etkilemiş ve göçe dair temel kabuller olarak benimsenmiştir.

Şuana kadar ele aldığımız, Neo-Klasik ve İtme-Çekme teorileri, göç olgusuna dair temel argümanlar geliştirseler de teorik çerçeveleri ekonomi ile sınırlı kalmıştır. Ekonomi ve onun yarattığı unsurların önemi inkâr edilmemekle birlikte göçü açıklamak noktasında kendi başına yeterli analiz birimlerini de ihtiva (içerme) ettiği söylenemez. Çünkü bu teoriler, ekonomik amaçlı göçün de gerisinde yatan ve ekonomik göçü de tetikleyen tarihsel ve ideolojik etmenlerin mümkün olabileceğini görememektedir. Dahası bir ülkenin ekonomisinin diğerine göre neden daha iyi veya kötü olduğu sorusuna iknâ edici açıklamalar getirememektedirler. Bundan ötürü

ülkeler arasında yaşanan göçün gerisinde, söz konusu ülkeleri aşan yapısal nedenlerin olduğunu, göçü daha geniş bir bakış açısıyla ele almak gerektiğini ileri süren teoriler ortaya çıkmıştır. Nitekim aşağıda bahsedilen Dünya Sistemleri Teorisi bunlardan biridir.

1.2.3. Dünya Sistemleri Teorisi

Merkez-Çevre Teorisi, Paul Baran, Andre Gunder Frank, Theotonio dos Santos, Giovanni Arrighi, Paul Sweezy, Immanuel Wallerstein ve Samir Amin gibi düşünülerin yer aldığı *Bağımlılık Okulu* tarafından geliştirilmiştir. Sözü edilen teorinin temelini oluşturan merkez-çevre ayrımı, dünyayı ekonomik gelişmişlik bakımından merkez ve çevre ülkeler olarak ikiye ayırmaktadır. Buna göre, çevre ülkelerin gelişmişlik düzeyi düşük, merkez ülkelerinki ise yüksektir. Çevre ülkeler hammadde ve ucuz işgücü açısından merkez ülkeler tarafından sömürülmektedir. Bu teoride merkezde yer alan ülkelere yapılan göçler çevrede yer alan ülkelerin merkeze zorunlu bağımlılığı ile açıklanmaktadır. Şunu da belirtmekte yarar var ki, ülkeleri merkez ve çevre ülkeler olarak görmenin, bu iki ayrıma uymayan ülkelerin nasıl analiz edileceği sorusunu beraberinde getirmiştir. Bu nedenle Wallerstein, *Dünya Sistem Teorisi* adını verdiği teorik açılımla, *yarı-çevre* olarak adlandırdığı ülkeleri de işin içerisine katarak üçlü bir ayrıma gitmiştir. Çevre ve yarı-çevre ülkelerinin kontrollerindeki hammaddeler ve işgücü, kapitalist yayılmanın sonucunda merkez ülkelerin kontrolüne geçmektedir ve yine merkezin, çevre ve yarı-çevre ülkeleri sömürmesi söz konusudur. Merkez ülkelerdeki işçi açığının oluşması durumunda, çevre ülkelerden merkez ülkelere işçi göçleri meydana gelmektedir (Yalçın, 2004:35-38).

Dünya Sistemleri Teorisi, göçü ekonomik küreselleşmenin ulusal sınırlara nüfuz etmesinin doğal bir sonucu olarak görmektedir. Bu teori, sadece ekonomik merkezdeki değil, çevre ve yarı-çevredeki kapitalist sistemin de gelişmesinin etkilerini de incelemektedir. Bahsedilen teoriye göre göç, gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki eşitsiz ekonomik ilişkilerin ve kapitalist girişimciliğin bir ürünüdür. Göç, çevre ülkelerinin merkez ülkelere bağımlı kalması, dünya ticaretinin ve ekonomik çıkarların kontrol edilmesi açısından askeri tahakküm kadar önemlidir (Castles ve Miller, 2008:35).

Göçü ülkeler arası sömürü ve güç ilişkisi etrafında analiz eden Dünya Sistemleri Teorisi, göç olgusunu önemli ölçüde yapısal etkenler bağlamında ele almakta ve göçe konu olan insanları yapı karşısında ikincil konumda görmektedir. Sadece bu teori değil, şu ana kadar bahsedilen göç teorilerinin önemli bir eksikliği, bireylerin mensubu olduğu toplulukları bir aktör olarak görmemeleridir. Bu nedenle, ifade edilen eksikliği kısmen gidermek amacıyla yeni teoriler ortaya atılmıştır. Nitekim, Yeni Göç Ekonomileri Teorisi bunlardan bir tanesidir. Şimdi sözü edilen bu teoriye bakalım.

1.2.4. Yeni Göç Ekonomileri Teorisi

Yeni Göç Ekonomileri Teorisi'nin en önemli yanı, göç kararlarının bireylerin tek başına aldığı kararlar olmadığı, ancak bu kararların, birbiriyle alakalı insanlardan oluşan daha büyük birimler tarafından -aileler veya hane halkları gibi- verildiğini ileri sürmesidir. Bu birimlerde insanlar, kolektif olarak sadece beklenen geliri maksimize etmeye değil aynı zamanda işgücü pazarı dışındaki pazarlarda başarısız olmaya yol açacak riskleri minimize etmeye çalışırlar (Massey vd., 2014:16). Bireylerin karşılaşılabilecekleri olası risklerinden farklı olarak, hane halkları, kendi refahlarına yönelik risklere karşı, aile ve işgücü gibi kaynaklarının dağılımını çeşitlendirerek kontrol etme lüksüne sahiptir. Bazı aile üyeleri, istihdam edildiği yerden, ücret ve istihdam koşullarından daha iyi olduğu yabancı işgücü piyasalarında çalışmaya gönderilebilir. Yerel ekonomik koşullar kötüleşirse ve yeterli gelir elde edilemezse hane halkı göçmen dövizleriyle geçinebilir. Gelişmiş ülkelerde, hane geliri, risklere karşı genellikle bireysel sigorta sistemi veya hükümetin sosyal güvelik programları aracılığıyla güvence altındadır. Gelişmekte olan ülkelerde bu kurumsal koruma mekanizmaları yoksul aileler için ya mevcut değildir ya da bunlara erişilmesi zordur. Dolayısıyla bu risklerin çeşitlendirilmesi için göç teşvik edilir.

“Yeni Göç Ekonomileri” teorisi, yukarıda ele aldığımız diğer teorilerden oldukça farklı önermeler ve hipotezler ortaya koymakta ve buradan hareketle farklı siyasi reçeteler sunmaktadır. Buna göre;

“1. Göç araştırmalarına uygun analiz birimi özerk birey değil, aileler, hane halkları veya diğer kültürel olarak tanımlanan üretim ve tüketim birimleridir.

2. Ücret farkı, uluslararası göç hareketi için gerekli bir koşul değildir; haneler ücret farklılıklarının yokluğunda bile ulus ötesi hareketlilik yoluyla risklerini çeşitlendirmek için güçlü teşvikler bulabilir.

3. Uluslararası göç ve yerel istihdam veya yerel üretim, birbirini dışlayan olasılıklar değildir. Hane halkları için hem göçe katılım ve hem de yerel etkinliklere girişme yönünde güçlü teşvikler söz konusudur. Aslında böylelikle yerel ekonomik faaliyetlerden elde edilen gelirdeki bir artışla bu faaliyetlere daha çok yatırım yapılabilmesinin önündeki sermaye ve risk kısıtlamalarını aşmanın bir yolu olarak göçün çekiciliği artabilir. Böylece göçmen gönderen bölgelerdeki ekonomik kalkınma uluslararası göç yönündeki baskıların azalması anlamına gelmeyebilir.

4. Ülkeler arasındaki ücret farklarının ortadan kaldırılması uluslararası hareketin duracağı anlamına gelmez. Eğer göç veren ölkelerde diğer piyasalar mevcut değilse, kusursuz değilse veya dengesiz ise uluslararası göçü teşvik edici etkiler devam eder.

5. Gelir dağılımında farklı konumlarda bulunan hane halkları ya da kendi içinde farklı gelir dağılımına tabi hane halkları için gelirden beklenen eşit kazanç, bu hane halklarının göç olasılığını eşit oranda etkilemeyecektir.

6. Hükümetler göç hızlarını sadece işgücü piyasasını etkileyen politikalarla değil aynı zamanda sigorta piyasalarını, sermaye piyasalarını ve vadeli (futures) piyasaları şekillendiren politikalarla da etkileyebilirler. Hükümetin sigorta programları özellikle işsizlik sigortası uluslararası hareketlilik teşviklerini önemli oranda etkileyebilir.

7. Gelir dağılımını şekillendiren hükümet politikaları ve ekonomik değişiklikler bazı hane halklarının görece yoksulluğunu ve dolayısıyla bu hane halklarının göç etme yönündeki teşviklerini de değiştirecektir.

8. Gelir dağılımını etkileyen hükümet politikaları ve ekonomik değişiklikler, ortalama gelire olan etkisinden bağımsız olarak uluslararası

göçü etkileyecektir. Hatta göç veren alanlarda daha yüksek bir ortalama gelir oluşmasına yol açan hükümet politikaları, bu gelir artışından görece yoksul hane halkları faydalanmıyorsa göçü artırabilir. Buna karşın eğer görece zengin hane halkları gelir artışından faydalanmıyorsa bu politikalar göçü azaltabilir” (Massey vd., 2014:20).

Şimdiye kadar ele alınan göç teorilerini, ekonomik temelli argümanının güncellenmesinde ve sayıltılarındaki boşlukları aşmaya çalışan Yeni Göç Ekonomileri Teorisi, göçün temelinde sadece ekonominin olmadığını göstermektedir. Fakat yine de bu teori, Savaş Çağlayan’ın (2006) ifadesiyle tarihsellik ve ilişkisel ağ unsurlarını gözden kaçırabilmektedir. İşte bu noktada, müteakip alt bölümde ele alacağımız İlişkiler Ağı Teorisi, sözü edilen unsurları teorik merkezine yerleştirmekte ve bu alandaki boşlukları doldurmayı hedeflemektedir.

1.2.5. İlişkiler Ağı Teorisi

Genel anlamda buraya kadar incelenen göç teorileri, göçün hangi sebeplerden kaynaklandığını irdelemekte ve göçün, nicel ve nitel görüntüsü üzerinde durmaktadır. Ayrıca yine pek çok göç teorisi, ekonomik temelli olup tarihsel perspektiften kopuk, zaman olarak donuk bir teoriyi benimsemektedir. Oysaki çağımızda şahit olduğumuz göçler ve göç olgusu, toplumsal zemini bağlamında hiçbir şekilde tarihsel perspektiften koparılamayacak ve gerçekleşen herhangi bir göçün zaman-mekân ilişkisi göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir (Çağlayan, 2006:85).

Sözü edilen ilişkiler üzerine tesis edilen, İlişkiler Ağı Teorisinin dayandığı argümanların temelini; göçmenlerin göç ettikleri ülkede kurdukları, aynı zamanda göç alan ülke ile göç veren ülke arasında da tesis ettikleri toplumsal ağların varlığı ve bu ağların, süregiden karşılıklı göçler üzerine olan etkisi oluşturmaktadır. Bu ağlar güçlü ve zayıf ağlar olabilir. Abadan-Unat bu ağları şöyle tanımlamaktadır:

“Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır” (Abadan-Unat, 2002:18).

Göçmenler, bahsedilen ağın sayesinde tüm ihtiyaçlarını kendi grubu içerisinde karşılayan yeni göçmen kişiler, daha çok kendi grubunun içine kapanmakta ve göç ettiği ülkedeki halkla temastan kaçınmaktadır. Pek çok filme, belgesele ve bilimsel çalışmaya konu olan Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin durumu, göçmenleri bu uyumdan uzaklaştıran sürece örnek olarak gösterilebilir. Çünkü Almanya’da yaşayan Türk göçmenler arasında hâlâ Almanca bilmeyen, yaşadığı Türk mahallesinden dışarıya çıkmamış ve bunlarla da öğünen pek çok kişinin olduğu bilinmektedir. Bu durum da göçmen ağı ilişkiler sisteminin, tam anlamıyla kişileri nasıl kendi kültürünün içerisine kapatıp, göç edilen ülkenin beklediği uyumdan uzaklaştırdığını göstermektedir (Yalçın, 2004:53-54).

İlişkiler Ağı Teorisine genel bir çerçeveden tekrar bakıldığında, göçmen ağlarının ekonomik, toplumsal, psikolojik, kültürel bağlamda olumlu ve olumsuz olmak üzere pek çok etkisi olduğu açıktır. Bahsedilen göçmen ağlarının altı önemli işlevi vardır. Nitekim göçmen ağları;

- 1.Göçmenleri, göçün verdiği rahatsızlıktan ve masraflardan önemli ölçüde kurtarmaktadır.
- 2.Göçmenleri, içine girdikleri toplumdan yalıtırlar ve onların kendi yurtlarıyla ilişkilerinin devamını sağlarlar.
- 3.Göçün başlangıcını ve hedef yerini etkileyerek kimlerin göç edeceğini önemli ölçüde belirler.
- 4.Göçmenlerin gittikleri yerlerde uyum sağlamalarını kolaylaştırır.
- 5.Kendi anayurtlarındaki potansiyel göçmenler ve ağa yeni katılanlar için, yabancı toplumdaki fırsatlar ve resmi yapılanmalar hakkında haber kanalları gibi hizmet verir.
- 6.Göçün hızını ve büyüklüğünü önemli oranda belirler (Gurak ve Cases’ten alıntılanan Yalçın, 2004:51-52).

Yukarıda da belirtildiği gibi İlişkiler Ağı Teorisi, göçü, göçmen üzerinden anlamaya çalışarak, diğer teori ve modellerden bazı farklılıklar sergilemektedir. Bu farklılıkların en temel nedeni, diğer teori ve modellerde göç içerisinde kaybolan ve pek üzerinde durulmayan göçmeni yani bireyi ön plana çıkarmasıdır. Bu teori,

yapılacak olan analizde sadece yapısal etkenleri göç nedeni olarak değerlendirmekle kalmaz, bireysel etkenleri de göç nedeni olarak analize katmayı mümkün kılmaktadır. Çünkü bu teori, bir yandan geniş bir bakış açısı geliştirmeye imkân tanırken diğer yandan da çok faktörlü ve işler bir analize yönelmeyi mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda adı geçen teori, göçü, göç alan ve göç veren ülkeler özelinde anlamaya ve anlamlandırmaya olanak sağlamaktadır. Tüm bu öncüller, çağımızda yaşanan göçleri ve göç olgusunu anlamada İlişkiler Ağ Teorisinin hayli açıcı ve bireysel analize en fazla olanak tanıyan teorilerden biri olduğunu göstermektedir (Çağlayan, 2006:88). Bir sonraki başlıkta ele alacağımız Ulus-Ötecilik Teorisi, göç olgusunu uluslararası boyuta ortaya çıkan ilişkilere ve dinamiklere yoğunlaşması bakımından göç literatüründe aratan bir öneme sahiptir. Dolayısıyla söz konusu teori yeni bir perspektif sunmaktadır. Şimdi bunu ele alalım.

1.2.6. Ulus-Ötecilik Teorisi

Ulus-Ötecilik kavramı, 1960'lardan bu yana, politik bilim ve uluslararası ilişkiler alanında, ulus sınırlarının üstünde ve uluslararası ilişkilerle ilgili olarak gerçekleşen her türlü etkileşim ve kurum için kullanılmaktadır (Pries, 2001:17). Kavramın, politik bilim ve uluslararası ilişkilerden antropoloji, sosyoloji gibi alanlara geçişi ve yaygınlık kazanması ise 1990'larda göç çalışmalarında, günümüz göç hareketlerini anlayabilmek yolunda "yeni" bir perspektif olarak ortaya atılmasıyla gerçekleşmiştir (Körükmez, 2012).

Söz konusu teori, uluslararası göç olgusuna asimilasyon perspektifinden yaklaşan göç kuramlarının eleştirisinden kaynak almıştır. Buna göre, eski göç teorileri, günümüz göç hareketlerinin doğasını ortaya koyabilecek yeterli kavramsal çerçeve ve araçlara sahip değildir. Ancak bu durum sadece uluslararası göç teorilerinden değil, sosyal bilimlerin toplumu kavramsallaştırma biçiminden de kaynaklanmaktadır (Körükmez, 2012:8).

Bu teoride öne çıkan temsilcilerinden biri olan Faist (2000), uluslararası göçün ortaya çıkışının önkoşulunun, mevcut ekonomik, politik, kültürel ve ulus-ötesi sosyal uzamların içerdiği bağların olduğunu ileri sürmektedir. Yine göç olgusunun, sözü edilen bağları evirerek, yenilerini yaratarak ve hatta süregelen düzenlemelerle çelişerek yeni bağlar ürettiğini belirtmektedir (Faist, 2000: 199). Bir başka ifadeyle, bir yerden bir başka yere akan göçlerin, önceden kurulmuş olan bağlar ve hatlar

üzerinden ancak onları değiştirerek ve yeniden üreterek gerçekleştirdiğini ileri sürmektedir.

Faist'in (2003), göçmen ağlarının bireysel –mikro-,kurumsal –mezo- ve ulusal –makro- alanları ilişkiler yoluyla bir araya getiren sadece ilişkilerin varlığını gösteren değil ve aynı zamanda bu ilişkileri açıklamaya ve anlamaya olanak tanıyan, ağları oluşturan bağlar ve bu bağlara gömülü değerler, normlar vb.den olduğunu ileri sürmesi bu çalışma açısından çok önemlidir.

Ulus-Ötesi Göç Teorisinde, yaşamlarını ulusal sınırların ötesinde idame ettirmelerinden ötürü göçmenlere, “ulus-ötesi göçmen” adı verilir (Guarnizo vd., 2003: 1212). Bu yeni kavramsallaştırma içerisinde göç ve göçmenler, zaman ve mekânda kesinti değil, süreklilik üzerinde temellenmiştir. Buna göre, eski perspektifte göçmenler, bir coğrafi/politik birimden bir diğerine hareket ederek yerleşen, zaman içerisinde değişen derecelerde asimile olan ve köken birimle ilişkileri de zaman içinde aynı derece zayıflayan gruplar olarak görülüyordu (Portes, vd., 1999). Bu perspektif zamansal olarak göç öncesi ve sonrası, mekânsal olarak da köken ve hedef yer arasında kesin ayrımlar yapmaktaydı. Ancak, Basch vd.'nin çalışması olan *Nations Unbound* (1994) ve ardından yapılan birçok çalışma, bir kesintiden çok süreklilik ve akışkanlıkların mevcut olduğunu ortaya koymuştur (Körükmez, 2012:9). Ulus-Öteciliğin düsturu haline gelen “ne orada ne burada, hem orada hem burada” ifadesi tam da bu süreci özetlemektedir.

Ulus-ötesileşme, “göçmenlerin, köken ve hedef toplumlarını birbirine bağlayarak oluşturdukları ve sürdürdükleri çok-damarlı sosyal ilişkiler yoluyla ortaya çıkan süreç” olarak tanımlanır. Böyle bir tanımlama, coğrafi, kültürel ve politik sınırların ötesinde, farklı düzeylerde kurulan ilişkilerin yarattığı akışkanlıklar ve tüm bunların kesiştiği noktalarda yeni sosyal alanları varsayarak, göçmenlerin “eşzamanlı olarak iki veya daha fazla ulus-devletle” bağlantılı olduklarını söyler (Basch vd., 1994:7).

Portes'e vd. (1999) göre, ulus-ötesi göçler, ulusal sınırlar ötesinde ve zamansal olarak sürekli olan devamlı ve düzenli sosyal irtibatları gerekli kılan işler/uğraşlar ve aktiviteleri içermektedir. Bunlar da söz konusu Ulus-ötesi göçü, diğer göçlerden ayıran sınırları teşkil etmektedir (Portes vd., 1999: 219-225). Ayrıca

buna ek olarak Körükmez (2012) ulus-ötesi hareketlerin, düzenlilik, rutin katılım ve kritik kitle niteliklerini taşıması gerektiğini ifade etmektedir (Körükmez, 2012).

Göçün artık bir yerden başka bir yere fiziki olarak hareket etme ya da yer değiştirmeden ibaret olmadığı, göçmenlerin tek mekânda, tek merkezli bir hayat sürmediklerinin, tersine birden fazla mekânla ilişkilerini devam ettirerek çoklu bir hayata dahil olabildiklerinin ve bu yaşam biçiminin istisnai değil, yaygın olduğunun fark edilmesi ulus-ötesi göç çalışmalarının hız kazanmasına neden olmuştur. Göçmenlerin aynı anda birden fazla mekân, politik birim, kültür, vb. ile ilişkilerinin devam ettiriyor olmaları, sosyal alanın tanımlanmasında ve açıklanmasında tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Körükmez, 2012:11).

Çalışmamızda, şuna kadar öne çıkan göç teorilerine yer verildi. Devam eden alt bölümde, söz konusu teorilerin önemli kavramsal ayaklarını teşkil eden göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları ele alınacaktır.

1.3.Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı Kavramları

Göçe konu olan zorunlu göçmenler, mülteciler, sığınmacılar; yaşama, özgürlük ve bireyin güvenliği, haklarının tehlikeye girmesi sonucunda, yaşadıkları ülkeyi terk ederek başka bir ülke sınırları içerisinde yaşam bulma mücadelesine itilmektedirler. Devletler gerekli yasal düzenlemeleri yapmakta ya yetersiz ya da isteksiz davranmakta, sivil toplum kuruluşları kısıtlı imkânlarla ve sınırlı sayıda insana el uzatabilmektedir. Diğer yandan kamuoyu, çoğunlukla göçmenlerin, mültecilerin, sığınmacıların yaşadıkları süreci, yolculuklarını bir tır kasasında havasızlık nedeniyle ya da bir teknenin batması sonucunda denizde öldükleri zaman ya da 25 kişi kapasiteli minibüslerde/dolmuşlarda 40-45 kişi ile seyahat ederken trafik kazası sonucu ölümleri ardından duyabilmektedir. O halde, kimdir bu göçmen, mülteci ve sığınmacılar?

Detaylarına girmeksizin, genel olarak tanımlamak gerekirse; göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar, gündelik yaşamlarını sürdüreceği düzenin bozulması, bedensel ve hatta zihinsel varoluşları tehlikede olduğu için yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalan kişilerdir. Yaşadıkları yeri, terk etmiş sözü edilen kişiler temel bir

insan hakkı olan sığınma hakkına sahiptirler. Uluslararası hukuka² göre, kendi ülkelerinde siyasi görüşleri, etnik kökenleri, dini inançları veya mensubu oldukları bir toplumsal grup nedeniyle zulüm görme korkusu taşıyan ve bu nedenlerinden dolayı ülkelerini terk eden kimselere, sığındıkları ülkeler koruma sağlamak zorundadır. Sığınma talep eden kişileri veya mültecileri, yaşamlarını tehlikeye sokabilecek ya da zulüm görebilecekleri ülkelere geri göndermek uluslararası bir suçtur. Sığınılan ülkede göçmenlere yönelik olarak nasıl bir hukuki sistemin var olduğu önemli olmakla birlikte, bu hukuki sistemin insan haklarına tam anlamıyla uygun olması da büyük önem taşımaktadır.³

Özellikle mülteci ve sığınmacı kavramları karıştırılabilmekte, söz konusu kavramlar gerek gündelik yaşamda gerekse bazen literatürde birbirlerinin yerine kullanılabilirler. Ancak bu iki kavram birbirlerinin yerine ikame edilemeyecek kavramlardır. En basit anlamda sığınmacı, mültecilik statüsünü almak için başvuru yapmış kimsedir. Bu başvuru henüz sonuçlanmamıştır ve bir anlamda sığınmacılık bir süreçtir. Mültecilik ise bir statüdür, yani elde edilmiş sonuçtur. Ancak bu kadar küçükmüş gibi görünen bu farklılık, sığınmacıların ve mültecilerin sahip oldukları haklar açısından ciddi olumsuzluklara yol açmaktadır. Bu nedenle ortaya çıkabilecek kavram kargaşasını engellemek adına bahsedilen kavramları ayrı ayrı ele alıp tanımlamak yerinde olacaktır.

1.3.1. Göçmen

Göç olgusunun temelini oluşturan göçmenler “çeşitli nedenlerle (siyasi, ekonomik, dini vs.) bağlı bulunduğu ülkeyi terk ederek yerleşmek amacıyla başka bir ülkeye giden kişilerdir” (Asar, 2004:236). Göçmenlerin kabulü için her ülkenin farklı ölçütleri bulunmakla beraber, göçmenler, mülteciler gibi uluslararası bir koruma alanına sahip değildirler. Göçmenler, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaya devam eder, göçmen politikalarına bağlı olarak başvuruları kabul veya reddedilebilir. Bu ülkelerin bu anlamda temel bir insan hakkından kaynaklanan

² Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnsan Hakları Bilgi Kitapçığı No. 20 İnsan Hakları ve Mülteciler. Belgenin orijinali <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet20en.pdf> adresinden temin edilebilir. Erişim tarihi:16.03.2015

³ Yeri gelmişken değinmek gerekir ki, Türkiye, bulunduğu coğrafyanın da etkisiyle, zorunlu göçmenler, sığınmacı ve mülteciler için oldukça önemli bir bölgedir. Özellikle Asya ve Afrika ülkelerinden gelip Avrupa ülkelerine geçmek isteyenler için bir köprü konumundadır.

sorumlulukları yoktur. Göçmenler çoğu zaman ekonomik gerekçelerle, ülkesini gönüllü olarak terk ederek başka bir ülkeye, o ülke yetkililerinin bilgi ve izniyle yerleşirler. Nitekim söz konusu iznin, Türkiye'deki yasal zeminine bakıldığında⁴, kimlerin göçmen olarak kabul edileceği hem 2510 Sayılı eski, hem de 5543 Sayılı yeni İskân Kanununda belirtilmiştir. Buna göre; Türkiye'ye yerleşmek amacıyla gelmek, Türk soyundan gelmek, Türk kültürüne bağlı olmak göçmen olarak kabul için aranan temel şartlardandır (Kıral, 2006:15).

1.3.2. Mülteci

Devletlerin çeşitli nedenlerden ötürü vatandaşlarını koruyamadıkları ya da korumakta isteksiz ya da yetersiz davrandıkları durumlarda, söz konusu vatandaşların haklarının ihlal edilmesi nedeniyle başka bir ülkede güvenliklerini sağlamak adına evlerini, hatta çoğu zaman ailelerini terk etmek zorunda kalan kişilere mülteci denir.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nde mülteci kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır;

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen: yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıslardır” (Özcan, 2005:13).

Etnik ve kültürel farklılıkları veya bunun dışında diğer ekonomik toplumsal yapılardan dolayı baskı ve zulme maruz kalarak yaşadıkları yerleri ve doğdukları toprakları terk etmek zorunda kalan ve kendilerince daha güvenli bölgelere veya ülkelere sığınmaya çalışan bu kişiler, hem ülkelerini terk etmek zorunda kalmaları nedeniyle hem de gidecekleri/gittikleri ülkede karşılaştıkları belirsizlikler nedeniyle huzur ve güvene kavuşamamaktadırlar.

⁴ Ayrıca bknz: <http://www.refugeeinturkey.org/SGDD-Hakkında-i1> (Erişim:20.09.2015).

İnsanları mülteci olmaya zorlayan birçok neden vardır. Nitekim yaşanan her savaş, ardında yüz binlerce mülteci ve mağdur bırakırken, özellikle dünyanın stratejik alanlardaki bu savaşlar, ciddi insan hakları ihlallerini ve yoksulluğu da bir yaşam biçimi haline getirmektedir. Kimi bölgelerde bir yüzyılı bulan mülteci trajedisi, insanları kuşaklar boyu mülteci kamplarına hapsetmektedir.

1.3.3. Sığınmacı

Sığınmacı kavramı, birçok bakımdan mülteci kavramıyla benzer yanlara sahip olmakla birlikte birçok bakımdan da birbirlerinden ayrılmaktadır. Söz konusu ayrımları vermeden önce genel bir tanım yapmak gerekirse, sığınmacı;

“Vatandaşı olduğu ülkede meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan istifade etmek istemeyen, bir ülkeye sığınan ve o ülkeden mülteci statüsü talep eden yabancı anlamına gelir” (Doğan, 2008:108).

Tanımdan da anlaşılacağı üzere sığınmacı, mülteci statüsü almak üzere gitmek istediği/gittiği ülkeye başvuruda bulunan ancak başvurusu henüz karara bağlanmamış kişileri gösterir. Bu kapsamda henüz başvuruda bulunmamış kimseler de sığınmacı olarak kabul edilirler⁵.

Görüldüğü üzere mülteci ve sığınmacı kavramları arasındaki benzer yönler vardır. Öncelikle her iki kavramın konusunu doğal olarak “insanlar” oluşturmaktadır. Bu insanlar buldukları her ortamda yabancı (kültürel-politik-hukuksal-toplumsal bağlamlarında) konumdadırlar. Her iki grubu oluşturan kişilerin sayıları önem taşımamakta ve çeşitli nedenlerden yaşama, özgürlük ve kişi güvenliği hakları ihlal edilerek, bu nedenlerden ötürü başka bir yerde yaşama konusunda karar vermeye zorlanmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak da her

⁵ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin, 14. maddesinde, “Kişilerin, sürekli baskı altında tutulduğunda, başka ülkelere sığınma ve kabul edilme hakkı vardır” (Gemalmaz, 2003:351) denilmektedir. Buna rağmen Türkiye, Avrupa ülkelerinden gelenlere mülteci, diğer coğrafyalardan gelenlere ise sığınmacı statüsü vermektedir. Sığınma hakkı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda bir temel hak olarak yer almazken, bazı ülkelerin anayasalarında, baskı ve zulüm karşısında kalmış yabancıların yararlanabilecekleri bir hak olarak kabul edilmiştir.

iki kavramın kapsadığı kişilerin insan onuru zedelenmekte ve insan hakları ihlâl edilmektedir. Dahası göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar, içinde buldukları durum itibarıyla ayrıca göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretine potansiyel kaynak oluşturmaktadırlar.

Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 91 uyarınca 22 Ekim 2014'te geçici korumaya ilişkin bir yönetmelik yayımlamıştır⁶. Geçici Koruma Yönetmeliği Geçici Madde 1'e göre bu yönetmelik, Suriyelilerin yanı sıra Suriye'den kaçan vatansız kişiler ve mülteciler için uygulanacaktır. Geçici koruma yönetmeliğinde, geçici koruma şu şekilde tanımlanır:

“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma”⁷

Kitlesel akın, “aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayılarda gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen uygulanabilir olmadığı durumlar” olarak tanımlanır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından yürürlüğe koyulan geçici koruma rejiminin bir parçası olarak uluslararası koruma arayan Suriyeliler, “Suriye'den gelen mülteciler ve vatansız kişiler Türkiye'ye kabul edilmektedir ve istekleri dışında Suriye'ye geri gönderilmeyecektir. Geçici koruma rejimi kimlik belgeleri olmayanlar dâhil, uluslararası koruma ihtiyacı olan tüm Suriyelilere, vatansız kişilere ve Suriye'den gelen mültecilere uygulanır” hükmü yer almaktadır. Kampların içinde veya dışında ikamet eden Suriyelilere uygulanabilir haklar geçici koruma yönetmeliğinde de belirtilmiştir. Bunlar genel olarak sağlığa, eğitime, toplumsal yardımlara ve iş piyasasına erişimi kapsamaktadır. Toplumsal yardım ve iş piyasasına erişim gibi haklardan bazılarının uygulanması gelecekte daha açık olacaktır ve bunlar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı dâhil ilgili bakanlıkların gelecekteki kararlarına tabidir.

⁶ Yönetmeliğin Türkçesine aşağıdaki adresten ulaşılabilir: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf>. Erişim:09.09.2015

⁷ (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf> (Erişim:09.09.2015)).

1.4. Göç Teorilerinin Değerlendirilmesi

Göç bireysel eylemlerin bir sonucudur ama aynı zamanda toplumsal bir özelliğe de sahiptir. Bu yüzden göç dinamiklerini açıklama düzeyleri, mikro düzeydeki süreçlerden, ulusal ve uluslararası güç ilişkileri bağlamındaki makro düzeydeki süreçlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Neo-Klasik Teori, insan sermayesini ele aldığından mikro düzeydeki açıklamaya dahildir ama esas itibarıyla göçü ücret ve gelir farklılıkları üzerine temellendirdiğinden daha çok makro düzeyde bir açıklamaya yakındır. Dünya Sistemleri Teorisi, ulusal ve uluslararası ilişkiler düzeyinde cereyan eden yapısal değişkenleri iddia etmektedir. İtme-Çekme Teorisi, göç akımlarını bölgeler ve ülkeler arasındaki emeğe dayalı arz ve talep ilişkileri ve ücret dengeleri bakımından açıklamalar sunmaktadır. Yeni Göç Ekonomileri Teorisi, ekonomik olmayan etmenlerden biri olan hane halkı ve aile bağlarının ve ortak kararların göçe nasıl etkide bulunduğu üzerinde durmaktadır. İlişkiler Ağı Teorisi, göçün kaynağı ile göçün hedefi konumundaki yerlerde bulunan bireyler ve gruplar arasındaki akrabalık, arkadaşlık ve grubun aidiyetinden kaynaklı bağlantılara vurgu yapmaktadır. Söz konusu teoriler, farklı yer ve zamanlardaki göç olaylarına getirdikleri açıklamalar ile çeşitli değişkenleri ön plana çıkarmışlardır. Fakat hiçbiri hangi değişkenin göç olgusunu açıklamada daha etkin olduğu konusunda bir uzlaşmaya varamamıştır. Bütün göç teorilerinin belirli bir dereceye kadar doğruluğu kanıtlanmış ve bir takım argümanlar ve varsayımlar barındırdığı savunulmuştur (Massey vd.,1993).

Yukarıda değinmiş olduğumuz göç literatüründe ki çalışmalarda *İlişkiler Ağı Teorisi*, göçmen üzerinden hareketle göçü anlamaya çalışarak, diğer teori ve modellerden bir farklılık ortaya koymaktadır. Bu farklılığın en temel nedeni, diğer teori ve modellerde göç içerisinde kaybolan ve pek üzerinde durulmayan göçmeni yani *bireyi* ön plana çıkarmasıdır. Bu teori, yapılacak olan analizde sadece yapısal etkenleri göç nedeni olarak değerlendirmekle kalmamayı, bireysel etkenleri de göç nedeni olarak analize katmayı mümkün kılmaktadır. Buna ek olarak Ulus-Ötoci Göç Teorisinin özellikle göçmenlerin hem gittikleri hem de bıraktıkları Uluslar arasında mevcut bağlardan yararlanmaları ve yeni bağlar üretmeleri argümanlarından dolayı bu çalışmada analiz birimi olarak kullanılmıştır. Ve böylelikle göçmenlerde gündelik yaşama dair izlerin daha rahat görülebileceği düşünülmektedir.

Sığınmacılarla/göçmenlerle ilgili göç literatür incelendiğinde daha çok toplumsal bütünleşme, toplumsal dayanışma, toplumsal yardımlar, toplumsal haklardan yararlanma, sığınmacıların veya göçmenlerin sosyo-demografik ve kültürel özellikleri, buldukları ülkede yaşadıkları sorunlar gibi konulara odaklanıldığı görülmektedir (Kahya, 2014; Taşdelen, 2011; Korkut, 2010; Gedik, 2009; Tekin, 2009; Buz, 2002)⁸.

Göç literatüründe, göç öncesi ve sonrası yoğun çalışmaların yapılması elbette önemli olmakla birlikte, sıradan yaşantıların da başka bir deyişle “*büyük boy teoriler ve bu teorilerden hareketle yapılan çalışmalar*” tarafından fark edil(e)meyen *gündelik yaşam pratiklerinin* toplumsal yaşama ilişkin bilgiler sunmaları hata toplumsal yaşamın, toplumsal yaşam olmasını sağlayan önemli bir bileşendir.

Sığınmacı ve mültecilerin perspektifinden yapılan bu çalışmalar onların Türkiye’de daha iyi bir yaşam sürebilmeleri için üretilebilecek politikalar açısından

⁸ Örneğin konu ile ilgili olarak Türkiye’de araştırma yapan Kahya’nın (2014) “Türkiye’de Sığınmacıların Çalışma Dinamikleri: Batı Akdeniz Örneği” çalışmasının konusu, uluslararası göçün yerel dinamiklerinin belirlenmesidir. Bu bağlamda, Türkiye’de sayıları 62’yi bulan uydu kentlerde yaşayan sığınmacıların *de facto* olarak çalışma dinamikleri Batı Akdeniz Bölgesinde, Isparta ve Burdur örneklerinde değerlendirilmiştir. Sığınmacıların uyruk, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, medeni durum, toplumsal ilişki ağları ve Türkiye içi coğrafi hareketliliklerinin emek süreçleri ve istihdam koşullarına olan etkileri ele alınmıştır. Hukuksal statüleri gereği çalışma izinleri olmayan sığınmacılar, emek piyasasında olumsuz çalışma koşullarına, düzensiz işlere, düşük ücretlere ve yabancı olmalarından kaynaklanan ayrımcılıklara ve istismarlara maruz kalmaktadırlar. Bu çerçevede sığınmacılar, Türkiye istihdam piyasası için yedek, korumasız, takipsiz, düzensiz, kolay vazgeçilebilir ve ucuz emeğe karşılık gelmektedirler. Taşdelen’in (2011) “Türkiye’de Mültecilerin Hukuki Durumları ve İzmir’e İlişkin Bir Araştırma” çalışması, İzmir’de yasa dışı olarak bulunan, aslında sığınmacı/mülteci konumunda olan ancak hukuksal mevzuattaki boşluktan ve sığınmacılara yönelik kısıtlayıcı hukuksal yaptırımlardan dolayı kaçak göçmen statüsüne düşen sığınmacıların, her türlü haktan ve insani yaşam koşullarından mahrum kalmalarına neden olduğu üzerinedir. Korkut (2010) “Türkiye’de sığınmacı ve mülteciler” ise çalışmasında, mülteci, sığınmacı gibi kavramları tanımlamakta ve dünyada mülteciliğin tarihsel, hukuksal ve kurumsal gelişimi üzerinde durmaktadır. Çalışmasında asıl olarak Türkiye’nin mevcut göç ve iltica uygulaması ile Türkiye’deki mülteci/sığınmacılara ilişkin bir durum tespiti yapmayı amaçlamaktadır. Gedik (2009) “Somalili Mültecilerin Sosyo-Kültürel ve Dini Hayatları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Konya Örneği),” çalışmasında Somalili mültecilerin sosyo-demografik ve kültürel özelliklerini ve Somali’deki ve Türkiye’deki dinsel yaşamlarını ele almaktadır. Tekin (2009) “Türkiye’de yaşayan sığınmacı ve mültecilerin entegrasyonunda yaşanan sorunlar ve Avrupa Birliği uygulamaları bağlamında çözüm önerileri” ise, Türkiye’de yaşayan sığınmacı ve mültecilerin entegrasyon sorununa kaynaklık teşkil eden hususlar, AB’nin iltica ve göçe teori, entegrasyona ilişkin uygulamaları ve Finlandiya özelinde entegrasyon modeli ile Türkiye’de yürütülen AB projelerinin ülkemizde yaşanan entegrasyon sorununa olan olumlu katkısı ele alınacak ve sorunların çözümüne yönelik öneriler sunmaktadır. Buz’un (2002) “Türkiye’de Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Gidiş İçin Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar” çalışmasında ise Türkiye’nin sığınma politikası ve sığınma politikası çerçevesinde üçüncü bir ülkeye yerleştirme prosedürü, sığınmacıların bu süreçte yaşadıkları sorunlar çerçevesinde ele alınmaktadır.

önemli olabilir. Ancak çalışmamız açısından önemli olan, hatta çalışmanın asıl hedefini ve araştırma sorunsalını teşkil eden nokta, göç literatüründe kısmen ‘pas’ geçildiği düşünülen gündelik yaşama ilişkin sosyolojik gözün eksik olması ve bunun doldurulmasının hedeflenmesi amaçlanmaktadır.

Göç durumunda olan insanların yaşadıkları süre içinde gündelik yaşam pratikleri, yaşadıkları sorunlar ve yaşama tutunma pratikleri en az göçe neden olan etmenler kadar önemlidir. Çünkü göç başlayıp sonlanan bir şey değildir, devam eden bir süreçtir. Göçün devam etmesi, göçün etkisinin sürekli ve canlı olmasını gerektirir. Ayrıca göçmenler yaşantıları değiştiğinden, yeni koşullara uyum, üzerinde hissettikleri baskılara karşı taktik ve direniş üretmektedirler. Bunlar devam eden sürecin önemli parçalarıdır. Bu nedenle gündelik yaşam, göçün etkilerinin en iyi hissedildiği ve ‘görünüre’ geldiği alandır. Dolayısıyla göçün, kendisini somutta tezahür eden etkilerini görme fırsatı sunar. Bu nedenle, gündelik yaşamın göç literatüründe incelenmesi gereken temel damarlardan olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim göç-gündelik yaşam ilişkisi mikro düzeyde hem teorik hem de pratik alanda yan yana değerlendirilmelidir. Buradan hareketle, Türkiye’de “göçmen” statüsüyle yaşayan Suriyelilerin gündelik yaşam pratikleri çalışmanın problematiğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir sonraki bölümde gündelik yaşama dair teorik tartışmalara yer verilecektir.

II.BÖLÜM

GÜNDELİK YAŞAMIN KAVRAMSAL TEMELLERİ

2.1. Gündelik Yaşam Kavramı

21. yüzyıl başından itibaren gündelik yaşam üzerine sosyal bilimlerin hemen hemen her dalında çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Gordon Marshall'ın belirttiği gibi (2003), gündelik yaşam sosyolojisinin oldukça geniş teorik bir alanı kapsamasının bu noktada önemi büyüktür. Farklı bakış açıları ile gündelik yaşam sosyolojisi üzerine çalışan Jack Douglas, Patricia A. Adler, Andrew Weigert, Erving Goffman, Harold Garfinkel, Alfred Schutz, Thomas Luckmann, Michel De Certeau ve Henri Lefebvre bu alanın önemli teorisyenleridir (Marshall, 2003:288).

Gündelik kelimesi, temelde bir rutine gönderme yapmaktadır. Dolayısıyla kavram bir sıradanlığı, aynılığı ve değişmez olanı işaret etmektedir. Gündelik olan bilebildiğimiz bütün toplumlarda insan soyunun varlığını sürdürmek için geliştirdiği etkinliklerden oluşur: Yeme, içme, barınma, üretme, güvenlik, soyun yeniden üretimi v.b. insani gereksinimleri karşılamak üzere yapılan tüm etkinlikler gibi, 'gündelik' rutinlerin, yığılmış bilgilerin ve ritüellerin, toplumsal işbölümünün arasına dağılmış bir yığın işi kapsar (Şahin ve Balta, 2001:185). Ev hayatı ve onun dekorasyonu, iş yaşamı, tatil, alışveriş, beslenme tarzı, zamanın kullanımı, boş vakit eğlenceleri, nesnelere ve nesnelere kullanımı gibi düzenli olarak yapılan bu eylemlerin tamamı ve daha fazlası gündeliktir (Yiğit, 2012:127).

Benzer biçimde "yaşam tarzları" kavramsallaştırmasıyla yaklaşan Chaney'de gündelik yaşam, "kültürel yapılara bağlı olmakla birlikte, her biri bir biçim, bir tavır ve bir gruba ait bazı eşyaları, yerleri ve zamanları kullanış tarzı etrafında şekillenmekte, bu bağlamda "yaşam biçimleri, özel bağlamlarda anlam kazanan uygulama ve davranış dizileridir" şeklinde tanımlanmaktadır (Chaney, 1999:15).

Gündelik yaşamın analizi için maddi yaşamların incelenmesi gerektiğini ileri sürerek konuya dair farklı bir bakış açısı getiren Braudel'e (2004) göre,

“Maddi hayat insanlara ve nesnelere, nesnelere ve insanlara dairdir. Nesnelere incelemek -besinler, konutlar, elbiseler, lüks aletler, para araçları, köy ve kent çevreleri- sonuç olarak insanın kullandığı her şeyi incelemek, onun gündelik yaşamının ölçüsünün anlamının tek yolu değildir. Dünyanın zenginliklerini aralarında paylaşanların sayısının da anlamı vardır. Ve bugünün dünyasının ilk bakışta, 1800 öncesi insanlıklarından farklılaştıran dış ticaret, insan sayısındaki yeni ve olağanüstü artıştır” (Braudel, 2004:28).

Burada önemli olan, gündelik yaşam içerisinde sıradan görünen birçok maddi ürünün aslında, toplumsal gerçeklikle ve toplumsal yaşamla bağlantısının kurulmasıdır.

1970'lerden itibaren göç olgusuna bilimsel ilgi, küreselleşme, kadın çalışmaları, etnik hareketler, eşitsizlikler, çevre ve insan hakları hareketleri ve cinsiyetçilik üzerine toplumsal hareketlerle birlikte artmaktadır. Bununa paralel olarak birey ve toplum çalışmalarındaki ilginin odağı da makro kurumların büyük anlatılarından bireyin sıradan yaşamına doğru kaymaktadır. Küreselleşmenin bir sonucu olarak bilginin de sermaye ve insan gibi akışkan ve hareketli hale gelmesi, sadece siyaseten önemli iktidar sahiplerinin değil, dünyanın herhangi bir yerindeki sıradan insanın ve hayatların da görünürlüğüne sağlamakta ve de fark edilir, merak edilir hale getirmektedir. Bu durum, yanından geçip gidilen anların ve bunların ardındaki anlamların ya da ilişkilerin fark edilebilmesine olanak sağlayacak bilimsel ilgiyi doğurmaktadır (Yılmaz, 2014:19).

Gündelik yaşam sosyolojisinin gelişmesine olanak sağlayan akademik ilgi, aslında klasik makro sosyolojik teorilere dair eleştirilerle de örtüşmektedir. Klasik ve makro teorilerde bireyin görece pasif ve kısıtlı bir aktör olarak ele alınması ve makro sosyolojinin tekli nedensellik ilkesine dayanan sosyolojik çözümlerinin gündelik yaşamın tüm karmaşık yapısını oraya koyabilmedeki yetersizliği gibi eleştiriler, gündelik yaşam sosyolojisine ilham veren akademik adımları oluşturmaktadır (Adler vd., 1987:218'ten alıntılan Yılmaz, 2014:19).

Buradan hareketle, makro teoriler içinde sıradan ve ‘önemsiz’ kabul edilen gündelik eylem pratiklerinin, toplumsal yaşam içerisinde aslında oldukça önemli olduğunu ileri süren teoriler öne çıkmış ve zamanla güçlenmişlerdir. Tam da bu noktada şimdi Sembolik Etkileşimcilik, Fenomenoloji, Etnometodoloji ve Dramaturjik gibi teorilere, 1950’ler ve 60’larda makro açıklamalara karşı duruş olarak oluşmaya başlayan mikro ölçekli teorilerin temelini oluşturmaları ve araştırmamıza teorik ve yöntem bakımından analitik çerçeve sağlamları nedeniyle kısaca değinilecektir. Fakat bu teorik modellere geçmeden önce gündelik yaşam mefhumunun gerçekliğine dair giriş düzeyinde bir açıklama yapmak yerinde olacaktır. Çünkü gündelik yaşam nesnesinin bir gerçeklik olarak kabulü, çalışmamızın temel sacayaklarından biridir.

2.2. Gündelik Yaşamın Gerçekliği

Gündelik yaşamın gerçekliği, bu gerçekliğin kendine özgü karakterinin tahlilini gerektirmektedir. Çünkü gündelik yaşam, insanlar tarafından yorumlanan ve tutarlı bir dünya olması anlamında onlara subjektif olarak anlamlı gelen bir gerçeklik alanı şeklinde kendini sunar. Bu çalışmada da sözü edilen gerçeklik analizin nesnesi olarak ele alınacaktır. Söz konusu analiz nesnesi ise öncelikle Berger ve Luckmann’ın teorik perspektifinden hareketle tesis edilecektir.

Berger ve Luckmann’a göre gündelik yaşam dünyası, hayatlarını subjektif olarak anlamlı bir biçimde idare etmekle uğraşan sıradan toplum üyeleri tarafından, sadece bir gerçeklik olarak, olduğu gibi kabul edilmekle kalınmaz. Gündelik yaşam aynı zamanda, bahsedilen toplum üyelerinin düşünce ve somut eylemlerini doğuran bir dünyası olması bakımından bu düşünce ve eylemler sayesinde gerçek olarak muhafaza edilir. Dahası farklı nesnelere, farklı gerçeklik alanlarının unsurları olarak kendilerini bilince sunarlar. Berger ve Luckhmann’a (2008) göre;

“Gündelik yaşam içerisinde ilişki kurmam gereken insanlar ile rüyamda görünen bedensiz figürlerin oldukça farklı bir gerçekliğe ait olduklarını bilirim. Daha başka bir ifade ile, dünyanın çoklu gerçekliklerden oluştuğunun farkındayım. Yani, gündelik yaşamı tamamen uyanık bir biçimde tecrübe ederim. Bu da şu anlama gelir; gündelik yaşamda var olmaya ve onu kavramaya yönelik bu uyanıklık hali kendiliğinden aşikâr

kabul edilir ve aslında benim doğal tutumumu o tesis eder. Gündelik yaşamın gerçekliğini düzenlenmiş bir gerçeklik olarak kavrarım. Birçok şey sanki önceden düzenlenmiştir. Bedenimin “buradalığı” ve mevcudiyetimin “şimdiliği” etrafından düzenlenmiştir. Gündelik yaşam, hem uzamsal/mekânsal hem de zamansal olarak farklı yakınlık derecelerinde tecrübe ederim. En yakın olanı, coğrafi bir anlam ile bedensel kullanımım açısından dolaysızca ulaşılabilir olandır” (Berger ve Luckhmann, 2008:33-35).

Gündelik yaşamın rutinleri, sekteye uğramaksızın sürdürdükleri müddetçe problemsiz olarak algılanırlar. Örneğin her gün, kendine has pragmatik amaçlar için telefon kullanırız. Bunun nasıl yapıldığını biliriz. Ayrıca telefonumuz çalmazsa ne yapacağımızı da biliriz. Telefona dair bilgimiz, telefonla iletişim sistemi hakkındaki daha geniş malumatı da içerir. Söz gelimi Japonya’da yaşayan arkadaşımız olan (Adı ‘*Hiroko*’ olsun) aramam gerekiyorsa saat farkını hesaba katmam gerekir. Benim için burada önemli olan iletişime geçmeye çalıştığım kişi ile nihai sonuca ulaşım ulaşmadığımdır yani konuşup konuş(a)madığımdır. Telefonum çalışmadığı anda ya da onunla konuş(a)madığım anda benim için sıradan, rutinleşmiş problemsiz alan problem haline gelir ve çözüm yolları aramaya koyulurum. Farklı bir örnekten bakıldığında, pasaport almak için nereye müracaat etmemiz gerektiğini ve ne yapmamız gerektiğini biliriz. Bizim için önemli olan başvuru sonunda yurt dışına çıkma isteğimizin gerçekleşme olasılığının resmi olarak kabul edilip edilmediğidir. Kabul edilmediği anda bürokratik tüm işlemler bizim ilgi alanımıza girer veya uzman bir kişiyi ararız. Tüm bu ve benzeri durumlar, gündelik yaşamda karşılaşılabilecek problemler veya problemsiz gündelik rutinlerin varlığının göstergesidir. Rutinleşmiş problemlerle veya rutinleşmiş problemsiz alanlarla (rutinin bozulduğu anda olası karşılaşılabilecek potansiyelli alanın) yüz-yüze geldiğim anda gündelik yaşamın gerçekliğini terk etmem, tam da gündelik yaşamı zenginleştirecek eylemlerde bulunmaya başlarım.

Gündelik yaşamın gerçekliği, kendini bize ayrıca, başkalarıyla paylaştığımız bir dünya olarak sunar. Rüyalarımda yalnız başımayım ama gündelik yaşam dünyasının benim kadar başkaları içinde gerçek olduğunu bilirim. Gündelik yaşamda varlığımı sürdürebilmem için başkaları ile iletişim kurmam gereklidir. Çünkü

gündelik yaşamın gerçekliği, bir gerçeklik olarak olduğu gibi kabul edilir. O, kendi yalın varlığının üzerinde ve ötesinde artı bir doğrulama gerektirmez. O, kendiliğinden aşikâr ve zorlayıcı bir olgusalılık olarak, yalın bir biçimde oradadır. Gündelik yaşam, rutin bir biçimde kavranan kısımlara ve yanı sıra bana çeşit çeşit problemler yaratan diğer başka kısımlara bölünmüştür (Berger ve Luckhmann, 2008:38).

2.3. Gündelik Yaşamda Dil

İnsanın ifadeselliği, nesnelleşme yeteneğine sahiptir; Bu demektir ki söz konusu nesnelleşme, ortak bir dünyanın unsurları olarak hem üreticilerine hem de diğer insanlara açık olan insani faaliyetin ürünlerinde tezahür eder. Böylesi nesnelleşmeler, kendilerini üretenlerin öznel/subjektif süreçlerine ait gösterge düzenlerini şu veya bu biçimde sürdürme işlevini yerine getirirler ve bunu, söz konusu gösterge düzenlerinin, dolaysızca kavranabilecekleri yüz-yüze durumların dışında da kullanılabilmesini sağlamak suretiyle gerçekleştirirler. Örneğin Berger ve Luckhmann'a (2008) göre, öznel bir öfke davranışı, çeşitli bedensel göstergeler aracılığıyla -yüz ifadesi, beden genel duruşu, spesifik kol ve ayak hareketleri vs.- doğrudan yüz-yüze durumda dışa vurulur (Berger ve Luckhmann, 2008:52). Mesela öfke duygusu, bir silah, bir sembol, bir mektup, aracılığı ile nesnelleşebilir. İlk başlarda hayvan öldürmek için üretilmiş her hangi bir silah daha sonraları saldırganlığı ve şiddeti anlatan bir gösterge haline gelebilir. Bu silah ile davranış gösterilir, temsil edilir. Ve de silah artık hem insanın ürettiği bir ürün hem de insan öznelliğinin nesnelleşmesinin temsidir.

Gündelik yaşamda kişi, şeylerin 'gerçekliği'ni sistematik şüphe meselesi olarak almaz, gerçekte almayabilir. Toplumsal dünya bizler için olduğu kadar başkaları için de oradadır. Ayrıca, bu dünya her birimiz tarafından kendi özel deneyimlerimize göre anlaşılacak zorundadır. Bunu yapma aracımız Schutz'un 'ortakduyu bilgisi'⁹ adını verdiği şeyi gerektirir. Bu kavram, aktörlerin, toplumsal dünyaya ilişkin, sıradan, gündelik dünyaları içinde yaşamaları ve onun bir parçası olmaları nedeniyle sahip oldukları bilgilerini anlatır. Aktörün kendi etrafındaki

⁹ Bazı çevirilerde commonsence kavramı sağduyu sözcüğü ile karşılanmaktadır. Oysa Şen'in uyarısı ile sağduyu kavramının sağduyulu olmak anlamını çağrıştırmaması ve commonsence'nin ortak bilgiye vurgu yapması nedeniyle, ortakduyu kavramı tercih edilmiştir.

şeylerin düzenli ve anlaşılır şeyler oldukları duygusu onun bu ortakduyu bilgisini kullanmasından kaynaklanır. Bu yüzden, ortakduyu bilgisi, ‘nasıl bir şey olduklarını’ görebilmek için yaşadıklarımızı kategorileştirmemizi ve isimlendirmemizi sağlar. Bu bilgiyi içeren kavramlar ‘tipleştirmeler’dir. Ve tipleştirmeler nesnelere, olaylar veya eylemler topluluğu arasında tipik veya standart olan şeyi ifade ederler. Bizler, toplumun üyeleri olarak, gündelik yaşamı bildik, sıradan ve olağan bir şey olarak görmemizi sağlayan bir tipleştirmeler stoku sahibizdir. Bu tipleştirmeler bizim buluşumuz değildir. Onlar diğerleriyle paylaştığımız dilde somutlaşırlar. Dil vasıtasıyla bir tipleştirmeler stoku bizlere aktarılır ve böylece dünyadaki şeyler hakkında yoğun bir bilgi stoku sahib oluruz. Bu stokun sadece çok küçük bir kısmı dünyaya ilişkin dolaysız gözlemlerimizden gelir (Cuff vd., 1990:169). Bu noktada bir sesli göstergeler sistemi olarak tanımlanabilecek olan dil, insan toplumundaki en önemli gösterge sistemidir. Bu bağlamda gündelik yaşam içerisinde herkesçe paylaşılan nesnelleşmeler, esasen dilsel göstergeleştirme yoluyla sürdürülür. Gündelik yaşam, her şeyden önce, hem cinslerimle paylaştığım bir dile sahip olan ve bu dil aracılığıyla sürdürülen bir yaşamdır. Şu halde dile ilgili bir kavrayış, gündelik yaşamın gerçekliğine yönelik her hangi bir kavrayış için temeldir (Berger ve Luckmann, 2008:55).

Gündelik yaşama dair temel parametreleri verdikten sonra şimdi gündelik yaşam sosyolojisinde öne çıkmış teorileri ele almak yerinde olacaktır. Çünkü söz konusu teoriler, gündelik yaşama dair farklı perspektifler sunmaktadır.

2.4. Gündelik Yaşam Sosyolojisinde Öne Çıkan Teoriler

Gündelik yaşam sosyolojisi literatüründe öne çıkan teorileri ve söz konusu teorilerin temsilcilerini kısaca özetleyen Scott, konuya dair şu açıklamalarda bulunmaktadır:

- Yapısal-İşlevselcilik, topluma, bireysel eylemler üzerinden toplumsal baskı uygulayan bir “varlık” olarak odaklanmaktadır. Bunun uzlaşa, mutabakat ve tartışılabilir bir biçimde pasifizmi getirdiğini savunur.
- Sembolik Etkileşimcilik, toplumsal “ben”in, aktörler arasındaki hareketlerin ve sembolik jestlerin karşılıklı değişimi ile nasıl inşa

edildiğini ve insanların bir “takım” halinde çalışarak “durum”larını nasıl sabit ve pürüzsüz biçimde devamını sağladıklarını tartışır.

- Fenomenoloji, insanları “yaşam dünyaları”, deneyim bilgisi ve simgeleştirmeler aracılığıyla kendi toplumsal gerçekliklerini nasıl inşa ettiklerini ele alır.
- Etnometodoloji ve Garfinkel, bireylerin doğal olarak kabul edilen varsayımlarına meydan okuyarak, tüm bu tekniklerin güvenilmezliğine işaret etmektedir.
- Lefebvre ve Certeau, gündelik yaşamın törensel davranışlar, kontrol mekanizmaları ve direniş olanakları açısından eleştirel analizinin gerekliliğinin tartışmaktadırlar (Scott, 2009:31-32).

Scott’un işaret ettiği noktadan hareket ederek şimdi de gündelik yaşam sosyolojisi teorilerini ve temsilci figürlerini ele alalım.

2.4.1. Fenomenolojik Teori

Fenomenoloji, “meselenin özüne vakıf olmak”, “anlamak” ve “işin iç yüzünü/özünü kavramak” demektir. Yani genel olarak bir nesneye bakıp geçmek veya bir konu üzerinde derinlemesine düşünmeden nesnenin görünen kısmıyla yetinmek yerine, Husserl’in *doğal tavır* adını verdiği duruştan *fenomenolojik duruşa* geçmeyi ifade eder. Bunun sonucu olarak, görünenin arkasında işin özünü yakalamak, karşımızdakini anlamak için içimizde bir istek, bir merak duygusu veya en nihayetinde şüpheyile yaklaşmak fenomenolojinin gereklerini tanımlar. Bu bağlamda fenomenolojik duruş, gündelik yaşamda doğal kabul edip şaşırmadan algılayıp geçtiğimiz her şeye karşı tavrımızı değiştirmemizi önerir. Çünkü genelde, özünü yakalamamış, onu anlamamış olsak dahi bilincimiz için artık sıradanlaşmış her konu veya nesneyi üzerinde düşünmeden geçeriz. Duygu ve düşüncelere veyahut her hangi bir nesneye dair yanılgıya düşebiliriz. Nitekim ağlayan birini gördüğümüzde illaki üzgün anlamı çıkmaz, mutluluktan da ağlayabilir insanlar. Ya da gördüğümüz bir cismi anlamlandırırken de hata yapabiliriz. Bunu anlamamanın yolu onu *anlamaktır* (Sofuoğlu, 2009:111-113). Yani gündelik yaşamın bilgisi pratik bilgidir. Zaten verili olarak kabul edilen ve çoğu zaman sorgulanmayan eylemler vardır. Oysa bilimle uğraşan bir insan şüpheci ve sorgulayıcı olmalıdır.

Fenomenolojiyi sosyolojiyle ilişkilendiren ve gündelik yaşam sosyolojisinin kurucu ve öne çıkan öncülerinden biri olan Alfred Schutz'a göre, gündelik yaşamın ve bilimsel teorik girişimlerin "gerçeklikleri" arasındaki farklılıklar sosyoloji için özel problemler yaratır. Bu farklılıkların büyük ölçüde göz ardı edilebileceği doğa bilimlerinden ayrı olarak sosyoloji, 'sosyoloğun dünyası'nı gündelik dünya ile ilişkilendirmenin yollarını bulmak zorundadır. Zira, araştırılan konu insan etkileşimidir. Schutz'a göre, sosyoloji "ikinci dereceden inşalar" kullanmak zorundayken, sokaktaki bireyler gündelik yaşamlarda "birinci dereceden inşalar"la çalışırlar. Sosyolog bu yüzden bu iki kavramsal düzey arasındaki açık bağlantıları kurmalıdır (Cuff vd., 1990:169).

Daha önce de gündelik yaşam kavramının gerçekliğinin ele alındığı başlıkta, gündelik yaşam olarak tanımlanan kavram, eylem ve etkileşimlerimizin olduğu bir zemin ve bu zemin üzerinde etkileşim halinde olan bireylerin verili bilgiler ile gündelik yaşamlarına devam ettiklerini söylemiştik. Bu zemin üzerinde birey bu verili bilginin farkında değildir. Farkında olmadığı içinde şüphe ve sorgulamada söz konusu değildir. Toplumsal yaşam orada bir yerde devam ederken, bu zemin üzerinde hareket eden bireylerde ortakduyu bilgisi mevcuttur. Bu ortakduyu bilgisi Cuff'a (1990) göre, aktörlerin, toplumsal dünyaya ilişkin, sıradan, gündelik dünyaları içinde yaşamaları ve onun bir parçası olmaları nedeniyle sahip oldukları bilgilerini anlatır ve aktörün kendi etrafındaki şeylerin düzenli, anlaşılır şeyler oldukları duygusu onun bu ortakduyu bilgisinden kaynaklanır. Örneğin Schutz'den etkilenen Berger ve Luckmann'a göre, gündelik yaşamın gerçekliği, hatta problemsiz kısımları dahi, sadece aksi iddia edilene kadar ve bir problemin ortaya çıkışıyla kesintiye uğrayana kadar problemsizdir. Ne zamanki bir kesinti olur, o zaman gündelik yaşam gerçekliği, problemsiz kısmı, hali hazırda problemsiz olana entegre etmeye çalışır. Ortak-duyu bilgisi, bunun nasıl yapılacağına dair çeşitli yönergelerle sahiptir (Berger ve Luckmann, 2008:38). O halde gündelik yaşamın rutinleri, sekteye uğramaksızın sürdükleri müddetçe problemsiz olarak algılanırlar. Ama aksi durumların yaşanması halinde, yani gündelik yaşamda oluşabilecek bir kesinti, durağanlık veya rutinin bozulması kırılma noktasının başlangıcını ortaya çıkarmaktadır. Bu da toplumsal düzenin mevcut ama görünmeyen yasalarına karşı bir duruşu da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda bireyler, alışlagelmiş

eylemlerinin dışına çıkarak bir direniş biçimlerini ortaya çıkarmaktadırlar. Ve böylelikle verili olan dünyanın ve gündelik yaşamın dışına çıkmanın yolunu bulmaktadırlar.

Fenomenolojiye göre, yapılan çözümlenmelerde birey, kendisine aktarılan bilgi ve geçmiş deneyimleriyle işlediği bilgiye dayanarak eylemlerini belirler. Buradan hareketle gündelik yaşamda tekrarlanabilirlik, süreklilik ve tanıdık olma önemli göstergelerdir. Bu bağlamda Husserl'e göre, deneyimleri anlamlandırabilmek için birey ya da araştırmacı doğal tutumu askıya almalı, yani birey herkesin normal olarak gördüğü şeylerin gerçekliği kabulünden uzak durmalı ve böylece dünyayı paranteze almalıdır (Wallace ve Wolf, 2012:351-352).

2.4.2. Sembolik Etkileşimci Teori

Klasik sosyoloji teorileri, toplumun yapısını ve bu yapıların toplumsal davranışı etkileme biçimine göre açıklamaya ve analiz etmeye çalışmıştır. Örneğin, Durkheim ve Parsons'ın işlevselci teorileri, toplumu kendine ait bir yaşamı, bir organizmaya sahip bir varlık gibi ele almış bunun yanı sıra Marxizm de sınıf mücadelesini toplumsal değişme analizinin merkezine koymuştur. Sembolik etkileşimcilik bunların aksine, toplumun mikro boyutlarına, gündelik yaşantılarımıza, içinde yaşadığımız gündelik dünyaya ve insanların 'sembolik iletişim' aracılığıyla gündelik yaşantılarında nasıl etkileştiklerine, düzen ve anlamı nasıl yarattıklarına odaklanır (Slattery, 2012:333). Bu bağlamda sembolik etkileşimcilik, ferdi/kişisel ben ile sosyal ben ve benlik (*I, Me and Self*) ayrımından hareketle Mead, Blummer, Cooley tarafından ele alınan ve bireyi ön plana koyan bir teoridir (Slattery, 2012; Poloma, 2012).

Mead, söz konusu teorinin temellerini insan zihninin işleyişi hakkındaki yorumlarıyla atmıştır. Mead'e (2012) göre, insanı; hayvan krallığındaki diğer canlılardan ayıran şey, aşağıda sıralandığı haliyle davranışlarını yapmasını mümkün kılan bu kendine özel zihinsel mekanizmasıdır:

- Davranışlarını mevcut duruma ve oluşturduğu hedeflere göre bilinçli bir şekilde planlamak ve uygulamak.

- Dil aracılığıyla, farklı semboller kullanarak başkalarıyla iletişim kurmak ve bu sembollerde ifade edilen şeylerin ardındaki anlamı yorumlamak veya gerekli tepkileri göstermek.
- Kendinin bilincinde olmak; sadece kendisinin değil başkalarının da duygularını, güdüleri ve görüşlerinin farkında olmak; ‘diğerinin rolü’nü alabilmek ve insanların belirli bir davranış veya durumu nasıl yorumlayabileceklerini tasarlamak ve hatta kendisinin başkalarına nasıl görüldüğünü tasavvur etmek.

Sembolik Etkileşim, insanın davranışları ve çevresi üzerinde bir ölçüde kontrol kurmalarını sağlayan şeyin bu kapasite olduğunu ileri sürmektedir (Slaterry, 2012:334). İnsanlar sadece anlam aktarma ya da anlama yeteneği ile değil, başkalarının sözlerini ve davranışlarını yorumlama yeteneklerine de sahiptirler.

Bunların sabit, değişmez olduğunu düşünmezler, zamana ve duruma göre anlam kazanacağını da bilirler. İnsanlar bu yüzden belirli bir durum ve ilişkinin tanımını konusunda sürekli etkileşim, iletişim ve müzakere halindedirler ve bu gündelik etkileşim süreci de toplumsal dünya içinde gerçekleşir. Bu bağlamda insan düşüncesi, deneyimleri ve eylemleri özünde toplumsaldır (yani diğer insanları gerektirir). Buna bağlı olarak her toplumsal etkileşimin temeli, anlamların semboller ve özellikle dil aracılığıyla paylaşılmasıdır. Hiçbir nesne, ister sandalye, ister bir ev, sevgili veya tutku olsun, iletişim içindeki insanların ona yüklediği anlam dışında hiçbir anlama sahip değildir (Slaterry, 2012:336). Söz konusu teori gündelik yaşam sosyolojisinin temellendirilmesi konusunda önemli açılımlar sağlamıştır.

2.4.3. Etnometodolojik Teori

Etnometodolojik düşüncenin kökleri Talcott Parsons’ın ‘toplumsal düzen problemi’ üzerine görüşleri ile Alfred Schutz’un (1899-1959) fenomenolojiye dair yazdıklarına kadar götürülebilir. Fakat etnometodolojinin sosyolojide özel bir perspektif olarak formüle edilmesi Harold Garfinkel’in başarısıdır. 1950’ler ve 60’larda, bir dizi yazıyla söz konusu teorinin ana hatlarını çizen Garfinkel’dir. Bu düşünceleri öğrencileri ve arkadaşlarına tanıtan ve onları empirik araştırmalara teşvik eden Garfinkel, günümüzde de etnometodolojide temel konumunu sürdürmektedir (Cuff vd., 1990:167).

Garfinkel için Parsons'ın başarısı, daha ziyade düzen problemine getirdiği teorik çözümde değil, sosyolojinin, empirik bilgilerinin temeli olarak kendine baz aldığı olgu olan insan eylemini analiz etmesi gerekliliğini kabul etmesinde yatar. Garfinkel'e göre, Parsons'ın düşünceleri ortaya koydukları bilgi temelinde sınanabilir. Söz konusu düşünceler gündelik toplumsal yaşamla ilişkili tasvirlerin yapılmasını ve sosyologlara toplumsal olarak düzenlenmiş yapıda gündelik etkinliklere ulaşma imkânı sağlamışlardır. Garfinkel, Parsonsçı teorinin bu sorularına cevap ararken Alfred Schutz'un sosyolojinin temelleri üzerine felsefi yazılarından etkilenir. Schutz'un teorisi, Parsons'tan farklılıklarının net olarak görülebileceği bir sosyolojik anlayışa dayanır. Şöyle ki, Parsons için temel sorun, eylem sistemlerinin (yani, işbirliği, öngörülebilirlik, istikrar ve rasyonallite gibi özelliklere –başka deyişle, düzenlilik özelliklerine– sahip sistemlerin) nasıl inşa edildiklerini göstermek için eylemi nasıl anlamamız gerektiği sorunudur. Schutz¹⁰ için sosyolojinin temelleri, eylemi 'sistem' ile irtibatlı bir konumda görmek değil, aksine eylem düzeyinde gündelik yaşam dünyasında aktör tarafından yaşandığı haliyle konumlandırmaktır ve incelemektir (Cuff, 1990:167).

Garfinkel'e göre, bir karşılaşmada kişiler birbirlerini üyeler olarak alır, yani kendilerini ve diğerlerini kolektif olarak üyeliklere yerleştirir ve bazı bilgi parçalarını –ortakduyusal olarak, diğerlerinin paylaştıklarını 'bildikleri'- şeyler olarak görürler. Bu evrensel üyelik etkinliği nesnel, olgusal bir gerçeklik olarak dünya deneyimimiz için merkezi önemdedir. Zira, bir karşılaşmada, kendimizi ve başkalarını bazı bakımlardan 'aynı' olarak almamız ve böylece toplumsal dünyayı 'herkesin görebileceği' 'gerçek' bir dünya olarak kurabilmemiz mümkündür. Nitekim etkilendiği teorisyen olan Schutz için toplumsal dünya, 'verili' bir dünya olarak yaşanır, yani organize, düzenli, 'orada' bir şeydir; o özel bir bireyden önce vardır ve ondan bağımsızdır. Dünyanın 'verililiği' bireylerin 'sınama'ya çalıştıkları bir hipotez değildir. O, daha ziyade, sorgulanmayan ve sorgulanamaz bir 'olgu' olarak alınır (Cuff vd., 1990:167-171).

¹⁰ Yeri gelmişken değinmek gerekir ki Schutz, Parsonsçı teorinin, aktörün 'öznel' bakış açısını sosyoloğun 'nesnel' bakış açısıyla birleştirmeyi amaçladığını, ancak bu amacına aktörün öznel bakış açısını sosyoloğun nesnel bakış açısına dönüştürerek ulaştığını öne sürer. Bu yüzden Parsons'ın, aktörün sahip olduğu gerçek anlayışları analiz etmek yerine, sistemin varlığını sürdürürebilmek için sahip olması gerekenler konusunda bir dizi sosyolojik idealden söz ettiğini ileri sürer. Neticede, aktörün gerçek anlayışlarının içinde yer aldığı gündelik yaşam sosyolojik bir olgu olarak 'gözden kaybolur' (Cuff, 1990:167).

Garfinkel, Parsonsçı teoride yer alan düzen problemini, basitçe, aktörlerin toplumun normatif zorunluluklarını benimsediklerini ve bu zorunluluklar tarafından güdülediklerini varsayarak çözer. Onun teorisinde, aktörler işbirliği içinde ortak anlayışlar temelinde etkileşimlerde bulunabilirler, çünkü bu anlayışlar onların kendi ortamlarında paylaşılan normatif bağlılıklar olarak 'inşa edilir'. Garfinkel, Parsonsçı teorinin bu temel kabulünü askıya alacak teorik adımı atar. O, aktörlerin paylaşılan anlayışlara sahip olmaları gerektiğini varsaymak yerine, bu ihtimalin bir sorunsal olarak görülmesi gerektiğini öne sürer. Paylaşılan anlayışlar aktörlere toplumsal ortamlar (yani, 'toplumsal sistem' veya bu sistemin temelini oluşturan 'ortak kültür') tarafından önceden verilmemişse, aktörler toplumsal yaşamın düzenli, rasyonel, öngörülebilir, vb. olduğu hissine nasıl ulaşırlar? Aktörlerin kendi durumları hakkındaki anlayışlar ortak kültürle 'dışardan' sağlanamıyorsa, onları nasıl açıklamamız gerekir? Schutz'u izleyen Garfinkel, onları 'içerden oluşturulmuş şeyler' olarak görerek radikal bir adım atar. Başka deyişle, Garfinkel toplumsal düzeni 'katılmalı üretim' olarak anlar. O halde Garfinkel'e göre, bir etkinlik veya ortamın tanınabilir özellikleri nasıl ortaya çıkarsa çıksın, o 'lokal olarak' üretilen bir şey olarak, yani etkinliğin bu etkinliğe katılanlar tarafından yapıma biçimleri içinde ve bunlarla üretilen bir şey olarak görülmelidir. Onun her şeyden önce 'bu' etkinlik veya ortam olarak tanınması lokal bir üretimdir. Bu fikir, yani toplumsal düzenin 'lokal üretim'i etnometodolojinin temel fikridir (Cuff vd., 1990:168-169).

Sembolik etkileşimcilik ile etnometodoloji arasında bazı farklılıklar ve benzerlikler vardır¹¹. Fakat çalışmanın ana ilgi odağı bunlar olmadığından şimdilik

¹¹ Sembolik etkileşimci araştırmalarda, tipik olarak, bazı aktör gruplarının paylaştıkları 'toplumsal anlamları tespit etmeye ve bu anlamları aktörlerin birbiriyle ve diğer gruplarla ilişkilerine göre açıklamaya çalışılır. Bu yüzden sembolik etkileşimcilik *aktörlerle*, onların inançları, eylemleri ve ilişkileriyle ilgilenir. Etnometodolog, aksine, aktörlerden ziyade *etkinliklerle* ilgilenir. Etnometodolojik incelemeler daha ziyade anlamları değil, anlamları mümkün kılan 'çalışma'yı araştırırlar. Etnometodolog bu anlamların 'lokal olarak' başarıldıkları ve ilgili ortamdaki üyelerin kendi anlayışlarının burada-ve-şimdiyle pratik ilişkisini kurmak için kullandıkları metotlar hakkında sorular sorar. Etnometodolojik araştırmaların sembolik etkileşimcilerin *başladığı* noktada *sona erdikleri* söylenebilir. Bu farklılık, sembolik etkileşimcilikten etnometodolojiye geçerken *analitik odak düzeyinde* bir kayma olarak nitelendirilebilir. Bu odak kayması kullanılan farklı kavramlarda açıktır. Sembolik etkileşimciler 'benlik', 'diğeri', 'paylaşılan semboller', 'müşterek eylemler'den söz ederken, etnometodologlar 'lokal üretim', anlayışlar ve üyelerin durumsal özelliklerin 'anlamını yerine oturtma'- metotlarından söz ederler. Sembolik etkileşimci ve etnometodolojik araştırmalar arasında ayrıca belirgin 'stil' farklılıkları vardır. İlki tipik olarak izlenimci ve 'serbest bir stil'e sahipken, ikincisi çok daha teknik ve kesin olma eğilimindedir (Cuff vd., 1990:192). Daha detaylı tartışma için bkz: Cuff, E.W. Sharrock and Francis D. W. (1990), 'Meaning and action: I, symbolic interactionism' Perspectives in Sociology s. 166-192 (3rd Edition), London.

her iki teorinin gündelik yaşamı öne çıkarması, sosyolojide bir çalışma nesnesine dönüştürmesi noktasındaki katkılarıyla yetinelim ve dramaturjinin bu noktadaki katkılarına değinelim.

2.4.4. Dramaturji, Ervin Goffman

Goffman, Mead'den etkilenmiş ve bu etki eserlerinin çoğuna sirayet etmiştir. Söz konusu etki, özellikle ilk kitabı *The Presentation Of Self Everyday Life* (Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu)'da *ben* kavramı üzerine odaklanmasında görülmektedir. (Wallace ve Wolf, 2012:317). İlk elden, insanları etkin ve zeki varlıklar olarak gören Goffman, bireylerin kendilerini ve etkinliklerini gündelik yaşamlarında nasıl gösterdiklerine bakmıştır. Özellikle bireyin, başkalarının kendisi ile ilgili izlenimlerini yöneltme ve denetleme şekilleri olan *izlenim/etki yönetimi* üzerinde odaklanmıştır. İnsanların davranışlarını tıpkı bir tiyatro sahnesinin durumunda davranan aktörler gibi ele almış ve değerlendirmeler yapmıştır. Bu bağlamda Goffman¹², bireylerin sahne *ön*'ü ve sahne *arka*'sı gibi farklı roller sergilediklerini düşünmektedir (Goffman, 2012:15; 2014, Wallace ve Wolf, 2012:320).

Örneğin, kendimize en son ne zaman bir evrak çantası taşıdığımızı soralım. Belki kitaplarımızı taşımak için buna ihtiyaç duymuş olabiliriz; ama belki de iş için görüşme yapacağımız bir kimseyi ya da birilerini etkilemek için kullanmış olabiliriz. Bu durumda, kendimizi, en iyi şekilde sunmak için giyim kuşam, yüz ifadelerimiz ve vücut hareketlerimiz gibi kişisel görünüşümüzü nasıl kullanmış olduğumuzu ve her cümleyi nasıl dikkatle ifade ettiğimizi belki hatırlayacağız. Şu halde Goffman'ın kast etmiş olduğu sahne önü/ön bölge, oyuncunun izlenim yönetimi metnini ciddiyetle oynamakta olduğu yerdir. Buna karşılık, sahne arkası/arka bölge, izlenim yönetimi tekniklerinin uygulandığı seyirciden gizlenmiş ve kapalı yerdir. Burası aynı zaman da oyuncunun rahatlayacağı artık 'kendileri' gibi olabileceği yerdir (Wallace ve Wolf, 2012:320-321). Böylelikle Goffman bizim dikkatimizi sahne arkası bölgesine çekerek, oyuncunun kendisini başarılı bir şekilde sunması için gerekli gizli işlemleri anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu da bize gündelik yaşamda bireyi, kendisini

¹² Buna benzer bir açıklama için bkz: Scott, James D. (1995), *Tahakküm ve Direniş Sanatları* (Çev. Alev Türker), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

evde, okulda, işyerinde, komşuluk ilişkilerinde ve diğer mikro faaliyetlerin yürütüldüğü yerlerde nasıl ele alacağımıza dair önemli bakış açısı sunmaktadır.

2.4.5. Henri Lefebvre, Gündelik Yaşam Sosyolojisine Teorik Bakış

Lefebvre, *Modern Dünyada Gündelik Yaşam* (2010) adlı çalışmasında, Marxist bir analiz ile, 19.-21.yy.'lardaki ekonomik, politik, savaş, göç dalgaları, kuraklık, devrimler gibi tüm krizlerine rağmen halen varlığını sürdürebilen kapitalizmi, gündelik yaşamla ilişkili olarak incelemiştir. Lefebvre¹³, modernitenin ruhuna uygun yeni bir insan modelinin doğuşuyla birlikte ortaya çıkan politik ve etik bir vaadi dillendirmekle kalmamış, aynı zamanda insanın yabancılaştırıcı bir gündelikliği, ancak kendi verili varoluş tarzından mutlak biçimde vazgeçiş dayanak noktası olarak almakla aşabileceğini iddia etmiştir (Köse, 2009:8). Ona göre gündelik yaşam, “yaşanmışlığın” ve düşünmenin düşük bir derecesi, yaşanmışlığın ve düşünmenin henüz birbirinden ayrılmadığı, algılanan her şeyin geniş bir evrenin parçası olduğu, dünyanın tüm şeylerin toplamı olarak görüldüğü bir derece olabilir. Gündelik yaşam bütün sıradanlığı içinde tekrarlardan oluşur. Bunlar işteki ve iş dışındaki tavırlar, mekanik hareketler (ellerin ve vücudun hareketleri, aynı zamanda parçaların ve tertibatların hareketleri, rotasyon veya gidiş-gelişler), saatler, günler, haftalar, aylar, yıllar; çizgisel tekrarlar ve döngüsel tekrarlar, doğal zaman ve akılcı zaman gibi şeylerdir. Yaratıcı etkinliğin (en geniş anlamıyla üretimin) incelenmesi, bizleri yeniden üretimin çözümlenmesine, yani nesnelere veya yapıtları üreten etkinliklerin kendilerini yeniden ürettikleri, kendilerini kuran ilişkilere yeniden başladıkları ve bu ilişkileri yeniden ele aldıkları ya da tam tersine kademeli değişiklikler veya sıçrayışlarla dönüştükleri koşulların çözümlenmesine götürür (Lefebvre, 2010:23-29).

Lefebvre'ye göre, gündelik yaşam nedir? sorusunun cevabı, ekonomik, psikolojik veya sosyolojiktir. Dahası özel yöntemler ve yollarla kavranması gereken özel nesnelere ve alanlardır. Beslenmedir, giyinmedir, eşyadır, evdir, barınmadır,

¹³ Lefebvre'nin düşüncesi, ideal bir politika biçiminin hala var olabileceği ve bunun koşulların araştırılması üzerine yoğunlaşmıştır. Böylesi bir ideal politikada, sınıf egemenliği ve işin toplumsal bölünmesiyle tetiklenmiş karşıtlıklar birbiri içinde erimiştir. Lefebvre'ci düşüncenin açığa vurduğu gündelik yaşamın eleştirel modeli, tıpkı Kantçı ideal yasa koyucu düşüncesinde olduğu gibi, geleceğin mutlu ve insancıl bir düşünün gerçekleştirilebileceği idealinden esinlenir. Bu yönüyle modern bir düşünür olan Lefebvre, Hegelyen-Marksist yabancılaşma teorisini de yanına alarak, temelde reformist bir yönelimle dünyanın etik açıdan iyileştirilmesine odaklanır (Köse, 2009:8).

komşuluktur, çevredir vs.. Gündelik yaşam mütevazı, sağlam ve doğal olmalıdır. Kısımların ve parçaların belirli bir zaman akışı içinde, kuşkuyla meydan vermeyecek bir biçimde birbirlerine bağlandığı şeydir. Gündelik yaşam, tarih taşımaz. Görünüşte göstergesizdir; kişiyi meşgul eder ve uğraştırır fakat yine de söylenmeye gerek duymaz. Gündelik yaşam zaman kullanımında gizli olan etiktir, kullanılan bu zamanın dekorunun estetiğidir. O, yeni olanın ve yeniliğin işaretini taşıyan modernlik ile birleşen şeydir. Parlaklıktır, paradokstur, teknik veya dünyevilik tarafından damgalanmış olmalıdır. Gözü pektir (öyle görünür), geçicidir, kendini ilan eden ve kendini alkışlatan maceradır. Modern denilen dünyanın sunduğu dışa dönük gösterilerde ve bu dünyanın kendisini yine kendisine sunduğu gösteride güçlükle ayırt edilebilen sanattır ve estetiktir. Lefebvre'ye göre gündelik yaşam, sisteme teslim olmamıştır ve kişinin önünde söyleyecek çok şey vardır. Gündelik yaşamın eleştirel çözümlemesi, ideolojileri açığa çıkarmak, gündelik yaşam hakkındaki bilgi ise, ideolojik bir eleştiriyi ve sürekli bir özeleştiriye kapsamak demektir. Lefebvre konuyla ilgili görüşlerini, öne sürdüğü teorisinin temel çıkış noktasını oluşturan aşağıdaki sorular eşliğinde ifade etmektedir:

- “Gündeliklik tanımlanabilir mi? İronik bir bakış açısına, kısmi bir düzeyin ya da parçanın saptanmasına düşmeden, çağdaş toplumu (modernliğin) bütünlüğü ve özünü birlikte tanımlayacak bir incelemenin hareket noktası gündelik yaşam olabilir mi?
- Bu yoldan, toplumsal “gerçeklik” içindeki çelişkiler ve çatışmalar konusunda tutarlı (kendi kendisiyle çelişmeyen) bir teoriye, gerçek ve olanaklı bir kavrayışa ulaşılabilir mi?

Buradan bakıldığında Lefebvre'ye göre gündelik yaşam, terk edilmiş bir uzay-zaman değildir; bireysel özgürlüğe ve akla, bireyin iş birliğine bırakılmış bir alan da değildir. Artık, insanın sefaletinin ve büyüklüğünün ortaya çıktığı insanlık durumunun yaşandığı mekân da değildir. Dahası artık toplumsal yaşamın akılcı olarak işletilen sömürgeleştirilmiş bir sektörü değildir. Çünkü gündelik yaşam artık bir “sektör” değildir. Gündelik yaşam, itina ile incelenen bir nesne olmuştur. Örgütlenmenin alanı, iradi ve planlı bir öz düzenlemenin uzay-zamanı haline gelmiştir. Örgütlenen gündelik yaşam, kapalı bir devre (üretim-tüketim-üretim) haline gelmiştir. Önceden biçimlendirilen gereksinimlerin ne olacaklarını tahmin

etmek artık içten değildir; *arzuların ise izi sürülür*. Rekabetçi dönemdeki kendiliğinden ve körü körüne öz-düzenleme süreçlerinin yerini bu olgu alır. Böylece gündeliklik kısa sürede, sistematikleştiren düşüncenin ve yapılandırmacı eylemin hedeflediği diğer sistemlerin altında gizlenen biricik sistem, kusursuz sistem haline gelecektir. Bu itibarla gündeliklik, örgütlenmiş ya da tüketimi yönlendirilmiş diye tanımlanan toplumun ve onun dekorunun, yani modernliğin temel ürünü olacaktır (Lefebvre, 2010: 32;35-36;39). Lefebvre, gündelik olanı anlamak için, gündeliklik teorisini oluşturmak için bazı ön koşulların varlığını öne sürmektedir:

Öncelikle, gündelik yaşamın içinde bulunmak, orada yaşamış olmak; sonra da onu kabul etmemek ve onun karşısında eleştirel bir mesafe bırakmak gerekir. Bu iki koşulun bulunmayışı anlamayı imkânsız kılar ve yanlış anlamalara yol açar. O andan itibaren, gündelik olan üzerine söylem, sağırlara hitap eder; en kötü sağırlık da, duymak istemeyenlerin sağırlığıdır. Bu durumda gündelik yaşamın incelenmesi, uzmanlaşmış bilimlere bir karşılaşma zemini, hatta ondan da öte bir şey sunar. Bizim toplumumuzda, bizim çağımızda, akılcı ile akıldışı arasındaki çatışmaların mekânını gösterir.

İkinci olarak, geniş anlamda üretimin somut sorunlarının dile getirildiği mekân önem kazanır. Mekân, kıtlıktan bolluğa ve değerliden değersizize geçişleri, insanların toplumsal varoluşunun üretilme biçimini belirtir. Bu eleştirel çözümleme, zorlamaların, kısmi belirlenimciliklerin incelenmesi biçimini alır. Bu çözümleme, aklın anlamı ve amacı her zaman belirlenimcilikler üzerinde hâkimiyet kurmak olduğu halde, belirlenimciliklerin ve zorlamaların akılcı olarak görüldüğü bu tersine dünyayı altüst etmeyi hedefler (Lefebvre, 2010:34; 86-87).

Buradan bakıldığında Lefebvre'nin teorisinde gündelik yaşamın tarihi en azından üç kısım içerir:

- a) Üsluplar,
- b) Üslupların sonu ve kültürün başlangıcı (XIX. yüzyıl),
- c) Gündelik yaşamın yerleşmesi ve sağlamlaşması.

Bu son kısım, Lefebvre'ye (2010) göre devrimci girişimlerin her başarısızlığından sonra, gündelik yaşamın nasıl daha da belirginleştiğini gösterecektir. Gündelik yaşam, bu başarısızlığın nedeni ve sonucudur. Nedendir, zira

engeldir, benttir, korkuluktur; toplumsal varoluş her sarsıntıdan sonra, onun çevresinde yeniden örgütlenir. Sonuçtur: her başarısızlıktan sonra (en kötüsü Alman işgalinden kurtuluş sırasındaki başarısızlıktır) baskılar ve zorlamalar daha da yoğunlaşır (Lefebvre, 2010:91).

Gündelik yaşam her zaman katlanmaların, kıvrılmaların ardında bulunur. Kendi kendisinden kaçmak, gündelik yaşamın varoluş koşuludur. İmgesel olanın işlevi kaçışı sağlamaktır. Gündelik yaşam içinde devinen insanlar, gündelik olan ile gündelik olmayı karşı karşıya getirirler: Ev ile işi, iş ile boş zamanı karşılaştırırlar. Böylece gündelik yaşam iki bölüme ayrılır ve bu bölümlerden biri, imgeselin varoluş tarzını alır. Tasarım içinde, en fazla gündelik olan şey gündelik olduğunu reddeder. Müstakil evlerde oturanlar da dahil olmak üzere, birçokları için, hiçbir olayın geçmediği bir köşede, bir uzay ve zaman kalıntısının tam mülkiyeti içinde, dinginlik içinde, ağzı sıkılık içinde, sessizlik içinde; çitlerle, perdelerle, örtülerle dışarıdan, bakışlardan, güneşten, komşulardan ve hatta ailenin geri kalanından saklandığı düşünülen ve süslenen özel yaşam gündelik yaşama dahil değildir (Lefebvre, 2010:137).

Lefebvre'in gündelik yaşam teorisini temel varsayımı şudur: Yaşamın her alanını bütünsel olarak manipüle eden ve içeren genelleştirilmiş bir ideoloji olarak gündeliklik, bireylerin toplumsal dünyaya bağlılıklarını pekiştirmekle kalmaz, gündelik yaşam, aynı zamanda ideolojik bir kitle kültürü tarafından cesaretlendirilmiş bir kaçış olanağına da zemin hazırlar (Köse, 2009: 12).

2.4.6. Michel de Certeau, Gündelik Yaşam Sosyolojisine Teorik Bakış

Bu çalışma, daha önce de değişik vesilelerle ifade edildiği gibi, Türkiye'de egemen olan kültüre karşı, kendi kullanım biçimlerini ve bu biçimler üzerinden üretilen mevcut egemen yapıya¹⁴ karşı direniş biçimleri¹⁵ geliştiren Suriyeli

¹⁴ Burada kastedilen tahakküm ve egemenlik kavramı politik bir egemenliği değil, Suriyelilerin gündelik yaşamlarında karşılaştıkları ve onların yaşam mücadelelerini çeşitli bakımlardan belirleyen zorlukların total bütünlüğünü işaret etmektedir.

¹⁵ Gündelik yaşamda direnişin kamusal ve görünür olmamasından dolayı tanımlanmasına dair kimi kısıtlamalar ve belirsizlikler mevcuttur. Örneğin Scott'a (1990) göre, gündelik yaşamda direniş, bilinen kolektif, organize ve çatışmacı pratiklerin yerine sessiz, dağınık, kılık değiştiren ve çoğunlukla görünmeyen pratikleri ortaya koymaktadır. Bu pratikler, madun grupların ayak direme, kaçma, mizah yaparak eleştirme, pasiflik, tembellik, yanlış anlama, iftira, hırsızlık, dedikodu ve iş yavaşlatma gibi gündelik direnişin örnekleri olabilir. Bu bağlamda gündelik yaşam pratikleri içerisinde direniş, sıradan bireyi, belirli bir tahakküme karşı aktif bir biçimde konumlandırmaktadır. Madun gruplar, sıradan

göçmenlerin gündelik yaşam pratiklerini ele almaktadır. Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşam pratiklerinin incelenmesinde kavramsal bağlamda yol gösterici mahiyetinde olan de Certeau'nun çalışmaları önemli ölçüde araştırmannın kavramsal hattını teşkil etmektedir. Nitekim Certeau'nun *çizgi dışı* olarak tanımladığı kavram, egemen grup dışında kalan gruplardan biri olarak Suriyelilerin, aynı toplumsal uzam içerisinde yaklaşık (Nisan 2011) 4 yıldır göçmen statüsü ile yaşamlarını devam ettirmelerine olanak tanıyan, yeniden anlamlandırdıkları yeni gündelik yaşam pratiklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu insanlar gündelik yaşamdaki deneyimlerini, toplumsal yapıya ve konumlanışlarına dair ilişkilerini, aidiyet duygularını, etnisitelerine ve/veya dini inançlarına göre yeniden yaratmakta ya da inşa etmektedirler. Bu bağlamda Suriyeliler, kendi kültürlerini devam ettirmeye yönelik olarak gündelik yaşamlarında direniş alanları ve bu alan içerisinde geliştirdikleri taktik ve direniş pratiklerini inşa etmektedirler. Tam da bu noktada Certeau'nun *Stratejiler ve Taktikler* kavramıyla incelediği ve gündelik yaşamdaki eylemlerin temel rasyonelitesini oluşturduğunu iddia ettiği sıradan eylemler, Suriyeli göçmenlerin Türkiye toplumu ile etkileşim düzeylerini ve toplumsal yaşamlarını incelerken önem kazanmaktadır.

Yeri gelmişken değinelim, göç literatüründe, göç öncesi ve sonrasını ele alan ve büyük boy teorilere dayanan çalışmaların yapılması elbette çok önemlidir. Fakat sözü edilen büyük boy teoriler içinde gözden kaçırılabilen, ihmal edilebilen sıradan ve gündelik yaşantılar, toplumun analizinde çok değerli veriler barındırmaktadır. Nitekim gündelik yaşamın, toplumsal yaşamın toplumsal yaşam olmasını sağlayan önemli bir unsur ve insan davranışlarının ortak bileşeni olarak görülmesi ile birlikte gündelik yaşam göç teorilerinde hak ettiği yeri almaya başlamıştır. Bu çalışma Suriyeli göçmenlerin göç pratiğini gündelik yaşam üzerinden analiz etmeyi hedeflediğinden, Certeau'nun gündelik yaşama dair ürettiği kavramların analizi önem kazanmaktadır. Bu nedenle şimdi söz konusu kavramların çalışmamız içindeki konumunu belirginleştirelim.

Certeau'nun teorisinin amacı, toplumsal yaşamdaki “karmaşa ve uğultu içinde eylem, uygulama, üretme tarzlarını” ortaya çıkarabilmektir. Bu “eylem

bireyler, farklı yollar geliştirerek tahakküme karşı direnmektedirler. Scott (1990), Güneydoğu Asya ülkelerinde özellikle çiftçi ve köylüler üzerine yaptığı araştırmalarda, tahakküme geliştirilen pratikler ve karşı koyabilmenin her madun birey, gruplar için mümkün olabileceğini düşünmektedir.

tarzları” ona göre toplumda ağırlıkta olup, sosyo-kültürel üretimin gelişimiyle orantılı olarak kendilerini ya durağanlık ya da “direnc” biçimlerinde gösterirler. Bahsedilen eylem tarzları Certeau’nun, *Gündelik Yaşamın Keşfi* adlı önemli eserinde oldukça geniş bir yer işgal etmektedir ve çalışmanın genel eksenini belirlemektedir. Adı geçen çalışmanın temel hareket noktalarından biri de, gündelik yaşam pratikleri içerisinde aktif özneler olarak bireylerin, iktidar türlerini yeniden farklı bir biçimde ürettiklerini ve yeni eylem şemalarını oluşturduklarını ortaya çıkarmasıdır (Certeau, 2009a: 19-20). Nitekim iktidarın egemenliğinin dışında kalan *çizgi dışı çoğunluklar*, egemen kültür içerisinde üretilmiş kültürel kodlar, eylem pratikleri, üretilmiş tüm metinlerin içinde bireyi düşünmeye zorlayan ve onlara belirli sınırlar çizen bu bağlam ile yönlendirmeleri bir yana, yeni taktikler ve direniş pratikleri oluşturabilmektedirler. James Scot’a göre sözü edilen çalışmanın dayandığı iddianın ruhunu özetleyecek olan düstur şudur:

“Akıllı köylü, büyük efendisinin karşısında yerlere kadar eğilir; ama sessizce osurur” (Scott, 1990:9).

Burada konu edilen direniş ve karşı gelme biçimi, kendisini tüm açıklığıyla hemen göstermez, farklı bir biçimde gösterir¹⁶. Direniş biçimleri inceler, inceldikçe de tahakkümün gücü azalır. Nitekim tam da bu noktada Certeau, madun¹⁷ olarak tanımlanabilecek göçmenler, mülteciler, sığınmacılar, azınlıklar, siyahlar, işçiler, kadınlar, yoksullar, eşcinseller ve farklı etnik grupların gündelik yaşam pratikleri incelendiğinde, kültür, politika, ekonomi, din, eğitim gibi birçok alanda kendini gösteren hegemonik iktidara görüldüğü ya da algılandığı kadar boyun eğmediklerini iddia etmektedir. Görünenin ardında aslında, iktidara gizli biçimlerde yürütülen karşı gelme biçimleri vardır. Certeau’nun *Strateji* ve *Taktik* kavramsallaştırmasının temelini oluşturan “iktidarsızın iktidarı, pasifin etkinliği, üretici olmayanların üretimi, terk etmeden kaçmak” gibi kavramlar bu noktada önem kazanmaktadır. Certeau’nun gündelik yaşam çalışmalarının teorik boyutunu tartışırken benimsediği temel öncülleri şunlardır;

¹⁶ O halde bu gösterme biçimleri farklı analitik bir bakış açısı gerektirir. Bu nedenle gündelik yaşam sosyolojisi, mikro alanda kendisini gösteren ama incelendiğinde büyük anlamlar taşıyan davranışların peşine düşer. Aslında bu çalışma tam da bu nokta üzerine odaklanmaktadır.

¹⁷ Daha detaylı tartışma için bkz: Hattatoğlu, Dilek; Apaydın, Gökçen(2009), Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından, Anahtar Kitaplar Yayıncılık, İstanbul.

- Gündelik yaşam pratikleri, “şeyleri gerçekleştirme”, “belirli biçimde davranma” ve “davranma biçimleri”dir,
- Bu pratikler, doğrudan bireysellikte ya da özneye ilintili değil, “davranma ya da eylem şemaları” ve “davranışsal mantıkla”la ilintilidir,
- Certeau’ya göre, gündelik pratiklerin amacı “davranışsal bütünlüğün, sisteminin açık hale getirmek ve statüleri toplumda egemen olan aktörlerin eylem biçimlerinin özelliklerini aydınlatmak ya da “tüketici” terimini saklamaktır.”
- “Toplumun temsiliyeti” ve “davranış biçimlerini” anlamak için, gündelik pratiklere “ bireysel ya da grup” kullanım biçimlerinin analizinin dahil edilmesi önemli ve gereklidir.

Certeau bu bağlamda, gündelik yaşamın formel yapılarını açıklayabilmek için iki farklı araştırmayı işaret etmektedir:

1. Birinci araştırma biçimi, “pratiklerin doğasının betimlenmesi”, “analiz stratejisinin değeri” ile seçilen “gerçekleştirme biçimleri” ve oldukça farklı değişkenlerin varlığına ilişkin görüşle bağlantılıdır.
 - a. Mekânın ailevi pratiklerle yeniden düzenlenmesine uygun olarak oluşan faaliyetlerin karışık formlarının izini sürmek,
 - b. İlişkiler ağı oluşturan yemek pişirme sanatının, belirleyici taktikleri, “gerçekleştirmenin şiirsel biçimlerinin” ve pazarın yapısının yeniden kullanımının incelemek.
2. İkinci araştırma biçimi olan ve “bilinçli düşünce mantığına” olanak veren, “bilimsel literatür” üç temel ilgiyi içermektedir;
 - a. Sosyolog, antropolog ve tarihçi; uygulamaların teorisi, ritüellerin ve yer değiştirmelerin karışımı ve mekânların, uygulayıcıların ve ağların idaresi,
 - b. Etnometodolojik ve sosyo-dil bilimsel araştırmalar; gündelik yaşamda yer alan beklenti, uzlaşma ve gündelik dile has iyileştirmelerle ilgili gündelik karşılaşmaları usullerinin incelenmesi,
 - c. Analitik felsefe; eylem alanları, zaman, şekillendirme, eylemlere ilişkin uyarı ve onaylar (Certeau, 1994:474-476).

Certeau (2009a-b), sıradan ve gündelik olan eylemlerin ardında yatan ‘davranışsal mantığın’ anlamaya çalışırken, iktidar sahiplerinin gündelik yaşamı da şekillendiren ve yöneten yanları olduğunu savunmaktadır. Araştırma alanları çok çeşitli olsa da temelde iktidar aygıtları karşısında sıradan insanın geliştirdiği açık ya da örtük savunma *strateji* ve *taktikleri* üzerinde durmaktadır. İktidar sahibi olmayan, egemen kültür üreticisi konumunda olmayan, *çizginin dışında* kalan sıradan insanların, farklı eylem pratikleri bulunmaktadır.

İşte tam da bu noktada Certeau’nun Antik Yunanlılar tarafından tesis edilen *Metis* kavramı, bu iki durumu betimlemeye, anlamaya yardımcı olmaktadır. Şöyle ki gündelik yaşamımızdaki pek çok alışkanlık, tutum ve uygulama (okumak, konuşmak, dolaşmak, pazara gitmek ya da yemek yapmak vb.) taktik¹⁸ türündendir. “Eylem, uygulama ve üretim tarzlarının” büyük bir bölümü de taktiktir. Yine Certau’ya göre şu uygulamalar da taktikleri teşkil ederler; Zayıf olanın”, “güçlü olana” (erk sahipleri, hastalık, şiddet ya da bir düzenin uyguladığı şiddet vb.) karşı başarıları, dolap, oyun ve dümen çevirme sanatı, “avcılara” özel hileler, tuzaklar, el çabukluğu, çok biçimli simülasyonlar (öykünmeler), mücadeleci oldukları kadar şairane, sevinçli, neşeli bulgular”. Bu operasyonel performanslar, çok eskilere dayanan bir bilgiyi gerektirir (Certeau, 2009a:55).

Bir başka deyişle *metis*, “bir uygulama içine gizlenmiş durumda bulunan ve ‘önsezi, keskin zekâ, öngörü, kıvrak zekâ, aldatmaca, işbilirlik, dikkat, uygun fırsatı bulma becerisi, çeşitli maharetler, uzun bir sürede edinilen tecrübeler’ gibi yeteneklerin birbirini tamamladığı *bir çeşit zekâdır*. Hellenizmi bir uçtan bir uca olağanüstü bir “istikrarla” kat eden *metis*, güncel taktiklere yakın durur. Bu yakınlığı da “el maharetleri, yetenekleri ve stratejileriyle” ve beceriden kurnazlığa kadar içinde barındırdığı tüm tutum ve davranışların çeşitliliğiyle sağlar. Bu nokta, *Metis*’i diğer davranış biçimlerinden çok daha net bir biçimde ayırmakta... *Metis*’in “fırsatla”, “değişimlerle” ve “çelişkili görünmezlikle” kurduğu üçlü ilişki, onun görünümledirler.

- “*Metis*, bir yandan, “en uygun zamanı” bekler ve bunun üstüne oynar. Dolayısıyla *metis*, bir zaman uygulamasıdır.

¹⁸ Yazının ilerleyen bölümlerinde, Certeau’cu bağlamda *Taktik*’in tanımı yapılacaktır.

- Öte yandan maskeleri ve eğretilmeleri çoğaltır: Bu da kendine ait yerden kopuştur.
- Son olarak da sanki kendi yaptığının içinde kaybolur gibi kendi eylemi içinde kaybolur gider, kendisini temsil eden bir ayna olmadan yitip gider: Kendi imgesi yoktur” (Certeau, 2009a:172-173).

İşte tüm bu uygulamalar¹⁹ içine gizlenmiş durumda bulunan ve “önsezi, keskin zekâ, öngörü, kıvrak zekâ, aldatmaca, iş bilirlik, dikkat, uygun fırsatı bulma becerisi, çeşitli maharetler, uzun bir sürede edinilen tecrübeler”, iktidar mekanizmasına karşı geliştirmiş olduğu pratiklerin ardında bulunan beceri (yaratıcı zekâ, *Metis*), sıradan insanın taktikler geliştirmesine olanak sağlamaktadır. Michel de Certeau, gündelik yaşamı açıklamaya çalışırken kullandığı en önemli kavramsallaştırmalar, daha önce de ifade edildiği gibi, *Stratejiler* ve *Taktikler*dir. Bu kavramlar, bize iktidar ile sıradan insanın gündelik yaşamındaki rutinler arasında çatışma ve direniş alanlarını göstermektedir. Certeau, *Stratejiler* ve *Taktikler*’i şu şekilde açıklamaktadır;

“Strateji” den kasıt, bir istek öznesi ile bir erk öznesinin belli bir “çevre”yle yalıtılmasıyla oluşan güç ilişkilerinin ölçülüp tartılmasıdır. Strateji uygulaması, her şeyden önce belirli bir aidiyet olarak çerçevesi çizilen bir alanın varlığını gerektirir. Bu alan, ilişkilere, belirgin bir biçimde dıştan bakabilecek bir idareyi mümkün kılan, bu idarenin zeminini oluşturan alandır. Politik, ekonomik ya da bilimsel akılcılık işte bu stratejik model üzerine kurulur. Taktik”ten kast ise, tam aksine ne bir aidiyet üzerinden ne de ötekinin, görünür bir bütünlük olarak ayırt edilmesini sağlayan bir sınır üzerinden yapılan hesaplamadır. Taktik, uygulama alanı olarak sadece ötekinin alanına sahiptir. Taktikler,

¹⁹ *Metis* uygulamaya örnek olarak Türkiye’de ve İngiltere’de yaşanmış benzer iki olay gösterilebilir. İlk olarak Türkiye’de bu tip bir direniş örneği olarak, Mardin’in ilinin Midyat ilçesinde, ilçenin en işlek caddesinin artan çukurlarına bir tepki olarak, Eğitim Bir Sen temsilciği ve Midyat sorunlarını tartışma platformu üyelerinin, yolda açılan deliklerin içine “fidan dikmeleri” önemli bir kıvrak zekânın ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır (<http://www.ajansmidyat.com/?s=h&id=1322> Erişim: 20.05.2015). Diğer bir benzer örnek olarak, İngiltere’de aynı eylemin farklı bir versiyonunu görmekteyiz. Şöyle ki; İnsanların bozuk yollardan söylenerek gittiğini ancak sonra unuttuğunu söyleyen “Wanksy” isimli sanatçı yollardaki çukurların düzeltilmesi için hızlı bir yol bulmuş. Greater Manchester, İngiltere’de yaşanan bu olay kıvrak zekânın bir ürünü. Bozuk yollara, yollardaki çukurlara “penis” resmi çizen sanatçı, düzeltme işleminin 48 saatte yapılmasını sağlamıştır (<http://www.boredpanda.com/wanksy-penis-pothole-graffiti-manchester-england/> Erişim:20.05.2015).

ötekinin alanına, bu alanı bütünüyle kapsamadan, bu alana belirli bir mesafede kalmayı da başaramadan yavaş yavaş, parça parça sızar. Taktik sahip olduğu avantajları toparlayabileceği, daha fazla yayılmak için kendini ayarlayabileceği, koşullardan bağımsız bir hale gelebileceği bir merkezden, bir zeminden yoksundur. “Aidiyet”, mekânın zamana karşı zaferidir. Aksine, taktik, mekânsız olduğu için, zamana bağımlıdır ve kendi çıkarına kullanabileceği olasılıkları yakalamak için de sürekli tetiktedir. Taktik, kazançlarını muhafaza edemez. Sürekli olarak olaylarla oynamak ve bunları “fırsatlara” çevirmek durumundadır. Sonuç olarak, zayıf olan, kendisine yabancı, kendinden olmayan güçlerden çıkar sağlamak için hep çabalayandır. Zayıf olan, birbirinden ayrışık olan öğeleri bir araya getirerek, elverişli anlar yaratır ve bu güçlerden gerekli çıkarı sağlamaya çalışır (örneğin süpermarket alışverişindeki bir ev kadını, birbirinden ayrışık ve hareketli öğeleri bir araya getirmeye çalışır, dondurulmuş gıdaları, misafirlerinin damak tadı, iştahı ve zevkleriyle karşılaştırır, ucuz ürünleri ve bunların evinde bulunan malzemelerle olası kombinasyonlarını düşünür vb.) (Certeau, 2009a:53).

Gündelik yaşamımızdaki pek çok alışkanlık, tutum ve uygulama (okumak, konuşmak, dolaşmak, pazara gitmek ya da yemek yapmak vb.) taktik türündendir. Buna bağlı olarak “eylem, uygulama ve üretim tarzlarının” büyük bir bölümü de taktiktir. Örneğin “Zayıf olanın”, “güçlü olana” (erk sahipleri, hastalık, şiddet ya da bir düzenin uyguladığı şiddet vb.) karşı başarıları, dolap, oyun ve dümen çevirme sanatı, “avcılara” özel hileler, tuzaklar, el çabukluğu, çok biçimli simülasyonlar (öykünmeler), mücadeleciler oldukları kadar şairane, sevinçli, neşeli bulgular, hepsi taktiktir. Daha basitçe ifade edersek, stratejilerin tersine taktiklerin adı yoktur. Stratejiler basitleştirir ve ad koyar; taktikler ise bütün karmaşıklığıyla, ancak bütün birikimiyle ve yılların, yüzyılların hafızasıyla gündelik yaşamın kendisidir. Yürümek, yemek yemek, içmek, konuşmak gibi pratikler ya da performanslardır. Strateji, örneğin, bir dilin kuralları, grameridir; doğruyu-yanlışı tanımlayan, kendini kabul ettirmeye çalışan bir siyasettir. Taktikler ise hiçbir zaman tam olarak içselleştirilemeyecek olan bu gramerin içinde dolaşmak, teşbihler kullanmak, hatalar yapmak; yaratıcı veya muhafazakâr davranmak; konuşurken tamamlanmamış

cümleler kurmaktır. Örneğin bir kavram olarak “kent” uyulması gereken bir stratejidir; köyden kopup gelenlerin uymaları beklenen bir kültür, trafik ışıkları, yeşil alanlar, ticaret ve konut alanlarıdır. Bir strateji olarak kenti uzmanlar planlar; ama yayalar o kenti “kullanırlar”, yürürken taktiklerini devreye sokarlar; kestirmeye saparlar, sağa sola bakınırlar, dururlar, yeniden yürürler. Onlar uzmanların planladıkları kentle kuşatılmışlardır; onun içinde var olurlar ama onların akıllarında kurdukları kent, kentin sokakları, parklar ve bahçeler başka şekillerde tezahür eder. Onlar, gündelik taktikleriyle yürüdükleri sokakları değiştirirler; onlara başka anlamlar katarlar; farkında olmadan kenti yeniden kurarlar. Ve stratejiler, her zaman taktiklerin bu köstebek performansı karşısında öncelemek, kendilerini ve kuşattıklarını yeniden tanımlamak zorunda kalırlar. Sonuç olarak, taktikler bir bakıma kurnazlıktır; güçlülere karşı “zayıfın sanatı”dır; stratejileri bozar ve çarpıtırlar (Kentel, 2009:3).

Oluşturulan (-e bilecek) ve geliştirilen (-e bilen), sonsuz sayıda olabilecek direniş ve taktiklerin uygulama biçimleri vardır. Böylelikle farklı tüketim biçimleri ve karşı koyma biçimleri ortaya çıkar. Tüm bunlarla beraber yeni direniş alanları oluşur. Sıradan insanın tüketimi esnasında iktidarın müdahalesi söz konusu olamaz. Her alandaki hegemonik iktidarın, bir filmi izlerken nasıl izlenmesi gerektiği ile ilgili bir kültürel bir söylem ve pratik yaratabilir, oluşturabilir ya da dizayn edebilir ama tüketici- bir yer de üretici- tüketim esnasında filmi yarıda bırakabilir, yiyecek yiyebilir, film hakkında olur ya da olmaz yorum yapabilir, yani istediği biçimde tüketirken aslında bir nevi yeniden üretir. Certeau’ya göre, taktik, zayıfın sanatıdır. Televizyon karşısındaki göçmen bir işçinin eleştiri ya da yaratıcılık uzamı orta sınıf bir Fransız’ın uzamından farklıdır. Aynı alanda etkinlik gösteren iki taraftan, bilgilenme araçları, finansal kaynaklar ve “güvenceler” bakımından zayıf olan taraf, daha kurnaz olmak, daha fazla rüya görmek ya da daha fazla eğlenmek durumundadır. Eşit olmayan güçler arasındaki ilişkiler açısından değerlendirdiğimizde, benzer düzenekler aynı sonuçlan vermezler. Bu nedenle ürün sisteminin getirdiği tüketici sınıflaması içerisinde gerçekleştirilen “harekatların” (askeri bir terim olarak “harekatların”) ayrımını yapmak gereği doğmuştur. “Sanatlarını” icra ettikleri konjonktürlerin, kullanıcılara bıraktıkları hareket marjlarının ayrımını yapmak gereklidir (Certeau, 2009a:52).

Certeau, azınlıklar ve özellikle bu çalışmanın konusunu teşkil eden göçmenlerin egemen düzeni dönüşümüne uğratma biçimleriyle ilgili olarak aşağıdaki örneği kullanmaktadır;

“Örneğin İspanyol sömürgecilerin, yerli kabileler üzerinde kazandıkları göreceli başarı, aslında, bu kabilelerin bu başarıyı kullanım biçimleriyle dönüşüme uğramıştır: Boyun eğmiş hatta yazgılarına razı olmuş olsalar da bu yerliler, kendilerine güçle ya da iknâ edilme yoluyla dayatılan kuralları, uygulamaları ya da tasavvurları, fatihlerinkinden çok daha farklı gayelerle kabul etmiş, uygulamışlardır. Bunlarla başka bir şey yapmışlardır. Bunları içeriden dönüştürmüşlerdir -ama bunu, bunları yadsıyarak ya da bunları değiştirip dönüştürerek değil (kimi zaman bu da olmuştur tabi) elinden kaçıp kurtulamadıkları sömürgeciliğe yabancı kurallar, gelenekler ya da inanışlar adına bunları kullanmanın bin bir türlü yolunu bularak yapmışlardır. Egemen düzeni dönüştürme uğratmışlardır: Bu düzeni farklı bir düzlemde işletmişlerdir. Özümstedikleri ve onları, onlara dışarıdan bakarak özümseyen sistemin içinde “öteki” olarak kalabilmişlerdir. Bu sistemden ayrılmadan bu sistemi kendi yollarına döndürmüşlerdir. Hatta bu tüketim prosedürleri asıl farklılıklarını, işgalcinin düzenlediği uzamda ortaya koymuştur” (Certeau, 2009a:107-108).

Bu yaratıcılık bir anlamda daha önce de dendiği gibi aynı zamanda bir “üretim”dir. Bu üretim, kendini her bireysel eylemde ortaya koyabilir. Örneğin Certeau’ya göre, okumak farklı bir bağlamda sessiz bir üretim biçimidir. Ancak bu üretim biçimi görünmezdir (Certeau, 2009a:280-281).

Sistemin içerisinde kendi olarak kalabilmenin mücadelesini veren ve iktidar stratejilerine direnen sıradan birey, çoğunlukla öteki olarak farklılığını koruyabilmenin mücadelesini vermektedir. Bu durumlarda taktikler, kendilerine özgü ölçütler uyarınca, geniş üretim bütünlerinden parçalar seçerler ve bunlarla özgün hikayeler oluştururlar (Certeau, 2009a:111). Nitekim sıradan birey, gündelik yaşamda kendini başkalarının mülkiyet alanındaki kaçak avlanmayla, yani taktiklerle yeniden oluşturur. Tüketim esnasında pasif olma durumu yoktur. Ürünü kullanma biçimlerini bir sanat gibi geliştirebilme olanağı vardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde tüketim

son derece aktif, dinamik bir sürece karşılık gelmektedir. Demin de yukarıda vermiş olduğumuz örnekte Certeau, okumanın yaratıcı bir eylem olduğunu söyler. Okur metinden yüzlerce binlerce farklı anlam çıkarır(-a bilir).

2.5. Gündelik Yaşam Sosyolojisinde Teorilerinin Genel Değerlendirilmesi

Buraya kadar ele alınan ve farklı yöntemsel duruşu olan gündelik yaşam teorileri içerisinde yer alan çalışmalarda, egemen grubun ideolojilerinin (çıkarları, değerleri ve fikirleri) gündelik yaşamın metinleri aracılığıyla dönüştürüldüğü argümanı genel olarak çalışmanın teorik çıkış noktalarından birisidir. Scott'un ifadesiyle söz konusu metinlerin medyada yer alan görsel parçalar, mekânlar, sahneler ya da kuyruklar²⁰ ya da otobüs durakları²¹ gibi etkileşim alanları olmaları mümkündür (Scott, 2009:29).

Erving Goffman'ın gündelik yaşamı, kişinin benliğinin farklı biçimlerde sunduğu ve sergilediği bir oyun alanı olarak ifade etmesi mikro-sosyolojik teorilerden biri olarak gündelik yaşam çalışmalarında önemli teorilerden birini oluşturmaktadır.

Henri Lefebvre de gündelik yaşam teorileri arasında önemli bir eser olarak kabul edilen çalışmasında²² kapitalizmin, XX. Yüzyılın devrimi, savaşları ve ekonomik krizlerine rağmen halen varlığını sürdürebilmesinin Marxist analizini gündelik yaşamla ilişkili olarak incelemiştir. Lefebvre'nin bu eserindeki temel amacı, bütüncül bir biçimde, bir proje olarak değerlendirilebilir ve bu proje tarihsel materyalizme dayalı bakış açısı için önemli katkı sağlamaktadır. Lefebvre'ye göre, gündelik yaşam toplumsal yaşamın var oluşunun temel katmanı olarak tanımlanmaktadır. Nitekim, gündelik yaşam "üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesi" için gerekli temel durumdur. Lefebvre gündelik yaşamın bilgisine ulaşabilmenin, bilimsel bilgi üretilmesine olanak sağladığına vurgu yapmakta, gündelik yaşamda yer alan ve sıradan olarak kabul edilen bilgini aslında sosyolojik bakışla, görünenin arkasına ışık tutabileceğini ifade etmektedir (Lefebvre, 2007:30).

²⁰ Schwartz'ın kuyruğa girme pratiklerini inceleyen çalışması için Bkz. Schwartz, B. (2005), *Queuing and Waiting. Studies in Social Organization of Access and Delay*. Chicago: University of Chicago Press.

²¹ Mora'nın gündelik yaşamla ilgili çalışması için Bkz. Moran, J. (2005). *Reading the Everyday*. London: Routledge.

²² Lefebvre, Henri. (2007), *Modern Dünyada Gündelik Yaşam*, Metis Yayınları, İstanbul.

Gündelik yaşam teorisyenlerinden biri olan Michel de Certeau'nun da sıklıkla vurguladığı görüşe göre ise, gündelik yaşam pratikleri daha geniş bir toplumsal sistem kodlarını barındırmakta ve hatta toplumsal yapılar gündelik yaşamdan hareketle inşa edilmektedir. Certeau'nun ilgilendiği gündelik yaşam pratikleri, doğrudan bireysellikten ya da özneye ilintili değil, “davranma ya da eylem şemaları” ve “davranışsal mantıkla” ilgilidir (Certeau, 1994:474-476). Bu argümandan hareketle, gündelik yaşamda ortaya konulan bireysel eylemler, toplumsal organizasyonlarda bulunabilecek eylemler olarak önem kazanmaktadır.

Toplumsal yaşamı anlamaya ve çözümlemeye ilişkin yukarıda tartışılan teorilerin her biri, toplumsal yapıya, eyleme ya da bireye dair farklı teoriler ortaya koymuşlardır. Tüm bu teoriler, toplumsal hayatın önemli unsurlarından biri olan gündelik yaşama dair çözümlemeler barındırmaktadırlar.

Michel de Certeau'nun, gündelik yaşam sosyolojisine ilave ettiği “direniş” kavramı, yukarıda yapılan bu tartışmalara önemli katkılardan biri olmuştur. Direnişin yalnızca şiddetle ya da kitlesel hareketlerle okunmayacağını vurgulayan Certeau, yeni direniş biçimi olarak gündelik yaşam içerisinde sıradan ve tekrarlanan eylemleri ön plana çıkarmaktadır. Gündelik yaşamı inşa eden egemen yapının kuralları ve düzenlemelerine karşı, bu egemen yapı içerisinde yer almayanların geliştirdikleri sıradan, şiddet içermeyen ve çoğu zaman da görülmeyen gündelik eylemler, aslında birer taktik olan ve iktidarı yıpratmaya ve kendilerine uygun yeni üretim, tüketim ve yaşam biçimleri yaratmaya çalışmaktadırlar. Taktiklerin iktidarın kurallarına karşı geliştirdiği direniş, gündelik yaşamın her anındaki eylemlerde ortaya çıkabilmektedir. Certeau'ya göre, “*yapıyor*” veya “*riayet ediyor*” gibi görünen bireysel edimler, aslında düzenlemelere ve gündelik yaşamın toplumsal kalıplarına karşı çıkmaktadır.

Certeau'nun teorik katkılarına karşın gündelik yaşamda “direniş” kavramını ilk kullanan, Güneydoğu Asya ülkelerinde özellikle çiftçi ve köylüler üzerine yaptığı “*Gündelik Yaşamda Direniş*” çalışmasıyla James D. Scott'tur. Scott (1995), bilinen kolektif, organize ve çatışmacı pratiklerin yerine sessizce, dağınık, kılık değiştiren ve çoğunlukla görünmeyen pratikleri ortaya koymaktadır. Bu pratikler madun grupların ayak direme, kaçma, mizah yaparak eleştirme, pasiflik, tembellik, yanlış anlama, iftira, hırsızlık, dedikodu ve iş yavaşlatma gibi pratikler, “*gündelik direnişin*”

örnekleri olabilmektedir (Scott, 1995:268). Scott, özellikle “madun olanın gündelik yaşamın politik bir mesele olduğu” düşüncesini ileri sürmesiyle, direnişin yalnızca kolektif ve büyük kamusal olayların meselesi olmaktan çok, sıradan insanın her an yarattığı bir olgu olduğunu da öne çıkarmaktadır.

Dahası Scott (1995) “*Tahakküm ve Direniş Sanatları*” çalışmasında, iki ana formda direnişi kategorilendirir. Söz konusu kategoriler ise, ‘*Kamusal*’ ve ‘*Şekil Değiştiren*’ direniş tipleri dir: Materyal, statüye dayalı ve ideolojik olarak üç temel tahakküm tipine karşı gelişen direniş tiplerini aşağıdaki tabloda verildiği üzere, şu şekilde kategorize etmektedir:

**Tablo-A

TAHAKKÜM VE DİRENİŞ			
	<i>Maddi Tahakküm</i>	<i>Statü Tahakkümü</i>	<i>İdeolojik Tahakküm</i>
Tahakkümün pratikleri	Tahıl, vergi, işgücü vb. temellükü	Aşağılama, ayrıcalıksızlık, hakaretler, onura yönelik saldırılar	Hâkim grupların kölelik, serflik, kast ve ayrıcalığı
Kamusal olarak ilan edilen direniş biçimleri	Dilekçeler, gösteriler, boykotlar, grevler, toprak istilaları ve açık ayaklanmalar	Jest, giyim, konuşma ve/ya da hâkim olanın statü simgelerine açık saygısızlık yoluyla kamusal değer iddiası	gerekçelendirmeleri
Kılık değiştirmiş, dikkat çekmeyen, ilan edilmemiş direniş biçimleri	Gündelik direniş biçimleri. Örneğin, kaçak avlanma, izinsiz yerleşme, firar, vergi kaçırma, ayak sürüme	Öfke, saldırganlık ve kılık değiştirmiş itibar söylemlerin gizli senaryosu, örneğin saldırganlık ritüelleri, intikam öyküleri, karnaval simgeciliğinin kullanımı, dedikodu, söylenti, itibar iddiası için özerk toplumsal alan yaratılması	Eşitlik, devrim ya da hâkim ideolojinin olumsuzlanmasını yayan kamusal karşı-ideolojiler
ALT POLİTİKA	Kılık değiştirmiş direnişçilerin doğrudan direnişi, örneğin maskeli temellükler, tehditler, anonim tehditler		Muhalif alt kültürlerin gelişmesi, örneğin binyılcı dinler, köle “kameriyeleri”, halk dini, toplumsal eşkıyalık mitleri ve sınıf kahramanları, alt üst olmuş dünya imgelemi, “iyi “ya da “norman Boyundurduğu” öncesi mitleri

Scott, James D. (1995), *Tahakküm ve Direniş Sanatları* (Çev. Alev Türker), Ayrıntı Yayınları, İstanbul. Syf.268.

Scott'un oluşturmuş olduğu bu tablodan da anlaşılacağı üzere, direniş, sıradan bireyi, belirli bir tahakküme karşı aktif bir biçimde konumlamaktadır. Sıradan birey ya da madun gruba ait birey, kendi üzerinde kurulan ve farklı biçimleri olan tahakküme karşı, yine farklı yollar geliştirerek direnmektedir. Buradaki direniş biçimi, bir noktada iş birliği, daha örgütsel ya da kolektif vurgusu olduğunu düşündürmektedir. Bu haliyle de kitlesel bir özelliği de olan “direniş”

kavramsallaştırmasının yerine Michel de Certeau tarafından benzer ama kimi açılardan farklı bir biçimde ele alınan “sıradan bireyin direnişi” teorik olarak temel alınmaktadır. Certeau’nun da benzer biçimde, madun olanın, egemen olanın *Strateji* ve tahakküm mekanizmalarına karşı geliştirildikleri pratikleri ele alması, bu pratiklere “*Taktik*” adını vermesi ve en önemlisi *taktikleri* analiz ederken, bireyden hareket eden bir teori koyarak, iktidar ve tahakküme karşı kolektivizmin yerine “sıradan insanı” yerleştirme çabası çalışmada kullanılacak direniş kavramına temel oluşturmuştur (Yılmaz, 2014:70-72).

Certeau’cu teoride, sınıfsal göndermelerle ilişkilendirilebilen yapısal unsurları dışarıda bırakılmakta ve “Gündelik Yaşamın Sosyolojisi” içerisinde bireye odaklanılmaktadır. Bireyin odak noktası olarak ele alınması ise sınıf temelli çözümlenmelere karşı, yeni gündelik iktidar ve çatışma alanlarının sosyal bilimlerde incelemelere dahil edilmesi açısından önemli ve dikkat çekicidir (Yılmaz, 2014:72).

Bu çalışmada ağırlıklı olarak Certeau’nun gündelik yaşam perspektifi ve kavramlarına başvurulacaktır. Dolayısıyla “iktidarsızın iktidarı, pasifin etkinliği, üretici olmayanların üretimi, terk etmeden kaçmak” gibi kavramlar, bu çalışmanın başvurduğu analiz birimlerini oluşturmaktadır. Yani gündelik yaşam pratikleri içerisinde Suriyeli göçmenlerin, kendilerini çevreleyen tahakküm alanına karşı geliştirdikleri taktikler ve direniş biçimleri çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu temelde çalışmanın kurgusu sözü edilen göçmenlerin gündelik yaşamları üzerine odaklanılmaktadır. Şimdi çalışmanın yöntemsel modeline yer verelim.

III.BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMSEL MODELİ

3.1. Araştırmanın Konusu

Suriye’de iç savaşın başladığı günden bugüne dek yaklaşık 4 yıl gibi bir süre içinde Türkiye’nin birçok yerine göç etmiş olan Suriyeli göçmenler, araştırmanın konusunu teşkil etmektedirler. Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin çoğu Suriye-Türkiye sınırına yakın olan bölgelerden gelmektedir. Bu bölgeler aynı zamanda yoğun çatışmaların olduğu bölgelerdir. Söz konusu göçmenler Türkiye’ye, coğrafi zorunluluktan dolayı öncelikle güney sınırından girmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin -diğer ülkelerin desteği ve yardımı ile birlikte ve ayrıca imzası olduğu anlaşmalar gereği²³- Suriyeli göçmenleri kabul etmeye başlaması ile gerek göçmenlerin karşı karşıya oldukları gerekse göçmenlerin yerleştirildikleri illerde yaşayan bölgedeki insanlarla ilişkilerinde ortaya çıkan birçok problem de meydana gelmiştir. Göçmenlerin sağlık, eğitim, barınma, güvenlik gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında merkezi barınma yerleri (kamplar) kurulmuştur. Zamanla artan göç dalgasının ve savaşın bitmemesi, toplumsal sorunların artmasına neden olmuştur. Hatta Türkiye’de İçişleri Bakanlığı’nın, valiliklere genelge ve kararname²⁴ göndermesi yoluyla Suriyelilerin ‘toplanması’ ve kendileri için farklı illerde oluşturulan kamplara götürülmesi istenmiştir. Bu kampların ‘belli’ illerde toplanmasında, coğrafi etkenler olduğu kadar politik, ekonomik, tarihsel ve göçmenlerin kültürel özellikleri etkili olmuştur. Burada dikkat çeken durum, toplanan Suriyelilerin ‘belli’ illere gönderiliyor olmasıdır.

Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenlerin, kayıt altına alınmış ve resmi sayılara göre, yaklaşık yüzde 36’sı 10 kentte bulunan 20 kampa yerleştirilmiştir. Geri kalan yüzde 64’ü başta İstanbul, İzmir, Ankara, Konya, Muğla, Isparta ve Antalya

²³ Daha detaylı bilgi için Bknz: [http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home\(mülteci\)](http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home(mülteci)) Erişim: 12.04.2015

²⁴ http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-idaresi-genel-mudurlugu_273_274 Genelge No: 29, 17/10/2014, Erişim: 20.05.2015

gibi çeşitli kentlerde kampların dışına yerleşmiştir. Kampların bulunduğu 10 kent, Türkiye'nin güney ve güneydoğusundadır ve Türkiye-Suriye sınırına yakındır²⁵.

Çalışmamızda bu 10 ilden biri olan Mardin ilinin seçilmesinde izlediğimiz analitik strateji, yani yapısal olarak benzer tahakküm biçimlerinin, bir tür aile benzerliğine sahip olduğu öncülünden yola çıkmaktadır²⁶. Bu da şu anlama gelmektedir, diğer illerde yaşanan Suriyeli göçmenlerin de gündelik yaşamda benzer tahakküm ilişkilerine maruz kaldıkları varsayılmaktadır. Bu bağlamda varoluşsal durumlar için taktikler ve direnişler üretmektedirler. Gündelik yaşamda büyük ölçekli tahakküm biçimleri gibi, tahakküm altında olan gruplarda/çizgi dışı çoğunluklar da kendisine ortak bir iktidar eleştirisi geliştirme fırsatını ilkesel olarak tanıyan oldukça geniş bir sahne arkası toplumsal varoluşa sahiptir.

3.2. Araştırmanın Alanı ve Örnekleme

Bu bağlamda Suriyeli göçmenleri konu edinen çalışmamızın alanını Mardin ili, Örneklemini ise adı geçen ilin çeşitli bölgeleri oluşturmaktadır. Alan araştırmasının Mardin'de uygulanmasının birkaç sebebi vardır.

Birincisi, Mardin ili Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Suriyeli göçmenler için ayırdığı yerlerden biridir. Bu nedenle alanı tanımak ve konu ile ilgili ön bilgilere ulaşmak bakımından Mardin ili avantajlıdır. Nitekim AFAD²⁷'in elindeki istatistiki veriler konuya dair hayli ışık tutan bir niteliğe sahiptir.

İkinci olarak, daha önce belirtildiği gibi Mardin ili, Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yerleştirildiği bir kamp barındırmaktadır. Mardin ilinin seçilmesinde izlediğimiz analitik strateji, diğer illerde yaşanan Suriyeli göçmenlerin de gündelik yaşamda benzer tahakküm ilişkilerine maruz kaldıkları yönündeki varsayımdır.

Ve son olarak, Mardin ilinin çok geniş bir etnik, dini, kültürel yelpazeye yayılan nüfusu, Suriye'den gelen göçmenlerin bölge insanıyla olan, tarihsel, kültürel, dini, dilsel bağlamda yakınlığı ve aynı zamanda soydaşlığı/akrabalığı, bu alan

²⁵ Daha detaylı bilgi için Bknz: https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf Erişim: 20.05.2015

²⁶ AFAD'ın elindeki istatistiki veriler Mardin ili Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşamına dair bilgilerin elde edilebileceğini göstermektedir. https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf (Erişim: 11.02.2015).

²⁷ Daha detaylı bilgi için Bknz: https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf Erişim: 11.02.2015

içerisinde bizlere gündelik yaşamın benzer ve farklı yönlerini değerlendirme olanağını vermektedir.

Yukarıda ifade edilen nedenlerle çalışmanın alanı olarak seçilen Mardin ili hakkında genel bir tanıtım bilgisini sunmak yararlı olacaktır.

3.3. Mardin İlinin Tanıtımı

Şekil-1 Mardin ilinin Türkiye’de ki konumu.

Mardin ili tanıtımına ait tüm bu bilgiler; Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr> ve Mardin ilinin tarihçesi için de <http://www.mardin.bel.tr>, <http://www.mardin.gov.tr> internet sitelerinden elde edilebilir. Çalışmamızda söz konusu bilgileri, yukarıdaki kaynaklardan doğrudan aktarmayı tercih edeceğiz.

“Mardin tarihte, “Merdin” olarak geçer. Zira halkın çoğu da bugün Merdin adını kullanmaktadır. Bu ad “kaleler” anlamına gelir. Şehre bu adın verilmesinin nedeni de yakınında birçok kalenin bulunmasıdır. Mardin kalesi olan, Kuşlar Yuvası, Kartal Kalesi veya Kartal Yuvası, Eskikale köyünde bulunan Kal’at ül Mara Kalesi Deyrulzafaran manastırının kuzey doğusunda Arur Kalesi ve Erdemeşt Kalesi bu adın verilmesine etken olmuştur. Bir dağın tepesinde kurulmuş olan Mardin, Yukarı Mezopotamya'nın en eski şehirlerinden biridir. M.Ö.4500' den başlayarak klasik anlamda yerleşim gören Mardin, Subari, Sümer, Akad, Babil, Mitaniler, Asur, Pers, Bizans, Selçuklu, Artuklu ve Osmanlı Dönemi'ne ilişkin bir çok yapıyı bünyesinde harmanlayabilmiş önemli bir açık hava müzesidir. (Dolapönü, 1972:16; Akyüz, 1998:17; Akbulut, 1997:64) Mardin'in ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu kesin

olarak bilinmiyorsa da kuruluşu Eski Yakın Doğu tarihine göre Subarilere kadar dayanmaktadır. Mardin'in kesin olarak Osmanlıların eline geçmesi ise Mısır seferini düzenleyen Yavuz Sultan Selim zamanındadır (1517) (Aydın, 2007:27:29; Erdem, 2006:402-406; Gürbüz, 2006:301-302). 1923 Yılında Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Mardin İl statüsüne kavuşmuştur”.

3.3.1. Coğrafi Yapı:

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Yukarı Mezopotamya havzasında bulunan Mardin, güneyinde Suriye, doğusunda Şırnak ve Siirt, kuzeyinde Diyarbakır ve Batman, batısında Şanlıurfa ile çevrilidir.

3.3.2. Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Yapı:

“6447 Sayılı kanunla Büyükşehir olan Mardin’de 2013 yılında 10 ilçe ve 10 belediye bulunmaktadır. **Nüfus:** Mardin ilinin nüfusu, 2014 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 788 996’dır. **Alan:** Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Mardin, 8 858 kilometrekarelik (göl dahil) yüzölçümü ile Türkiye yüzölçümünün % 1,1’ine denk gelmektedir. **İlçeler:** Nüfus bakımından en büyük ilçeleri sırasıyla Kızıltepe, Artuklu ve Nusaybin’dir. Nüfus bakımından en küçük ilçesi Ömerli’dir”.

3.3.2.1. Ekonomik Yapı:

“Mardin ilinin geleneksel ekonomik yapısı tarım, ticaret ve son zamanlarda artış gösteren imalat ve küçük çaplı sanayi, el sanatlarına dayalıdır. Mardin, diğer illere ve özellikle yurtdışına ve Ortadoğu'ya yakın sınır illerinden birisi olması özelliği ile de transit taşıma güzergâhında önemli bir yere sahiptir. Mardin’de gıda, taşa ve toprağa dayalı inşaat, tarımsal makineler, üretim makineleri, kimyasal ürünler, dokuma-giyim sanayileri gibi sosyo-ekonomik etki potansiyeli ve rekabet gücü yüksek sektörler bulunmaktadır. Mardin ilinin işsizlik oranı 2013 yılı için % 20,6, işgücüne katılma oranı % 37,4 ve istihdam oranı % 29,7’dir.

3.3.2.2. Toplumsal Yapı:

“6447 Sayılı kanunla Büyükşehir olan Mardin’de yeni kurulan Artuklu İlçesinin nüfusu 148.066 kişidir. Mardin ilinde genç nüfusun ağırlığı dikkat çekicidir. 2013 yılında il nüfusunun % 58’i 25 yaşın altındadır. 25-64 yaş arası nüfus toplam nüfusun % 37’sini, 65 yaş üstü nüfus toplam nüfusun % 5’ini oluşturmaktadır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilin kilometrekareye 89 kişi olan nüfus yoğunluğu, 100 olan ülke nüfus yoğunluğunun altındadır. Mardin ili 2012-2013 yılları arası yıllık nüfus artış hızı % 8,6’dır. Aynı yılda 6 yaş üzeri nüfus için okuryazarlık oranı% 90’dır. 2012-2013 yılları için Mardin ilinin % -8,85 net göç hızı ile göç verdiği anlaşılmaktadır”.

3.3.2.3. Kültürel Yapı:

“Mardin’de tarihi taş yapılar, evler, ibadethaneler ve kendine özgü dar sokaklı şehir yapılanması yöreye bol miktarda yerli ve yabancı turisti çekmektedir. Mardin’in kendine özgü yemekleri, yörede yetişen bitkilerin yardımı ve yaşam tarzının belirleyiciliğiyle geleneksel bir boyut kazanmıştır. Mardin mutfağının zenginliği, gelmiş geçmiş uygarlıkların kültür birikimleri ve yöre halkının medeniyetteki değişim sürecinde kendilerini yenilemedeki yetenekleri ile açıklanabilmektedir. Çeşitli dinlerin, dinsel törenleri için hazırlanan yemekler, düğün, doğum ve ölüm sonrası geleneksel günler ve ayinler için özel olarak yapılan hayır yemekleri, yöre mutfağını oluşturan öğelerden bazılarıdır. Yöreye has baharatlar kullanılarak lezzeti arttırılan geleneksel yemekler arasında, ikbebet (içli köfte), ırok, sembusek, kitel raha, etli dolma, kibe (işkembe dolması), kuzu çevirme, kaburga dolması, lebeniyye, zerde ve kahiyat sayılabilir (Güleç, 2007:5; Yılmaz, 2009:67). Geçmişten bu yana farklı dini inançlar ile gelenek ve göreneklerini çağdaş bir anlayış içinde sürdürmekte olan Mardin, bu çeşitliliğin bir yansıması olarak el sanatlarının da beşiği olmuştur. Yörede birçok sofraya takımı, çanak, kaşık, kepeç, kevgir, sini, leğen, kazan, ibrik ve su güğümü gibi mutfak eşyaları üretilmektedir. Masa örtüleri, oda takımları, kırlentler, yazma çevreleri, mendiller ve benzeri aksesuarda motifle işlenen bu sanat dokusu,

günümüzde de, yöre kadınları arasında önemini kaybetmeden devam ettirilmektedir. Kök boya ile, el yapımı tahta kalıpları nevresim, perde, masa örtüsü, bohça ve tablo gibi ürünlerin yapılmasında kullanılmaktadır”.

3.4. Alandaki Konumlanışa Dair

Öncelikle konuyla ilgili alanda çalışan araştırmacıların, bizlerin de yaşadığı benzer deneyimlerine kulak verelim. Lülüfer Körükmez, göç ve göç çalışmalarının zorluklarına ilişkin şunları ifade etmektedir:

“Bütün araştırmaların birtakım teknik zorlukları içinde barındırdığını söylemek mümkündür. Ancak bazıları, konunun ya da örneklemin yapısından ötürü artı zorluklar içerebilir. Düzensiz göç çalışmaları da, toplumun uçlarında yaşanması ve yasaların ihlalini içerdiği için kaygan bir fenomen olması; dolayısıyla “düzensiz” göçmenlerin de hassas ve zor izlenir konumda olmaları nedeniyle, söz konusu zorlukları içermektedir. Bu nedenle, düzensiz göçlerle ilgili yapılan çalışmalar, alan araştırmasının uygulamasından, verilerin analizi, raporun yazılması ve yaygınlaştırılmasına kadar içinde pek çok etik problemi ve teknik zorluğu barındırır. Öte yandan, yine düzensiz göçlerin doğası gereği, göçmenlerin sayısı, ilişkileri, yapısı vb. hakkında araştırmaya başlamadan önce nicel bilgi bulmak çoğu durumda mümkün değildir; bu durumda yapılabilecek şey daha önce yapılmış çalışmalardan hareketle bir araştırma tasarımı oluşturmaktır” (Körükmez, 2012:78).

Gerek konunun doğası gerekse bunun alana birçok kesintiler olarak yansması sonucu, alan araştırması bu tür çalışmalar açısından ciddi handikaplar içermektedir. Nitekim alanın “kaygan” zemini nedeniyle çoğu zaman konumlanma bazen ‘içerikli’ bazen de ‘dışarıklı’ biçimine dönüşmektedir. Bu çalışmanın diğer bir zorluğu da göçmenlerle ilgili oluşturulan literatürde, göçmenlerin gündelik yaşamlarını araştıran bir literatürün ve uygulamalı çalışmaların nitel ve nicel açıdan yeterli olmamasıdır.

Nitekim, sığınmacılarla/göçmenlerle ilgili göç literatürü tekrar hatırlandığında, ve konuyla ilgili yapılan çalışmalar tekrar incelendiğinde daha çok

toplumsal bütünleşme, toplumsal dayanışma, toplumsal yardımlar, toplumsal haklardan yararlanma, sığınmacıların veya göçmenlerin sosyo-demografik ve kültürel özellikleri, buldukları ülkede yaşadıkları sorunlar gibi konulara odaklanıldığı görülmektedir (Kahya, 2014; Taşdelen, 2011; Korkut, 2010; Gedik, 2009; Tekin, 2009; Buz, 2002). Göçmen, mülteci ve sığınmacı perspektifinden yapılan bu çalışmalar, onların Türkiye’de daha iyi bir yaşam sürebilmeleri için üretilebilecek politikalar açısından önemlidir. Ancak çalışmamız açısından önemli olan diğer bir nokta, çalışmanın asıl hedefi olan ve araştırma sorunsalı olan göç literatüründe kısmen ‘pas’ geçildiği düşünülen şey yani özelde göçmenlerde gündelik yaşama ilişkin sosyolojik gözün eksikliğinin hissedilmesidir. Dolayısıyla Suriyeli göçmenlerde gündelik yaşam pratiklerini analiz etmeyi amaçlayan bu çalışma, yapıyı önceleyen teorilere karşı bireyi ve özellikle sıradan bireyi araştırma merkezine koymaktadır. Söz konusu eksikliğin kısmen kapatılması yolunda mütevazı bir adım olarak düşünülen çalışmamız, Suriyeli göçmenlerde gündelik yaşam içerisinden taktiklere ve direniş biçimlerine odaklanacaktır.

Türkiye’de göçmenlerle ilgili literatür sınırlılığı ve bütün etik ve teknik zorlukları barındırmakla birlikte, Suriyeli göçmenler ile ilgili yapılacak bir çalışma artı zorlukları içinde barındırmaktadır. Bunları birçok nedene (politik, ekonomik, kültürel, zaman yetersizliği, göçün halen devam ediyor olması, bilimsel zorluklar vb.) bağlamak mümkündür. Alan araştırmasının tasarım aşamasında birçok zorluklar öngörülmüş olmasına karşın, alan araştırması sırasında öngörülemeyen diğer bazı zorluklarla da karşılaşmıştır.

Örneğin öngörülen zorluklardan en önemlisi, Suriyeli göçmenlere, erişim ve iletişim kurmada yaşanabilecek zorluklar ve görüşmeyi kabul etmede kurulan ilişki biçiminin yetersizliği idi. Zorluğu aşmak için, alan araştırması sırasında göçmenlerle iletişim kurmanın bir yolu olarak, göçmenlerle, referans kişiler aracılığıyla ulaşılması yoluna gidilmiştir. Araştırmanın yapılabilmesi için gerekli olan, dil probleminin aşılmasında Suriyelilerin anadilini konuşabilen kişilere ihtiyaç duyulmuştur. Ancak, alan araştırması sırasında, alana “*inildikten*” sonra görülmüştür ki, çalışma referans/güven/güvensizlik gibi farklı faktörlerle belirlenmektedir. Örneğin, araştırmacının kendi etnik-dini kimlik tutumu ne olursa olsun, görüşülen kişilerce ilk aşamada araştırmacıya karşı bir güvensizlik ve buna bağlı sınır çizme ve mesafe

koyma biçimleri ortaya çıkmıştır. Burada karşılaşılan sorun sadece araştırmacının kendisinden kaynaklanmamakta ayrıca Suriye'deki iç sorunun halen gündelik yaşamlarına etki etmesi/devam etmesi, alan verilerinin elde edilmesinden sonra da görülmüştür.

Görüşmecilerin, araştırmacının niyetinin, araştırmanın amacının ve hedefinin tam olarak öğrenmek istemeleri öngörülen diğer zorluklardan biridir. Güvensizlik durumu, her yeni soruda, yeniden ortaya çıkabilmiştir. Yine araştırmanın tasarımı sırasında öngörüldüğü üzere, Suriyeli göçmenler, tam da Suriyeli olmaları, gündelik politikaya özellikle basın yoluyla dahil edilmeleri sebebiyle, çekincelere sahiptiler. Araştırmacıyı, devlet yetkilisi görüp çekince koyan da olmuştur, Suriye'den gelen rejim yanlısı bir “ajan” olarak gören de. Bir kez görüşme yapılan kişilerde araştırmacı bütün etik güvenceleri ve referanslarını sunarak güven tesis etmeye çalışmıştır. Bunun yanı sıra, zaman zaman üstü açık veya kapalı olarak kendisi ve Suriyelilerin etnik-dini kimliği, Suriye-Türkiye ilişkileri, Türkiye'nin Suriyelilere bakışı vb. konulardaki görüş ve tutumlarını çeşitli yollarla “açıklamak” veya “ima etmek” veya bazı durumlarda “zorunda” kalınmıştır. Çalışmanın en önemli zorluklarında başka bir diğeri de, araştırma konusu, hedefi, sorunsalları gereği kamp dışında olanlarla ve evde oturanlarla (bir eve sahip olan/kiracı) görüşme yapılmıştır. Bu hedefe, alanda büyük zorluklar aşılarak ulaşılmıştır. Görüşmelerin tamamı Suriyeli göçmenlerin evlerinde gerçekleşmiştir.

3.5. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği

Çalışmanın alan araştırması, tek aşamalı olarak Temmuz-Ağustos ayları arasında Mardin'de yapılmıştır. Araştırma konusunun doğasından kaynaklanan ve yukarıda bahsedilen güçlükler, konuya çok yönlü bakmayı zorunlu kılmıştır. Çalışmanın amaçları göz önüne alındığında, farklı bilgi ve verilerden beslenen bir araştırma tasarımı hedeflemiştir. Mardin'de yapılan derinlemesine mülakatların yanı sıra, ikincil kaynakların taranması ve mümkün olduğu takdirde konunun daha iyi anlaşılmasına yardım olabilecek nicel veriler de taranmıştır. Bu kapsamda, Suriyeli göçmenler ile ilgili yazılı ve görsel basında çıkan haberler taranmıştır. Çalışma süresince Türkiye'de Suriyeli göçmenler ile ilgili haberler takip edilmekle birlikte, genel olarak Türkiye-Suriye ilişkilerinin toplumsal, politik ve ekonomik boyutuyla ilgili haberler ve analizler hem Türkiye basınından hem de İngilizce,

İngilizce/Türkçe yayın yapan yurtdışı (CNN, BBC, the Time, Euronews, the Guardian, NHK World, Aljazeera) basınından takip edilmiştir.

Suriye’den gelen göçlerin halen devam ediyor olması, göçmenler hakkında sayısal verilerin tam olarak bilinmemesine neden olmaktadır. Çalışma sürerken Türkiye, 25-26/07/2015 tarihlerinde Şah Türbesi’nin taşınması amacıyla askeri bir operasyon düzenlemiştir ²⁸. Bu da yeni göç dalgalarına sebebiyet vermiştir.

Çalışmanın yöntemsel modelini tasarlarken, hedeflenen görüşme sayısı alan araştırmasının ilerleyen aşamalarında değiştirilmiş olsa da, nitel araştırmalarda görüşme sayısının belirlenmesinde kullanılan önemli kriterlerden birisi olan “doygunluk noktası” gözetilmiştir. Ancak bu noktada *teorik doygunluk* değil *data doygunluğu* gözetilmiştir. Öte yandan Lülüfer Körükmez’in de belirttiği gibi, data doygunluğuna ulaşıp ulaşılmadığının belirlenmesi de oldukça karmaşık bir süreçtir. Data doygunluğuna ulaşmada birkaç kriter belirtilmektedir:

- 1- Datanın karmaşıklık durumu,
- 2- Araştırmacının deneyim ve yorgunluk durumu,
- 3- Datayı değerlendiren araştırmacı sayısı (Körükmez, 2012:82).

Bu çalışmada söz konusu kriterlerden bağımsız değildir. Ancak belirtmek gerekir ki araştırma tema ve kategorilerinin önceden belirlenmesi, araştırmacının alan araştırması boyunca ilgili literatüre sık sık başvurması ve son olarak araştırmanın her aşamasında danışmanın uyarı ve yönlendirmeleriyle söz konusu zorluklar aşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın verilerinin elde edilmesinde ve bu verilen işlenebilir duruma getirilmesinde şüphesiz kullanılacak yöntem ve teknik önemli olmaktadır. Bu çalışma için, istatistiksel araştırma sonuçlarına mesafeli tavır alış sergilenmiştir. Bunun nedeni sayısal verilerin küçümsenmesi değildir elbette; ancak bu tür bir teknik ile çalışmanın asıl ilgilendiği özelliklerin kaybolup gideceğini düşünülmektedir. Söz konusu düşünceye göre, istatistik veriler “bu uygulamaların malzemesini kavrayabilir biçimlerini değil; kullanılan öğeleri sıralar ama “zanaatsal” yaratıcılıktan, dümenler, oyunlar ve manevralardan tamamen “kabul edilmiş” ve

²⁸

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150630_telegraph_turkiye_suriye_plan
Erişim:30.06.2015

“ortama tamamen uyum sağlamış boz renkli” tüm bu öğeleri birbirine bağlayan söylemsellikten kaynaklanan “tümceye dökülüşü” ortaya koymaz; “istatistiksel soruşturma sadece özdeş olanı “bulur”. Ait olduğu sistemi yeniden üretir o kadar. Bu çalışma için söz konusu olan, Suriyeli göçmenlerde gündelik alışkanlık, tutum ve uygulamaları içerisinde taktikleri ve direnişleri ortaya koymaktır. Dahası Suriyeli göçmenlerin hikâyelerini kendilerinden dinlemektir. (Certeau,2009).

Bu bağlamda araştırmanın nesnesi konumundaki Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşama dair eylem pratiklerinin anlaşılmasında ve açıklanmasında nitel araştırma tekniklerinde ağırlıklı benimsenen söylem analizi gözlem, görüşme ve odak grup görüşme teknikleri kullanılmıştır. Nitekim Edibe Sözen’e (1999) göre söylem:

“Toplumsal, siyasi, kültürel, ekonomi alanlar gibi toplumsal hayatın diğer yönleriyle de ilişkilidir. Konuşan ve dinleyen bir dünyanın verisi olarak söylem; bir dil pratiğidir. İdeoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir. O halde bir süreç olarak söylem, anlatım ve konuşma eylemlerinin içsel kurallarıyla düzenlenir. Söylem, teorik yaklaşımlarda bir metin gibi, pratik yaklaşımlarda ise insanların karşılıklı konuşmalarında ortaya çıkan anlam mübadeleleri olarak görür. Söylem analizi ise, bir sosyo-linguistik çalışma, metin analizi, toplumsal analiz ve bütün bu analiz türlerini içine alan refleksif ya da eleştirel bir analizdir. Bu analiz, dili bir eylem, iletişim formu, toplumsal pratik olarak görme ve yorumlama özelliği taşır. Analizin nesnesi, sözlü, yazılı ve sözsüz metinlerdir. Söylem analizi, çok-boyutlu, çok-fonksiyonlu, tarihsel ve eleştirel bir analizdir. Söylem analizi, güç, bilgi, politik ve ideolojik ilişkilere yönelip, bu ilişkilerin belli bir söylem etrafında nasıl değişim ve dönüşüme uğradığını gösterir” (Sözen, 1999:21;82-83;85).

Suriyeli göçmenlerle ilk bağlantılar araştırmacının ve arkadaşlarının, araştırmacının yakınlarının tanıdıkları vasıtasıyla olmuştur; bir bakıma kartopu örneklem tekniğinden yararlanılmıştır. Kartopu örneklem tekniği; araştırmanın yürütüldüğü alanda kaynak kişilerden, bilgisine başvurulabileceği düşünülen diğer kişilere ulaşması esasına dayalıdır. Kartopu örnekleme, araştırmacının evrenin

büyüklüğü hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadığı ya da evrene ilişkin bir kaydın olmadığı durumlara da kullanılan bir tekniktir (Kümbetoğlu, 2012:99). Buradan hareketle zincirleme olarak diğer kişi ve göçmenlere ulaşılmıştır. Ancak buna rağmen, bu örneklem tekniğinin uygulanmasında da bazı tıkanmalar yaşanmıştır.

Görüşmelerin tamamı, görüşülen kişinin evinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler Arapça, Kürtçe, Türkçe, İngilizce olarak yapılmıştır. Göçmenlerin hemen hepsi Arapça ve Kürtçeyi akıcı biçimde kullanabilmektedirler. Araştırmacı yukarıda sayılan tüm bu dilleri konuşabilmesine rağmen görüşmelerin yapıldığı sırada çevirmen yardımına başvurulmuştur. Görüşmelerin tamamında ses kayıt cihazı kullanılmamıştır. 2 görüşmeci ile çalışma sürdürülürken ses kayıt cihazının arıza yapması sonucu verilere ulaşamamıştır. Kayıt yapılamadığı durumlarda, görüşme sırasında not alınmış ve araştırmacı mümkün olan en kısa sürede kişisel gözlemlerini yazılı kayıt altına almıştır. Görüşmelerin hiçbirisinde fotoğraf, video gibi görsel malzeme sağlanmamıştır; çünkü bu gibi durumlarda görüşülen kişilerin tedirgin olduğu gözlenmiştir. Görüşmelerin en kısası 45 dakika en uzununu 2 saat sürmüştür. Ancak belirtmek gerekir ki yapılandırılmış, önceden hazırlanmış kılavuz soruların izleğinde yapılan görüşmelerin yanı sıra araştırmacı, gerektiğinde yeni sorular sormuştur. Bunun yanı sıra görüşmeler dışında, göçmenlerin evlerinde gündelik yaşamları gözlemlenmiştir. Her bir görüşmecinin evinde mümkün olan en uzun süre kalınmaya ve gözlem yapılmaya çalışılmıştır. Alan araştırmasında, toplam da 21 görüşme gerçekleştirilmiştir ama 2 (iki) ses kaydının görüşme esnasında bozulmasından dolayı kişi sayısı 19'a düşmüştür. Bu görüşmecilerden biri kadın diğeri erkektir. Bahsedilen görüşmecilerle Merkez (*Artuklu*) ve Midyat ilçelerinde mülakatlar gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Derinlemesine görüşmeler, yapılandırılmış bir soru formu görüşme sırasında araştırmacıya kılavuzluk edecek bir form şeklinde hazırlanmıştır. Görüşmeler sırasında bu formda yer alan sorular sıra, önem vb. gözetilerek sorulmuştur; *anlatı* çerçevesinde ek sorular da sorulmuştur. Ayrıca yapılan basın ve literatür taraması çalışmanın amaçları bakımından, alan araştırmasında üzerinde durulması gerekli konuları sağlamış olduğu için, bu tür bir soru tekniğinin kullanılması araştırmacıya görüşmeler üzerinde belirli bir kontrol de getirmiştir.

Öte yandan araştırma tasarımı ne kadar sıkı biçimde yapılmış olursa olsun önceden tasarlanmamış yeni durumlar süreç içinde ortaya çıkmıştır; araştırmacı ise bu gibi durumlarda sorularını ve tekniklerini adapte etmek, dönüştürmek ve hatta değiştirmekle yükümlüdür (Körükmez, 2012:84). Dolayısıyla yapılandırılmış görüşme tekniği bir yandan araştırmacıya esneklik sağlarken öte yandan görüşmelerin belirli temalar etrafında gitmesine de yardımcı olmuştur. Örneğin alana gidilip görüşmecilerle görüşmeler yapıldığında “*Türkiye’de yaşanan bir Suriyeli olarak varlığınızı nasıl sürdürüyorsunuz?*” ve “*Kurallara uymadığınız durumlar oldu mu? Neler hissettiniz? Nasıl bir tepki ile karşılaştınız?*” sorularının algılanmasında ve cevaplanmasında büyük zorluklarla karşılaşmış ve çoğu durumda yanıt almakta büyük sıkıntılar yaşanmıştır. Bu durumda araştırmacı tarafından, bazen görüşmeciye bağlı olarak, bazen görüşmenin yapıldığı dile bağlı olarak, bazen data doygunluğu gözetilerek, bazen de görüşme yapıldığı zaman dilimi/süreç dikkate alınarak, sorular ya sorulmamıştır ya da değiştirilerek sorulmuştur.

Her araştırmacı konumlanmıştır. Araştırmacının konumu hangi bilgilere ulaşabileceğini ve hangi bilgilere ulaşamayacağını ve neden ulaşamayacağını ortaya koyar. Konum araştırmacının sabit olan yaş, cinsiyet, etnisite gibi özelliklerinin yanı sıra kültürel atıfları da içerir. Konumlanma kavramı, diğerlerinin bir bireyi ve onun ilişkiselliklerini nasıl konumladığına atıf yapar; sonuçta da söz konusu konumlama, araştırmacının “içerlikli” (insider) veya “dışarıklı” (outsider) olmasını belirler. Ancak içerlikli/dışarıklı olmak sabit ve statik konumlar değildir; daha ziyade komünite üyeleri tarafından farklı biçimlerde deneyimlenen ve ifade edilen süreç içinde sürekli değişen ve geçirgen toplumsal lokasyonlardır (Körükmez, 2012:85).

Bu araştırma da söz konusu tartışmalardan bağımsız değildir. Yukarıda belirtildiği gibi araştırmacının etnik ve dinsel kimliği, zaman zaman görüşmecilerin görüşme yapmayı kabul veya reddetmeleri, çeşitli konularda konuşmalarını ya da konuşmamalarını belirleyen bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, asıl önemli faktör araştırmacının etnik, dinsel ve mesleki kimliği olmuştur.

Araştırma verileri, daha önceden belirlemiş olduğumuz ana kategorilerle analizi edilmiş ve kategorinin içeriğine göre görüşmecilerin fikirleri ile desteklenip, alıntılanmıştır. Bu alıntılanmada kullanılan teknik, daha önceden hazırlamış olduğumuz sorular bağlamında oluşan tablolardan yararlanılarak referanslar ile

gösterilmiştir. Örneğin “*Direnış*” kategorisinde görüşmecilerimizden birinden veya bir kaçından veri kullanmak istediğimizde alıntı yaptığımız cümleyi, görüşmecenin, cinsiyeti ile beraber, “**(Görüşmeci-1,Kadın).**” şeklinde gösterilmiştir.

Araştırmanın varsayımları

1. Suriyeli göçmenler, gündelik yaşam pratiklerinde, Türkiye’de buldukları zor durumlara karşı kendi kültürlerini devam ettirmek üzere gizli direniş alanı oluşturmaktadır ve bu bağlamda da taktikler ve direniş pratikleri geliştirmektedirler.

2. Göçmenler, buldukları hukuki koşulları bilmemekte ve hukuki sürecin gündelik yaşam pratiklerini etkilemektedir.

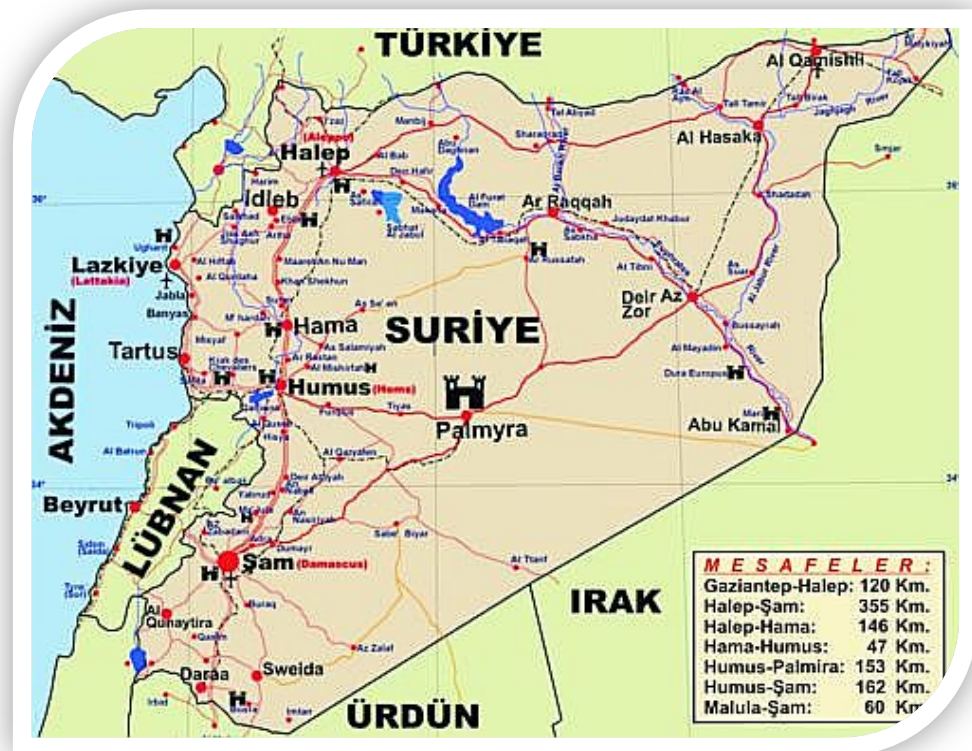
3. Suriyeli göçmenler, gündelik yaşamda istedikleri gibi “dillerini” konuşabilmektedirler.

4. Suriyeli göçmenler gündelik yaşamdaki deneyimlerini, toplumsal yapıya ve konumlanışlarına dair ilişkilerini, aidiyet duygularını, etnisitelerine ve/veya dini inançlarına göre yeniden üretmekte ve inşa etmektedirler.

Şekil-2 Suriye Arap Cumhuriyeti'nin Dünyadaki Matematiksel Konumu

Şekil-3 Suriye Arap Cumhuriyeti'nin Siyasi Haritası

IV.BÖLÜM: VERİLERİN ANALİZİ

4.1. SOSYO-DEMOGRAFİK ANALİZ

Suriye’den Türkiye’ye göç özellikle 2011’den sonra hızlı bir iveme kazanmıştır. Bu tarihten itibaren Suriye’den dışarıya göç dalgaları başlamıştır. Bu göçler çok büyük orada Suriye’nin coğrafi olarak yakınında bulunan ülkelere doğru devam etmektedir. Çok kısa bir zaman öncesine kadar Avrupa Birliği, göçmen politikalarında yaptığı değişikliklerle Suriyelilerin ‘yasal’ yollarla kabulüne başlayacağını duyurmuştur. Hali hazırda zaten Suriyelilerin dünyanın birçok ülkesine dağıldıklarını söylemek mümkündür. Türkiye, bu göç dalgasında hedef ülkelere gitmek bu bağlamda “transit” haline gelen ve bunun sonucunda başta coğrafi şartlar nedeniyle, tarihsel, politik, dini, ekonomik, kültürel benzerliklerin akraba ve kan bağı ilişkilerinin bulunması sebebiyle birçok olumlu/olumsuz durumları yaşamaktadır.

Göçün başladığından bu yana Suriyeliler yerel, ulusal ve uluslararası basında gündemi işgal etmektedirler. Göç eden Suriyelilerin sayısında sürekli olarak güncellemelere gidilmekte ve kayıt altına alımlarda zorluklar yaşanmaktadır. Bu durum Türkiye’de de belirgin bir şekilde resmi kurumlarca yapılan açıklamalarda günden güne değişen bilgilerde görülmektedir. Suriye’den Türkiye’ye göçün başladığı ilk dönemlerde, dönemin Dışişleri Bakanı şimdi (2014 Ağustos’tan beri) ise başbakanı konumunda olan Ahmet Davutoğlu’nun: “Türkiye’nin psikolojik kritik eşiğin 100.000 kişi olduğunu²⁹” söylemesinden bu yana 2 milyondan fazla Suriyelinin Türkiye’de yaşadığı hükümet sözcüsü tarafından dile getirilmiştir. 2015 yılında Türkiye’nin ABD ve AB desteği ile Suriye sınırında göçmenler için “beton duvar³⁰” örülmesinin kabul edilmesi ve bu fikrin kısa süre önce hayata geçirilmesi Türkiye’nin göçmen politikalarının belirlenmesindeki semptomlardan biri olarak değerlendirilebilir. Şimdiye kadar Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, Suriye’den göç edenlerin hiçbir şekilde etnisitelerine ve/veya dini inançlarına göre kabul etmediğini, her kim gelirse ‘kapılarının’ açık olduğunu resmi ve gayri resmi kurumlarca deklare etmiştir.

²⁹ <http://www.sabah.com.tr/gundem/2012/10/16/multeci-sayisi-psikolojik-siniri-asti/16.10.2012>, (Erişim:30.09.2015)<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=69713/17.10.2012> (Erişim:30.09.2015)

³⁰ <http://www.sozcu.com.tr/2015/gunun-icinden/sinir-beton-duvardan-olusacak-914723/20.08.2015>, (Erişim: 7.10.2015)

Tablo 1.a. Görüşmecilerin Genel Profili

G	Cinsiyet	Yaş	Göç Etmeden Önceki Meslek / Göç Ettikten Sonraki Meslek	Görüşme Yapılan Dil	Görüşme Yapılan Yer
1	Kadın	36	Ev hanımı/ Ev hanımı	Kürtçe/ Arapça	Merkez (<i>Artuklu</i>)
2	Erkek	25	Oto elektrik / Oto elektrik	Kürtçe/ Arapça / Türkçe	Midyat
3	Erkek	54	Ticaret / İşsiz	Arapça/ Kürtçe	Midyat
4	Kadın	20	Ev hanımı/ Ev hanımı	Arapça	Midyat
5	Kadın	38	Muhasebeci/ Öğretmen	Arapça/ Türkçe	Merkez (<i>Artuklu</i>)
6	Kadın	21	Öğrenci / idareci	Arapça	Merkez (<i>Artuklu</i>)
7	Erkek	27	Elektrikçi / Elektrikçi	Arapça/Türkçe	Midyat
8	Erkek	35	Doktora öğrencisi (Sanat tasarımı) / Belediyede memur	Arapça/ İngilizce	Midyat
9	Kadın	39	İlkokul öğretmeni / İlkokul öğretmeni	Türkçe/Arapça	Merkez (<i>Artuklu</i>)
10	Kadın	22	Öğrenci/ Satış ve Pazarlama	Arapça	Midyat
11	Erkek	41	Belediye başkan Yrd.- Mühendis / Marangoz	Arapça	Merkez (<i>Artuklu</i>)
12	Erkek	39	Fizik öğretmeni / İlkokul öğretmeni	Arapça/ İngilizce	Merkez (<i>Artuklu</i>)
13	Kadın	19	Ev hanımı / Ev hanımı	Arapça	Merkez (<i>Artuklu</i>)
14	Erkek	54	Konfeksiyon / İşsiz	Kürtçe/Arapça	Merkez (<i>Artuklu</i>)
15	Kadın	55	Ev hanımı / Ev hanımı	Kürtçe/Arapça	Merkez (<i>Artuklu</i>)
16	Erkek	29	Kartonpiyer, Kalıp ustası / Kalıp ustası	Kürtçe	Kızıltepe
17	Kadın	23	Diş teknisyeni / Diş teknisyeni	Kürtçe	Kızıltepe
18	Erkek	25	Arapça öğretmenliği / Öğretmen	Arapça/ İngilizce	Merkez (<i>Artuklu</i>)
19	Erkek	25	Kimya (Fen Bilgisi) / İlkokul Öğretmeni	Arapça	Merkez (<i>Artuklu</i>)

4.1.1. Yaş ve Cinsiyet:

Araştırmamızda görüşme yapılan kişilerin 10'u erkek, 9'u ise kadındır. Kadınlar 19-55 yaş aralığında, Erkekler ise 25-54 yaş aralığında yer almaktadır. Erkeklerin yaş ortalaması 35.4, Kadınların yaş ortalaması ise 30.3'tür. Görüşmecilerin yaş ortalaması 33'tür. Buradan da anlaşılacağı üzere, Suriyeli göçmenlerin göç etmelerine karar vermelerinde yaş ve cinsiyet, "motive" edici iki etmendendir. Çünkü bahsedilen yaş aralığı göç etmeyi göze alacak aralıktadır. Şayet sözü edilen göçmenler daha ileri yaşlarda olsalardı, yer değiştirmeleri daha zor olabilirdi.

Diğer unsur olan kadınların ve çocukların öncelikli olarak göç etmesi olgusu önemli ve açıklanmaya muhtaçtır. Suriye'de süren iç savaş sonucu, askere alınma (veya zorla alınma) durumunun ortaya çıkması toplumda mevcut olan ataerkil kalıpları canlandırmaktadır. Nitekim savaş durumunda öncelikli olarak "zayıfların" kurtarılması gerektiği ve kadının, 'erkeğin' savaş şartlarında başına bir iş gelmesi durumunda hayatta kalma şansının zor olacağı inancı, bu çalışmanın verilerine de yansımıştır. Görüşmecilerin tamamı, ailenin büyükleri tarafından özellikle de erkekler tarafından, kadınların ve çocukların öncelikli olarak göç ettirilmesi gerektiğine dair düşünce verilerde görülmüştür. Bu nokta gündelik yaşamda ayakta kalmak adına üretilmiş bir direniş ve taktiktir. Sözü edilen direniş ve taktikler, kültürel bir zeminden hareketle üretilmiş ve direniş kalıplarının belirleyicisi olmuştur.

İlişkiler Ağı Teorisini konu edindiğimiz bölümde de ele aldığımız gibi, göçmen ağları, göç edilecek yeri belirlemede ve kimin öncelikli olarak göç edeceğine karar vermede etkili olmaktadır. Nitekim Türkiye ile Suriye arasında mevcut olan tarihsel ve kültürel, dinsel, dilsel, akraba/kanbağı/soydaşlık, gibi etkilerden beslenen söz konusu ağ, Suriyeli göçmenlerde kadınların ve çocukların öncelikli olarak göç 'ettirilmesi'ne zemin hazırlamıştır. Alandan elde edilen veriler de, kadınların ve çocukların göç eden grubun ağırlıklı kesimini oluşturduğunu teyit etmektedir.

4.1.2. Ekonomik Durum:

Kadın görüşmecilerden beş tanesi Türkiye’de bir işte çalıştıkları, dört tanesinin de kendilerini ev hanımı olarak tanımladıkları görülmüştür. Bu beş çalışan kadının da ev içi emek/sorumluluklar üstlendikleri çalışmamızın diğer başlıklarında detaylı olarak tartışılmıştır. Erkek görüşmecilerimizden ikisi hariç diğerleri Suriye’de yaptıkları mesleğe paralel olarak bir işte çalıştıkları görülmüştür. Bu da göçmenlerin Türkiye’ye gelirken sosyal ve kültürel sermayelerini beraberinde getirdiklerini göstermektedir. Erkek görüşmecilerden sanat tasarımı doktora öğrencisi olan Görüşmeci-8 ve Mühendis olan Görüşmeci-11’nin, kadın görüşmecilerden Görüşmeci-6’nın eğitim düzeylerinin yüksek olduğu gözden kaçmamaktadır.

4.1.3. Eğitim, Meslek ve İş:

Suriyeli göçmenlerin meslekleri ve göçten önceki işleri dikkate alındığında, genel olarak göçmenlerin çoğunluğunun eğitim düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Görüşmecilerin pek çoğu ortaokul, meslek okulları, üniversite ve/veya yükseköğrenime denk okullarından mezun olmuşlardır. Göçmenlerin Suriye’deki mesleği ile Türkiye’de yaptığı iş arasında paralellik görülmektedir. Bu noktayı göçle birlikte ortaya çıkan “sermayelerin transferi” ekseninde ele alarak analiz etmek yerinde olacaktır.

Teorik bölümde ele alındığı gibi göçmenler, sahip oldukları mesleki bilgi ve deneyimlerini, göç ettikleri hedef ülkeye transfer etmektedirler. Dahası bunlar göçmenlerin söz konusu ülkede yapacakları işlerin mahiyetini etkilemektedir. Çünkü göç hem başlangıçta hem de süreç içinde ciddi bir maliyet üretmektedir. Nitekim göçün yarattığı maliyetlerden bir tanesi, -mesleki bilgiyi de içeren- insani sermayenin hedef ülkeye aktarılması olgusu/problemidir.

Sahip olunan meslek ve bunun getirdiği “kalifiyelik”, göçmenler nezdinde göç ettikleri ülkede dezavantaj olarak karşılık bulmaktadır. Çünkü normal şartlarda avantaj olabilecek durum, göçmen statüsünde olan, yasal konumları netleşmeyen insanlar için büyük bir soruna, Certeau’cu perspektiften bakıldığında bir çeşit tahakküme dönüşmektedir. Çünkü göçmenler geldikleri yerlerde ekonomik, kültürel ve sosyal sermayelerini kullanma imkânlarını bulamayabilmektedirler. O zaman eğitim, meslek donanımı ile geldikleri yerlerde yaptıkları işler arasında büyük bir

uçurum oluşabilmektedir. Bu da sözü edilen göçmenler için başta psikolojik olmak üzere çeşitli baskıları beraberinde getirmektedir. Çaresizlikle bütünleşen bu mecburiyet durumları ve durumların ürettiği adalet duygusunun incinmesiyle başlayan bir sorgulama devreye girmektedir. Dolayısıyla tüm bu etkenler onlara tahakküm altında olduklarını hissettirmektedir. Birebir hissettikleri söz konusu tahakküm, gündelik yaşamda hissedilen tahakküm de kişilerin en yakınında ve en etkili olan tahakküm biçimi olarak karşılına çıkmaktadır.

Tablo 1.b.Görüşmecilerin Genel Profili

G	Ne zaman göç etti?	Eğitim Durumu	Medeni Durum	İnanç	Anadil Konuşabildiği dil(ler) /	Suriye'den geldiği İl
1	1 yıl 2 ay	Ortaokul	Evli	Müslüman	Kürtçe / Arapça	Kamışlı
2	3 yıl	Ortaokul	Bekâr	Müslüman	Kürtçe / Arapça ve Türkçe	Kamışlı
3	3 yıl	Okumaz-yazmaz	Evli	Müslüman	Kürtçe / Arapça	Kamışlı
4	3 yıl	Ortaokul	Evli	Müslüman	Kürtçe / Arapça ve Türkçe	İdlip
5	2 yıl 8 ay	Üniversite mezunu	Bekâr	Müslüman	Arapça / Kürtçe, Türkçe ve İngilizce	Şam
6	3 yıl	Lise mezunu	Bekâr	Müslüman	Arapça/ Kürtçe, İngilizce, Türkçe	Halep
7	4 yıl	Ortaokul	Evli	Müslüman	Kürtçe / Arapça, Türkçe	Kamışlı
8	3 yıl	Doktora	Evli	Müslüman	Arapça / İngilizce, Almanca, İtalyanca	Şam
9	1 yıl	Üniversitesi	Evli	Müslüman	Arapça / Türkçe, İngilizce	Şam
10	3 yıl	Lise	Bekâr	Müslüman	Arapça	Haseke
11	2 yıl	Üniversite	Evli	Müslüman	Arapça / Fransızca	Şam
12	1 yıl	Üniversite	Boşanmış	Müslüman	Arapça / İngilizce	Humus
13	5-6 ay	Okumaz-Yazmaz	Evli	Müslüman	Arapça	Şam
14	3 yıl	Lise	Evli	Müslüman	Kürtçe / Arapça	Haseke
15	3 yıl	Okumaz-Yazmaz	Evli	Müslüman	Kürtçe / Arapça	Amude
16	4 yıl	Lise	Evli	Müslüman	Kürtçe /Arapça	Haseke
17	2 yıl	Lise	Evli	Müslüman	Kürtçe /Arapça	Haseke
18	2 yıl	Üniversite	Bekâr	Müslüman	Arapça / İngilizce, Türkçe	Halep
19	2 yıl	Üniversite	Bekâr	Müslüman	Arapça /	Şam

4.1.4. Konuşulan Diller:

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere, görüşmecilerin eğitim düzeyleri yüksektir. Görüşmecilerden birinin en yüksek eğitim seviyesine (doktora öğrencisi) sahip olduğu, yedi görüşmecinin üniversite mezunu, beş görüşmecinin lise mezunu, dört görüşmecinin ortaokul mezun ve üç görüşmecinin okumaz-yazmaz olduğu görülmüştür. Üç görüşmeci dışında görüşmecilerin eğitim düzeyi en az ortaokul seviyesindedir. Bu da en nihayetinde en az 7-8 yıl eğitim görmüş oldukları anlamına gelmektedir.

Görüşmecilerin tamamı en az iki dili konuşabilmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere, görüşme yapılan dil ile ana dil arasında paralellik görülmemektedir. Görüşme yapılan dillerden altı tanesi ile ilk seferde doğrudan Kürtçe ile görüşmeler sürdürülmüş, tıkanılan durumlarda, sorunun niteliğine göre de Arapça ve ya diğer diller (Türkçe-İngilizce) ile devam edilmiştir. On iki görüşmeciyle, görüşmeler doğrudan olarak Arapça dilinde yapılmıştır. Yoğun isteği sonucu, diğer bir görüşmeci ile (Görüşmeci-9), görüşmeler Türkçe dilinde ‘yapılmaya’ çalışılmıştır. Diğer taraftan, görüşmecilere yöneltilen, “anadilinizin ne olduğu” şeklindeki sorumuza ise, görüşme yapılan dil ile kişinin anadilinin farklı olduğu gözlenmiştir. Dokuz görüşmeci anadilinin Kürtçe olduğunu söylemesine rağmen aynı görüşmecilerinden üçünün Arapça dilinde görüşme yapmayı tercih ettikleri görülmüştür. Yedi görüşmecinin Türkçe’yi konuşabildiği gözlenmiştir. Görüşmeciler arasında, bazılarının konuşabildikleri diller arasında, İngilizce, Almanca, Fransızca ve İtalyanca yer almaktadır.

Bu nokta, Suriyeli göçmenlerin bölgede yaygın olarak kabul gören Arapça ve Kürtçe dillerini bildiklerini göstermektedir. Bu durum, Suriyeli göçmenlerin, en azından ortak dilin konuşulduğu yerleri tercih etmelerinde etkili olmaktadır. Yani benzer dillerin konuşulmasının göçmenlerin yaşam koşullarını görece daha iyileştirdiği ileri sürülebilir. Çünkü kendileri için hiç de kolay olmayan şartların oluşturduğu tahakküme karşı, bu dilleri bilmek bir direniş mekanizmasına dönüşebilmektedir. Aynı zamanda, bölgenin sınırlarını aşan Batı dillerini bilenlerin sayısının görece yüksek olması, göçmenler nezdinde, ulusal ve uluslararası bir işte çalışmada, avantajlar yaratabilmektedir.

4.1.5. İnanç Pratikleri

Görüşmecilerin tamamı İslâmi inanca sahip Müslüman-Sünnilerden oluşmaktadır. İnanç pratikleri gündelik yaşam pratikleri içerisinde bireysel eylemlere en çok etki eden veri olarak görülmüştür. Nitekim direniş ve taktiklerin farklılaşmasında ve biçim değiştirmesinde bazen varlıklarını inşa etmede bazen de varlıklarını korumada “inanç” faktörü ciddi manada belirleyici olmuştur. Teorik bölümde de tartışıldığı gibi, göçmenler yerleşik düzenin “yazgısıyla oynamakta”, bunu yaparken de egemen değerlerin kaynaklarını kullanarak ve bunlara göndermelerde bulunarak ayrışma biçimlerini yeniden inşa etmektedirler. Certeau konu ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

“Dinin işleyişi, bunun (halk tarafından) kullanım usullerinden biri tarafından değiştirilmektedir. Edinilmiş bu dili konuşma tarzlarından biri de bu dili bir direniş şarkısına dönüştürmektedir... Daha genel olarak dile getirirsek, dayatılan sistemleri kullanma tarzı, oldubittiyle ilgili tarihsel kanuna ve bunun meşrulaştırılmış dogmalarına karşı bir direniştir. Başkaları tarafından kurulan düzenin uygulaması, bu düzenin uzamını bölümlere ayırmakta ya da en azından bu düzenin uzamında bir oyun kurmaktadır” (Certeau,2009:88).

Bu direnişin, inanışlara dayalı farklılıklardan geldiğini ortaya koyan neredeyse tüm görüşmecilerimiz bir ayrışma biçimi olarak inancı ön plana çıkarmaktadırlar. *“Türklerin dini inancı ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Sizin inancınızdan farklı olarak yaptıkları bir şey var mı? Karşılaştığımız sürpriz durumlar ya da şaşkınlık yaratacak veya hayal kırıklığına uğradığınız durumlar oldu mu?”* şeklinde sorduğumuz sorulara, görüşmecilerin verdiği cevaplar, dini bağlamda ayrışma biçimini gözler önüne sermektedir:

“Bak şimdi bu senin sorun çok güzel oldu. Sizin Müslümanlığınız, sofiler, şeyhler, imamlar Müslümanlığıdır. Cemaate bağlıdır. Burada imama soruyorsun, o ne diyorsa tamam. Kanuna göre değil, ne şeriata ne dine göredir ama sen gidiyorsunuz söylediğinin peşine. Kendi kendine uydurduğu bir şeydir. Şimdi bizden 25-30 yıl öncesi böyleydi. Bizde de Taziyelerde 25-30 koyun keserlerdi. 3-4 gün böyle yemek yediriyorlardı.

O şeyler bizde bitti. O yok artık. Siz de buna benzer şeyler halen var! Bir çuvalı sallıyorlar ölünün başucunda! Böyle ölüm kefareti felan yok! Nerden çıkıyor yok Hanefi yok Şafii Maliki, Hanbeli !! yok böyle bir şey! İslâmiyet'e göre bu şeyler yok! bundan birkaç yıl önce ki Müslümanlığımız, sizin Müslümanlığınız gibidir. Siz halen türbelere inanıyorsunuz. Okuyorsun. siz kuranı okuyorsunuz ama anlamını bilmiyorsunuz?!" (Görüşmeci-18, Erkek).

"Biz söylüyoruz ki, hurafeler. Siz de çok var hurafeler!!! Burada çok sihir felan. (muskalar için). Melasa sizlerde mezarlar var. Gidip ziyaretler de bulunuyorsunuz(türbelere) . Böyle şeyler yok. Bunlar yanlış. (Araştırmacı: Uyarma gereği duydunuz mu bir hata olduğu zaman?) biz bilmiyoruz o biliyor!(laf attı, kimi uyardıysa) vahhh buraya geldiniz, bize bunu mu öğreteceksiniz! Diyorlar!" (Görüşmeci-14, Erkek).

"Sihir, saç, kitaplara yazıyorlar... yok yok var sihir burada. (cevşen için söylüyorlar). Kabirlerde olmaz böyle şeyler. hadisi şerif var! Kabrin yanında gelip te namaz kılamazsın! Bazıları var. Mezarın kabrin türbenin içinde namaz kılıyor. Bu yanlış! O ölüdür. Sen kendin için namaz kılacaksın! Gidip te uyardım! Niye?! Birkaç defa söyledim bağırdı çağırdı bana! Biz diyoruz ki öğren! Burada adetler var, mesela, ben kuran okuyorum camide, biri geliyor bana bağıırıyor diyor, neden kibleye doğru okumuyorsun? Böyle olmaz. Böyle okurum şöylede okurum (vücudu ile gösteriyor). Diyor yok öyle olmaz. Müslüman yüzünü kibleye çevirecek okuyacak diyor." (Görüşmeci-19, Erkek).

"...Sihirlere inanıyorsunuz. Hurafeler. Kahve falları..." (Görüşmeci-15, Kadın).

Alandan elde edilen veriler ışığında görülmektedir ki, Suriyeli göçmenlerde gündelik yaşamları içerisinde önemli yer tutan ve eylemlerin belirleyiciliğinde ve şekillenmesinde dini inanışlar ve inanışlara dayalı pratikler, ritüeller daha ön plana çıkmaktadır. Söz konusu pratik ve ritüeller ağırlıklı olarak, Suriyeli göçmenlerin kendi kimliklerini özellikle dini bilgeliğin doğruluğu üzerinden tahkim etmek amacıyla Türkiye'deki insanların inanç pratikleriyle karşılaştırmalı bir çerçevede dile getirdikleri bir konuyu teşkil etmektedir. Suriyeli göçmenler bir yandan öncelikle Müslümanlık ekseninde bir ortaklık tesis etmeye çalışmakta ve bölge insanı ile olan benzerliklerine vurgu yapmaktadırlar. Fakat diğer yandan burada yaşadığı haliyle Müslümanlığın yanlış ve hurafelerle dolu olduğunu belirtmekle de “daha doğru bir Müslümanlık” anlayışına sahip olduklarını öne sürmektedirler. Nitekim burada insanların dini, dini bir kanaat önderiyle anlama çabalarının ve dinsel metinleri doğrudan anlamaya gayret etmemelerini bir eksiklik olarak görmektedirler. Böylece en azından bu yönüyle kendilerine olumlu bir yönde paye biçmektedirler. Bununla da mevcut tahakküm koşullarına karşı dini bir cepheden hareketle direnmektedirler.

4.1.6. Medeni Durum

Görüşmecilerden sadece bir tanesi boşanmış geriye kalan tüm görüşmecilerin evli ve tek eşli oldukları görülmüştür. Bunun önemli olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü Suriyeli göçmenlere sorduğumuz sorular dikkate alındığında, özellikle çok eşli (poligami) fikirlerinin dini gelenek içinde öğrenildiği, dini anlatı içerisinde kaldıkları ve tüm görüşmecilerin bu durumu dini gerekçelerle onayladıkları halde, çok eşliliği gündelik yaşamlarında uygulamaya geçirmedikleri görülmüştür. Söz konusu durum, bir bakıma geleneğin gündelik yaşam karşısında iç bükülmeye uğraması anlamına gelmektedir. Diğer yandan bakıldığında eşlerini paylaşmak istemeyen kadınların çok evliliğe karşı çıkmaları, kendileri adına bir direnme ve taktik olarak okunabilir. Çünkü gündelik yaşam direnmenin adresidir. Yine anlatı çerçevesinde ve verilen tepkilerin yoğunluğu da dikkate alındığında kadın görüşmecilerin daha “isyankar / karşı çıkış / kabullenmeme” şeklinde tavır takındıkları görülmüştür.

4.1.7. Görüşme Yapılan Yer

Görüşmelerin büyük kısmı Midyat, Merkez (*Artuklu*) ilçelerinde yapılmıştır. 11 (On Bir) görüşmeci ile Merkez (*Artuklu*), 6 (Altı) görüşmeci ile Midyat, 2 (İki)

görüşmeci ile de Kızıltepe ilçelerinde görüşmeler yapılmıştır. Ses kayıt cihazının bozulması sonucu 2 (İki) kişinin tabloya dahil edilmediği görüşme yerleri ise Midyat ve Merkez (*Artuklu*) ilçeleridir. Çalışmanın teorik bölümünde örneklemin Mardin ilinin seçilmesine neden olan etkenler sıralanmıştı. Göçe dair literatürde de yer aldığı şekliyle, göçmenlerin göç edecekleri yerleri seçmelerinde sadece coğrafi şartların değil, fakat aynı zamanda tarihsel ortaklığın, ekonomik nedenlerin, kültürel benzerliklerin, dini inanç benzerliğinin, akraba ve hısımlarının bu il ve ilçelerde yaşıyor olmaları da etkilidir. Nitekim çalışmada Suriyeli göçmenlerin Mardin iline yerleştirilmelerinin gerisinde, adı geçen ilin kültürel, ekonomik ve gündelik yaşam pratiklerinin benzerliğinin, Suriyeliler için uygun koşullar taşıdığına altı çizilmiştir. Sözü edilen konu bir varsayım olarak da ileri sürülmüştür. Elde edilen görüşme verileri, bahsedilen varsayımı doğrular niteliktedir.

“Normal geldik. Sabah geldik. Urfa’dan geldik. Pasaportla girdik. Kapılar açıldı geldiğimiz zaman. Sonra kapatmışlar. Biz rahat geçtik. Diğer ülkelere gitmek istemedik. Akrabalarımız var burada. Zaten akraba olduğu için çıktım. Yoksa çıkmak istemiyordum. Türkiye’ye vizesiz giriş var. Başka ülkelere vize var. Lübnan bizi almadı. Hem az aldı hem de rahat etmedi oradakiler. Türkiye serbest. Herkese söylüyorum. Her Arap ülkeleri almadı Suriyelileri sadece Türkiye aldı.” (Görüşmeci-5, Kadın).

“Başka yer olmadığı için Türkiye’ye geldik U akrabalarımız Mardin’deydi geldik.” (Görüşmeci-3, Erkek).

“Akrabalarımız buradaydı. Bu ildeydi. Kızıltepe’de (Mardin’in ili) amcam var dedik. Çünkü orada olmaz (Mısır, Lübnan olmaz) . Burası yakın, tanıdıklarımız var.” (Görüşmeci-4, Kadın).

“Türkiye yakındı bize. Suriye’de kaldığım yer ile Mardin yakın olduğu için Mardin’e geldim. (Görüşmecinin babası: diğer ülkeler bizden uzaktı)” (Görüşmeci-2, Erkek).

Görüşmecilerin de ifade ettikleri gibi coğrafi yakınlık, akrabalık ilişkileri ve kültürel yakınlık, aynı zaman ortak tarihsel geçmiş, bunun yanında Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin diğer Arap ülkelerinin aksine göçmenleri kabul konusundaki istekli tavrı, Suriyelilerin Türkiye’yi ve özelde Mardin’i seçmelerinde

etkili olmuştur. Çünkü göç, çok zorlu süreçleri içermektedir. Bu zorlu süreçleri en az hasarla atlatmanın önemli bir yolu, öncelikle göç etme süresini kısaltmaktır. Uzaklık koşulları da ağırlaşan süreci bir an önce hedef ülkeye varmak ve oraya yerleşmekle hafifletmek isteyen göçmenlerin, yakın yerleri tercih etmeleri manidardır.

4.1.8. Türkiye’de Kalma Süresi

Göçmenler ortalama 29-30 aydır Türkiye’de yaşamlarını sürdürmektedirler. Türkiye’ye gelen Suriyelilerin en erken 4 yıl önce, en geç ise 5-6 ay kadar önce geldikleri görülmüştür. Türkiye’de kalış süreleri, Türkiye hakkında fikirler edinmelerine, iletişim kurmalarına, ilişki geliştirmelerine olanak verecek kadar uzun bir süre olduğu, elde edilen verilerle de görülmüştür. Türkiye’de kalma süresinin uzunluğu, Suriyeli göçmenlerin, Türkiye hakkında kanaatler geliştirmelerine, mevcut ön yargıların yıkılmasına/oluşmasına zemin hazırlamakta, geçmişe ait fikirlerin yanı sıra artık geleceğe dair umutların şekillenmesine de zemin oluşturmaktadır. Göç süresinin uzunluğuna da bağlı olarak, gündelik yaşam içerisinde bireysel eylemlerinde geliştirdikleri *taktiklerin* ve direnişlerin farklılığı ve niteliği de değişmektedir.

4.1.9. Suriye’den Geldikleri İller:

Göçmenlerin daha önce de belirttiğimiz gibi, yoğun olarak Suriye’nin kuzey illerinden; 6 Şam, 2 Halep, 4 Kamışlı, 4 Haseke, 1 İdlip, 1 Humus, 1 Amude’den Türkiye’ye geldikleri görülmektedir. Şekil-3’te yer alan Suriye’nin siyasi haritasında da görülebileceği gibi bu iller Türkiye’ye coğrafi olarak yakın mesafededirler. Gaziantep ile Şam arası 475 km olduğu göz önüne alındığında Suriyelilerin 2-4 saatlik bir araç mesafede yaşadıkları görülmektedir. Göçmenlerin birçoğu, yürüyerek Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin, Hatay illerinden Türkiye’ye giriş yaptıklarını söylemişlerdir.

4.2. PROBLEMATİK ANALİZ

4.2.1. Mardin İlinin Tercih Edilmesinin Nedenleri

Suriyeli göçmenlere neden Türkiye ve neden Mardin? sorularını yönelttiğimizde, teorik bölümde ve yukarıda demografik analizde de ele aldığımız gibi, göçmenlerin tercihlerinde burada da somut olarak ilk ve temel nedenin coğrafi şartların ve ardından da bu coğrafi şartların yakınlığından dolayı oluşmuş aile, akrabalık ilişkilerinin, aynı dine ve kültürel geçmişe ait olmanın ve en genelde tarihsel bağların belirleyici olduğu görülmektedir. Fakat bazı görüşmeciler özellikle siyasi iklimin de bu tercihte etkili olduklarını ifade etmişler ve neden Türkiye’de oldukları konusunda bir fikirleri olmadığını belirtmişlerdir.

“Irak’a Arapça konuşanları kabul etmiyor. Kürdistan Irak’ı. Lübnan’a gittik orada da savaş oldu. Kaçtık. Bilmiyorum neden Mardin, çocuklarımızla Mardin’e geldik.” (Görüşmeci-1, Kadın).

“Ben Beyrut’ta yaşadım 10 yıl 2 yıl da Ürdün’de yaşadım. Ben biliyordum ki Beyrut, Suriye hükümetine tabi. Oraya gitseydim yine onların elinde olurdu. Mısra gidince onlara teslim ederlerdi. Ürdün Lübnan Esad’a teslim ederlerdi. Arkadaşlar Mısra gittiler. Ajanlar yakaladılar geri gönderdiler onları.” (Görüşmeci-8, Erkek).

Bunun yanı sıra genel olarak Suriyeli göçmenler, Türkiye’de daha iyi yaşam koşullarının olduğunu, daha rahat giriş çıkış yaptıklarını ve en önemlisi burada daha çok güvende olacaklarını dile getirmişlerdir. Bu durumu görüşmecilerimiz şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Ben buranın daha iyi olduğunu duydum ondan geldim. Burası Lübnan’dan daha uzak ama Suriyeli de orada vurulurdu, geri gönderirdi. Avrupa’yı istemedim. Burası daha yakın.” (Görüşmeci-11, Erkek).

“Önce Beyrut’a gittim arabayla. Sonra uçakla geldim Adana’ya. Adana ile Mardin otobüsle 2 gün sürdü. (Araştırmacı: neden Türkiye, Mardin?) Müslüman ülke. Arapça konuşuluyordu diye geldim Mardin’e. (Daha önce iki kere Mersini ziyaret etmiş.) (Araştırmacı: neden diğer Arap ülkelerine gitmedin peki?) bir sürü Arap ülkesinde bu sistem var. Eğer

gidersen Suudi Arabistan'a gidersen, seni polisler geri gönderir Suriye'ye. Ürdün'e gitsen yine aynı." (Görüşmeci-12, Erkek).

"Türkler Suriyelilere yardım ettiklerini duyduk" (Görüşmeci-13, Kadın).

"Oralarda çalışmak zordur. Lübnan, Irak, Ürdün hepsi aynıdır. Burada daha rahatız". (Görüşmeci-19, Erkek).

Yukarıdaki anlatılardan da görüleceği gibi, özellikle konuşulan dil ve inanç pratiklerinin ortak olması hedef ülkenin Türkiye olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Diğer yandan Mısır, Suudi Arabistan gibi ülkelerin göçmenleri geri gönderme riski de bu tercihlerinde belirleyici olmuştur. Lübnan, Irak ve Ürdün gibi ülkelerde çalışma koşullarının zorluğuna dair düşünceleri, göçmenlerin o ülkeleri tercih etmemelerinde rol oynamıştır. 13 no'lu görüşmecinin, "Türkler(in) Suriyelilere yardım ettiklerini duyduk" şeklindeki sözleri de göç esnasında duyuların ne kadar işlevsel olduğunu ortaya koymaktadır.

İlişkiler Ağı Teorisine dair tartışmalar tekrar hatırlandığında, söz konusu teoride yer aldığı şekliyle, "göçmen ağları, göçün hızını ve büyüklüğünü önemli oranda belirler" varsayımı, konu edindiğimiz Suriyeli göçmenlerin anlatılarından da teyit edilmektedir. Nitekim, dünyada en fazla Suriyeli kabul eden ülkelerin başında Türkiye'nin geliyor olmasında, göçmen ağlarının tarihsel ve kültürel bağlantılarının kadar, göçmenler tarafından; Türkiye'nin yönetim şeklinin ve burada yaşam koşullarının iyi olduğuna dair duyuların ve söylentilerin de etkisinin önemli rol oynadığı görülmektedir.

4.2.2. Suriyelilerin Geldiklerinde Hissettikleri İlk Duygular

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye giriş yaptıkların da neler hissettiklerine dair sorular sorduğumuz da "buruk bir sevinç" olarak tanımlanabilecek bir duygu içinde oldukları görülmüştür. Nitekim, Nasıl bir duygu ile geldiniz? Şu an neler hissediyorsunuz? Şeklindeki sorulara şu yanıtları vermişlerdir.

"Elhamdülillah!" (Görüşmeci-1, Kadın).

"Oh bee zulümden kurtulduk!" (Görüşmeci-2, Erkek).

"Her şey temiz buldum Suriye de öyle değil. Savaştan önce pisti savaştan sonra da. Çocuklar halı sahada oynamak isterlerdi ama yok. Çöpler

toplanmazdı. Burada her gün toplanır. Orada saha boştu ama burada savaş yok diye korkmuyorum. Çocuklarım rahatlar, uyuyorlar, oynuyorlar... (Araştırmacı: Nasıl bir duygu ile geldiniz? Şuan neler hissediyorsunuz?) Valla hiç bir şey düşünmedim. Ben böyle olacağımı hiç düşünmedim. Burada 3 ay 6 ay kalacağız diye düşünmüştük. Hiç böyle olacağını düşünmemiştik. Hiiiiçççç!! Ömrüm boyunca aklıma gelmezdi (kendisi 20 yaşında).” (Görüşmeci-4, Kadın).

“Emanetli yere geldim diye düşünüyorum. Allaha şükür iyi burası. İlk geldiğim zaman korktum. Sınırı geçince rahatladım. Uykularım kaçmadı.” (Görüşmeci-8, Erkek).

“Ben ve çocuklarım buraya geçince kurtulduğumuzu düşündük. Çocuklarım babalarını görünce çok sevindiler. Buraya ilk geldiğimizde eğlence vardı havai fişek patladı biz çok çok korktuk, çocuklar saklandı. Evet tabi ki rahatladık şimdi” (Görüşmeci-4, Kadın).

“Kendimizi güvende hissettik, bomba yok silah yok. Arkadan vurulma yok.” (Görüşmeci-11, Erkek).

“Arabaya bindik. Allaha şükür dedik. O korkudan kurtulduk. Bütün akrabalarımız orada. Aklımız orada. Ama buradayız, gönlümüz kırık (içimiz buruk) aklımız orada. Başınız da Beşar gibi biri olsun da göreyim sizi.” (Görüşmeci-15, Kadın).

Göç ettikleri güne dair yaşadıklarını anlattıkları süre içinde bedensel hareketleri, seslerinin tonunda ki değişimler ve bazen akan gözyaşları, söze gerek olmadan pek çok şeyi ifade etmektedir. Bedensel olarak halen burada olduklarını bildikleri halde zihinlerinin orada olduğu görüşmenin sonlarına doğru göçmenler tarafından hissettirilmiştir. *Metis* uygulamalar kategorisi altında belirtmiş olduğumuz durumların bu noktada geçerlilik kazanmaktadır. Gündelik yaşamların da *taktikler* ve direniş pratikleri oluşturan göçmenler, bu duygu yoğunluğu ile ülkelerine gitmek istediklerini ama bu şartlar altında pek mümkün olmadığını dile getirmişlerdir. Ama daha görüşmenin ilk başlarında, neredeyse hepsi “*biz de Türk gibi olduk*”, “*zaten biz ve siz aynıyız*”, “*bizim akrabalarımız burada*” şeklindeki ortak tarihsel ve kültürel arka plandan beslendiği görülen bu düşünce ve hislerin, “tutarsızlık” olarak

tanımlanabilecek bir eğilimi barındıran bu ifadeler, aslında var olabilmek, varlıklarını devam ettirebilmek ve egemen sistemde yerlerini koruyabilmek adına bu çalışma açısından birer *taktik* ve direniş biçimleri olarak kabul edilmektedir.

Görüşmede öne çıkan noktaların başında güvenlik gelmektedir. Nitekim “burada savaş yok”, “arakadan vurulmak yok” sözleriyle yaşamın ve ölümün biraradılığını ifade etmişlerdir. “Başınız da Beşar gibi biri olsun da göreyim sizi” sözünde de ne kadar ciddi ve korkunç bir baskı altında olduklarını dile getirmişlerdir.

Suriyelilerin, Türkiye’deki gündelik yaşamın, rutininin, temizliğin düzenli önemine yaptıkları vurgu da hedef ülkede kalmak için söz konusu ülkeyi övme pratikleri olarak okunabilir. Nitekim misafir olunan yeri kötülememek (kaldı ki gerçekten iyi de olsa) de bir taktiktir.

Suriyeli göçmenlerin göç etme motivasyonlarından birinin de, savaş ve kargaşanın yol açtığı kaostan kurtulmak ve bedenen varlığını korumak içgüdüsünün olduğu söylenebilir. Bu durum, göçmenlerin söylemelerinde ve bunu anlatış biçimlerinde kullanırken bedensel tavırlarda ete kemiğe büründüğünü görmek mümkündür. Öncelikle biyolojik olarak var olabilmek, konuşmalarda *sürekli olarak* inşa edilmektedir. Görüşme yaptığımız Suriyeliler göçmenlerden bazıları tarafından dile getirilen, Türkiye’nin her an terk edilebilecek bir ülke olması düşüncesi de, Suriyeli kalabilmenin *taktiksel* olarak eylem biçimi olabilmektedir. Göçmenlerin söylemelerinde yer alan “Türkiye’nin kendilerini her zaman koruyacağına dair” inançlarının gerisinde, Türkiye’deki insanların, Suriyelilere tarihsel, kültürel, toplumsal bağlamda ortak geçmişlerinden gelen yakınlıklar etkili olmuştur. Suriyelilerin, bölge insanı tarafından da ortak tarih/akraba olarak kabul edilmesi ve sahiplenilmesi, yine göçmenler tarafından Türkiye’nin göç edilmek noktasında öncelikli seçeneklerden biri olmasına yol açmaktadır.

Görüşmecilerin dile getirdikleri diğer bir nokta, göç pratiklerinde görüldüğü şekliyle geride bırakılanlara duyulan özlemi ifade eden burukluk halidir. Görüşmeciler sürekli bir biçimde mekânsal olarak burada olmalarına karşın anıları ve düşünceleri itibarıyla Suriye’de olduklarını hissettirmektedirler. Göç süresinde görülen bu duygu hali, “gurbet” sözcüğü ile anlatılabilir. Suriyeli göçmenler ne kadar iyi bir durumda olurlarsa olsunlar ocağından kopmuş bir şekilde ”gurbet”tedirler.

4.2.3. Yaşadıkları Deneyim: “Çantalarımız Yastık, Toprak Yatak Oldu”

Suriyeli göçmenlere “Suriye’den Türkiye’ye gelirken beraberlerinde ne getirdiklerini” sorduğumuz da, ülkelerindeki iç savaştan kaçıp bilmedikleri coğrafyalara doğru yola çıkan Suriyeli göçmenler, nerede ve nasıl arazide günlerini geçireceklerini bilmeden sadece bir sırt çantası ve içinde su, kıyafet, pasaport ile bazen de hiçbir şey getirmeden koşarak kaçtıklarını “bedenlerini” kurtardıklarını söyleyerek “insani” olmayan koşullarda *çantalarının yastık, toprağın yatak olduğunu* ve böyle yaşamayı göze aldıklarını dile getirmişlerdir. Bu durumu görüşmeciler şöyle anlatmışlardır:

“Ben ile oğlum geldik. Küçük bir çocuk bize yol gösteriyordu. (Araştırmacı: çocuğa para verdiniz mi? (yol gösterene)) evet verdik” (Görüşmeci-1, kadın).

“Kaçarak yürüyerek. Bir çanta ile. İçinde elbise koydum. İçin de su vardı. Yemek felan yoktu.” (Görüşmeci-2, Erkek).

“Kuranıma hiç bir şey getirmedik. Kıyafetlerimiz sadece.” (Görüşmeci-3, Erkek). “Hiçbir şey getirmedim. Sadece üstümdekilerle geldim” (Görüşmeci-11, Erkek).

“Kaçak girdik. 1 kere de ben yakalandım. Ama İŞİD beni geçirdi. Sakalım böyleydi (eli ile uzunluğu gösteriyor). O beni şeyh zannetmişler, bana hoca dediler sen geç.” (Görüşmeci-16, Erkek)

“Kaçak. Ama 3 defa yakalandık. 1 kere Türk askeri, 1 kere de Suriye askeri, 1 kere de Apo’cular.” (Görüşmeci-17, kadın).

“Kendi halimizi getirdik Suriye’den (Güldü/Gülümsedi)” (Görüşmeci-18, Erkek).

“Hiiiiç bir şeyyyy aklımıza gelmedii. yookkk yookk yokkk. Biz demiştik ki 5 ay kalacağız Beşşar (Beşşar Esad’ı kastediyorlar) ölecek ve gideceğiz.” (Görüşmeci-15, kadın).

“Biz buraya yürüyerek geldik. Kaçak geldik yani. 3 saat yürüdük. Biz buraya gelmeseydik kamışlıya giderdik. Çünkü orada savaş yok. (Araştırmacı: ama var PYD İŞİD ve diğer milis güçler savaş halindeler)

Ama Arap olduğumuzu bilince pasaportumuzu yırtıyordu. Oradan çıkarken ağlayarak çıktık. Kimse istemezdi ülkesinden ayrılmayı. Sen buradan İstanbul'a kadar gitsen zorlanırsın memleketini bıraktığın için. Yürüyoruz ve ağlıyoruz.(kaçarken) ilk önce 4 (Dört) kişi geldik. Sonra babam geldi olduk 5 (Beş).” (Görüşmecı-6, kadın).

Görüşmecilerin yaşadıkları göç sürecini “can havliyle kaçmak” şeklinde tanımlamak yerinde olacaktır. Buna bağlı olarak Suriyeli göçmenlerin en büyük hedefi, yakalanmak korkusu içinde her türlü riski ve tehlikeyi göze alarak yeri geldiğinde yol göstericilere para vermek yeri geldiğinde açlık çekerek, bir gün (beş ay içinde) Beşşar'ın ölümü ümidiyle mümkün hale gelecek olan geri dönme beklentisiyle, ağlayarak durmadan yürümek, bir an önce hedef ülke olan Türkiye'ye ulaşmak olmuştur. Tabi burada da öne çıkan duygu her şeyi geride bırakarak yola koyulmaktır. Suriyeliler, yürümeyi ve “kaçma”yı kolaylaştıracak şekilde, yani eşyasız ve en temel ihtiyaç olan su dışında herhangi bir şeyi yük olarak görmüşlerdir.

Yeri gelmişken değinelim ki, Suriyelilerin, Suriye'deki savaşın biteceğine dair düşündükleri ve beklentileri, ifadelerinden de görüldüğü gibi 3-5 ay ile sınırlıdır. Fakat söz konusu “süre” göçmenlerin içinde buldukları ruh halini ortaya koymaktadır. Yani, bu sürenin sonunda “bir gün” geri döneceklerine dair beklenti, savaşın uzamasıyla kısmen değişmiştir. Bu durum, gerek onlar tarafından gerekse Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından savaşın kısa süreceği beklentisi ile oluşturulan ‘maksimum’ göçmen kabulünün fazlasıyla aşılmasına, göçmenlerinde daha sonra analiz edileceği üzere, burada kalmanın yeni imkanlarını aramalarına yol açmıştır. Yani savaşın uzaması ‘yeni’ sosyolojik somut durumların oluşmasına neden olmuştur. Örneğin, Suriyelilerin, Türkçeyi öğrenme isteği noktasında motive olmaları, Türkiye'ye yerleşme düşüncesinin belirmesi, çocuklarının geleceklerini burada inşa etmek istemeleri gibi yeni durumlar ortaya çıkmıştır. Buna paralel biçimde, bu durumlara özgü, yeni taktik ve direnişler üretmişlerdir. Tüm bunların sonucunda, Türkiye'de kalma süresine bağlı olarak, bireysel eylemlerini gerçekleştirdikleri gündelik yaşamda, farklı ve yeni taktikleri ve direnişleri sürekli olarak üretmektedirler.

4.2.4. Suriyeli Göçmenlerin Gündelik Yaşam Dirençleri: “Taktikler”

Gündelik yaşamda sıradan bireylerin, gündelik edimlerinin her anında iktidarla çepeçevre sarılmış, kuşatılmış gözle görülmez ama hissedilir “buğulu alanların” olduğunu düşünürsek -ki farkına vardığımız anda bu alanın yok olduğu başka bir deyişle rutinin bozulmasıyla sekteye uğrayan gündelik yaşam ve beraberinde inşa edilecek yeni bireysel eylemler -, egemene karşı, tahakküme karşı, en nihayetinde Certeau’cu bağlamda *Stratejilere* karşı, zayıf olanın sürekli olarak *taktikler* ve direniş biçimleri, geliştirdiğini görmekteyiz. Nitekim Yılmaz’a (2014) göre, *Stratejilerin* sistematik, mekâna bağımlı ve bilgi birikimine ihtiyaç duyan yapısına karşın, *taktikler* zamana bağlı olarak sürekli değişen, hareket halinde olan eylemler, manevralar ve akıl oyunlarıdır (Yılmaz, 2014:51). Konuyla ilgili olarak Certeau şunları ifade etmektedir:

“Bir mekânda oturmak, dolaşmak, konuşmak, okumak, alışveriş yapmak ya da yemek yapmak, tüm bu etkinlikler, kurnazlıkların ve taktiklerden doğan sürprizlerin genel özelliklerini ortaya koyarlar: “Güçlü” tarafından kurulan düzende “zayıfın” çevirdiği dolaplar, ötekinin alanında gerçekleştirilen hamle sanatı, avcılarının püf noktaları, manevraya dayalı, çokyüzlü hareketlilikler coşku uyandıran, mücadeleci ve savaşçı buluntular” (Certeau, 2009a:117).

Yukarıdaki ifadeye göre, gündelik yaşamda sıradan insan aynı zamanda zayıf olandır ve yaşamın merkezindedir. Zayıf olan iktidarı elinde tutmayan kimsedir. Egemen kültürün çizdiği sınırların ötesinde olan kimsedir. Söz konusu kişiler, en nihayetinde *çizgi dışına* itilmiş alan içerisinde kendi gündelik yaşam biçimlerini ortaya koyarak üstü kapalı bir biçimde de olsa direniş göstermektedir. Bu direnişin başı, sonu ve mekânı yoktur. Her gün her birey, egemen yapıya karşı, tahakküme karşı, *Stratejilere* karşı, onlarca binlerce farklı direniş ve *Taktik* biçimlerini hayata geçirmektedirler.

Taktikler hamle üstüne hamle yapar ve zayıfın sanatıdır, *çizgi dışında* kalanlar fırsatları değerlendirir ve kendilerine en uygun ve avantajlı durumu yaratmaya çalışırlar. Sıradan bireylerin uyguladıkları *taktikler* erkin yokluğunu tanımlar. *Strateji* ise erkin varlığının ön kabulüne dayanır (Yılmaz, 2014:163).

Buradan hareketle, araştırma kapsamında Suriyeli göçmenlerin, Türkiye toplumu içerisinde inşa edilmiş her hangi bir norma karşı kendi yaşamlarını devam ettirecek bireysel edimlerde bulunarak bir anlamda direniş ortaya koymaktadırlar. Bu bağlamda düşünürsek çalışmamızdaki tüm kategorilerin ve alt kategorilerin hepsinin birer taktikler olarak değerlendirmek yanlış olmaz. Ve okumamızı bu şekilde ele aldığımız da Suriyeli göçmenler, her an farklı biçimlerde taktik olarak değerlendirebileceğimiz edimlerde bulunmaktadırlar.

4.2.4.1. Üyelik ve Benlik Bilinci Sunumu/Kayaların Arasına Vurarak, Köpüklerinin İzlerini Bırakmak

Teorik bölümde de ele aldığımız gibi, Goffman, bireylerin kendilerini ve etkinliklerini gündelik yaşamlarında nasıl gösterdiklerine bakmış; özellikle bireyin, başkalarının kendisi ile ilgili izlenimlerini yöneltme ve denetleme şekilleri olan *izlenim/etki yönetimi* üzerinde odaklanmıştır. İnsanların davranışlarını tıpkı bir tiyatro sahnesinin durumunda davranan aktörler gibi ele almış ve değerlendirmeler yapmıştır. Bu bağlamda Goffman³¹, bireylerin sahne *ön*'ü ve sahne *arka*'sı gibi farklı roller sergilediklerini düşünmektedir (Goffman, 2012:15; 2014, Wallace ve Wolf, 2012:320). Goffman'ın kast etmiş olduğu sahne önü/ön bölge, oyuncunun izlenim yönetimi metnini ciddiyetle oynamakta olduğu yerdir. Buna karşılık, sahne arkası/arka bölge, izlenim yönetimi tekniklerinin uygulandığı, seyirciden gizlendiği, kapalı bir yerdir. Burası aynı zamanda oyuncunun rahatlayacağı artık 'kendileri' gibi olabileceği yerdir (Wallace ve Wolf, 2012:320-321). İşte bu nokta, Suriyeli göçmenlerin, kendisini evde, okulda, işyerinde, komşuluk ilişkilerinde ve diğer mikro faaliyetlerin yürütüldüğü yerlerde nasıl ele alacağımıza dair önemli bakış açısı sunmaktadır.

“Dine uygun olmayan şeylere kızıyorum. O kişiyi uyarıyorum. Bazen böyle terbiyesiz konuşuyorlar ondan kendimi muhafaza (koruyorum/ uzaklaşıyorum) ediyorum. Beni dinlemeyince uzaklaşıyorum. Bazen onları uyarıyorum. Yapmayın etmeyin böyle şeyler. Baktım dinlemiyorum. Bırakıyorum onu.” (Görüşmeci-2, Erkek).

³¹ Buna benzer bir açıklama için bkz: Scott, James D. (1995), *Tahakküm ve Direniş Sanatları* (Çev. Alev Türker), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

“Çok zor şartlar altında çalışıyorlar (Suriyelileri kastediyor). Çalışma saatleri/süreleri fazla ve az ücret alıyorlar. Bir akrabam var, sabah saat 8’de başlıyor akşam 8’e kadar çalışıyor. 400 TL alıyor. Dükkanda çalışıyor. Kızdır daha. Herkeste parasını alamıyormuş. Ben duydum ama görmedim. Daha çok inşaatlarda çalışıyorlar.” (Görüşmeci-5, Kadın).

“Evet geldiğimden beridir çalışıyorum. Tanıdığım Suriyeli daha önce yoktu. Ama şimdi var. Antalya da, Adana’da var çalışan onlar çok yoruluyor. Sabah 6 gece 12 ye kadar çalışıp 1000 lira alıyorlar. Onların çoğu diyor yetmiyor geçinmiyorlar. Zar zor geçiniyorlar. Ama mecburuz diyorlar.” (Görüşmeci-7, Erkek).

Yukarıda ki veriler ışığında, Suriyelilerin sahne önünde davrandıkları gibi sahne arkasında davranmadıkları görülmektedir. Suriyelilerin kendi aralarında fikir alışveriş yaptıkları ortaya çıkmakta, buna göre taktikler ve direnişler geliştirdikleri görülmektedirler. Tüm görüşmeciler, çalışma konusunda “şikâyetçi” oldukları ama yine de buna dayanmak zorunda kaldıklarını dile getirmektedirler. Suriyeli göçmenlerin, ev içi yaşamda belli direnişler göstermelerinin yanında, kamusal alanda da egemen yapıya zarar vermeden, “homurdanmalarını” görmek mümkündür.

“Diğerleri (Suriyeliler) de aynıdır bizim gibiler. Bütün Kızıltepe halkı böyle -ben başka yere de gitmedim- ama diyorlar ki abi işi yap sorun değil, sonra paramı vermiyorlar. Sonra paran kalıyor namussuzlarda.! Diyor 10 gün sonra gel, oluyor 10 yıl sonra. Bak Kemal abe sana demiyorum ha. Kızıltepe’ye diyorum! (bu son cümlede yine herkes güldü). 3 aydır bir adamın işini bitirmişim 500 TL’ye. Ne kadar onun yanına gittim, diyor abe yoktur vallah bende. Düğün günü gittim adamın yanına, dedim abe yeter bu 3 ay yeter! 500 TL’dir sanki nedir! Yavv günde 1 lira atmış olsaydın benim paramı toplayacaktın! Gittim bıçağı boğazına dayadım, paramı şimdi verdin vermezsen seni şimdi keserim! Vallahi boğazladım.” (Görüşmeci-16, Erkek).

Birçok defa sessiz ve hatta görünmez direniş biçimleri ortaya koyan, çizgi dışı çoğunluklardan biri olduğuna kabul ettiğimiz Suriyeli göçmenler, varlıklarını korumak ve yaşamalarını daha iyi idame ettirmek için kamusal alanda çok daha

görünür direniş ve hatta açık meydan okuma, direnme/diretme biçimlerini gösterebilmektedirler. Yukarıda ki *anlatı* da, görüşmeci karşılaştığı mevcut tahakküm ilişkileri içinde artık gözle görünür bir biçimde suça yönelecek kadar gözünün karardığı noktası dikkat çekmektedir. Dolayısıyla sessiz direnişleri artık açıktan savunmaya dönüşen görüşmeciler de ortaya çıkmaya başlamıştır.

Görüşmecilerin genel durumları dikkate alındığında Türkiye’de kalma süreleri, dili konuşma kapasiteleri, eğitim ve mesleki durumları, yaş, cinsiyet, yaşadıkları tecrübeler ve diğer etkenler, artık görünmez ve sessiz olan direniş biçimlerinin gün yüzüne çıkmasında etki eden faktörlerdendir.

4.2.4.2. Dilin Kullanımı

Göçmenlerin, iş bulmada kullanabilecekleri en önemli sermayelerinden biri de yabancı dil bilgileri, yani İngilizce, Fransızca, Türkçe, Arapça bilmeleridir. Göçmenler, Türkiye’nin çeşitli illerinde ve az sayıda da olsa mağazalarda, tezgâhtar olarak çalışma imkânı bulabilmekte, okullarda öğretmen olarak çalışabilmekte, turistlere rehberlik yapabilmekte, komi olarak çalışabilmekte ve inşaatlarda iş bulabilmektedirler. Suriyeli göçmenlerin eski mesleklerine ya da niteliklerine uygun bir iş bulmuş olmalarına karşın, Türkçe biliyor olmanın getireceği avantajların olduğuna da inanmaktadırlar.

“İşim için öğrenmek isterim. Çünkü, tabi ki biriyle işim için konuşurken zorlanıyorum ne İngilizce biliyor ya da Arapça. Gaziantep’teyken Türkçe konuşuyorlardı ben mecbur tercüman getiriyordum. Ama burada Arapça ve Kürtçe konuşuyorlar. Türkçe konuşmuyorlar.” (Görüşmeci-8, Erkek).

“Hem de nasıl istiyorum, her şeyi bilmek istiyorum. İşlerim yolunda gitsin diye. Ben aynı zamanda hemşireyim Türkçe bilseydim hemşirelik te yapardım. (Araştırmacı: Türkçe öğrenme gibi bir niyetiniz oldu mu?) Öğretmenler için kurs verdiler ama ben gidemedim. Diğerleri bilgisayarda çalışmaya başladılar. Ve öğrendiler. Evet, imreniyorum. Onların işleri daha iyi oldu.” (Görüşmeci-9, Kadın).

“...Her yerde Türkçe’yi kullanacağım. Ben fizikte uzmanlaşmak istiyorum. Ama Türkçe dilinde! Gittim kursa çok pahalı...” (Görüşmeci-12, Erkek)

“Evet evet Türkçe bilsek daha iyi olacak. eğer Türkçe bilseydim dershanede öğretmen olurum. 5-6 ay kurslar olsa olur. Devlet kurs açsa tüm Suriyeliler gidecek ama böyle bir kurs yok...” (Görüşmeci-19, Erkek).

Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlerin, buradaki yaşamı “benimsemiş gibi görünseler de” aslında gündelik yaşamda sergiledikleri eylemlerle bunun böyle olmadığını, hatta mevcut duruma karşı direndiklerini gösteren pek çok bireysel eylemler sergilemektedirler. Nitekim alandan elde edilen verilerden hareketle, kamusal alanda fakat özellikle de ev içi pratiklerinde “*bir Suriyeli gibi*” kalma taktiğini uygulayan Suriyeliler, “*kayaların arasına vurarak, köpüklerinin izlerini bırakma*” sözcükleriyle tasvir edilebilecek bir durum yaratmaktadırlar.

“Değişiyor. Biz Suriye’de. Biz normalde saat 10-11 de kahvaltı yapıyoruz. Akşama 6-7 gibi akşam yemeği yiyoruz. Öğlen yemeği yok bizde. Sadece iki öğün yapıyoruz. Türkler her zaman 3 öğün. Kahvaltı saat 7-8, öğlen 1-2 akşam 7-8(bu son cümleyi gülererek söyledi). Bir de akşamdan sonrası var! (Güldü/Gülümsedi) bizler yavaş yavaş yiyoruz siz de yavaş yiyorsunuz. İç pilav! Çok beğendim ben. Hiç değiştirmedim. Acı salça atmıyoruz biz yemeklerimize. Siz de baklava çok tatlı. Biz çok tatlı yapmayız. Siz biber salçası çok kullanıyorsunuz.” (Görüşmeci-5, Kadın).

“Mercimek çorbasına salça koyuyorsunuz ama biz koymayız. Ben dolmayı sizlere göre yapmaya çalıştım. Yalancı dolma bizde değişik, biz sarımsak, et koyarız ama maydanoz ve domates, salça koymayız. Bir de İçli köftenin içine sadece acı koymazdım artık koyuyorum. Acı koymuyorum her hangi bir yemeğe.” (Görüşmeci-9, Kadın).

“Ben hep Suriyeli kalacağım.” (Görüşmeci-2, Erkek).

“Vallah ben Suriyeliyim.” (Görüşmeci-3, Erkek).

“Suriye kanallarını izliyorum. Her şeyi izliyorum. Tüm programları. Haber film dizi felan.” (Görüşmeci-1, Kadın).

“Haberleri izliyordum. İngilizceden öğrendim alt yazı okuyabiliyorum. . İngilizce biraz. Valla haberleri izliyorum. Bazı programları izliyordum.

Evlilik programlarını izlemiyorum. Sevmedim. Ayıp yani. Suriye’de böyle adetler yok. Arada izliyordum ama şaşırıyorum.” (Görüşmeci-4, Kadın).

“TV Var Türk Arap kanalları izliyorum. TÜRK SAT UU(Arapça ile veeee) MİRSAT.” (Görüşmeci-8, Kadın).

“Arkadaşlarımın evinde TV izliyorum. Haberler izliyorum. Çünkü Suriye’de ne olduğunu öğrenmek istiyorum.” (Görüşmeci-12, Erkek).

“*Suriyeli gibi*” kalabilmenin koşullarından en önemlisinin, temel kültürel değerlerini korumaktan geçtiğini bilen Suriyeli göçmenler, yaşadıkları bölgenin kültürel ‘baskılarına’ karşı *taktikler* üretmektedirler. İşte bu nokta, yani “*Suriyeli gibi kalma*” düşünceleri, Suriyeli göçmenlerin geldikleri yere uyum sağlamak istediklerini fakat asimile olmak istemediklerini göstermektedir. Nitekim, egemen yapı içerisinde var olabilmenin ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olmanın yolunun “dil(Türkçe)” öğrenmekten geçtiğinin farkına varmışlardır.

Göç teorilerini tartıştığımız bölümde ele aldığımız şekliyle; Ulus-Ötecilik teorisinde de iddia edildiği gibi göç ve göçmenler, “zaman ve mekânda kesinti değil, süreklilik üzerinde” temellenmiştir. Yani göç eden kişilerin gittikleri yerde, klasik teorilerin öne sürdüğü haliyle “köken birimle” ilişkileri zaman içinde aynı derece zayıflayan gruplar olarak göçmenlerin zaman içerisinde değişen derecelerde “asimile oldukları” şeklindeki tezlerinin aksine, göçmenlerin asimile olmadıklarını, hatta mevcut “köken birimlerine” yenilerini ekledikleri görülmektedir. Çalışmamızda da Suriyeli göçmenlerin, mevcut Suriyeli değerlerini koruduklarını, yeni şeyler öğrenerek onları genişletme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Dolayısıyla göçün kesintili bir kopuş olarak değil, gündelik yaşamda yeni şeylerin dahil olduğu süreklilik durumu olduğu bu çalışmada da kendisini göstermiştir.

Biraz öncede ifade ettiğimiz gibi, görüşmecilerin tamamı *anlatı* boyunca birçok defa “keşke Türkçe biliyor olsaydım her şey çok daha iyi olurdu benim için” diyerek, varlıklarını çok daha iyi sürdürebileceklerine inanmaktadırlar. Ama araştırma yapılan alanın kendine özgü yapısı bu bağlamda dikkate değer olmaktadır. Örneklemimizin Mardin ili olması ‘dil’ konusunda Suriyelilerin çok da zorlanmadıklarını hatta kendilerince “ bölgede konuşulan dile (Arapça-Kürtçe)

katkılarının” olduğunu düşünmektedirler. Şöyle ki; Mardin ilinin demografik yapısı gereği, birçok farklı etnik kimliğin birlikte yaşadığı ve birçok farklı dilin konuşulduğu dikkate alındığında, Mardin’de yaşayan Suriyeli göçmenlerin “bir bakıma” diğer illerde yaşayan Suriyelilere göre iletişim konusunda daha rahat oldukları söylenebilir. Görüşmecilerin demografik yapıları hatırlandığında³² büyük bir kısmı (3 kişi hariç) en az iki dil konuşabilmektedirler. Bu dillerden Arapça ve Kürtçe’nin ilk iki sırada olduğu görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin Mardin ilinde yaşayan insanlarla iletişim konusunda büyük ölçüde zorlukların aşıldığı kabul edilebilir. Ama yine de birçok Suriyeli “Türkçe” öğrenmeye istekli ve büyük motivasyona sahipler.

“Nasıl yav... eğer Türkçe öğrenirsem. Ben bugün hastaneye gittim, benle bir adam biraz tartıştık ama Türkçe bilseydim ona tam cevabını verirdim. Kimliğim oradaydı aldı ve attı dedim niye atıyorsun.... Dil öğrenmek güzeldir. İyidir!” (Görüşmeci-3, Erkek).

“Keşke bilseydim, öğretmen olmak isterdim.” (Görüşmeci-4, Kadın).

“Daha kolay yaşarım. Ben istiyorum. Ben halk eğitime gittim. Sadece 2 kademe verdiler. Başka yerlerde veriyorlar mı ben biliyorum. Yabancılar için dil kursları. Başka yerde açtılar ama burada değil(il olarak kastediyor Mardin ilin de açılmamış) Mersin, İstanbul, Gaziantep’te var. Gittim Milli Eğitime sordum. Neden burada açmıyorsunuz? Dediler bilmiyoruz açılmıyor. Bir dil bir insan. Nasıl zarar gelsin?! Ama evde Arapça konuşuyoruz. Zaten bu yüzden öğrenemiyoruz (Güldü/Gülümsedi) gülerek.) Bir insan Türkçe konuşuyor. Eve geldi mi öğreneceğiz. Türkçeyi çarşıda kullanıyorum. Okulda bir müdür var Türk müdür. Onunla konuşuyorum. Akrabalara ne zaman gittim yani .” (Görüşmeci-5, Kadın).

“Evde Türkçe konuşmaya çalışıyoruz. Abim ve ben deniyoruz. Belki bir şeyler öğreniriz.” (Görüşmeci-6, Kadın).

³² Bakınız **Tablo 1.Görüşmecilerin Genel Profili**

“Eğer ben Türkçe öğrenirsem Türkiye’de ki hayatıma faydası tatbiki olur! Mesela ben bazı şeyleri çok yanlış yapıyorum. Bana Türkçe ile ilgili bir şey getiriyorlar. Diyorlar imzala, imzalıyorum okumadan! Eğer Türkçe okuyabilirsem, okuyarak imza atarım. Okuma yazma bilmiyorum hiç, ama imzalıyorum. Ezbere imzalıyorum. Türkçe öğrenirsek her şeyimizi hallederiz. Kendi nefsinı koruyabilecek. Çok daha iyi olacak. Her yerde Türkçeyi kullanacağım. Ben fizikte uzmanlaşmak istiyorum. Ama Türkçe dilinde! Gittim kursa çok pahalı. Gaziantep’te çok pahalı İngilizce kursları. 2 yıl için 3000 Dolardan daha fazla istediler. Sadece fizik dersi için. Ve kurs için. Konaklama ve yemek yok. !! ama Türkçe kursu 2000 TL. çok büyük fark var.” (Görüşmeci-12, Erkek).

“Evet yavaş yavaş. Hoca, buradakiler Arapça konuşmuyorlar. Buranın Arapçasını bilmiyoruz. Türkçe bilsek çok daha iyi olacak. Biz şimdi anlıyoruz ama Türkler kadar değil. Ama evde **Arapça** konuşuyoruz. Deniyoruz. Türkçe konuşmayı evde. Mesela kardeşim Türkçe öğrendi. Ama arkadaşım geldiği zaman onunla Arapça değil Türkçe konuşayım. Konuşayım ki öğreneyim.” (Görüşmeci-18, Erkek).

“...Bir insan yok ki dil öğrenmek istemesin! Çok daha iyi olurdu. İstifade ederlerdi benden! Ama evde Arapça. Biz ne zaman Türkçe konuşmaya çalışıyoruz. Karşımızdaki değiştiriyor/dönüyor tekrar Arapçaya ya da Kürtçeye.” (Görüşmeci-19, Erkek).

Suriyeli göçmenler bu eylemleri ile yeni hareket ve manevra alanları oluşturmaya çalışmaktadırlar. Aynı zamanda da görülüyor ki bölge insanı ile temaslarında onlara Arapçayı ya da Kürtçeyi kendilerince “doğrusunu” öğretmeye çalışmaktadırlar.

Benzer bir manevrayı din üzerinden yapmaya çalışan göçmenler, İslâm’ın doğru yaşanması konusunda kendilerini adres olarak göstermektedirler. Böylece kendilerine kısmi avantaj sağladıklarını düşünmektedirler.

“Bu mıntıkanın, İslâmiyet bakımından giyim kıyafet uygun değil. Orada erkekler katlık (takım elbise) giymiyorlar, burada giyiyorlar. Uzun beyaz elbise giyiyorduk. Memurlar takım elbise giyiyorlar. Bizim kadınlar ile

sizin kadınların kıyafetleri de başkadır. Bizim kadınlar kendi bildikleri gibi giyinsinler.” (Görüşmeci-3, Erkek).

“Dini öğrenmek istiyorsunuz. Ama kapanmak istemiyorsunuz, onu anlamıyorum.?? (Güldü/Gülümsedi)). Kuran okuyorsun da neden kapanmıyorsun?! Ben böyle bir şey yapmam! Kız-erkeklerin aynı yerde olması güzel değil, erkek ve kadınların beraber oturması güzel değil biz de böyle adetler yok...” (Görüşmeci-9, Kadın).

“Kur’-an ı tecvitle okuyabiliyor. Arapça bilmedikleri halde tecvitle okuyabiliyor. Anlamasanız da hatmediyorsunuz bu güzeldir.” (Görüşmeci-9, Kadın).

Dinin, Suriyeli göçmenler için önemine işaret eden söylemlerde ilgi çeken bir nokta, Müslümanlığın gündelik yaşamda yaşanma biçimindeki farklılığın öne çıkarılmasıdır. Suriyeli göçmenler, Müslümanlığın kendilerince “daha doğru” yaşandığını ifade eden konuşmalarında, Türkiye’de ise bilerek veya bilemeyerek yanlış/eksik yaşandığını ifade etmekle, bu yolla gerçek Müslümanların kendileri olduğu düşüncesini uyandırmaktadırlar. Gündelik yaşam pratiklerinde Müslümanlığa yani dinsel konulara gösterilen hassasiyet, söylemlerin merkez hatlarını oluşturmaktadır. Böylelikle dezavantajlı konumlarını lehlerine çevirecek mevzileri oluşturmakta ya da pozisyonlarını koruyacak geliştirecek direniş mekanizmaları ve *taktikler* oluşturmaktadırlar.

4.2.5. “Çoğunluğun Çizgi Dışılığı”: Öteki olma/Dışla(n)ma Pratikleri

Certeau, gündelik yaşamda tahakküm ilişkilerinin olduğunu kabul eder. Buna göre gündelik yaşamda bireylerin eylemleri, sırdan ve rutinleşmiş pratikleri bu tahakküm ilişkisinin sınırlarının belirleyicisi olmasında büyük etkindir. Söz konusu tahakküm ilişkisi içerisinde egemenler tarafından belirlenen sınırlar bulunmaktadır. Egemenler tarafından belirlenen sınırlar “*Stratejinin*” belirlediği sınırlardır. Bu sınırlara “*Çizgiler*” adını veren Certeau, sistemin kurucusu olmayanları “*çizgi dışı olarak*” tanımlamaktadır.

Certeau’nun(2009) daha önce dile getirdiğimiz; “Çizgidışılığın” günümüzdeki figürü artık küçük gruplar değil ama çizgi dışında kalan kitlelerdir; çizgi dışılık, kültür üretmeyenlerin kültürel bir etkinliğidir. Bu etkinlik imzalı

değildir, okunamaz, simgeleri yoktur ve üretici bir ekonominin birer pazara sürdüğü gösteri ürünlerini satın alanların gerçekleştirebileceği tek etkinlik”tir şeklindeki düşünceleri alanda karşılık bulmuştur. (Certeau, 2009a:51-52). Çizgi dışında olmak, tahakküm altında olanların varlıklarını inşa ettikleri yer demektir. Çizgi dışında olmak demek illa azınlık olmak demek değil, çizgi dışına itilmiş tüm çoğunluklar demektir. *Çoğullaşma*, gündelik kullanımdan, yani farklılıkların sayısının ve katsayısının oluşturduğu bu uçsuz bucaksız kaynaktan doğar (Certeau, 2009b:301). Bu bireyler, tektipleştirici sistem karşısında, sayısız eylem ve düşünce biçimi ile direnmekte ve taktikler geliştirilerek, çizginin dışına itilmiş çoğunlukların alanda varlıklarının sürdürmeleri ve sisteme dahil olabilme adına kurnazlıklar, dolaplar çevirme, yaratıcı eylemlerde bulunmalarıyla iktidara (*Stratejilere*) karşı mikro zaferler kazanmaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenler, dört yılı aşkın süredir Türkiye’de ikamet ediyor olmaları ve yaşamlarını sürdürdüğü gerçeğinden hareketle, egemen kültürün, egemen politik sistemin sınırlarını belirleyen bireyler değil, tam aksine sistem tarafından belirlenen “çizginin dışında kalan” çoğunluklardır.

Certeau, çizgi dışında kalan “öteki” çoğunluklar kavramını açıklar iken kullanmış olduğu “İspanyol sömürgecilerin” örneği hatırlandığında, Suriyeli göçmenlerin, çizgi dışında kalmış çoğunluklardan bir başka “öteki” olduğu temel kabulünden hareketle, kendi üreticisi olmadıkları bir egemen yapı içerisinde, bu düzene karşı, yeni taktikler geliştirerek, kendi düzenlerini korumaya çalıştıkları görülmüştür. Çalışmada elde edilen veriler konuya ışık tutar niteliktedir.

“Aramızda ihtilaf var. Türkiye bizden yüksektir. Bizden daha yücedir. İnsanlığı, demokrasisi, çalışma konusunda...” (Görüşmeci-12, Erkek)

“Ben Suriyelim, Türkler bana kıymet vermiyorlar. Aramızda sınıf farkı var. Biz buradakiler gibi yapamıyoruz. Evler de bile farklıdır. Biz kötü evlerde oturuyoruz sizler iyi evlerde..” (Görüşmeci-16, Erkek)

“Mecburum buna. Yemem içmem onlar gibi oldu. İnsan doğduğu yere göre idame ettirmeli. Doğduğum yer gibi olmaz ama buraya geldiysem ona göre yaşamalıyız” (Görüşmeci-11, Erkek)

“Çalışmıyorum. Oğlanlar çalışıyor. Erzakları onlar alıyor. Türkçem olmadığı için ve oğlanlarım olmasaydı buraya gelmezdim. Budur ha! Ne yaparsam yapayım ben buranın yabancısıyım. Dil bilmiyorum.”
(Görüşmeci-3, Erkek)

“Ben benim. Aynıyım. Suriye ile Türkiye arasındaki tek fark benim sadece kimliğim. Ben Suriyeliyim diyorum. Konuşmam Türk gibi değil. Zaten bende vatandaşlık bile var ama beni Suriyeli görüyorlar. Ben bunu fark ettim. Ne kadar da vatandaşlığım olsa kabul etmiyorlar.”
(Görüşmeci-10, Kadın)

Söylemlerde *-biz*, *-siz*, *-onlar* şeklinde kurulan söz dizimlerine rastlamaktayız. *Biz* sözcüğü ile göçmenler, söz konusu düşünceler ve olaylarla sahiplenme ilişkisine girmektedirler. Van Dijk, “*-biz*, *-onlar* şeklinde ayrımlaştırıcı öznelerin kullanımında milliyetçi unsurların etkili olduğunu düşünmektedir. Dijk’e göre *Biz* sözcüğünün kullanılmasıyla, ‘Biz’im hakkımızda olumlu bilgiler ön plana çıkarılıp olumsuz olanlar göz ardı edilirken, *biz* olarak tanımlananların dışında yani ‘*onlar*’ hakkında olumlu olumsuz bilgiler ön plana çıkarılır ve onlar hakkındaki olumlu yanlardan hiç söz edilmez. Bu da, *biz* olarak ifade edilen ortak grubun dışında olanlar hakkında olumsuz zihinsel modellerin yaratılmasında etkili olabilmektedir” (Şen, 2004:46). Dolayısıyla metinlerde geçen *-biz* sözcükleri, Suriyeli kimliğini kolektif kimlik olarak tesis ederek, bu kimliğin benimsendiğini dile getirmek amacıyla da kullanıldığı düşünülebilir.

“Ben seviyorum Türk adetlerini. Yaparım da, benim sevmemek gibi bir hakkım var. Ama Nifak var burada. Cuma namazına gidiyorlar ama öğleden sonra içmeye gidiyorlar. Günah diyorlar ama yapıyorlar. (Güldü/Gülümsedi).” (Görüşmeci-8, Erkek)

“Buradaki gelenekler bizden farklı Suriyelilerden farklı. Burada mesela bir erkeğe selam verebilirsin ama bizde yasaktır. Çoğu insan selam vermeye çalışıyor ama bizde uygun değil. Burası da İslâm gibi yaşıyorlar ama bizden çok farklı olan şeyler var. Suriye’den farklı oluyor.” (Görüşmeci-6, Erkek)

“Sizin tabiatınız çok güzel ki dini öğrenmek istiyorsunuz. Ama kapanmak istemiyorsunuz, onu anlamıyorum.??(Güldü/Gülümsedi)
(Görüşmeci-9, Kadın)

Konuşmalarda geçen önemli olan bir konu da dinin daha doğru yaşandığının *ispatına* yönelik söylemlerin her seferinde vurgulanmasıdır. İnancı ispatlama yarışına dönüştürülen konuşmalar, bu yarışta göçmenlerin bu değere sahip diğerlerine göre her zaman daha iyi olduğunu gösterme iddiasındadırlar. İspat düşüncesine yapılan bu vurgunun ardında, dini inançlarını gündelik yaşamda koruma ve direnme adına verdikleri emek ve çabanın dile getirme istekleri yatmaktadır. İslâm dininin nasıl yaşanması gerektiğine dair gündelik pratikler için gerekli nitelikleri gösterme ve bu niteliklerin kendilerinde olduğunu iddia etme gayreti vardır.

“İnsanoğlu kendini değiştirmesi lazım. Biz de Suriye’de derler ki: “çarşıda (memleket) değişime değişim (bu Arap atasözü) siz de kendinizi değiştirin ki hayatta yaşayabilesiniz!” (şehirde ne değişim varsa sen de bu değişime göre ayak uyduracaksın anlamı var). Yani davranışlarımız değişeceğiz.” (Görüşmeci-5, Kadın)

Görüşmecilerin, gündelik yaşamda benzer yanlar bulunmasına rağmen ayrıştıkları katmanlar bulunmakta. Kendi buldukları yaşamın sınırlarını çizmekte, eylem ve pratiklerde bulunmaktadırlar. Öteki olmanın koşullarının farkında olmaları ve bu durumdan uzaklaşmanın zorluğuna dikkat çekmektedirler.

4.2.6. “Direniş” Pratikleri

Certeau direniş pratiklerini geniş bir çerçevede ele alır. Ona göre, dayatılan sistemleri *kullanma tarzı*, oldu bitiyle ilgili tarihsel kanuna ve bunun meşrulaştırılmış dogmalarına karşı bir direniştir (Certeau,2009:88). Bu bağlamda düşündüğümüzde özellikle bireysel eylemler mikro direnişlerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Gündelik yaşam içerisinde tahakküm mekanizmalarına karşı birçok bireysel eylem karşı duruş olarak tanımlanabilmektedir. Nitekim Suriyeli göçmenlerin de nerdeyse birçok eylemlerinde karşı duruşları, bir mücadele biçimi olarak direniş ve taktiklerin varlığını görmek mümkündür. Çalışmadan elde edilen veriler ışığında Suriyeli göçmenlerin “saklanarak”, “bulaşmayarak”, “karışmayarak”, “çalışarak”,

“inançlarını muhafaza ederek”, “evi içindeki yaşamı koruyarak”, “artık görmezden gelerek”, “cevap vermeyerek”, “duymazlıktan gelerek” direniş biçimlerini geliştirdiklerini görmekteyiz. Böylelikle sistemin içinde kalarak ama sistemin kabul görmüş değerlerini de kullanarak *taktikler* ve direniş pratikleri göstermektedirler.

“Mecburum buna. Yemem içmem onlar gibi oldu. İnsan doğduğu yere göre idame ettirmeli. Doğduğum yer gibi olmaz ama buraya geldiysem ona göre yaşamalıyız...” (Görüşmeci-11, Erkek).

“Abi bize göre aynıdır. Küçük görüyorlar ama nedenini bilmiyorum. Beni küçük görmemeleri için her şeyi yaparım. Yeter ki düzelsin çalışırım çok çalışırım. Yeter ki bana kimse bir laf demesin.” (Görüşmeci-7, Erkek).

“Bilmiyorum beni anlar mısın anlamaz mısın ama bir söz var: “Bazı milletler var yaşamak için yer, bazıları da yemek için yer”. Biz ise ne olursa olsundayız! Oysa biz düşünüyoruz ki: “Biz yiyoruz ne yesek Allaha şükür!” Biz de yemek sorun değildir! Biz sığınalım yeter!” (Görüşmeci-18, Erkek).

“Türkiye’deyiz biz Türkiye’den alışveriş yapıyoruz. Biz burada yaşıyoruz. Ben burada mevcudum Türkiye toplumsal yaşamında. Ben Türkiye’deyim Türkiye kanunlara uyacağım. Eğer Suriye’de olsam ona tatbik ederim uyarım.” (Görüşmeci-12, Erkek).

“Yolda gören birkaç kişi diyor : “Ona bakın U karısına bakın!” Bizi küçük, pis, kötü görüyorlar. Kötü gözle bakıyorlar, Sanki herkesle birlikte olan bir kadınmışız gibi... (Araştırmacı: şimdi sen yenge yolda yürüyorsun, hiç konuşmuyorsun, Türkler sana laf atıyorlar mı? Neden laf atıyorlar? Sen Suriyeli misin diye? Nasıl bildiler ki senin Suriyeli olduğunu?) He hee nasıl atmıyorlar! Hastaneye gittim. Kimliği verdim mi onlara, kimliğimi verdiğimin karşısında ki kişi dedi git sona(kuyruğun sonuna). Dedim ne sona gideceğim. Ver kimliğimi gideceğim.” (Görüşmeci-17, Kadın).

“Evet kıyafetler ile. Ben öyle giyinmem. Vallaa insana da bağlı. İnsan isterse yapar isterse yapmaz. Ama Suriye’de, Suriye de kurallara

uyumaya bilirsin. Ama sen burada muhacirsin burada kurallara uymalısın! Kaldığı devlette ki o kurallara muhacir uyması gerekiyor. Kaldığı devlette. Ben Türkiye’de misafirim. Ben uymak zorundayım buradaki yaşama. Bütün insanlar şuanda misafirdir Türkiye’de (Suriyeliler için dedi). Türkiye’de bazı işler böyledir, Suriye’de bazı işler öyledir. Ben Suriye’deydim, muhacir oldum Türkiye’ye geldim. Ben oradan kaçtım” (Görüşmecı-12, Erkek).

Bu veriler ışığında, egemen yapılar tarafından kurulan ve olması gereken ya da kabul gören pratikler dışındaki pratiklerin çizgi dışında kalan çoğunluklardan biri olduğunu kabul ettiğimiz Suriyeli göçmenlerin “kendi yapıp etme biçimlerinin” nasıl ortaya konduğu görülmektedir. Egemen yapıya (*Stratejiler*) karşı gündelik yaşamda eylem pratiklerinde sessiz bir direnme biçimi yaratmak bu çoğunlukların becerisini ve yaratıcı zekasını ortaya koymaktadır.

Tahakküm altındaki sistem içinde *Varlığı Devam Ettirmek: Direnmenin Asli Şekli* olarak görülmektedir. Yani “varlığı” korumaya çalışmak, sürdürmek bir direniş örneğidir. Suriyeli göçmenlerin, göç deneyimleri ve gündelik yaşamda kendi varoluşsal pratiklerini nasıl inşa ettikleri bu çalışma açısından önemlidir.

Elde ettiğimiz veriler gösterdi ki Suriyeli göçmenler, toplumsal alanda var olabilmek için (göç teorilerini de hesaba katarak), sadece ekonomik kaygılarla hareket etmemektedirler. Aynı zamanda gündelik yaşamda sergiledikleri bireysel eylemlerle de bu varoluşsallığı sürdürmek için birçok hareket alanı yaratmaktadırlar. Bunların en başında ekonomik kaygılar ile ucuz iş gücü olmayı “kabul etme” ya da “rıza” gösterme pratiği gelmektedir.

Suriyeli göçmenlerin direniş mekanizmaları üretirken yaşama geçirdikleri diğer bir pratik ise dini inançlardır. Bu bağlamda şimdi bahsedilen direnişin önemli alanlarından biri olan dini pratikleri analiz edelim.

4.2.6.1. Dini İnanışlar

Çalışma açısında en önemli verilerden bir olarak olarak din ile ilgili açıklamalar her seferinde görüşmeciler tarafından vurgulanmış ve öne çıkarılmıştır. Aynı dine inanan insanların, dini yaşama ve yorumlama biçimleri bakımından farklılıklar her seferinde yeniden inşa edilerek ayrışma alanları yaratılmış ve bu

alanlar korunmaya çalışılmıştır. Yapılan görüşmelerde, tüm katılımcıların İslâm inancına sahip oldukları tespit edilmiş ve özellikle mezhep konusunda hassasiyet görüşmeciler tarafından vurgulanmıştır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşanan din konusunda pozitif eğilimlerinin olmasının yanı sıra çok ciddi eleştirileri de görülmüştür. Suriyeli göçmenlerin, dinin Türkiye’de yaşanma pratikleri konusunda muhalif oldukları beklenmeyen bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenler, kılık kıyafet üzerine eleştirileri özellikle de kadınların giyinme biçimleri ile ilgili olarak ciddi hassasiyet göstermişlerdir. Kendi dini inançlarının “daha doğru” olduğunu düşünen Suriyeli göçmenler, kendi gelecek nesilleri için de, “mevcut İslami doğrularını” doğruları anlatacaklarına yer vermişlerdir. Zaman zaman dine bakışları ile çelişkili açıklamalarda da bulunan Suriyeli göçmenler en nihayetinde Türkiye’de yaşanan dinin “kabul edilebilir” olduğunu düşünmektedirler. Suriyeli göçmenler görüşlerini şu şekilde dile getirmektedirler;

“Buradakiler modern Müslümanlar. Müslüman’dılar ama giyimleri Müslüman gibi değil. herkesin memleketinde orucu güzeldir. “Rojovada” çok güzeldi. Gurbette olduğumuz için böyle. (Araştırmacı: peki Türkiye’deki Müslüman kadınlar hakkında ne düşünüyorsunuz?) onların bazıları farklı. Başını örtüyor ama kot pantolon giyiyor. Bizim orada var burada daha fazla var. Ama burada kapalılar yanlış bağlıyor başlarını böyle yapması lazım (eli ile başını nasıl bağlanması gerektiğini gösteriyor.(Araştırmacı: neden güzel değil mi?) ben istiyorum ki diyanete uygun değil.(diyanete uygun yapılsın demek istedi). Sizin Müslüman kızlar alttan çok ince giyiniyorlar (dar pantolon ve yoga taytı) ve ince eşarp da takıyorlar. Diyorum ki yarabbi bu nedir! Bu nasıl Müslümanlıktır. Bizde öyle değil.”(Görüşmeci-1,Kadın).

“Yav bazı. Gittim camiye. Bir arkadaşla, bizim hocalarımız(Suriyeli din görevlileri). Daha iyidir. Buradaki tüm hocalar bir kağıttan okuyor. Müftülük onlara kağıt veriyor okuyor onu. (Araştırmacı: nereden biliyorsun müftülük veriyor?) mesela benim kardeşim bu camiye gidiyor ben buradakine. Aynı şeyi söylüyorlar. (Güldü/Gülümsedi) müftü Türkçe anlatıyor. (Araştırmacı: kardeşin o camide dinlediğini anladığını gelip sana mı anlattı? Hangi dille?) evet gelip anlatıyor. Bazen Arapça bazen

Kürtçe. (Araştırmacı: bu şeyin nesi kötü nesi iyi sana göre?) bizimkisi daha iyi. Daha güzel sohbet veriyor. (Araştırmacı: ne anlatıyor sizinkiler? Geldiğinden beridir burada camiye gidiyor musun?) geldiğimden beri camiye gittim. Hepsini dinledim. Burada 15 dk. hutbesi her şeyi bitiyor. Namaz kılıyor çıkıyorlar. Ama orada yarım saat 40 dk. 45 dk. sohbet ediyorlar. Orası daha iyi olur. Çocuklar büyükler dinliyor. mesela hoca şimdi bazen diyor, emekli olduğu zaman namaz kılmıyorlar. (Güldü/Gülümsedi) herkes gülüyor) ama orada böyle değil. Orada hem maaşı azdır hem daha şiddetlidir.” (Görüşmeci-2, Erkek).

“Yani farklı... sabah namazı biz namazdan önce tespih tekbir yapıyoruz. Mesela biz pazartesi günü ve Perşembe günü akşam yatsı arasında tespih, kuran okuyorlar. Ama burada böyle yok. Bir de mesela sabah ve bayram namazı arasında tekbirler okunuyor. Ben burada camiye gitmedim. Kardeşlerim gidiyor. farklıdır. Mesela burada kadınlar cemaat(toplantı dini sohbet) yapmıyorlar. Biz yapıyoruz. Var yani sünnet var! Burada diyorlar hadi gel beraber namaz kılalım, diyorlar olmaaazzz!! Nasıl olmaz! Sünnet var!” (Görüşmeci-5, Kadın).

“Türkler faizle uğraşiyor. Ama Suriyeliler bundan sakınıyor. Bu büyük bir cezadır! Bu Suriye’de de var ama Türkiye’de ki oran daha daha fazla!! Türkiye’de yüksek faiz var. Türkiye Avrupa gibidir. Biz de biraz var. Bu haramdır!” (Görüşmeci-12, Erkek).

Başta bir benzerlik olarak kendini gösteren dini inanç pratikleri, Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki yaşama dahil olmalarıyla birlikte aslında bir ayrışma pratiğine de dönüşmüştür. Görüşmecilerin benzer ve farklı yönleri vurgulamaları gündelik yaşamlarında kendilerini var etme biçimi olarak göstermektedir.

Dini inançların muhafazası ve sürdürülmesi bağlamında bireysel ve kolektif varlığın yeniden inşası *çizgi dışılığı* örneklendirmektedir. Nitekim, kendi inanç alanlarını tesis etmeye çalışan Suriyeli göçmenler, mevcut duruma karşı iç dünyalarını geliştirmekle tahakküme karşı birer direniş ve taktik tesis etmektedirler.

“Buradakiler modern Müslümanlar. Müslüman’dılar ama giyimleri Müslüman gibi değil.” (Görüşmeci-1, Kadın).

“Bazıları oruç tutuyor ama namaz kılmıyorlar. (Güldü/Gülümsedi) böyle olmaz ha! Nasıl desem namazsız oruç olmaz. Hz. Muhammed (SAV) buyurmuştu namazsız oruç tutan nasıl desem eşeği yemeksiz bağlamak gibi bir şey.” (Görüşmeci-6, Kadın).

“Aslında görünürde iyi. Şeklen iyi. Fotoğrafta iyi sadece. Ben İstanbul’da bir mekân biliyorum İslâmiyet süper güzel!! ve Mardin’de de bir mekân var bence sadece fotoğraftır. Hayal kırıklığı Tabi ki çok var. Bazıları dar giyiyorlar bunlar iyi değil. Erkekler sözde Müslümanlar ama kadınlara bakıyorlar. (Güldü/Gülümsedi)“ (Görüşmeci-8, Erkek).

“Müslüman Müslüman her yerde Müslümanlıktır da, ama şimdi burada Kızıltepe’de (Mardin ilinin nüfusu en büyük ilçesi) bir yaşlı adamı gördüm, ona da söyledim faizle iş yapıyordu. Hem namaz kılıyorsun hem de faizle para veriyorsun,! (diğerleri gülüştü). Adam bana dedi:” oğlum o ayrı bu ayrı!”. Ulan Allah sana diyor haramdır gûnahtır. Sen Allaha ibadet ediyorsun!? Nasıl böyle ayrı ayrı oluyor?! İslâmiyet’te böyle midir!!!? Allaktan korkuyorsa nasıl faiz veriyorsun!!” (Görüşmeci-16, Erkek).

Yukarıdaki anlatılardan da anlaşılacağı üzere, dini “doğru” yorumlamak ve yaşamak iddiasından hareket eden Suriyeli göçmenler, bunu bölgede yaşayan insanlardan kendilerini ayıran, “daha iyi Müslüman” olmak bakımından da kendilerine olumlu bir paye biçerek bir varlık tesis etmektedirler. Bu varlık hattı diğerleri tarafından da ortak anlam dünyalarına temas ettiğinden fiili olarak anlam kazanmaktadır.

Dini daha doğru yaşamak düşüncesiyle hareketle geliştirilen yaşantı dünyası (Lebenswelt), doğruluğun iyiliğe dönüştürülmesi, iyilik sahibi olanların da kendilerini çizgi dışına konumlandırarak ayırmalarına yol açmaktadır. Nitekim Suriyeli göçmenler, Türkleri, yasak olan faizi sorun etmemekle, erkeklerin kadınlara bakmakla, dine uygun giyinmemekle harama bulaşmakla, namaz kılmadan oruç tutmakla ‘eksik Müslüman’ olmak bakımından kendilerinden ayırmaktadırlar.

Suriyeli göçmenlerin varlıklarını devam ettirmek adına geliştirdikleri diğer bir direnme şekli de emeklerinin sömürülmesine karşı, buna sessiz kalma ve var olan tahakkümü *benimsermiş* gibi yapmalarıdır. Şimdi buna bakalım.

4.2.6.2. Emegın Sömürüsü

Suriyeli göçmenlerin, yaşadıkları bölgedeki insanların çalışma sürelerine oranla daha çok ve daha ucuza çalışarak yaşamlarını idame ettirme durumunda bırakıldıklarını görmekteyiz. Tabi ki bu durumun temel nedenlerinden biri göçmenlerin kimliklerinden ötürü uğradıkları ayrımcılıktır. Burada önemli olan nokta, Suriyeli göçmenlerin sömürüldüklerinin farkında olmalarıdır. Neredeyse tüm görüşmecilerimiz, yaptıkları iş ile aldıkları ücret arasında büyük bir adaletsizliğin olduğunu, haklarını tam alamadıklarını, yarı fiyata çalıştıklarını ve ellerinden bir şey gelmediğini için ‘yaşamak’ adına buna mecbur olduklarını her seferinde dile getirmişlerdir.

“Her şey bizi rahatsız etti. Ben bir yerde çalışacağım mesela inşaatta. Bana 20 Tl veriyor. Diyorum neden 20 TL. adam diyor oğlum sen Suriyelisin! Ben de adama diyorum ee oğlum tamam Suriyeliyim ama benden kira isteniyor.?! Benim harcamam/masrafım senin kadar değildir. benim hakkımı vermiyorsun bana eksik ödüyorsun. Bir daireyi 6 milyara yapıyor Türkler , ben gidiyorum pazarlık yapacağız... bize diyor: “Sen Suriyelisin 3 milyar” diyor. İstersen çalış istemezsen çalışma. Eksikliğim yoksa her şeyi yapabilirim. Onların yaptığı masrafın aynısını ben de yapıyorum ama bana vermiyorlar” (Görüşmeci-16, Erkek).

“Mesela işe gidiyoruz inşaata. Türkler 2 milyara (Eski para ile) yapıyor. Ben de ona diyorum 2 milyar.. bana diyorlar ee kardeşim sen Suriyelisin 500 lira!! İstedin istedin istemedim... ee mecburum ev kirası benden isteniyor. Yapamıyoruz. Buranın yerlisinden kira istenmiyor böyle yüksek.. Nerede görülmüş iki günlük damat çıkıyor çalışmaya! Gel çalış, çalışmazsan para yok...” (Görüşmeci-16, Erkek).

“İş süresi çok uzun Türkiye’de. Çok çalışıyorlar Türkler. Sabahtan akşama kadar çalışıyorsunuz. Biz 8 saat çalışıyoruz. Burada 12 saat çalışıyorlar. Biz Suriye normalde memurlar 6 saat çalışıyorlar. Ama özel

de 8 saat çalışıyor. Buradan saat 8’de başlıyorlar 8’e kadar çalışıyorlar.” (Görüşmeci-5, Erkek).

“Konuşmalar rahatsız ediyor. Mesela ben sanayide çalışıyorum bizim orada diyorlar çoğu konuşuyor, Suriyeliler işi bozdular ucuz çalışıyorlar. Ben duyuyorum ama ben bir şey demiyorum uzaklaşıyorum tepki de vermiyorum.” (Görüşmeci-7, Erkek).

“Herkes benim hoca olduğumu bilince bana iyi davrandılar muhterem davrandılar. Daha önce bana kötü muamele yapıyorlardı. Ben de derdim bu onların düşüncesidir, karışmıyordum. Ama içim acıyordu.” (Görüşmeci-8, Erkek).

Yapılan görüşmelerden elde edilen verilerden de anlaşılacağı üzere, Suriyeli göçmenler yoğun şekilde emek sömürsüne uğramaktadırlar. Fakat burada dikkat çeken nokta, Suriyeli göçmenlerin bu durumdan sadece kendi adlarına değil, yerli halk (Türkler) adına da şikayetçi olmalarıdır. Yani Türklerin de emek sömürsüne uğradıkları halde bunun farkında olmadıklarını dile getirmektedirler. Fakat özellikle Suriyeliler işyerlerinde kötü muamele gördüklerini, bunun sadece emeklerinin karşılığını almamakla sınırlı olmayan bir şekilde özellikle bölge insanının psikolojik olarak, sözle ve davranışlarla gösterdiklerini ifade etmektedirler.

Aşağıda görüşmecilerimizden elde ettiğimiz veriler ışığında emeğin sömürsünde çift taraflı sorun yaratan çelişkilerin olduğunu ortaya koymaktadır.

“(Araştırmacı: Türklerin sizler hakkında bir önyargısı var mı? Hiç ayrımcılığa uğradığınız oldu mu?) vallah kötülükleri yok. Ama biraz iş vermiyorlar, paralarımızı vermiyorlar. (Araştırmacı: peki, Suriyeli kadınlar hakkında bir şey konuşuyorlar mı?) evet, bize diyorlar siz buraya geldiniz bozdunuz. Ama değişiyor. Sözüm meclisten dışarı ben senin gibi değilim. O benim gibi değil.”(Görüşmeci-1, Kadın).

“2-3 saatliğine kahveye gidiyorum. Diyorlar memleketi bozdular (duyuyor, Suriyeliler için). Sanki memleketi neydi de geldim bozdum!” (Görüşmeci-14, Erkek).

“Suriyeliler çok çalışıyor, az veriyorlar. Suriyeliler bunu kabul ediyorlar ama Türk kabul etmiyor. Türk sinirleniyor. Niye Suriyeliler çalışıyorlar!

Diyorlar. Suriyeliler çok çalışıyor çok iyi iş yapıyorlar ucuz ama Türklere iş kalmıyor.” (Görüşmeci-5, Kadın).

İşçi kavramı bile yalnız fabrikada çalışmaya değil daha ziyade yapılan meslek ne olursa olsun maaşlı olma durumuna gönderme yapar (Certeau, 2009b:70). Bu durumda bile Suriyeli göçmenlerin belli ücretler aldıklarını bilmek, Türkiye’de yaşayan diğer emekçiler için de bir sorun teşkil etmektedir. Nitekim Türkiye’nin çeşitli şehirlerinde oluşan savaş borsası, silah ve mühimmatlarının dışında birçok şeyde ucuz satışların artmasına neden olmaktadır. Göçle beraber ortaya çıkan ucuz işgücü, Suriye’den kaçanların, savaş nedeniyle birikimlerini harcamaları savaşın kârlı yüzünü temsil ediyordu. Ucuz iş gücüyle çalışan birçok Suriyeli de bu durumun yeterince farkındaydı. Bu ucuz iş gücü, birçok ilde sermayedarlar açısından kârlılığı temsil etse de emeğin sömürülmesinde *Çift Yönlü* durumun oluşmasına zemin hazırladı: Türkiye’de yaşan emekçi sınıf ile yeni gelen ucuz emek.

Türkiye’nin birçok ilinde ilk başlarda kârlı gibi görünen bu durum, daha sonra bölge insanı tarafından tepkiyle karşılanmasına neden oldu. Türkiye’nin birçok ilinde özellikle de Hatay, Adana, Gaziantep, Kilis, İstanbul, İzmir, Osmaniye, Muğla illerinde savaşın yaratılmasındaki etkenlere, politikalara karşı değil de savaştan kaçıp gelen insanlara karşı içten içe homurdanmalar, protestolar görülmeye başlandı. Nitekim Yücel Karadaş’ın yaptığı çalışma, birçok Hataylının *Gezi Parkı olaylarına* katılmalarının gerisinde savaş durumunun emlak fiyatlarında, şehrin ticari ve finans hayatında yarattığı düşüşün, ekonomik çöküşün ve ucuz emek gücünün bölge halkı nezdinde yarattığı memnuniyetsizliğin olduğunu ortaya koymuştur (Karadaş, 2014:238).

Daha öncede dile getirdiğimiz gibi göçün yarattığı maliyetlerden bir tanesi, - mesleki bilgiyi de içeren- insani sermayenin hedef ülkeye aktarılması problemidir. Chiswick vd., yetenekler ne kadar az transfer edilebilir ise mesleki düşüşün o kadar yüksek olacağını; köken ülkedeki son yapılan iş ile hedef ülkede ilk yapılan iş arasında o kadar fark olacağını belirtmektedirler (Chiswick vd., 2005: 335). Bu durumu bir görüşmeci bize şöyle göstermektedir;

“Hoca bak şimdi, bazı işler var Suriyeler Türklerin yanında çalıştığı zaman, Suriyelilere 700 TL veriyorlar. Belki oradan çalışan bir Türk’ten

daha iyi çalışıyor ama ona(Türk'e) 1400 TL veriyor. Ben bir yerde çalıştım. Aynı işi yapıyorduk o 1500 TL alıyordum Suriye'de. U ben çalıştım geldim dedim laboratuvarda çalışayım bana yalan söylediler baktım burada laboratuvar yok. Burada işçi gibi çalışacaksın yanımda. Temizlik işlerinde çalışacaksın her işi yapacaksın dedi bana! Bana 700 TL verdi. Emeğimizin karşılığını daha fazla vermiyor. Sonra dedim ki ben burada çalışmıyorum! Tekrar dedim Mısıra döneceğim kabul etmedi Mısır beni. Burada kaldım! Başka iş bakayım dedim. Bundan başka İş yok! Öğrenmişim makineyi.(tahlil analiz makinesi) yine öbür adama 1500 TL bana 600 TL verdi. Aynı işi yapıyorduk! Suriyeli güzel çalışıyor ama az parayla! Ben laboratuvar da çalışırsam en az 2 milyar vermeleri lazım. Ben burada öğretmenlik yapıyorum. Öğrenci benden istifade ediyor. Temiz iş. Ben şimdi evlenirsem ev çarsam ne yapacağım bu 500 lira ile?!” (Görüşmeci-19, Erkek).

Bütün bunlardan hareketle, Suriyeli göçmenler bu duruma mecbur olduklarını dile getirerek hayatta kalabilme adına varlıklarını sürdürmek için gündelik yaşamlarında çalışarak direnmekte ve bu çalışma sürecinde yeni taktikler geliştirmektedirler.

4.2.6.3. “Etliye Sütlye Bulaşmadan/Karışmadan” Kurallara Uymak

Yapılan görüşmelerde, neredeyse tüm Suriyeli göçmenler, Türkiye toplumu içerisinde bulunan toplumsal ve hukuki kurallara uyduklarını dile getirmişlerdir. Ama kurallara uymadıkları zamanlarda ise Suriyelilere karşı önyargıların oluştuğunu ifade etmişlerdir. Bu çalışma açısından önemli ve değerlendirilmeye tabi olarak görülen kısım, toplumsal olarak belirlenen yazılı ve sözlü kurallara uymanın ya da uymamanın, egemen yapının *stratejiler* olarak oluşturduğu belirli düzenlemelere karşı direniş ve *taktiklerin* göçmenler tarafından inşa edilmesidir.

Türkiye’de gündelik yaşam içinde var olan ve bireysel ilişkileri düzenleyen birçok kural bulunmaktadır. Suriyeli göçmenlerin daha çok kılık kıyafet ve ev ziyaretleri ile ilgili kurallar dikkatlerini çekmiştir. Ve buna büyük hassasiyet göstermişleridir. Aşağıdaki alıntılar söz konusu durumu örneklendirmektedir:

“Kurallara uymadığım olmadı. Ne yasaksa Türkiye’de ben uymaya çalışıyorum. Muhalefet olarak ise, işte sana söyledim ya. Mesela biz ziyaretlere gidiyoruz siz burada 4-5’te oturmaya gitmiyorsunuz. “O saatte işten geliniyor. Kimseye o saatte gidilmez” deniyor. O vakitte kimseye gidilmez.” (Görüşmeci-5, Kadın).

“Öğrendiğim tüm kurallara uydum. Bir tek otobüste sesli, telefonla ile konuştum...” (Görüşmeci-2, Erkek). -

“Bizi de çok misafirperverce ağırlıyorlar. Biz Suriye’de “hoş geldin kahvesi” ikram ederiz ilk başta giderken de “güle güle kahvesi”. Sonra meyve suyu çay ne varsa.. Mesela biz öğlen saati misafirlğe gitmiyoruz. Ama sizde adet öğlen gidiliyor. Biz ikinci –namazından(öğlen 3-5 arası) sonra gidiyoruz.” (Görüşmeci-5, Kadın).

“Kanun. Kanundur. Uymak zorundayız. Genel kurallar var dünyada. Mesela kapalı alanda sigara içilmez. Tükürülmez. Kırmızı ışıkta geçilmez. Yüksek sesle konuşulmaz otobüste. Ayıptır.” (Görüşmeci-12, Erkek).

“Mesela kirâlar çok pahalı. Biz akrabalarımız vardı diye bize ev verdiler. Ama başka Suriyeliler için bir şeyler duyuyoruz onlar zorlanıyorlar. Onlara ev vermiyorlar. (Araştırmacı: neden ev vermiyorlar onlara?) ben duydum yani ben görmedim. Birkaç aile girdi eve. Çıktılar sonra. Elektrik bıraktı. Su bıraktı. Kirayı vermedi. Evi kırdılar. Evi pis bıraktılar. Duydum ama görmedim(bu son sözde gülerek ve mahcup bir tonla). Bir insan söyledi. Bir adam eve girdi çıktı 2 ay da 2000 TL Elektrik faturası geldi ve ödemedi.” (Görüşmeci-5, Kadın).

Suriyeli göçmenlere, “*hiç protesto girişiminde bulundunuz mu? Bulunur musunuz? Eğer Türk vatandaşı olsaydınız protesto yapar mıydınız?*” tarzındaki sorulara verdikleri cevaplar ile bazen üstü örtük bezen açık bir şekilde direniş gösterdikleri görülmüştür. Bir çok katılımcının bu tür bir girişimde bulunmayacağını söylemesine rağmen, yaptığımız literatür taramalarında ise, göçmenler istediklerinde açık ve toplu gösteriler yapabilmektedirler. Bunun bir göstergesi olarak Türkiye’de Suriyeli göçmenlere seyahat etme(me)leri ile ilgili İçişleri Bakanlığınca bir genelge

yayınlanması gösterilebilir. İçişleri Bakanlığı genelgesine göre, göçmenlerin tanıtım kartlarında yazan ilin dışındaki yerlere gidemeyecekleri, Tanıtım kartında yazan iller dışındaki illere yolcu taşıyan otobüs şirketleri hakkında “insan kaçakçılığı” iddiasıyla işlem yapılacağı³³ belirtilmiştir.

“Hayır. Orada yapamıyorduk.(Araştırmacı: mesela artık Türk vatandaşı oldun? Bunu yapar mısın? Hakkını nasıl ararsın?) birkaç arkadaş toplanacağız protesto yapacağız. Giderim dilekçe veririm. (Araştırmacı: devlete küfreder misin? Ama artık Türk vatandaşsın?) yok abe yapmam. Ama arkadaşlar söylüyor.(Araştırmacı: peki dedikodu yapar mısın?) yok abe arkadaşlar yapar.(Araştırmacı: Suriye’de yapamıyorsun bunları?) yok abe casus var bizde çok. Evin için de dahi var.(Araştırmacı: peki nerden biliyorsun o casustur değildir?) yok abe kimse bilmiyor abeee. Adam asker arkadaşımı, adam arkadan vuruyordu.!!” (Görüşmeci-2, Erkek).

“Patron dediğinde güzel değilse aklıma yatmıyorsa yapmıyorum. (karşı çıkmış) daha önce düşünüyorum müdür bile olsa yapmam.” (Görüşmeci-9, Kadın).

Görüşmecilerin de belirttiği gibi, toplumsal kurallar olarak bilinen ve egemen toplumsal sistem içerisinde bazı davranış pratikleri, o toplumun Certeau’cu anlamda *Stratejileri* olarak kabul edilebilecek bütünü oluşturmaktadırlar. Bu durum Suriyeli göçmenler tarafından “Türk kuralları”, “Türklerin kuralları” şeklinde değerlendirilmektedir. Bu kuralların bazıları da gündelik yaşamı düzenleyen kurallar olarak görülmektedir. Ev içi ziyaretlerin, misafir ağırlayıp, misafir gitmenin ilk zamanlarda ihlal edilip kurallara uyulmadığı durumları görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir.

4.2.7. “Ayrışma Biçimleri”

Türkiye’de, gündelik yaşam pratiklerini düzenleyen kurallar ya da egemen bir iktidarın inşa ettiği gündelik yaşama, inanışa, konuşma veya yazma diline ait düzenlemeler yani *stratejiler*, *çizgi dışı çoğunlukların* inanışlarıyla ve geliştirdikleri

³³ Daha detaylı bilgi için bkz: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/siginmacilara-seyahat-yasagi> (Erişim 10.09.2015)

direniş ve taktikler ile çarpıtılmaktadır. Bu bağlamda Suriyeli göçmenlerle yapılan görüşmelerde 2 ana başlık altında ayrışma biçimlerinin olduğunu görmekteyiz.

4.2.7.1. Eylem Pratiklerinin Biçimleri

Certeau (2009a,b), davranışları mekânlara (iş yeri ya da boş vakitleri geçirme yeri) göre bölümlendiren ayırım ve bunları, toplumun oluşturduğu dama tahtasına dizilme konumlarına (büro, atölye ya da sinema konumlarına) göre nitelendiren ayırımın olduğunu ileri sürmektedir. Bunlar da eylem koşullarına, uygulama formalitelerine göre gerçekleşirler. Bu ayımlar, iş ve boş vakit ayırımını belirleyen sınırları aşarlar. Örneğin *işten çalma* eylemi, fabrika dışında (başka bir mekânda) *kaçak avlanma* biçimine sahip bir etkinliğin farklı bir yüzü olarak endüstriyel zincire eklenmiştir (aynı mekânda bu zincirin bir kontrpuanını oluşturur). Koşulların sunduğu fırsatlara bağlı olsalar da sınırları aşan bu taktikler mekân kuralına uymazlar. Mekâna göre tanımlanmazlar. Bu açıdan bakıldığında, *taktikler*, soyut modellere uygun yerler yaratmayı amaçlayan teknokratik (ve yazısal) *stratejilerden* daha iyi bir biçimde konumlandırılmazlar. Bu ikisini birbirinden ayıran, söz konusu uzamlarda kullandıkları operasyon türleridir. Bu uzamlar, stratejilerin üretebildikleri, birimlere ayırabildikleri ve dayatmalar gerçekleştirebildikleri uzamlardır; taktikler aynı uzamları kullanır, manipüle eder ve yolundan döndürürler. Bu nedenle bu operasyon şemalarını özelleştirmek gereklidir. Edebiyatta nasıl yazı tarzını ya da “biçimini” ayırt edebiliyorsak “eylem, uygulama ve üretme tarzlarını” da ayırt edebiliriz: Yürümenin, okumanın, üretmenin, konuşmanın vb. tarzları. Bu eylem tarzları, bunları ilk seviyede tutan ve kontrol altında bulunduran (örneğin fabrika sistemi gibi) belli bir alan içinde yer alırlar. Kullanım olarak da nitelendirilebilecek bu “eylem, uygulama ve üretme tarzları” farklı ama iç içe geçmiş işlevleri katmanlandırarak oyunlarını kurarlar. Örneğin Paris'teki ya da Roubaix'deki bir Mağripli, doğduğu Kabiliye'ye özgü “oturma” tarzını (bir evde ya da bir dil içinde oturma) ya da Fransızca'yı dayatan sistemin içine sokar.

Buradan hareketle Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de yaşayan insanlarla, inanç pratiklerinde, evi içi yaşam pratiklerinde, yemek yeme biçimlerinde, tüketim alışkanlıklarında benzerlikler görülmektedir. *Çizgi dışında* kalan çoğunluklardan biri olan Suriyeli göçmenler, belli bir mekânı ya da bir dili zorlayan düzende, bu düzeni

kullanma tarzına uygun bir oyun uzamı yaratır. Yaşamayı gereken ve ona kanunla dayatılan yerin sınırlarından çıkmadan, bu yer içinde çoğul ve yaratıcı olmayı başarır. İki arada olma sanatını icra ederek, bulunduğu durumdan, daha önceden öngörülemez yararlar sağlamayı bilir (Certeau,2009:103-104).

Aşağıda yer alan anlatılar konu ile ilgili bilgiler vermektedir:

“(Araştırmacı: kutlu doğum günü ile bilginiz var mı?) Sallallahü Aleyhi Vesellem (S.A.V.) (Peygamber ismi alınınca kısaca salavat getirmek anlamında kullanılan bir kelimedir. “Allah ona salat ve selam etsin” demektir.). Orada yok böyle bir şey yok. Mesela camilerde mevlit okunmuyor. (Araştırmacı: orada böyle bir şey niye yok, yasak mı?) yok yok yasak değil. Kimsenin haberi yok! Böyle öğrendiler böyle gidiyor.” (Görüşmeci-3, Erkek). “Buranın orucu bizimkinden daha güzeldir ama bize çok zordur. Niye güzeldir. Çünkü 1 ay boyunca çalışmıyorsun. Eskilik yoksa çalışmaz 1 ay. Bankada biriktirmiştir para. Ev de oturabilirsin orucunu tutabilirsin. Ama ben yapamam. Eğer ben çalışsam o ay. Be kiracıyım... gelip kapıya dayanır. Benim bu oturduğum evde kesinlikle 400 TL’yi ev sahibine ayırmam lazım!!” (Görüşmeci-16, Erkek). “Mutfakta yemeğimiz hazırlıyorduk ve herkesin keyfine göre bir yemek yapıyorduk çok çeşit oluyordu. Burada da öyle yapıyoruz”(Görüşmeci-15,Kadın). “Biz önce ayetleri okuruz. Ezan okunduktan sonra dualar okuruz. Hurma ve suyla açarız orucumuzu. Bunu her zaman yaparız.” (Görüşmeci-13, Kadın). “Bizim orada kutlu doğum da vardı ama kimse yapmıyordu. Geliyordu gidiyordu kimsenin haberi olmuyordu.” (Görüşmeci-7, Erkek).

Görüldüğü gibi benzer inançlara sahip olunmasına rağmen gündelik yaşamda farklı uygulamalar ve pratikler ile farklılıkların çizildiği alanlar oluşabilmektedir. Ramazan aylarının farklı yaşanması da görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir.

4.2.7.2. Yemek Yapma Pratikleri

Certeau’nun (2009b) gündelik yaşama dair oluşturmuş olduğu teorinin temel kavramların merkezde olmasının bir diğer nedeni de daha önce de bir çok defa

söylemiş olduğumuz gibi, gündelik yaşam pratiklerinin izini sürebileceğimiz ev içi pratiklere attığı bilimsel önemdir. Nitekim yeme alışkanlıkları, tüketim biçimleri, konuşma biçimleri, alışveriş tercihleri gibi bireysel görünen davranış pratikleri toplumsal bağlamların izlenmesine yardımcı olabilmektedir. Bir toplumsal gruptan bir başkasına, aynı ürünler tüketilmez, yemekler aynı biçimde hazırlanmaz ve bu yemekler aynı sofrada uyularak yenilmez. Bölgenin tarımsal üretimine uygun hale gelecek şekilde gelenek tarafından biçimlendirilen maddi zorunluluklar söz konusu olsa da, saptanan farklılıklar genelde anlaşılması güç özgüllükleri olan bölgesel bir kültürel tarihe atfedilir (Certeau, 2009b:213).

Certeau'ya göre yemek işleri gündelik hayatın en basit, en gerekli ve en küçümsenen işleri arasında yer alır. Yemek, yalnızca bedenün biyolojik işleyişini sürdürmeye değil, bireyin uzam ve zamandaki temel referans noktalarından birini biçimlendirerek birey ve dünya arasındaki ilişki biçimlerinden birini somutlaştırmaya yarar. Yemek yapmak, zorunlulukların ve keyfiyetlerin birbirine karıştığı karmaşık bir ayrıntılar ve nesnel veriler montajına, *taktiklerin* keşfedildiği, kestirme yollara gidildiği, eylem, uygulama ve üretme tarzlarının bireyselleştiği sürekli değişen karmakarışık bir karışıma dayanır. Yemek yapan her kadının kendi repertuarı vardır; olağan üstü koşullar için büyük aryları ve hane halkı, onların önyargıları ve sınırları, tercihleri ve alışkanlıkları, hayalleri ve fobileri için özel şarkıları vardır. Deneyim kazandıkça, tarz ortaya çıkar, beğeni özgünleşir, hayal gücü özgürleşir ve örneksene ya da fikir çağrışımı yoluyla, ikame etme, vazgeçme, ekleme veya ödünç alma gibi ince işlemler çerçevesinde kendi başına yapılan bir keşfin artık sadece vesilesi olan tarif önemini kaybeder. Tamı tamına aynı tarifi uygulayan yemek konusunda deneyimli iki kadın farklı sonuçlar elde edecektir. Çünkü işin içine, kişisel el becerisi, işin püf noktalarını (pişme esnasında tartın altı tutmasını diye tart kalıbını, yağlamadan önce, unlamak) bilme ya da bilmeme ve kaynağını çoğunlukla sözlü, ailesel ya da bölgesel gelenekten aldığı için tarifin derlemediği ve hiç açıklamadığı ve biçimi kişiden kişiye değişen tüm bir şeylerle ilişkiye girer (Certeau, 2009b:189; 221;240-241).

Mutfığa girmek, sıradan işleri çekip çevirmek, zekâyı çalıştırır; bu, ince, nüanslarla dolu, hızlı çözüm üreten bir zeka, görmeye yeltenmeden doğrudan çözüme yönelen çevik ve canlı bir zekâ, kısacası, çok sıradan bir zekâ'dır. Yiyecek,

temel bir gereksinim ve zevkle ilgilidir, “doğrudan bir gerçeklik” teşkil eder, “ama maddelerin, tekniklerin ve adetlerin her biri”, kendi mantıksızlıkları içinde tutarlı olan “anamlı bir farklılıklar sistemi” içinde yer alır. Her beslenme adeti, küçük bir tarihi kavşağı teşkil eder. “Görülme-yen gündelik hayatta!” adet olarak yerine getirilen gündelik hizmetlerin sessiz ve kendini tekrarlayan sistemi altında, başka bir yerde olan zihin, aslında, art arda gelişleri ilk gerçekliğin maskesi altında gizlenmiş geleneksel bir çizgiyi takip eden makine gibi gerçekleştirilen bir dizi işlem içinde, davranışlardan, ritüellerden ve düzgülerden, ritimlerden ve seçimlerden, kabul edilen adetlerden ve uygulanan geleneklerden oluşan karmaşık bir montajla yüklüdür (Certeau, 2009b:191-205).

Bu teorik açıklamadan hareketle, çalışmamız açısından kadınların evde yenilen yemeğin hazırlanmasındaki rolü, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Bu, kadınları daimi olarak ev işlerine mahkûm eden, yemek yapmanın ve iç düzenle ilgili görevlerin tekeline onlara veren içkin ve değişmez bir dışil doğaya inandığımız ya da savunduğumuz anlamına gelmemektedir.

“Suriye’de de yemeği annem yapıyordu burada da annem” (Görüşmeci-2, Erkek).

“Yemek alışkanlıklarımız değiştirmedik. Orada ne yapıyorsak burada da aynısı yapıyoruz” (Görüşmeci-5, Kadın).

“Suriye ve Türk yemekleri farklı bazı Türk yemekleri lezzetli bazı Suriye yemekleri lezzetli değişiyor. Bazı Türk yemeklerini sevdim çünkü tadı güzel. Evet çok Türk yemeği öğrendik mesela, Türk yemeklerini öğrendim mesela “içli köfte” (*ikbebet*) öğrendim. Türk usulüne göre öğrendim. Tarifine göre ne ise...” (Görüşmeci-6, Kadın).

“Farklar var. Yapılan aşlar bazıları sevimli olabilir. Siz acıyı çok seviyorsunuz. Et, tavuğu çok seviyorsunuz. Ama biz karıştırırız. Yeşillik severiz. Şam’da yaptıklarımızı Burada da yapıyoruz. Her ikisinde de yiyoruz” (Görüşmeci-11, Erkek).

“Suriye’de doğduk oranın yemeklerini biliyoruz. Bazen buradakilerini görüyoruz ama anlamıyorum nedir!? Her şey. Mesela bazen komşular bize yemek gönderiyorlar çocuklar beğenmiyor.” (Görüşmeci-14, Erkek).

“Vallah artık ben bir şey yapmıyorum. Gelinlerim yapıyor. Suriye. Her şeyimiz burası gibi değil. Evet ben de beğenmiyorum. (Güldü/Gülümsedi) bizim yemeklerimiz farklı çeşit çeşit. Suudi'nin Kuveyt'in yemekleri gibi güzel yemeklerdir (aslında kast ettiği zengin yemekleri) biz orada yemeklerimizi büyük büyük sinilere koyuyoruz buradaki gibi küçük küçük tabaklara değil.” (Görüşmeci-15, Kadın).

Mutfağın dekorasyonu ile de bilgiler veren görüşmecilerin, Suriye'deki alışkanlıklarını burada da sürdürme eğiliminde oldukları görülmektedir. Mutfaklarının aynı olmadığını dile getiren görüşmecilerin bazıları Türk mutfaklarının daha güzel ve kullanışlı bazı görüşmeciler ise mutfağın yetersiz kaldığını dile getirmişlerdir. Bu durumdan daha çok “muzdarip olan!” kesimin, kadınlar olduğu görülmektedir. Şikâyet eder gibi görünen erkek görüşmeciler ise, önüne gelecek yemeğin kalitesi ile meşgul olduğundan, mutfakta vakit geçiren kadın için homurdanmaktadırlar.

“Suriye'deki evlerimiz burası gibi üst üste değil. Ayrı ayrı avluları vardı çimentoyla kaplıydı oraları yıkardık. Mutfağı yıkardık ama burada paspas yapıyordum. (Araştırmacı: Daha önce hiç Türk mutfağı gördünüz mü? Ne gibi farklılıklar gördünüz?) ben burayı çok sevdim isterdim ki Abdullah (eşi) daha önceden buradan alsın. Tabi farklı. Burada dolaplar daha fazla daha farklı. Bulaşık deterjanıyla yıkıyordum. Ben burada yıkamıyorum Türkler gibi. Hiç sevmedim. Böyle tek bir “bezle” her şeyi yıkıyorlar. Ben böyle yapamam, “lif” kullanmazsam olmaz. Ama hepsi değil.” (Görüşmeci-4, Kadın).

“Mutfakları çok düzenlidir. Siz düzeni çok seviyorsunuz. Suriye'de böyle yok.” (Görüşmeci-5, Kadın).

“Dekor işi orada daha iyi. Neden biliyor musun? Burada şikle önem veriyorlar ama orada 50 yıl geçer. Ama burada öyle bir şey yok. Burada ticaretin peşindeler. MDF 2 yıl gider. Burada paranızı çöpe atıyorsunuz. Suriyeliler ilerisini düşünüyor. MDF alıp çöpe atmak istemiyoruz. Dekorlar aynı şey. Burada mutfak daha büyük. Burada evler ucuz.” (Görüşmeci-8, Erkek).

“Türkiye’nin mutfakları daha güzel. Her şey sıgar. Suriye mutfakları küçük ve dar (mutfağında bir şey yok, ev de dahi hiçbir şey yoktu!). Suriye’den bir şey getirmek istemiyorum. Her şeyi yeni alacağım.” (Görüşmeci-12, Erkek).

“Bence siz de daha iyi dekorasyon. Ama bizim evler briketten. Bizim binalar daha farklı ve daha sağlam.” (Görüşmeci-14, Erkek).

“Mutfakta yemeğimizi hazırlıyorduk ve herkesin keyfine göre bir yemek yapıyorduk çok çeşit oluyordu. Burada da öyle yapıyoruz. Mutfağımız da süsleriz. Dekorasyonlar aynı. Burada düzgün olan bir şey yok. Mutfaklar dağınık. Ne çeşmeler ne dolapları, ne işleri güzeldir (işçilik/sanat) ne bir şey... Bizim orada sabit düzenli her şey. Böyle baştan sağma değil. Mesela evler burada 10 yıllık yapılır bizim orada ömürlük yaparlar. Çok güzel yaparlar. (Araştırmacı: Daha önce Türk mutfağı gördünüz mü?) evet dedim yaa. Bozuk dağınık. Vallah hiç beğenmedim.” (Görüşmeci-15, Kadın).

Yapılan mülakat sonucunda Suriyeli göçmenlerin, Türkiye’de yeni tatlarla uzak durmayan ama yeniliği kendi gündelik yaşamına kolaylıkla yaklaştırmayan mesafeli tavır aldıkları görülmüştür. Öğrendikleri yeni yemek tariflerini kendilerine göre değiştirmekten çekinmemişlerdir. Kendi damak tatlarına göre ayarlamalar yapan Suriyeli göçmenler, ev içerisinde yeniden üretilen gündelik yaşam pratikleri oluşturmuşlardır. Sıklıkla “*Suriye’de yaptığımız gibi burada da yapıyoruz*” vurgusunu dile getirmişlerdir. Bunu da genellikle yemeğin yapılış biçimi ile, içine atılan malzemenin yoğunluğu ve baharatı ile, belli ritüellerin gündelik olarak gerçekleşmesi ile ifade etmişlerdir. Birçok yerde kendilerini Suriyeli olarak tanımlayan ama yine bazı sorularda kendilerini “*artık Türk gibi oldum*” diye dile getiren Suriyeli göçmenler, gündelik yaşam pratikleri içinde alışkanlıkların ortaya koymaktan çekinmemişlerdir.

4.2.8. “Metis Uygulamalar”

“Zayıf olanın”, “güçlü olana” (erk sahipleri, hastalık, şiddet ya da bir düzenin uyguladığı şiddet vb.) karşı başarıları, dolap, oyun ve dümen çevirme sanatı, “avcılara” özel hileler, tuzaklar, el çabukluğu, çok biçimli simülasyonlar

(öykünmeler) , mücadeleci oldukları kadar şairane, sevinçli, neşeli bulgular. Bu operasyonel performanslar, çok eskilere dayanan bir bilgiyi gerektirir. Yunanlılar, bu bilgiye *Metis* adını veriyorlardı (Certeau, 2009a:55). Bir başka deyişle *Metis*, “bir uygulama içine gizlenmiş durumda bulunan ve “önsezi, keskin zekâ, öngörü, kıvrak zekâ, aldatmaca, iş bilirlilik, dikkat, uygun fırsatı bulma becerisi, çeşitli maharetler, uzun bir sürede edinilen tecrübeler” gibi yeteneklerin birbirini tamamladığı *bir çeşit zekâdır* (Certeau, 2009a:172).

Bu bağlamda Suriyeli göçmenlerin birçok yerde farklı pratiklerle *Metis* uygulamalarda bulduklarını görmekteyiz. Ama bunu Suriyeli göçmenler çokta aleni bir şekilde göstermemektedirler. Suriyeli göçmenlerin, doğrudan gözlemlerle ulaşılamayacak olan gündelik yaşamdaki *Metis* uygulamalarına, alandaki katılımlı gözlemlerimiz, mekân okumalarımız ve gündelik yaşam dair yaptığımız etnografik verilerin deşifresi sonucu ulaşılabildi. Aşağıda konuya dair alıntılar yer almaktadır:

“Türk’ten alışveriş yaparım. Bak burada bir sürü dükkân var sahipleri Suriyelidir ama ben oradan alışveriş yapmıyorum. Suriyelilerden alışveriş yapmam valla öyle bir huyum var.” (Görüşmeci-7, Erkek).

“Abe ne derlese serbesttiler. Abi sanayide o kadar şey diyorlar ben bir şey demiyorum. Abe mesela sanayide çoğu kişi geliyor. Laf ta atıyorlar şey de yapıyorlar hiç sesimi çıkarmıyorum. Abi çıkarmazsam daha iyidir (Araştırmacı: ısrarla adama neden neden diye direttim) ne olur ne olmaz. Sen mesela bu Türk’tür geldik şey yaptık. Ne olur ne olmaz.” (Görüşmeci-7, Erkek).

Suriyeli göçmenlerle görüşmelere başladığımızda demografik verilerden sonra sorduğumuz ilk sorunun “*Türkiye’deki yaşantınızda bir Türk’ün yaşam tarzından farklı yanlarınız nelerdir?*” sorusu ile daha sonra *anlatı* içinde verdikleri yanıtlar ile “*paralele gitmeyen*” eylemlerin, cevapların olduğu görülmektedir. Çalışmada yapılan mülakatlar tekrar okunduğunda, görüşmecilerin yer yer tutarsız davrandıkları, yer yer yalan söyledikleri yer yer korktukları, yer yer çekindikleri, kısa cevaplar ile işi sonlandırmak istedikleri, yer yer söz ve davranışlarında “bilge” olduklarını göstermeye çalıştıkları tespit edilmiştir. İşte tam da bu noktada bu davranışların arkasında yatan zihinsel tutumları -buldukları pozisyonu da katarak-

karmaşık bütünlüğü görmek ve açıklamak ve anlamlandırmak ancak bu başlık altında mümkün olabilmektedir. Örneğin aşağıda yer alan Görüşmeci-7'nin verdiği yanıtlar, varlığını da korumaya yönelik olarak boyun eğiyor gibi görünme, tam itaat, bulunduğu konumu korumaya yönelik bir çeşit *Metis* uygulamalarda bulunduğu görülmektedir. Daha sonra *anlatı* içinde söz konusu kişinin, ailece Suriye rejimi tarafından arandıkları ve idam edilmek üzere Suriye'ye götürülmek istediklerini öğreniyoruz. Gündelik yaşamındaki eylemlerinde gerektiğinde tutarsız cevaplar vermek, hayatta kalabilmek adına bu tür eylemlerde bulunmak, Suriye'ye dönmek için göçmenlerin başvurdukları *Metis* uygulamalar arasındadır. Konuya dair olarak, benzer bir durumu Görüşmeci-2 şöyle anlatmıştır:

“Aynı her şey aynı.” (Görüşmeci-2, Erkek).

“Aynındırlar. Yakındırlar.” (Görüşmeci-2, Erkek).

“Oranın mallar daha güzelmiş. (Araştırmacı: Türk malları hakkında ne düşünüyorsun?) Türk malları bize göre basit geliyor.” (Görüşmeci-2, Erkek).

“Burada her şey farklı. Özgürlük var. Rahatlık var. Dışarı çıkılıyor. Tartışma yapılabilir. (Araştırmacı: İlk göç ettiğiniz gün ile şu an arasında nasıl farklılıklar var?) gece kaçtık. Geldiğimiz gün çok zordu/zorlandık. (Araştırmacı: ne için?) ben askerdim Suriye'de. Ben askerden kaçtım. Yakalanacağım diye çok korktum. Yakalarlarsa öldürecekler. Görüşmecinin annesi: eğer o gün (kaçtıkları gün.) oğlumu yakalasalardı onu öldürmüş olacaktı! (Araştırmacı: sizi takip edip etmediklerini biliyor musunuz?) orada takip ediyorlar. Burada yok. Vallaha geceleri uykularım kaçıyor. Ama eskisi gibi sık görmüyorum. Kurtulduk Allaha şükür. Hem askerdim hem kurtuldum. İlk geldiğim gün ne uykum vardır ne huzur vardır. Şimdi daha iyi. Mesela asker iken bizi takip ediyorlardı (Suriyeli muhalifler) ben bu sokakta yürüyordum bir diğer yandaki sokakta bomba araç patlattılar. Görüşmecinin annesi: odasından çıktı. Uçak orayı vurdu. Orayı bombalıyorlardı.” (Görüşmeci-2, Erkek).

“Savaş bitse de bitmese de Suriye dönmem. Askerdim kaçtım. (Güldü/Gülümsedi) (Araştırmacı: peki savaşın çıktığını nasıl bildiniz 4-5 yıl önce? Ailen senin sayende mi öğrendi savaş çıkacağını?) hiçbir şey yoktu. Ben askerdim. Yavaş yavaş savaş oldu. Tehlike oldu. (Araştırmacı: neden savaş çıktı sence?) özgürlük istedi halk! Özgürlük için. Kabul edilmeyince savaş çıktı. (Araştırmacı: savaş sence ne zaman biter? Biter mi sence?) yok abe Allah bilir. (Araştırmacı: şuan haberiniz var mı Suriye’den olup bitenlerden? Nasıl haberdar oluyorsunuz?) evet amcamın çokları var. Onlar söylüyor. İnternet üzerinden. Facebook felan.” (Görüşmeci-2, Erkek).

Görüşmeciye genel sorular sorulduğunda Türkiye ile Suriye arasında farkların olmadığını her şeyin aynı ve ya benzer olduğunu daha önce Türkiye’den haberinin olduğunu söylemektedir. Ama daha detaylı sorular sorduğumuz da ise işlerin pek de öyle olmadığını görmekteyiz. Görüşmeci farklıklar olduğunu hatta çalışma yaşamlarında dahi bir Suriyeli ile bir Türkün farklı çalıştığını, daha kaliteli iş yaptığını inandığı halde daha az ücret ödemeye “razı” olduğunu, Türkiye’den eğer evlenirse her kadın ile evlenmeyeceğini belli bölgelerde (özellikle Güneydoğu Anadolu) yaşayan kadınları tercih edeceğini, görüşmenin ilk başlarında yemeklerin aynı olduğunu söylemesine rağmen ardından Suriye yemeklerinin çok daha iyi olduğunu, tüketim malzemelerine karşı fikrinin, Suriye malına tercih edeceği yönünde düşünce bildirdiğinin görmekteyiz.

Aslında tüm bu durumların neredeyse diğer görüşmecilerde de olduğunu görmekteyiz. Cevap verme stili, kaçamak ve tutarsız cevaplar, cevaplar içinde dümenler çevirme, aldatmaca, sorunun ne niyetle sorulduğunu kavrayıp önsezileri ile işi kıvrırma, halletme, işte tüm bu durumlar *Metis* uygulamaları içerisinde değerlendirilmektedir.

4.2.9. Suriyelilerin Geleceğe Dair Beklentileri: “Daha İnsani Bir Yaşam İçin Çıktık Bu Yola...”

Suriyeli göçmenler ile yaptığımız mülakatlarda ilk gün ile şu andaki durumlarını karşılaştırmalarını istediğimizde, onların Türkiye’deki toplumsal yaşamı kavradıklarını, kendi konumlarının bilincinde ve beklentileri doğrultusunda gündelik

eylemlerde bulduklarını ifade etmişlerdir. Nasıl bir yaşamın onları beklediği hakkında hiçbir fikri olmayan göçmenler, sadece canlarını kurtardıkları için memnun olduklarını dini bir açıklama (her defasında dile getirdikleri *Allah'a çok Şükür!*) ile dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra, Türkiye'ye, ülke hakkında fikir sahibi olarak gelmişlerdir. Suriyeli göçmenlere göre, Türkiye'nin de kendileri gibi Müslüman bir ülke olması gelişlerinde etkili olmuştur ayrıca, (Ürdün, Mısır, Lübnan, Suudi Arabistan gibi) diğer ülkelere göre çok daha iyi koşullarda barınmalarına olanak verildiğini ifade etmişlerdir. Buna karşın, geleceğe dair düşünceleri ve beklentileri konusunda şunları dile getirmişlerdir:

“He vallah Allahtan başka kimse nasıl bilecek. Yarını nasıl çıkaracağız bilmiyorum.” (Görüşmeci-19, Erkek).

“Artık hiçbir şey düşünmüyorum. Bugün yemek yedim mi yedim yarını hiç düşünmüyorum.” (Görüşmeci-13, Kadın).

Suriye'deki mevcut savaşın giderek şiddetlenmesi ve bölgeyi, hatta dünyayı kapsayacak boyutta genişlemesi, söz konusu düşüncelerine dayanak oluşturmaktadır.

“Valla hiç duracak gibi değil. Burası garip bir yerdi. Burada çok sıkılıyordum. Nasıl döneceğim bile bilmiyorum. Artık döneceğimi bile bilmiyorum hayal gibi... Savaşın biteceğine inanmıyorum.” (Görüşmeci-4, Kadın).

“Yok vallah. Gideceğim günü hayal ettim. Suriye güzel olursa eve gideceğim. İnsan orada eksik değildir.(Görüşmeci-17, Kadın).

“Bu sadece Suriye savaşı değil ki Amerika, Ürdün, Rusya, Çin, Türkiye hepsi içinde. Savaş biter ama insanların hepsi öldükten sonra. 10 yıl sürer. Sıkıntılar bitmeyecek. 50 yıl sürer savaş için diyorum ben. Ama Suriye'ye artık gitmem. Her şeyimi kaybettim.” (Görüşmeci-8, Erkek).

“Bizimle savaşan sadece Beşşar Esad değil ki Amerika, Rusya, İran var. Hepsi bizimle savaşıyor. İslâm'la savaşıyorlar. İslâm için savaşıyorlar. Beşşar Esad Müslüman değil. o Şii Alevi zaten. Biz ileride ne olacak bilmiyoruz. İleride gider miyiz gitmez miyiz bellii değil.”(Görüşmeci-6, Kadın).

“Savaş, sadece Suriye’de yapılmıyor!! Suriye’de olmuyor. Savaş İslâm üzerine. Savaş, millet düşünüyor sadece Suriye’de. Ama savaş Suriye’de değil! Büyük savaş bu! Amerika, Almanya, Rusya, İran bunların hepsi savaşta... İlk önce hepsini birden başlatmadılar! Başladılar ülke ülke... Mısır, Libya, Tunus, Suriye, Lübnan da başlıyorlar ama savaş İslâm üzerine! İslâm’ı azaltıp, dinlerinden uzaklaştırıyorlar. Ve istiyorlar ki Türkiye’yi de savaşa sokacaklar. Ama Türkiye uzaklaşıyor savaştan. Ama Türkiye savaşa girerse büyük savaş olur. Türkiye’nin nüfusu fazla. Hatırlarsan savaştan önce Türkiye Suriye çok iyi anlaşıyordu. Onlar, bu ilişkileri beğenmedi. Birbirlerine düşürdü. Savaş bitmeyecek. Tam tersi daha da büyüyecek!!! Türkiye savaşa girecek! Hadis var!!!! Mısır, Lübnan, Suriye, Türkiye hepsi savaşta olacak. Savaştan sonra her şey düzelecek. Savaş biterse dönerim. Orası benim doğum büyüdüğüm yer/toprağım. Her insan kendi memleketini sever.” (Görüşmeci-5, Kadın).

Suriye’deki savaşı ile ilgili de düşüncelerini dile getiren Suriyeli göçmenler, savaşın 3. Dünya savaşına dönüştüğünü düşünmektedirler ve Türkiye’nin de dahil olmasından büyük endişe duymaktadırlar. Bu bilgiye yerel ve ulusal basından olduğu kadar dini inançlarından kaynaklı bilgileri (hadisler) de yorumlayarak ulaştıklarını belirtmişlerdir. Sık sık hadislere göndermeler yapan Suriyeli göçmenler, savaşın küresel boyutta ilerlediğini iddia etmişlerdir. Savaşın bitip bitmeyeceği hakkında emin olmadıklarını söylemelerine rağmen Suriye Başkanı Beşşar Esad’ın gideceği yönünde büyük umut beslemektedirler.

Diğer anlatılarda olduğu gibi özellikle son görüşmecinin (*Görüşmeci-5, Kadın*) “vatan sevgisi” olarak tanımlanabilecek değer ve onu sahiplenme biçimi “Suriyeli kalmak” için gerekli ölçütler arasına girebilmektedir.

Suriye’de süren savaş hakkında, halen bilgiler edinmektedirler. Çünkü Suriyelilerin *bedenleri burada ama akılları orda* kalmıştır. Suriye’de olup bitenler hakkında bilgileri TV’den, internet aracılığı ile ailelerinden, yakınlarından öğrenmektedirler. Bu vesile ile de, göçmenlerin Türkiye’de olup bitenler hakkında birbirlerine bilgi verdikleri görülmüştür.

“TV ile, Telefon ile. Akrabalarımız var onlar bize diyor. Diyor, soruyoruz onlara nasıldır? Diyorlar çok iyidir. Ama iyi değildir haaa!! Garibim elektrikleri yok. TV yok. Telefon yok. İnternet varsa zaten biliyoruz ama internet yoksa zaten hayat duruyor.” (Görüşmeci-15, Kadın).

“Savaş biter mi bilmiyoruz. Görünen o ki bitmeyecek. Biterse de savaş, Ama gitmek istemiyorum. İnsanlar çoğu insan öldü. Arkadaşlarım yok. Hiç gitmek istemiyorum. Onlarla konuşuyoruz. Ama ben konuşmak istemiyorum! Sürekli kötü haber alıyorum. Bir tanesinin eli kesildi bir tanesi öldürüldü bir tanesine ne oldu belli değil. Ramazandan önce halamı arıyorduk bize iyi olduğunu söylüyordu. “Ben iyiyim. Ama oğlundan hiç haber alınmıyordu. Eğer öldüyse cesedinin nerde olduğunu da bilmiyorduk.” O yüzden aramak istemiyordum bazen.” (Görüşmeci-6, Kadın).

“Bitmeyecek! Mesela Irak’a bak. Orası bitti mi? Somali?! (Araştırmacı: eğer savaş bitersen gider misin? Neden?) Hayır. Bir sürü sorun var. Olacak. Eğer ben bu kişiyi gördüysem ben çocuğumu öldürdüğünü, ben de onu öldürürüm. Büyük sorun gelecek Suriye’de.” (Görüşmeci-12, Erkek).

Suriyeli göçmenler göç ettikleri günden şimdiye dek Türkiye’de çeşitli sorunlarla karşılaşmışlardır. Örneğin çocuklarının eğitimi ile ilgili ciddi endişeleri bulunan göçmenler konuyla ilgili olarak tedbirler alınması için talepleri yetkili makamlara iletmışlerdir. Çünkü bu saatten sonra düşündükleri en önemli şey çocuklarının geleceklerine endeksli olarak yaşamlarıdır.

“Savaş biterse hayat daha iyi olacaktır. İhtilaf olacak gibi değil yani. İnsan düşünür yani çocuklarıma ne olacak diye.” (Görüşmeci-11, Erkek).

“Evet çocuklarımla geleceğinden endişeliyim. Burada iyiyiz ama bize buradan gidin derlerse orada daha endişelenirim. (Araştırmacı: çocuklarını Türk okullarına göndermek ister misin?) evet. Eğer burada kalırsak.. Suriye okulları da var Türk okulları da var... Türk okullarına

göndereceğim bize Türkçe öğretsinler diye (gülerek)” (Görüşmeci-1, Kadın).

“He vallah var. Korkum var. Onlara bir şey olacak. Birileri onları kaçırarak. Benim komşumun kızını buradan kaçırdılar. Damat Suriyeliydi. Kızı apartmanın bodrumuna koymuşlar. Kızı uyurken kaçırmışlar. Kapıcı inmiş kömür yakacak. Kömürlüğe koymuşlar. Kızın emziği ağzında yatıyor. İki defa polis gelmiş kömürlükte görmemiş sonra görmüşler.” (Görüşmeci-17, Kadın).

Suriyeli göçmenlerin anlatı içersin de çoğu kez Türk kültürünün ve kimliğinin benimsediğini, aynı zamanda Suriyeli kimliklerine de vurgu yapmayı ihmal etmedikleri görülmektedir. Şen’inde (2004) belirttiği gibi *Çift Yönlü Sadakat*³⁴ geliştirilmesine dayanan çoklu kimlik anlayışı doğrultusunda, göçmenler, kendi kimliğinin yanında kaldıkları ülkenin kimliğini de sadakat kapsamına almaktadırlar. Bunun sonucunda kimliğin, yerel, kültürel söylemlere bağlı olarak milliyetçi ve dini söylemlerle donatılarak, fakat eşzamanlı bir biçimde kaldığı ülkenin kimliğini o ülkenin kültürel formu ile bütünleştirilerek oluşturulmaktadır (Şen, 2004:42).

“Şimdi bakın Suriye diye bir şey kalmadı. Bir parçası Türkiye’de bir parçası Ürdün’de bir parçası da başka yerde. Kimlik vermeliler benim oğlum ne okula gidebilir ne de yaşayabilir. Kimlik yoksa kendisi de yok! Kaybolur!” (Görüşmeci-8, Erkek).

“(Araştırmacı: Türk vatandaşı olmak İster misin? Neden? Ne gibi faydası olur?) Kimliğim çıkarsa çok rahatlayacağım. Mesela kimliğim olursa rahat olacağım. Irak kimliğim olursa da sevinirim. Kendimi eksik hissediyorum, kimliksiz. Kimlik olunca iyidir.”(Görüşmeci-4, Kadın).

“Kimlikler çıkarsa askerlik için korkuyorum. Oğlumu askere alacaklar diye korkuyorum. Sadece çocuklarım için değil kocam için de endişeleniyorum.” (Görüşmeci-4, Kadın).

³⁴ Daha detaylı tartışma için bkz: Çağlar, Ayşe (2000), *Tire’li Kimlikler: Teori ve Yönteme İlişkin Bazı Arayışlar*, Toplum ve Bilim 84; Bahar.

“(Araştırmacı: Türk vatandaşı olmak ister misin?) İsterim neden istemiyim. Eğer burada yaşayacaksak mecburuz. (Araştırmacı: Bir kişi ne olursa Türk olur?) Devletten mütevellit olacağım. Eğer kimlik verilirse, oğlum askere gidince Türk olacağız.” (Görüşmeci-11, Erkek).

Arafta kalmanın çok yönlü psikolojik (veya travmatik) ve yaşama dair gündelik sorunlar çıkardığını deneyimleyen Suriyeli göçmenler, öncelikle ne olduklarının tanımlanmasını istemektedirler. Bu çerçevede öncelikle Türk kimliğini almanın peşine düşmektedirler. Bunun getireceği avantajların, onların yaşamda kalmalarına dair taktik ve direniş üreteceklerinin bilincindedirler. Türk kimliğine sahip olmanın en azından sağlıkla ilgili olarak yaşadıkları sorunları bir nebze çözeceklerine inanmaktadırlar.

“Oğlumu sünnet edecektim, 1 yaşına kadar sünnet etmem dedi doktor. Ama Suriye’de 10 günlük çocuğumu sünnet ettim. Doğum yaptım ameliyatlıydım onu taşıdım gittim onu sünnet ettim u geldim. Ama benimkine sünnet etmediler! (üzüldü mahcup) Kimliğim Suriyelidir diye. (çaresiz bir şekilde) (Araştırmacı: muayene olurken doktorlar size muayene için dokunuyorlar mı? Sizin rahatsızlığınızı elle kontrol ediyor mu?) evet evet. Ama Suriyeliler daha fazla bilgililer. Ama buradakiler ne yapıyorlar biliyor musun?! Hemen tahlil istiyorlar. Ayakta bakıyor ve hemen tahlil istiyor (ve elli ile doktorun işaretini yapıyor). Hemen o anda tahlil istiyorlar. Çocuğumu 3 defa hastaneye götürdüm, kıyamet kadar kan aldılar!!! (Araştırmacı: doktor senin hastalığını anlamak için çabılıyor mu?) evet ben Arapça biliyorum ve Arapça bilen bir tercüman getiriyorlar mesela, Arapça biliyorum Arapça konuşuyorum, doktor da zile basıyordu. Diyordu gelin Arapça konuşan bir Suriyeli var. Onlar da geliyordu (gülerek söyledi bu son cümleyi) (Araştırmacı: peki tahlil sonuçları çıktı nasıl anlıyorsun nesi var nesi yok?) yok hiç anlamıyorum. Ben anlamıyorum doktoru. Bademciğim için gidiyorum tahlil istiyor. İdrar ile kan tahlili istiyor.(Gülerek).”(Görüşmeci-1, Kadın).

“Bu doktorların eline düşmezsem iyiyim (Güldü/Gülümsedi)“(Görüşmeci-2, Erkek).

“Allah’a Şükür şimdi iyiyim. Zaten ben doktora gitmek istemiyorum burada!!! Buradaki doktorlar anlamıyorlar! Her doktor iyi değil.” (Görüşmeci-5, Kadın).

“Burada çok hasta oldum, orada daha iyiydim. Burnum için gittim başıma bakıyorlar, daha çok sağlığım bozuldu. Başım için gittim mideme bakıyor. (Güldü/Gülümsedi) İlaçlar işe yaramıyor. Doktora gidiyorum ama anlamıyor.” (Görüşmeci-9, Kadın).

“Düğün gününden önce hastalandım iltihaplandım. Pazartesi hastaneye gittim. Bana ilaç yazdı. Dedi Perşembe günü gel. Gittim. Bana diyor sen yasaklı ilacı nasıl içersin. Ben de dedim ama sen bana bunu yazdın?! 4 gün yemek yemedi midem bozuldu.” (Görüşmeci-16, Erkek).

Türkiye’deki sağlık sistemi ile ilgili düşünceleri sorulduğunda, bu konuda muayeneyi ve ilaçları ücretsiz almaktan memnuniyet duyduklarını ifade etmelerine karşın Suriye’deki sağlık çalışanlarının özellikle de doktorların daha bilgili olduğunu düşünmektedirler. Türkiye’deki doktorların elle dahi muayene yapmadıklarını, en basit rahatsızlıkta kan tahlili istediklerini dile getirmişlerdir. Tam bu noktada egemen sistem içerisinde onlara verilen bu ücretsiz hizmet karşında bazen alaycı, bazen hor görücü, bazen kızgın biçimde -Certeau’cu anlamda- *direnış* biçimleri gösterdikleri görülmüştür. Verdikleri örneklerle ve bunları ifade etme biçimleriyle, doktorların bilgisinin yetersiz olduğunu göstermeye çalışmışlardır.

Göçmenler diğer yandan şayet burada kalmaya devam ederlerse Türkiye’de insanlarla olan ilişkilerinin daha iyiye gideceğini düşünmektedirler.

“Vallah takriben biz sizin gibi olacağız. Neden biliyor musun? Bize çok iyilikleri dokundu. Bize kapılarını açtı. Hiç bir şeyimiz yoktur. Üstlerindeki kıyafeti bile vermeye çalışıyorlardı.” (Görüşmeci-3, Erkek).

“İnşallah daha iyi olacak. İnşallah Türkçe öğrenmiş olacağım (Güldü/Gülümsedi) iş bakacağım. İstiyorum diplomam eş değer olsun Türklerin ki gibi...”(Görüşmeci-5, Kadın).

“Her şeyden önce Suriyeliler burada kalacaklar. Türk kalacaklar. % 100 Türk olacaklar. Türk konuşması, Türk tabiatı, Türk adetleri, Türk eğitimi, Türk kıyafetleri, her şey. Şuanda oradayız. Ama 5 yıl sonra onlar gibi

olacağız. Kendi adetlerimizden tasfiye olacağız. Bazıları Avrupa'ya gidecek. Ama burada kalacaklar yüzde yüz Türk olacaklar.”(Görüşmeci-12, Erkek).

Göçmenlerin yukarıdaki ifadeleri, kendi yaşamlarındaki eylemlerinden ve yaşam biçimlerinden vazgeçmeden, egemen sistemi ve çizginin sınırlarını (*stratejiler*) belirleyen Türk toplumunun, onları mevcut haliyle kabul etmesiyle gerçekleşeceğine inanmaktadırlar. Böylece gündelik yaşamda tamamen “Türk gibi” davranma pratiklerinin oluşacağı konusunda ümitler beslemektedirler. Yani kendilerinin üretmedikleri gündelik yaşam pratiklerine, kendilerine ait pratiklerin de dahil olması ile çizgi dışılığın ötesine geçerek ve hatta *çizgi içine* dahil olacaklarını düşünmektedirler. Dolayısıyla “yüzde yüz Türk” olacağız ifadesinde somutlaşan bu beklentinin bir an önce gerçekleşmesini arzu etmektedirler.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kahkaha, devrimci bir şey içerir. Kilisede, sarayda, geçit töreninde, bölüm başkanının, polis memurunun, alman idaresinin karşısında hiç kimse gülemez. Serfler, toprak sahiplerinin huzurunda gülümseme hakkından yoksundurlar. Ancak eşitler gülebirlirler. Aşağıdakilere, üstlerinin karısına gülme izni verilseydi ve kahkahalarını bastırmasaydılar, bu, saygıya veda anlamına gelirdi.

-ALEXANDER HERZEN

Türkiye'nin her yerine göç etmiş olan ve araştırmanın konusunu teşkil eden Suriyeli göçmenlerin, göç ve gündelik yaşam sosyolojisi bağlamında mevcut kültürel ürettiği egemenliğe karşı geliştirdikleri direniş pratiklerini ve taktiklerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, yapılan görüşmelerle elde edilen veriler Michel de Certeau'nun, kavramlarıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın temel kategorileri, sıradan bireyin, egemen olan iktidar unsurlarına, gündelik yaşamda her türlü pratiklerle direnmesini ele alan bu yaklaşım çerçevesinde belirlenmiştir. Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşamda tahakküm ilişkilerine maruz kaldıkları varsayılmaktadır. Bu bağlamda sözü edilen göçmenler varlıklarını devam ettirmek adına taktikler ve direnişler üretmektedirler.

Araştırmanın verilerine göre, çizgi dışında olduğu kabul edilen çoğunluklardan biri olan Suriyeli göçmenler, gündelik yaşam pratiklerinde, egemen sisteme karşı direniş pratikleri ve taktikler üretmektedirler. Bu eylemleri inşa ederken bir ayrışma ve direniş biçimi olarak en çokta “din’i” ortaya koymuşlardır. Gündelik yaşam pratiklerinde, egemen sisteme karşı anlık zaferlerden biri olan, *Türkiye’de yaşanan dinin uygulama biçimlerinin, ritüellerinin yanlış olduğunu söyleme, dile getirme*, en belirgin direniş biçimi olarak kendini göstermektedir. Diğer yandan çalışma durumları ve ev içi yaşamı da diğer direniş kategorileri içinde değerlendirilmiştir.

Görüşmeciler, Türkiye’deki gündelik yaşam ile Suriye’deki gündelik yaşam arasında benzer yanlar bulunmasına rağmen ayrıştıkları katmanların olduğunu dile getirmişlerdir. Kendi buldukları yaşamın sınırlarını çizmekte, buna bağlı olarak

eylem ve pratiklerde bulunmaktadır. “Öteki” olmanın koşullarının farkında olmaları ve bu durumdan uzaklaşmanın zorluğuna dikkat çekmektedirler.

Kendi bedensel varoluşu sağlama mecburiyeti bulunan insanlar, bunun gerçekleşmesi için her yolu denerler. Türkiye’ye sığınma talebi ile gelmiş olan Suriyeliler, kendilerine sağlanan hukuksal ortam içerisinde özgürce hareket edebilmektedirler. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Devleti, olanakları ölçüsünde göçmenlere imkanlar sağlamaktadır. Nitekim bu imkanlar; başta ülkenin belli illerinde kamplar inşa etmek, sağlık ve eğitim hizmetleri, belli ölçüde çalışma koşulları yaratmak şeklinde görülmektedir. Bunun yanı sıra Suriyeli göçmenler kendi imkânlarıyla da yaşamlarını sürdürmeye devam etmektedirler. Kamp imkânından faydalanmak istemeyen göçmenler için belli şartlar altında kiracı veya ev sahibi olmalarına imkân sağlanmıştır. Nitekim görüşmelerimiz evde oturan göçmenlerle gerçekleşmiştir. Böylelikle varoluşlarının nasıl inşa edildiğini öğrenme ve görme fırsatı bulunmuştur. Burada göze çarpan en önemli veri, Suriyeli göçmenlerin “çalışarak” varlıklarını sürdürebilmenin olanağını bulmalarıdır. Suriyeli göçmenler, görüldüğü kadarıyla çok zor şartlar altında çalışmalarına karşın çok az gelir elde etmektedirler. Muhatap oldukları uzun çalışma saatleri, çok düşük ücretler, geleceğe dair birikimin olmayışı, sigortasızlığın yarattığı güvencesizlik, bahsedilen göçmenlerin, yaşam standartlarının minimum seviyede seyretmesinin temel nedenlerinin teşkil etmektedir. Bu durumlara karşı Suriyeli göçmenlerin direniş gösterdikleri ve taktikleri üretildiği görülmüştür.

Suriyeli göçmenler, Türkiye’de var olan kurallara uyma noktasında gösterdikleri büyük çaba ile aslında “*etliye sütlüye bulaşmadan/karışmadan*” direniş biçimini üreterek, oluşabilecek ön yargıların önüne geçmeyi hedeflemişlerdir. Çatışmasızlık görüntüsü vererek, buldukları koşulların daha da kötüye gitmesine set çekmeye çalışmaktadırlar. Hali hazırda egemen sisteme (*Stratejilere*) karşı dirençler göstermektedirler. Toplumsal alanda kendilerini kabul ettirmek için çaba sarf etmektedirler. Bunu bazen aleni bazen de hiçbir eylemde bulunmayarak göstermektedirler. Aslında eylemde bulunmamanın da bir eylem tarzı olduğu kabul edilirse, evlerinde çıkmayarak, komşularını hiçbir şekilde rahatsız etmeyerek, patronun/işverenlerinin tüm dediklerini koşulsuz yerine getirerek, taktik eylemlerde bulunurlar.

Suriyeli göçmenler, verilen kimliklerin kendilerine avantaj sağladığı kadar dezavantaj sağladığını da görmüşlerdir. Nitekim zorunlu olmadıkça kimliklerine dair bilgiyi paylaşmak istememektedirler. Ama bunundan kaçışın olmadığını da sağlıklı ilgili karşılaştıkları bir problemde tecrübe etmektedirler. Sağlık çalışanlarının özellikle doktorların, göçmenlerin kimlerini öğrendikten sonraki eylemlerinin/uygulamalarının negatif yönde değiştiğini birebir deneyimlemektedirler. Bu bağlamda Suriyeli göçmenler itaat eder gibi görünüyor olsalar bile direnişler ve ürettikleri taktikler ile anlık olarak egemen sistem karşısında kısmen zafer kazanmaktadırlar.

Suriyeli göçmenler, konuştukları dil açısından Türkiye’de diğer illerde yaşayan özellikle büyük şehirlerde yaşayan Suriyelilere göre daha az negatif durumla karşılaşmaktadırlar. Örneklemin Mardin ile olması hasebiyle dilin kullanımı açısından yer yer güç dengesinin lehlerine döndüğü görülmüştür. Bir görüşmecinin ifadesiyle, bölge halkının kendisinden *Kur’an*’ın öğrenilmesi konusunda yardım istenmesi buna çok açık bir örnektir. Fakat aynı “dil” pratiğinin negatif etkisi de zaman zaman görülmüştür. Suriyeliler tarafından konuşulan dilin -Arapça veya Kürtçe olması fark etmez-, bölge insanının kullandığı dile göre ‘aksanı’ olması konuşulan dilin handikabı olarak karşılımlarına çıkmaktadır. Bu da tüm gündelik yaşamlarına etki etmektedir. Ev kiralamada, iş bulmada, arkadaş edinmede, alışveriş yapmada, komşuluk ilişkilerinde, kız alıp kız vermede, ticaret anlaşmalarında, seyahatlerinde, yemek pratiklerinde, parkaların eğlence alanlarının kullanılmasında, önyargıların oluşmasına kadar toplumsal yaşamda her alanda etki etmektedir.

Araştırmada ele alınan diğer konulardan biri, ayrışma biçimlerindeki farklılıkların temelinde inanç pratikleri, evi içi yaşam pratikleri, yemek yeme biçimleri ve tüketim alışkanlıklarına dair elde edilen bulgulardır. Suriyelilerin ayrışmayı bilerek tercih ettikleri ve bu ayrışmanın da devam etmesi için çaba sarf ettikleri dikkat çekmektedir. Göçmenler, özellikle dinin kendi gelecek kuşaklarına öğretilmesi hassasiyeti üzerinde önemle durmuşlardır. Çocuklarının terbiyesinin bu değerler etrafında düzenleneceğini dile getirmişleridir. Bu nokta, bir biçimiyle *çizgi dışı*’nda kalmak olarak kabul edilebilir. Dini değerlerin korunması ve aileye aktarımı “*bir Suriyeli olma/kalma*” olarak değerlendirilebilir. Eylem pratikleri açısından yaratılan farklılaşma yani “çizgi dışında kalan çoğunluk” durumu, yemek yapma

pratikleri, ev içi yaşam, yemek yeme ve yemeğin hazırlanması, içine atılacak malzemenin farklılaşması çerçevesinde üretilmektedir. *Suriyeli gibi kalmanın* görüngüleri olarak da, dini inançlarına sahip çıkmak, hurafe, muska ve batıl inançlara karşı çıkmak, iş yerinde disiplinden taviz vermemek, kılık kıyafetinden özellikle de bir kadının nasıl giyinmesi gerektiğine dair şeriat (İslami) hükümlerinden taviz vermemek, faiz ve haramdan uzak durmak, aile, akraba ve komşuluk ilişkilerine önem verme pratiklerini öne çıkarmaktadırlar.

Metis uygulamalar bölümünde tartışıldığı şekliyle, Suriyeli göçmenler buldukları koşullara anlık olarak tepkilerde buldukları taktikler ve direnişler geliştirmektedirler. Görüşmeler sırasında verilen yanıtlardaki tutarsızlıklar, pozitif olma yönünde geliştirilen konuşma stratejisi, sorulan sorulara kaçamak cevaplar, aldatmacalar, hileler bu duruma örnek olarak verilebilir. Yine görüşmecilerin din konusunda kendilerince karşılaştıkları herhangi bir problem karşısında bulunduğu ortamı da dikkate alarak, öngörülerine güvenerek, çatışmaya girmeyi ya da itaat eder gibi görünmeyi tercih etikleri görülmüştür. Yapılan dini bir ritüel yanlış karşısında “artık düzeltmeme”yi seçmek *metis* uygulamaya dair diğer bir pratik örnektir. Suriye’de sürekli karşı karşıya kaldıkları bir durumu, Türkiye’de de yaşamamak için tam tersi eylemlerde bulunmaktadır. Bir görüşmecimiz şu eylemi ile ailesini de bireysel eylemin içine dahil ederek eski alışkanlıklarının terk edilmesine ve yeniden gündelik rutine dönülmesine yardımcı olmaktadır.

“Orada bağırarak çağırmak var. Rüşvet var. Ailemi getirmiştik buraya. Polis gördüler, çekindiler. Ben de dedim çekinmeyin bir şey yok. Dediler polise böyle bakma bir şey olacak. Şimdi bir şey düşünecek. Orada problem oluyor. Sen orada polisi şikâyet edemezsin. Seni orada içeri atarlar.”(Görüşmeci-19, Erkek).

Araştırma verilerinin analizinde elde edilen diğer bulgular göz önüne alındığında Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşayabilmek için ellerinden gelen tüm gayreti sarf ettikleri söylenebilir. Bunu daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak adına yapmaktadırlar. Kendi geleceklerini garantiye almanın yanı sıra gelecek kuşakları da buna hazırlamaktadırlar. Bunun için çocuklarını Türk okullarına göndermekten çekinmemektedirler. Ama kendi değerleri içerisinde kalmaları koşulu ile buna izin verebileceklerini ifade etmektedirler. Toplumsal yaşamdaki kurallara maksimum

şekilde uymaya çalışmakta ama bütün değerleri özümsememektedirler. Kendi zayıf yönlerini bildikleri kadar güçlü yönlerinin ne olduğunun da farkında olan göçmenler, söz konusu zayıf yönlerini geriletmek, güçlü yönlerini ön plana çıkarmak ve geliştirmek için birçok *taktik* üretmektedirler.

Her görüşmecinin aynı derecede dile hâkim olmadığı çalışmamızda karşılaştığımız önemli bir bulgudur. Bu konu özellikle sorulan soruyu anlamda ve cevaplandırmada ortaya çıkmıştır. Suriye’de bölgeler arası dilin konuşulmasında farklı telaffuzlar tespit edilmiş, bu da kendi ülkeleri açısından dili bazen bilerek bazen de istemeden “*kırık*” konuşmalarına dair bir işaret olarak görülmüştür. Konuştukları dil bağlamında Merkez Arapçası olarak Şam’da konuşulan dilin olduğunu söylemeleri, bölgeler arasında aksanın olduğunu göstermektedir. Bazı görüşmeciler Arapça ve Kürtçeyi aynı anda konuşma dillerine eklemektedirler. Verilen yanıtlar ilk başlarda çok kısa olmasına karşın daha sonraki sorularda bu yanıtların uzunluğunda nitel ve nicel olarak artış görülmüştür. Suriyeli göçmenlerle yapılan mülakatlar esnasında karşılaştırmalı bir konuşma eğilimi olduğu tespit edilmiştir. Suriyeli göçmenler, sorunun türüne göre de açıklamalı ve tartışmalı cümleler kurmuşlardır. Cümleye başlarken “öteki” olma durumunu her fırsatta “kabul” etmişlerdir. Bazen soruyu anlamamalarına rağmen içlerinden geldikleri gibi yanıtlamışlardır ve bu durumla karşılaşıldığında araştırmacı tarafından bir müdahalede bulunulmamıştır. Soru eğer gerek görülmüşse tekrar farklı bir biçimde sorulmuştur. Bazı görüşmeciler de cümleyi tamamlamama eğilimi görülmüştür. Bazı görüşmeciler de ise, komplike konuşma, soruyu cevaplarken farklı konuları birleştirip yanıt verme eğilimi olduğu görülmüştür. Birkaç görüşmeci dışına göçmenlerde ifade etme biçimlerinde vurgu eksikliği görülmüş, kendinden emin olmama durumu hissedilmiştir. Görüşmeciler çoğunlukla “sizli” “bizli” hitap ederek, karşısında bir kitle, bir grupla konuşuyormuş “havasını” vermişlerdir. Görüşmelerin başından sonuna doğru samimiyette artış görülmüş, bu durum göçmenlerin ses tonlarında da doğrusal olarak yansımıştır.

Göçmenler ellerinden geldiğince yardım etme görüntüsü içinde samimiyetlerini göstermişleridir. Tüm görüşmeciler jest ve mimiklerini çok sık kullanmışlardır. Bir durumu karakterize ederken “*anı yaşıyormuşçasına*” bedensel hareketler ile iletişimi güçlendirmeye çalışmışlardır. Sorulan sorulara bağlı olarak

mahcubiyet, gülme, kızgınlık, kırgınlık, utanma, sevinme, acıma durumlarını *anlatı* esnasında saklamaktan çekinmemişlerdir.

2011 Nisan'ından bu yana Türkiye kendi tarihi açısından en büyük göçmen akımına tanıklık emektedir. Aynı zaman da, Avrupa, 2. Dünya savaşıdan buyana yaşanan en büyük göçmen akımına tanıklık etmektedir. Suriye halkının üçte biri ülke içinde yerinden edilmiş ve 4 milyondan fazlası başka ülkelere göç etmiştir. Suriyeli göçmenlerin % 95'i komşu ülkelerdeki kamplarda yaşıyorken bazı Arap Devletleri ile Basra Körfezi ülkeleri göçmen kabul etmemiştir.³⁵

Şunu söylemek gerekir ki BM (Birleşmiş Milletler) ve Türkiye bu ölçekli bir göçmen krizine hazır değildi. Sonuç olarak bazı kamplar olağanüstü kalabalıklaşmakta ve insanlar soğuk, açlık ve hastalıkla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Birçok Suriyeli umutlarını kaybetmeye başlamış ve daha iyi yaşam sürmek için ülkelerinden ayrılp başka ülkelere göç etmiştir. Birçok ülke sınır ülkelere bakmaksızın göçmen almayı reddetmiştir! Dünya kamuoyunun dikkatini ve bu krize algısını değiştiren, Türkiye'de kıyıda bulunan Aylan Kurdi³⁶ adlı Suriyeli göçmen çocuğun fotoğrafları olmuştur. Tüm Batı, göçmenler için destek eylemine başlamıştır. Almanya istisnasız her Suriyeli göçmeni kabul edeceğini ve 2015 yılı içinde 800.000³⁷ mülteciyi almaya hazırlandığını dile getirmiştir. Bu sayı AB'nin 2014 yılında aldığı tüm mülteci sayısından daha fazla olacaktır. Ama buna karşın Avrupa Birliği ülkelerin liderlerine baktığımız da bazı çekinceler koyduklarını görüyoruz. Bunlar; İslâm dininin kendisi, yüksek doğum oranları, suç ve toplumsal sistemlerin çöküş ihtimali. Veleve ki bu çekincelerin doğru olduğu kabul edilse, AB tek başına 4 milyon mülteciyi kabul etse ve bu insanların % 100'ü Müslüman olsalar dahi, Avrupa'daki % 4 olan Müslüman oranını % 5'e yükseltir³⁸. Bu durum da, kesinlikle köklü bir değişim oluşturmaz.

³⁵ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150907_korfez_gocmen (Erişim:25.09.2015), <http://www.milliyet.com.tr/o-ulke-tek-bir-multeci-bile-kabul/dunya/detay/2112527/default.htm> (Erişim:25.09.2015).

³⁶ Aylan Kurdi, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150904_alan_kurdi_oykusu (Erişim:25.09.2015).

³⁷ <http://tr.sputniknews.com/roportaj/20150921/1017878623.html> (Erişim:25.09.2015)

³⁸ <http://add.org.tr/musluman-nufus-avrupa-icin-gerçekten-bir-tehlike-mi/> (Erişim: 25.09.2015).

Suriyeli göçmenlerin akıllı telefonlarıyla seyahati “onlar yardıma muhtaç değil” kanısına yol açmıştır. Sosyal medya ve internet göçmenlerin önemli bir parçası haline gelmiştir. GPS, bilinmeyen Türkiye ve Avrupa yolları için ya da gittikleri her hangi bir ülkede çok işlevsel ve hayatidir. Facebook, WhatsApp, Twitter, Massenger vb. internetteki geniş kitlelere ulaşabilen sosyal ağların, gerçek zamanlı olarak bilgi vermek için kullanıldığı görülmektedir. Nitekim elde ettiğimiz verilerde gösterdi ki tüm Suriyeli göçmenler teknolojiye fazlasıyla yararlanmaktadır. Aileleri ile haberleşmekte, Türkiye, Avrupa ve Dünyada olup bitenlerden “anında” haberdar olmaktadır. Eş zamanlı olarak bilgi sahibi olup yeni manevralar yapmaktadırlar. “*ne orada ne burada, hem orada hem burada*” ifadesi tam da bu süreci özetlemektedir.

Elisabeth Kübler-Ross’un *Ölüm ve Ölmek Üzerine*³⁹ çalışmasında, bir kişinin ölümcül hastalığını öğrendiğinde verdiği tepkinin beş aşamasını gösteren şu ünlü şemasını sunar:

1. İnkâr (kişi basitçe durumu kabullenmeyi reddeder: “Bu doğru olamaz, bana değil.”);
2. Öfke (durumu inkâr etmeyi sürdüremeyecek noktaya geldiğinde patlar: “Bu nasıl benim başıma gelebilir?”);
3. Pazarlık (durumu bir biçimde erteleyebilme ya da önemini azaltma umudu: “Çocuklarımın mezuniyetini görmeme izin verecek kadar yaşamama izin ver.”);
4. Depresyon (libidinal enerji stoklarının azalması: “Öleceğim, öyleyse neden kafama bir şeyi takayım ki?”);
5. Kabullenme (“Bununla mücadele edemeyeceğim, onun gelişine hazırlanmalıyım.”).

Kübler-Ross daha sonra bu aşamaları felaket getiren her türlü kişisel kayıp türüne uygulayıp hep aynı sırlama içinde olmayacağını da söylemiştir. Hatta hastanın bu beş aşamanın her birini yaşamak zorunda olmadığını da belirtmiştir. Bu bağlamda, mikro ölçekli bir açıklamaların makro ölçekli bir açıklamaya getireceği sakıncaları da göz önüne alarak şunu demektedir bir sakınca görmüyoruz; Dünya

39 Elisabeth Kübler-Ross. (2010), *Ölüm ve Ölmek Üzerine*, (Çev: Ekin Uşaklı), April Yayıncılık, İstanbul.

kamuoyunun çok uzun bir süredir Afrika ve Orta Doğu'dan gelen göçmen akınına özellikle Suriye'den gelen göçmenler için verdikleri tepki de tıpkı Elisabeth Kübler-Ross'un çalışmasında dediği gibi birbiriyle benzeşmeyen tepkilerin benzer bir kombinasyonuna benzemektedir.

Göç, her ne olursa olsun artık günümüz dünyasında, küreselleşme olgusu dahil edilmeden anlaşılması pek mümkün değildir. Dünyada küreselleşmenin getirmiş olduğu olumlu yanların yanı sıra olumsuz yanlarının bireyler üzerinde daha hissedilir olduğu artık bir gerçektir. Dünya, bu denli yoğun göç dalgalarıyla karşılaştığında ve özellikle her türlü sermayenin (ekonomik, kültürel, toplumsal) merkezi konumundaki ülkelerin, bu mefhum karşısında göstermiş oldukları refleksler de tıpkı Kübler-Ross'un bu sıralamasına benzemektedir. Başlangıçta inkâr vardı, şimdi artık azalmakta: “Çok ciddi bir şey değil, boşverin gitsin.” Öfke vardı: “Göçmenler bizim yaşam biçimimize bir tehdit oluşturuyorlar, aralarında aşırı tutucu İslâmcılar saklı, her ne olursa olsun durdurulmalı!” Pazarlık vardı: “Pekâla, kotalar koyalım ve kendi ülkelerindeki mülteci kamplarında destek verelim!” Depresyon vardı: “Kaybettik, Avrupa, Amerika Avrubistan'a dönüyor!”. Kalan aşama ise kabulleniş.

Türkiye, Mısır, Irak ve Ürdün gibi zengin olmayan ülkelerinin göçmenlere karşı özellikle de Suriyelilere karşı, Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar gibi zengin ülkelere çok daha insani şartlar altında kabul ettikleri, olanaklar sağladıkları, birçok kişiyi korumaya aldıklarını söylemek en nihayetinde hiçbir şey yapılmamasından iyidir ama bir gerçeğin değişmesinde hiçbir etkisi yaratmadığı da görülmektedir: Göçmenlik.

Göçmen dalgalarının yoğunluklu olarak Afrika ve Ortada Doğu ülkelerinde yaşayan insanlardan geldiği göz önüne alındığında ise, ilginç bir şekilde, krizin yaşandığı ülkeler ile bu ülkelere sınır ülkelerinin çoğunun Müslüman olması ve göçmenlerin ısrarla Amerika'ya, Avrupa'ya ve özellikle belli Avrupa ülkelerine (Almanya, İngiltere, Fransa) gitmek istemeleri “göç edenlerin” motivasyonları hakkında bir işaret sunabilir. Ama çalışmamız açısından biz bunu pas geçiyoruz. Bu çalışma için, sıradan bireyin klasik göç teorilerinde yer aldığı haliyle yapı karşısında edilgen duruşunun yerine yeni göç yaklaşımlarında bireyi daha fazla ön plana çıkaran böylelikle toplumsal yaşamı anlamda yardımcı teorilerin ortaya koydukları

çalışmalar önemli olduğunu düşünüyoruz. Bireyi ön plana çıkaran çalışmalardan da gördüğümüz üzere, göç motivasyonunun sadece sınıf, etniste, kimlik, din ve ekonomi, gibi tekli nedenselliklerin yeterli açıklamalar sağlayamadıklarıdır. Bireylerin gündelik edimlerinde egemen yapı içerisinde tahakküm ilişkilerinde sanıldığı ya da düşünüldüğü kadar pasif olmadığı hatta aktif olduğunu gösteren yaklaşımlar mevcuttur. Buradan hareketle, Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşamdaki davranış pratikleri bu çalışmada konu edinilmiştir.

Gündelik yaşamda bireyin direnen ve görünür olmayan (bazı durumlarda da görünür) eylemlerinin, egemen sistem (*Stratejiler*) içerisinde ortaya koydukları birçok direniş ve taktikler bu çalışmanın sorunsalını oluşturmuştur. Başka bir ülkeye göç ederek, o ülkenin toplumsal kodları ve düzenlemeleriyle yaşayan Suriyeli göçmenler, aslında gündelik yaşamlarında birçok defa direniş göstermektedirler. Bunu kamusal alanda örgütlü olmadan gündelik yaşamda hayata geçirmektedirler. İşte burası, çalışmanın iddialarında birini oluşturmuştur.

Suriyeli göçmenlerin, gündelik yaşamda karşılaştıkları durumları, hayatta kalma stratejilerini, toplumsal uyum ile kendi kültürel pratiklerinin nasıl sürdürdükleri ve geliştirdikleri “tahakkümün etkisinin” belirleyici olduğu bu çalışmada tespit edilen noktalardan biridir. Tahakkümün etkisi artıkça direniş mekanizmaları ve geliştirdikleri taktikler artmaktadır.

Suriyeli göçmenlerin, gündelik yaşam pratiklerinde, Türkiye’de sosyal yaşama karşı, buldukları zor durumda olmalarına rağmen tam tahakküm altında olmadıkları, kendi kültürlerini devam ettirmek üzere gizli direniş alanı oluşturdukları bu bağlamda da taktikler ve direniş pratikleri geliştirdikleri görülmüştür.

Göçmenler, gündelik yaşamlarını etkileyen temel hukuki mevzuatları bilmemektedirler.

Hayatın her alanına sızmış iktidar, evlerin içlerinde bile direnişin gözlemlenebilir semptomlarını yaratmaktadır. Suriyeli göçmenler, “Suriyeli kalmak” için büyük çaba sarf etmektedirler. Bunu da Türkiye vatandaşı olmakla veya geçerliliği olan Türk kimliğini edinmekle değil de gündelik yaşamlarında sergiledikleri bireysel eylemleri, ev içi yaşamları, tüketim pratikleri, mevzilerini

korumak ve sağlamlaştırmak için dil öğrenme çabaları, Arapça TV kanallarını izlemeleri yoluyla gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

Suriyeli göçmenler, gündelik yaşamda istedikleri gibi “dillerini” konuşabilmektedirler. Bunda da Mardin ili belirleyici olmuştur. Yeni neslin Türkçe öğrenmesini isteyen Suriyeli göçmenler, kendileri gibi kalabilmek için bu tür yollara başvurabilmektedirler. Böylelikle klasik göç teorilerinde iddia edilen, “asimile” olma durumuna an azından şuan an itibar ile *direnış* göstermektedirler. Buna bağılı olarak gündelik yaşamlarında her seferinde farklı *taktikler* üretmektedirler.

Suriyeli göçmenler gündelik yaşamdaki deneyimlerini, toplumsal yapıya ve konumlanışlarına dair ilişkilerini, aidiyet duygularını, etnisitelerine ve/veya dini inançlarına göre yeniden üretmekte ya da inşa etmektedirler. Aynı dini inanca sahip iki toplumun, gündelik yaşam pratiklerinde ayrışma alanları oluşabilmektedir. Bunlarda kısmı eşitsizlikler ve farklılıklar yaratabilmektedir. Örneğin, “*Biz de sizin gibi Müslümanız ama sizde kıyafetler diyanete uygun değil*” ifadeleriyle, birbirleri arasında çizilen sınırlar bir dışlama, bir öteki olma durumunu göstermektedir.

Suriye’den dışarı göçün yoğunluğu ve göç edilen/potansiyel gidilecek hedef ülkeler göz önüne alındığında, neden diğer ülkelere değil de Türkiye’ye göç edildiği sorusunun yanıtı, göçmenlerin sahip olduğu maddi ve maddi olmayan kaynaklarda yatmaktadır. Suriyelilerin Türkiye’ye göçü, Batı ülkelerine gitmek için gerekli ve yeterli maddi kaynaklara sahip olmayan ya da bunun için gerekli koşulları yerine getiremeyenler için denebilir. Göç edilecek yer ne kadar uzakta ise göçün maliyetinin de o derece artması nedeniyle, iki ülkenin coğrafi yakınlığı Türkiye’yi çekici hale getiren önemli faktörlerden biridir. Ayrıca, Suriye’nin komşu olduğu ülkelerde yaşanan politik ve ekonomik problemler, bu ülkelere öncelikli göçün tercih edilmemesinin nedenleridir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Abadan Unat, N. (2006), *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, Göç Çalışmaları – 1* (2. Baskı), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay. (30).
- Adler, Patricia A., Peter Alder, and Andrea Fontana. (1987), *Everyday Life Sociology*, Annual Review of Sociology, pp. 217-236, ed. W. R. Scott and J.S. Short, Palo Alto: Annual Reviews.
- Asar, A. (2004), *Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları*, (2.Baskı) Ankara: Emek Ofset.
- Akbulut, İ. (1997), *Güneydoğu Anadolu*, Cem Ofset Matbaacılık San. A.Ş.
- Akyüz, G. (1998), *Mardin İlinin merkezinde Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi*. İstanbul, Resim Matbaacılık.
- Aydın, A. (2007), *Mardin İlinin İktisadi ve Sosyal Açından Gelişimi (1950-2000)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Basch, Linda; Glick Schiller, Linda; Szanton Blanc, Cristina. (1994), *Nations Unbound: Transnational Projects, Post-Colonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. Amsterdam: Gordon and Breach.
- Berger, P. ve Luckman, T. (2008), *Gerçekliğin Toplumsal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*, (Çev. V. S. Öğütle). İstanbul: Paradigma.
- Braudel, F. (2004), *Maddi Uygarlık*, İstanbul: İmge Yayınevi, ayrıca, Bellek ve Akdeniz adlı çalışması için; Braudel, F. (2007). *Bellek ve Akdeniz; Tarihöncesi ve Antikçağ*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Buz, S.(2002), *Türkiye’de Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Gidiş İçin Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Castles, Stephen and Miller, Mark J. (2008), *Göçler Çağı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Chaney, D. (1999), *Yaşam Tarzları*, Dost Yayınları, Ankara
- Chiswick, Barry R.; Lee, Yew L.; Miller, Paul W. (2005), A Longitudinal Analysis of Immigrant Occupational Mobility: A Test of the Immigrant Assimilation Hypothesis. *International Migration Review*, 39(2), 332-353.

- Cuff, E.W. Sharrock and Francis D. W. (1990), '*Meaning and action: I, symbolic interactionism*' Perspectives in Sociology s. 166-192 (3rd Edition), London. (Çeviren: Ümit Tatlıcan).
- Çağlar, A. (2000), "*Tire'li Kimlikler: Teori ve Yönteme İlişkin Bazı Arayışlar*, *Toplum ve Bilim* 84; Bahar.
- Çağlayan, S. (2006), *Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 17, 2006: 67-91
- De Certeau, M.. (2009a), *Gündelik yaşamın Keşfi I*, Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları, (Çev: Lale Arslan Özcan), Dost Yayınları, Ankara.
- De Certeau, M., Giard, L., Mayol, P. (2009b), *Gündelik yaşamın Keşfi II, Konut, Mutfak İşleri*, (Ç. Eroğlu, E. Ataçay) Dost Yayınları, Ankara.
- De Certeau, M. (1994), "*The Practice of Everyday Life*" Cultural Theory and Popular Culture: A Reader. Ed. John Storey. NY: Harvester Wheatsheaf, s. 474-85.
- Dolapönü, H. (1972), *Tarih'te Mardin*, İstanbul, Hilal Matbaacılık.
- Doğan, K.. (2008), *Göçmen Kaçakçılığı Suçu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Elisabeth K.R.. (2010), *Ölüm ve Ölmek Üzerine*, (Çev: Ekin Uşaklı), April Yayıncılık, İstanbul.
- Erdem, İ. (2006), "*Mardin'de Akkoyunlu Mirası*", I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri. 26-28 Mayıs. İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayın No: 6, 399- 407.
- Faist, T. (2000), Transnationalization in International Migration: Implications for the Study of Citizenship and Culture. *Ethnic and Racial Studies*, 23(2), 189–222.
- Faist, T. (2003), *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. İstanbul, Bağlam Yayınları.
- Gedik, M. (2009), *Somalili Mültecilerin Sosyo-Kültürel ve Dini Hayatları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Konya Örneği)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

- Gemalmaz, M.S. (2003), *İnsan Hakları Belgeleri*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 6 cilt.
- Goffman, E. (2012), *Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu*, (Çev: Barış Cezar), Metis Yayınları, İstanbul.
- Goffman, E. (2014), *Damga*, (Çev: Levent Ünsaldı), Heretik yayıncılık, Ankara.
- Guarnizo, Luis Eduardo; Portes, Alejandro; Haller, William. (2003). *Assimilation and Transnationalism: Determinants of Transnational Political Action among Contemporary Migrants*. American Journal of Sociology(108), 1211–1248.
- Güleç, H. (2007), “*Mardin’in Kültürel Hayatı ve Yetiştirdiği Ünlü Simalar*”, (Editör: İbrahim Özcoşar). Makalelerle Mardin IV Önemli Simalar-Dini Topluluklar. İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayın No: 10, 1-8.
- Gürbüz, A. (2006), “*16-17. Yüzyıllarda Mardin Kalesi*”, I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri. 26-28 Mayıs. İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayın No: 6, 299-308.
- Hattatoğlu, D. ve Apaydın, G. (2009), *Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından*, Anahtar Kitaplar yayıncılık, İstanbul.
- Kahya, Ö. (2014), *Türkiye’de Sığınmacıların Çalışma Dinamikleri: Batı Akdeniz Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta.
- Karadaş, Y. (2014), *Bir Kentin Özgünlüğü: Antakya’da Gezi Eylemleri*. Ayrıntı Yayınları. İstanbul. s.233-239.
- Kıral, H. (2006), *Yabancıların Türkiye’de Çalışma Esasları*, TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu yayınları.) yayını no 270, İstanbul.
- Köse, H. (2009), “*Lefebvre ve Modern Gündelik Yaşamın Toplumsal Eleştirisi*”, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 7-25, Ulusal Hakemli.
- Körükmez, L. (2012), *Ulus-ötesi Göç Ağları ve Toplumsal Alanların Oluşumu: Ermenistan’dan Türkiye’ye İşgücü Göçü Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Korkut, R. (2010), *Türkiye’de Sığınmacı ve Mülteciler*, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kümbetoğlu, B. (2012), *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam yayınları, İstanbul.
- Lefebvre, H. (2012), *Gündelik Yaşamın Eleştirisi, Gündelik Yaşam Sosyolojisinin Temelleri* (Çev: Işık Ergüden), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Lefebvre, H. (2010), *Modern Dünyada Gündelik Yaşam* (2.Basım),(Çev: Işın Gürbüz), Metis Yayınları, İstanbul
- Massey, Douglas S., Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor. (2014), *Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi*, (Çev: Saniye Dedeoğlu, Burcu Oskay, Çağlar Özbek, İbrahim Sirkeci, M. Murat Yüceşahin) Göç dergisi: Cilt: 1, Sayı: 1, sf. 11 – 46 ISSN: 2054-7110 | e-ISSN: 2054-7129.
- Marshall G. (2003), *Sosyoloji sözlüğü*, (Çev: O. Akınhay ve D. Kömürcü). Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Moran, J. (2005), *Reading the Everyday*. London: Routledge.
- Özcan, M. (2005), *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı*, Ankara, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu- USAK Yayınları.
- Pries, L. (2001), The Approach of Transnational Social Spaces: Responding the New Configurations of the Social and the Spatial. L. Pries içinde, *New Transnational Social Spaces: International Migration and Transnational Companies in the Early Twenty-first Century*. London.
- Poloma, M. M. (2012), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (5. Baskı) (Çev: Hayriye Erbaş), Palme yayıncılık, Ankara.
- Portes, Alejandro; Guarnizo, Luis E.; Landolt, Patricia. (1999), *The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field. Ethnic and Racial Studies*, 22(2), 217-237.
- Scott, James D. (1995), *Tahakküm ve Direniş Sanatları* (Çev. Alev Türker) , Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Scott, S. (2009), *Making Sense of Everyday Life*, Polity Press, İngiltere.

- Schwartz, B. (2005), *Queuing and Waiting. Studies in Social Organization of Access and Delay*. Chicago: University of Chicago Press.
- Slattery, M. (2012), *Sosyolojide Temel Fikirler*, (5. Baskı) (Yayına Hazırlayan: Ümit Tatlıcan-Gülhan Demiriz), Sentez yayıncılık, Ankara.
- Sofuoğlu, S. N. (2009), *Alfred Schutz'un Fenomenolojik Sosyolojisi ve Din Sosyolojisine Uygulanabilirliği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sözen, E. (1999), *Söylem, Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Şahin, Ö. ve Balta, E. (2001), *Gündelik Yaşamı Dönüştürmek ve Marxist Düşünce*, Praksis 4, 185-217.
- Şen, H. (2004), “Çoklu Sadakat Ekseninde Türk Göçmenleri”, Sosyoloji Dergisi Sayı:12-13, Yıl 2004.
- Taşdelen, İ. E. (2011), *Türkiye’de Mültecilerin Hukuki Durumları ve İzmir’e İlişkin Bir Araştırma*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Kamu Yönetimi Programı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Tekin, M. (2009), *Türkiye’de Yaşayan Sığınmacı ve Mültecilerin Entegrasyonunda Yaşanan Sorunlar ve Avrupa Birliği Uygulamaları Bağlamında Çözüm Önerileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Yalçın, C. (2004), *Göç sosyolojisi*, Anı yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, Gökalp, G. F. (2014), “1.ve 3. Kuşak Türk Göçmenlerinin Gündelik Yaşam Pratiklerinin İncelenmesi: Almanya, Mainz Ve Köln Örnekleri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, İ. (2009), “Kültürel Zenginlik Bakımından Mardin”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 9 (1), 51-70.
- Yiğit, Z. (2012), *Modernliğin Arka Yüzü” Olarak Gündelik yaşam: Aşk Memnu*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(2), Sayfa: 125-144.

- Wallace, Ruth.A., Wolf, Alison. (2012), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Klasik Geleniğin Geliştirilmesi*, (Çev: Leyla Erbuş, M. Rami Ayas), Doğu-Batı Yayıncılık, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Mülteci istatistikleri, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home> (Erişim: 21.03.2015).
2. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e48e0fa7f&submit=GO> Erişim: (15.03.2015).
3. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK-UNHCR), <http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=203413> Erişim tarihi: (21.04.2015).
4. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi madde 14, <http://www.un.org/en/documents/udhr/> (Erişim: 21.04.2015).
5. Cenevre Sözleşmesi, 1951 Mültecilerin Hukuki Durumlarına İlişkin Sözleşme, <https://www.icrc.org/en/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions> (Erişim: 20.04.2015).
6. Sığınmacı ve göçmenler ile ilgili haklar ve haklara erişim için ayrıca bakınız, <http://www.refugeeinturkey.org/SGDD-Hakkinda-i1> (Erişim:20.09.2015).
7. Uluslararası göçmenliğe ilişkin sözleşme, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet20en.pdf> (Erişim: 22.04.2015).
8. Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi, <http://tplondon.com/dergi/index.php/gd/article/view/1/2> Göç Dergisi ISSN: 2054-7110 | e-ISSN: 2054-7129 (Erişim: 21.02.2015).
9. Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim:15.05.2015).
10. Mardin ilinin tarihçesi, <http://www.mardin.bel.tr> (Erişim: 15.05.2015).
11. Mardin ilinin tarihçesi, <http://www.mardin.gov.tr> (Erişim: 15.05.2015).
12. Devlet Personel Başkanlığı Göçmen İstatistikleri, <http://www.dpb.gov.tr> (Erişim:16.05.2015).
13. Metis Uygulamaya bir örnek, <http://www.ajansmidyat.com/?s=h&id=1322>. (Erişim: 20.05.2015).
14. Metis Uygulamaya bir örnek, <http://www.buzzfeed.com/juliekliegman/pothole-penises#.xe5LBXjvO> (Erişim: 20.05.2015).

15. BMMYK, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2012 Yılı İstatistikleri, [http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/snmstatistical_tables_new_format_tr\(1\).pdf](http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/snmstatistical_tables_new_format_tr(1).pdf) (Erişim Tarihi: 15. 03. 2015).
16. BMMYK, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2013 Yılı Temmuz Ayı İstatistikleri, http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/istatistik_temmuz_tr.pdf (Erişim Tarihi: 15. 03. 2015).
17. BMMYK, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2013 Yılı Ağustos Ayı Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin İstatistikleri, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224> (Erişim Tarihi: 15. 03. 2015).
18. Cenevre Sözleşmesi, 1951 Mültecilerin Hukuki Durumlarına İlişkin Sözleşme <http://www.hyd.org.tr/?pid=294> (Erişim Tarihi: 16. 03. 2015).
19. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 1948 <http://www.ihb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 16. 03. 2015).
20. Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu 2013 Resmi Gazete, Kanun No: 6458, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> , (Erişim Tarihi: 17. 03.2015).
21. Türkiye'nin Suriye'ye askeri müdahalesi, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150630_telegraph_turkiye_suriye_plan (Erişim:30.06.2015).
22. Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmen sayısı, <http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyede-kayitli-2-milyon-225-bin-147-suriyeli-var/143923> (Erişim: 18.09.2015).
23. Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmen sayısı, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560 (Erişim:25.09.2015).
24. Suriyeli göçmen “kabul etmeyen” ülkeler, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150907_korfez_gocmen(Erişim:25.09.2015).
25. AB (Avrupa Birliği) tarafından, Akdeniz'de kaçak göçmenler için arama kurtarma birimi olan “*Mare Nastrum*” kuruluşu için,

<http://www.euractiv.com.tr/6/article/ab-insan-kacakcilarıyla-mucadele-icin-yeni-birim-kurdu-031244> (Erişim:25.09.2015).

26. Almanya 2015 yılı içinde 800.000 mülteciyi almaya hazırlanıyor, <http://tr.sputniknews.com/roportaj/20150921/1017878623.html> (Erişim:25.09.2015).
27. Avrupa'daki Müslüman oranı için, <http://add.org.tr/musluman-nufus-avrupa-icin-gerçekten-bir-tehlike-mi/> (Erişim: 25.09.2015).
28. AylanKurdi,http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150904_alan_kurdi_oykusu (Erişim:25.09.2015).
29. Dönemin Dışişleri bakanı (2014 Ağustos'tan beri) Ahmet Davutoğlu'nun Türkiye'ye gelen 'mülteci' (göçmen) sayısının psikolojik sınırı için bkz, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2012/10/16/multeci-sayisi-psikolojik-siniri-asti/16.10.2012>,(Erişim:30.09.2015)
30. Türkiye'nin Suriye'den gelen göçmenler için, psikolojik kritik eşiğin 100.000 kişi olduğunu söylenmesi <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=69713/17.10.2012> (Erişim:30.09.2015)
31. Suriyeliler için, Türkiye'nin güney sınırına örülecek "beton duvar" için bkz: <http://www.sozcu.com.tr/2015/gunun-icinden/sinir-beton-duvardan-olusacak-914723/20.08.2015>, (Erişim: 7.10.2015)

EK-1 GÖRÜŞME SORULARI

GÖRÜŞME SORULARI

Görüşmeci Adı Soyadı :

Görüşme Tarihi :

Görüşme yapılan Mekân/Yer :

Görüşmeyi Yapan Kişi :

1. Doğum yeriniz?
2. Yaşınız?
3. Ne zaman göç ettiniz?
4. Eğitim durumunuz?
5. Medeni durumunuz?
6. Mesleğiniz?
7. İnancınız nedir?
8. Ana diliniz nedir? Kaç dil konuşabiliyorsunuz?
9. Türkiye'deki yaşantınızda, bir Türk⁴⁰'ün yaşam tarzından farklı yanlarınız nelerdir?
10. Gündelik yaşamınızda bir Türk gibi yaşadığınızı düşündüğünüz yanlar var mıdır? Varsa, Nelerdir?
11. Yemek yeme alışkanlıklarınız nasıldır? Eğer bir tercih yapmak durumunda kalsanız Suriye'den gelen ürünleri mi seçersiniz yoksa Türk malı ürünleri seçersiniz? Neden?
12. Türk malı ürünlerinden kullanır mısınız? Bu Türk malı ürünler nelerdir? Mutfakta kullandığınız Türk malı ürünler var mıdır? Bu Türk malı ürünü nasıl kullanıyorsunuz? Suriye'den getirmek istediğiniz ürünler var mı?
13. Bir Suriyeli olarak mutfakta devam ettirdiğiniz alışkanlıklarınız nelerdir? Size göre Mutfakta iken Türklerden farklı olarak neler yapıyorsunuz? Türkler neler yapar siz neler yaparsınız?
14. Daha önce hiç Türk mutfağı gördünüz mü? Ne gibi farklılıklar gördünüz?

⁴⁰ Burada kullandığım “Türk” kelimesi, anayasal bir atf ile yapılmaktadır. Her ne kadar tartışılabilir olsa ve kendi açımdan kabul edilemez de olsa bu şekilde bir tavır aldım. T.C. Anayasası- Madde 66 <http://www.mevzuat.gov.tr/>

15. Size göre Türkler ile Suriyelilerin yeme alışkanlıkları nelerdir? Kendi yemek yapma biçimlerinizde Suriyeli mutfak alışkanlıkları nelerdir?
16. Eğer seçme durumunuz olsaydı nerelerden alışveriş yapardınız? Suriyeli işletmecilerden mi yoksa Türk işletmecilerden?
17. Türklerin yapmış olduğu her hangi bir yemeği, kendinize göre değiştirdiğiniz oldu mu? Benzer yemek var ise siz nasıl yapıyorsunuz?
18. Türkiye’de yaşıyan bir Suriyeli olarak, kendi varlığınızı nasıl sürdürüyorsunuz? Türk toplumundan farklı bir yaşamınız olduğunu düşünüyor musunuz? Eğer varsa bu farklılıklar nelerdir? Bu farklılıklara göre siz neler yapıyorsunuz?
19. Suriye’den göç etmiş biri olarak, Türkiye’de en çok rahatsız olduğunuz konular nelerdir? Eğer rahatsız olduğunuz şeyler var ise bunlar nelerdir?
20. Kendiniz Türk toplumunun değerlerinden korumayı ya da onları özümsemeyi düşündünüz mü? Evet, ise neden?
21. Suriye’den göç etmiş bir olarak, Türkiye’de yıllar da geçse Suriyelilerin hep aynı kalacak davranışları var mıdır?
22. Buraya geldiğiniz andan şimdiye dek karşılaştığınız zorluklar var mıdır? Varsa nelerdir?
23. Sizce Suriyeliler, Türklerin yaşamlarına bir katkı sağlamışlar mıdır? Ya da Türklerin yaşam tarzlarında bir değişiklik olmuş mudur sizden ötürü?
24. Üzerinden 5 yıl geçen göçün, sizce bir 5 yıl sonra Suriyeliler ile Türkler arasındaki ilişkiler nasıl olacak?
25. Dışarıda dolaştığınız zaman bir Suriyeliyi tanıyabilir misiniz? Eğer tanıyabilirseniz bunu nasıl anlarsınız? Suriyeliler ile Türkler arasında belirgin davranış farkları var mıdır?
26. Size göre Türkler, Suriyelilerle ilişkileri nasıl? Size olan bakışları neler? Sizleri nasıl tanımlıyorlar?
27. Türklere göre, bir Suriyeli nasıldır?
28. Suriye yaşadığınız dönemde Suriye’de yaşıyan Türkler ile ilişkileriniz nasıldı? Oradaki Türkler ile buradaki Türkler arasında fark var mı?
29. Suriyelilerin Türklere öğrendiği iyi veya kötü alışkanlıkları var mı?
30. Devletin size bakışı nasıl?

31. Türkiye Cumhuriyeti devletinin size sağladığı imkânlar var mıdır? Ne düşünüyorsunuz?
32. Her hangi bir alış-veriş esnasında hangi ürünü seçerdiniz? Türk malı mı, Suriye malı mı?
33. Türk malı ürünlerinden neleri kullanıyorsunuz? Bunları farklı biçimde kullandığınız oldu mu?
34. Türklerin yeme-içme biçimleri alışkanlıkları hakkında bir fikriniz var mı?
35. Kitap dergi gazete vb. okur musunuz? Takip ettiğiniz TV kanalları veya radyo kanallar var mı?
36. Hangi dilde konuşursunuz? Başka bildiğiniz dil var mı? Eğer Türkçe bilmiyorsanız, Türkçe öğrenmenin size getireceği yararlar var mıdır? Ya da getireceği her hangi bir zarar olabilir mi?
37. Hiç Türkçe öğrenme gibi bir niyetiniz oldu mu? Buna neden gereksinim duydunuz?
38. Gündelik yaşamınız da yakınlarınız ile hangi dilde konuşursunuz? Bu konuştuğunuz Dil'de ne etkendir?
39. Konuştuğunuz dil dışında bildiğiniz başka bir dil var mı? Bu dili kullandığınız oluyor mu? Neden bu dili kullanma ihtiyacı duydunuz? Bu dili özellikle hangi alanlarda kullanıyorsunuz?
40. Peki, eğer Türkçe biliyor olsaydınız Türkçeyi nerede kullanmak isterdiniz?
41. Türklerin dini inancı ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Sizin inancınızdan farklı olarak yaptıkları bir şey var mı? Karşılaştığınız sürpriz durumlar ya da şaşkınlık yaratacak veya hayal kırıklığına uğradığınız durumlar oldu mu?
42. Parkları, eğlence alanlarını, çarşı pazarı, rahatlıkla kullanabiliyor musunuz?
43. Türkiye'de Türklerin eğlence anlayışı ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
44. Türkler size misafir olarak geliyor mu? Ya da siz Türklere misafir olarak gidiyor musunuz? Sizlere yaklaşımları nasıl?
45. Türkiye'de varlığınız korumak için neler yapıyorsunuz?
46. Türk vatandaşı olmak ister misiniz?
47. Yaşamak için neler yapıyorsunuz? Çalışmayı düşündünüz mü? Türkiye'de çalışan, bildiğiniz tanıdığınız, duyduğunuz bir Suriyeli var mı? Nerelerde

çalışıyorlar? Aldıkları ücret hakkında bir fikriniz var mı? Bu ücret onlara yetiyor mu?

48. Türk yaşamına uyum sağladığınızı düşünüyor musunuz?
49. Türkiye ile Suriye arasında ne gibi farklar var?
50. Kurallara uymadığınız durumlar oldu mu? Neler hissettiniz? Nasıl bir tepki ile karşılaştınız?
51. Türkiye’de diğer illerde yaşayan Suriyelilerle ilgili bilginiz var mı? Yaşamlarına dair bilgi edinebildiniz mi? Bu bilgiye nasıl ulaştınız?
52. Türkleşmekten korktuğunuz oldu mu?
53. Türklere karşı önyargılarınız var mıydı? Peki, şuan ne düşünüyorsunuz?
54. Türklerin sizler hakkında bir önyargısı var mı? Hiç ayrımcılığa uğradığınız oldu mu?
55. Türkiye’deki Türklerin Suriyelilere kötü davranışları oldu mu? Siz ne yaptınız? Ne düşündünüz?
56. Herhangi bir işte çalışma konusunda Türkler ile Suriyeliler arasında fark var mı? Size göre Türkler nasıl çalışıyor, Suriyeliler nasıl çalışıyor?
57. İsteddiğiniz her hangi bir şeye ulaşmanız kolay mı? Eksik kaldığımı düşündüğünüz şeyler var mı?
58. Nasıl bir yaşamın sizi beklediğini hiç düşündünüz mü?
59. Türkiye hakkında daha önceden fikriniz var mıydı? Var ise bunlar neler?
60. İlk göç ettiğiniz gün ile şuan arasında nasıl farklılıklar var?
61. Suriye’de ki savaş hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce savaş ne zaman biter? Savaş biterse Suriye’ye döner misiniz? Dönerseniz neden? Dönmezseniz neden?
62. Şuan Suriye’de yaşanan olaylardan haberiniz var mı? Var ise, Nasıl haberdar oluyorsunuz?
63. Şuan Suriye’de olsaydınız ne yapıyor olurdunuz?
64. Çocuklarınızın geleceğine dair endişeleriniz var mı? Neden?
65. Çocuklarınızın eğitimi ile ilgili neler yapıyorsunuz?
66. Türkler ile Suriyeliler çocuklarını nasıl yetiştiriyor?
67. Çocuklarınızın Türkiye’de büyüüp eğitim almalarını ister misiniz? Neden?

68. Türkiye’de bir Türk ile evlenir misiniz? Çocuğunuzun evlenmesini ister misiniz? Neden?
69. Sağlıklı bir yaşama sahip misiniz? Önceden nasıldı şimdi nasıl?
70. Üzerinden 5 yıl geçen göçün, sizce bir 5 yıl sonra Suriyeliler ile Türkler arasındaki ilişkiler nasıl olacak?
71. Neden Türkiye? Türkiye’ye Nasıl geldiniz?
72. Neden Mardin?
73. İlk geldiğiniz de neler hissettiniz?
74. Şuan mutlu musunuz? Evet/Hayır Neden?
75. Nasıl bir duygu ile geldiniz? Şuan neler hissediyorsunuz?
76. Burada daha önceden tanıdıklarınız var mıydı?
77. Suriye’den göç ederken kendiniz ile ne getirdiniz? Neden bunlar?

EK-2 Görüşmecilerin Genel Profili

Tablo 1. Görüşmecilerin Genel Profili

Görüşmeci	Cinsiyet	Yaş	Göç Etmeden Önceki Meslek / Göç Ettikten Sonraki Meslek	Görüşme Yapılan Dil	Görüşme Yapılan Yer
1	Kadın	36	Ev hanımı / Ev hanımı	Kürtçe / Arapça	Merkez
2	Erkek	25	Oto elektrik / Oto elektrik	Kürtçe/ Arpça / Türkçe	Midyat
3	Erkek	54	Ticaret / İşsiz	Arapça/ Kürtçe	Midyat
4	Kadın	20	Ev hanımı/ Ev hanımı	Arapça	Midyat
5	Kadın	38	Muhasebeci / Öğretmen	Arapça / Türkçe	Merkez
6	Kadın	21	Öğrenci / idareci	Arapça	Merkez
7	Erkek	27	Elektrikçi / Elektrikçi	Arapça/Türkçe	Midyat
8	Erkek	35	Doktora öğrencisi (Sanat tasarımı) / Belediyede memur	Arapça / İngilizce	Midyat
9	Kadın	39	İlkokul öğretmeni / İlkokul öğretmeni	Türkçe/Arapça	Merkez
10	Kadın	22	Öğrenci / Satış ve Pazarlama	Arapça	Midyat
11	Erkek	41	Belediye başkan Yrd.-Mühendis / Marangoz	Arapça	Merkez
12	Erkek	39	Fizik öğretmeni / İlkokul öğretmeni	Arapça/ İngilizce	Merkez
13	Kadın	19	Ev hanımı / Ev hanımı	Arapça	Merkez
14	Erkek	54	Konfeksiyon / İşsiz	Kürtçe/Arapça	Merkez
15	Kadın	55	Ev hanımı / Ev hanımı	Kürtçe/Arapça	Merkez
16	Erkek	29	Kartonpiyer, Kalıp ustası / Kalıp ustası	Kürtçe	Kızıltepe
17	Kadın	23	Diş teknisyeni / Diş teknisyeni	Kürtçe	Kızıltepe
18	Erkek	25	Arapça öğretmenliği / Öğretmen	Arapça/ İngilizce	Merkez
19	Erkek	25	Kimya (Fen Bilgisi) / İlkokul Öğretmeni	Arapça	Merkez

Tablo-1.1. Görüşmecilerin Genel Profili (Devamı)

G	Ne zaman göç etti?	Eğitim Durumu	Medeni Durum	İnanç	Anadil Konuşabildiği dil(ler)	Suriye'den geldiği İl
1	1 yıl 2 ay	Ortaokul	Evli	Müslüman	Kürtçe / Arapça	Kamışlı
2	3 yıl	Ortaokul	Bekâr	Müslüman	Kürtçe / Arapça ve Türkçe	Kamışlı
3	3 yıl	Okumaz-yazmaz	Evli	Müslüman	Kürtçe / Arapça	Kamışlı
4	3 yıl	Ortaokul	Evli	Müslüman	Kürtçe / Arapça ve Türkçe	İdlip
5	2 yıl 8 ay	Üniversite mezunu	Bekâr	Müslüman	Arapça / Kürtçe, Türkçe ve İngilizce	Şam
6	3 yıl	Lise mezunu	Bekâr	Müslüman	Arapça/ Kürtçe, İngilizce, Türkçe	Halep
7	4 yıl	Ortaokul	Evli	Müslüman	Kürtçe / Arapça, Türkçe	Kamışlı
8	3 yıl	Doktora	Evli	Müslüman	Arapça / İngilizce, Almanca, İtalyanca	Şam
9	1 yıl	Üniversitesi	Evli	Müslüman	Arapça / Türkçe, İngilizce	Şam
10	3 yıl	Lise	Bekâr	Müslüman	Arapça	Haseke
11	2 yıl	Üniversite	Evli	Müslüman	Arapça / Fransızca	Şam
12	1 yıl	Üniversite	Boşanmış	Müslüman	Arapça / İngilizce	Humus
13	5-6 ay	Okumaz-Yazmaz	Evli	Müslüman	Arapça	Şam
14	3 yıl	Lise	Evli	Müslüman	Kürtçe / Arapça	Haseke
15	3 yıl	Okumaz-Yazmaz	Evli	Müslüman	Kürtçe / Arapça	Amude
16	4 yıl	Lise	Evli	Müslüman	Kürtçe /Arapça	Haseke
17	2 yıl	Lise	Evli	Müslüman	Kürtçe /Arapça	Haseke
18	2 yıl	Üniversite	Bekâr	Müslüman	Arapça / İngilizce, Türkçe	Halep
19	2 yıl	Üniversite	Bekâr	Müslüman	Arapça /	Şam

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : DAVUT BULUT UNAT

Doğum Yeri : MARDİN

Doğum Yılı : 07/07/1986

Medeni Hali : BEKAR

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 2000-2003 : MARDİN LİSESİ

Lisans 2005-2010 : MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

Yabancı Dil : İNGİZLİCE